

Bd. I - VI & VIII - XII

(Bd VII & XIII - XV missing)

- Bd. I. Vecko-Skrift f. läkare o. naturforskare 1781. p. 373-379. Resten of Cours de Linné
- Bd. II " " (title missing)
- Bd. III " " 1782. p. 367-377. Linné's
- Bd. IV " " 1783. { p. 1061 Linnæi Mat. m
p. 391
p. 174. Aceminae & L.
p. 252 Linné's filing +
- Bd. V " " 1784.
- Bd. VI " " 1785.
- Bd. VII (missing)
- Bd. VIII Läkaren o. naturforskaren. 1787
- Bd. IX " " 1788. p. 335. Linné's samla
- Bd. X " " 1791.
- Bd. XI " " 1794. p. 255-258 Linné's min
- Bd. XII " " 1797

*Smith & Co. /
debit
A. G. 1882.*

*Basil Harrington Soulsby.
- e C. C. C. Oxon.*

Soulsby no. 17a, p. 373-379

S. 580.

Wecko-Skrift
för
Läkare och Naturforskare
1^a Bandet

Stockholm,
Tryckt hos Pet. Hesselberg
1781.

10.2.1901

WECKOSKRIFT

För

LÅKARE OCH NATURFORSKARE.

Första Bandet.

Genom den Plan, som icke länge sedan åtfölgt Svenska Tidningarne, är redan bekant, i hvad affigt denna Weckoskrift utgifves, och hvad af den samma i almånhet kan vara at förvänta. Icke desfs mindre torde man få något närmare underrätta om en och annan särskild omständighet, som nu eller framdeles kunde på detta arbete hafva oväntade fölgder, i fall Författarne underlåtit, at däröfver från början göra sina århindringar och förbehåll.

Bland dessa får man först och främst räkna den friheten, at, hvad Recensioner m. m. angår, icke vara bunden til viss tid 1) eller ordning; ån mindre skyldig at recensera alt hvad i Journaler, Tidningar och andra hit hörande arbeten utkommer. Man vil, i samråd med flere kunnige Mån, få mycket möjligt år, pröfva alt och utvälja det bästa, förat här införa.

Anstalt är redan fogad, at directe med posten få de Utländske Journaler och Tidningar, som den vägen kunna komma; men innan de hinna hit, förbehåller man sig, at til en början få meddela något ur dem, hvilka förut åro til hands, såsom i synnerhet: *Kongl. Svenska Wetenskaps*

N° 1.

A

Acca-

1) Dock lär man sällan komma at där med sträcka sig framom år 1778.

Academiens Handlingar. 2). AUG. GOTTL. RICHTER (Königl. Gr. Britt. Leib-Med. Der Arzneygelartheit öffentl. Lehrers &c. zu Göttingen) *Chirurgische Bibliothek* 3), JOH. ANDR. MURRAY (R. d. Königl. W. O. Ordentl. Prof. der Medicin und Botanick in Göttingen &c.) *Mediciniſch-Practiſche Bibliothek* 4). JOH. CLEM. TODE (Der Arzneygelahrt-heit Doctors und öffentl. Lehrers &c. Mitglied. &c. Correspondent &c. Secretarii &c. Mitvorſte-herſ &c.) *Mediciniſchchirurgiſche Bibliothek* 5) m. fl.

Men framför alt vil man hafva afseende på at lemna rum åt de rön och afhandlingar, som Svenske Läkare och Naturforskare behaga meddela. Håldre skal någon mindre betydande Recension utelemnas; håldre et ark mer i veckan tryckas, än at man skulle fåtta Läsaren i mistning af något inhemskt kunskaps- och ärfarenhets-prof, som desſ Auctor vil rikta denna Weckoskrift med.

För öfrigt tänker man så inrätta detta Arbete, at desſ nytta och förnöjande ej blott inom Läkare- och Naturforskare-Corpsen skal inskränckas, utan stråcka sig til de allmänna desſa vetenskapers föremål, som hvar och en uplyst Medborgare, ej allenast bör, utan ock med nöje, til egen och medmänniskjors bättnad, kan känna och använda.

At denna Weckoskrift, under sådana förbindelser, måtte vara så välkommen och nyttig, som den är i god affigt inrättad, det önska

FÖRFATTARNE.

---

2) Från början af förledit år 1780.

3) Detta började utgifvas år 1771.

4) Hvarmed början skedde år 1774.

5) Har från år 1775 utkommit.

Kongl. Vetenskaps Academiens

NYA HANDLINGAR Tom. 1:sta 1780 Quart. 1:sta.

Kongl. Svenska Vetenskaps Academien har funnit nödigt at börja en ny Omgång af sina Handlingar, hvartil orsakerna angifvas i et kort företal, som följer näst efter förteckningen på Kongl. Academiens In- och Utländske Ledamöter.

Hvad som af dessa Handlingar kan höra til vårt ämne, skal, med all den aktning man är Kongl. Academien skyldig, alt framgent här recenserat.

Uti 1:sta Tomen p. 44. är af Herr ANTON MARTIN ROLANDSSON införd *Beskrifning på en särdeles Mask, som liknar sprutor, och gör Hydatides eller vattublåsor i Norsens inålfvor.* Och p. 49. läsas *Anmärkningar vid samma Rön* af E. ACHARIUS, som kallar Masken *Acanthrus spicunculoides, Corpus* fusiforme, læve, subrugosum: pone attenuatum, obtusiusculum, pervium. *Rostrum* cylindricum, ab apice retractile: hamulis per series alternatim digestis, recurvis, oblitum. Han är aftagen Tab. 2. så väl i naturlig storlek som genom microscop sedd.

Dessa Herrars Anmärkningar äro något stridiga: Herr *Martin* har funnit den gjöra vattublåsor samt en fort vattusöt i Norsens inålfvor, och tror den vara orsaken til denna fiskens vidriga lukt. Herr *Acharius* åter har ej sedt dessa vattublåsor, och tycker sig finna denna

lukten starkast under lektiden, äfven som hos vissa andra djur under deras brunst. På samma Tabell äro ock andra Maskar, som Herr A. funnit i Nors, aftagne.

Pag. 55. *Anmärkningar vid Canelen gjorde på Ceylon af Herr CARL P. THUNBERG.*

Ej allenast Ceylon, utan äfven Martinique, Java med flera ställen, frambringa denna läckra krydda. Den bästa kommer dock från Ceylon och tages af *Laurus Cinnamomum*; den gröfre tages af *Laurus Cassia*, som endast tyckes vara en varietet af den förra. Den bästa Canelen har följande egenskaper: 1:o är den något böjelig och tunn, ofta ej tjockare än Regalpapper. 2:o är den något ljus eller gulaktig, ibland stötande på brunt. 3:o Har den på tungan en stötaktig smak, som ej är starkare, än att den utan sveda kan tålas; utan någon eftersmak. Tio slags Canel upräknas, hvaraf de 4 första, (som alla tagas af *Laurus Cinnamomum*) äro de bästa; de 3 därpå följande afskalas ej på Ceylon; sedan äro 3 ännu sämre sorter, som ej böra räknas til den äkta. Canelens skjördetid beskrifves såsom infallande 2:ne gånger om året; den första från Aprill til Augustus; den andra från November til Januarius. Den möda man gjort sig at plantera Canel-Tråd på Ceylon omtalas, samt des lefverering til Holländska Ostindiska Compagniet, och Canel-Oljans destillerande, som vist ej lönar mödan,

at

at hos oss eftergjöra, hållt den där på stället blott destilleras af söndergångne Canel-bitar, efter hoppackningen, och ändock kostar i Ceylon $9\frac{3}{4}$ Holländske Riksdaler hvarje unce, samt i Europa 30 a 40 floriner Hollands.

Bladen af Canel lukta som Krydd-neglikor, och roten som Sassafras.

Pag. 67. *Rön om Angina Pectoris* af H. JON-
de BERGER. Kongl. Dansk Conference-Råd
och första Lifmedicus.

Någre Engelske¹⁸⁹ Medici hafva tilförene beskri-
frit denna, som de tro, nya Andetäppa.
De som först angripas där af, plågas, i synner-
het då de gå straxt efter måltiden, af en sådan
värk i bröstet, liksom lifvet vore i fara, om
det onda aldrig så litet skulle tiltaga; men alla
plågor försvinna så snart de stå stilla. Efter
några månaders förlopp tiltager sjukdomen,
så at den ej allenast upretas då de sjuke gå,
utan äfven då de åka, rida, svälja, hosta eller
gå til stols; om nätterna påkomma ofta an-
fall, som vara 1 til 2 timar och ofta tvinga
patienten att lämna sängen. De sjuke säga at
värken sitter uti bröst-benet, nu högre up,
nu lägre ned, men mer åt vänstra sidan, samt
klaga då och då öfver en värk midt uti vän-
stra axelbenet. Sjukdomen infinner sig merend-
els efter det 50:de ålders året, och fast den
kan vara flere år, dö likväl de sjuke til slut
hastigt. Under anfallen, kan hjertats rörelse

ofta under 3 a 4 pulsflag vara affadnad. Efter döden finnes intet ovanligt. Doctor HERBERDENS och FOTHERGILLS anmärkningar om denna sjukdom anföras. Herr de BERGER tror den vara *Asthma Convulsivum*, upkommen genom en giktaktig eller Rheumatisk blodets och våtskornas sammanfattning. Trenne egne händelser anföras, hvaraf följande slutsatser dragas: 1:o At Asthma Convuls. ej är någon obotelig sjukdom, såsom Engelske Medici synas påstå. 2:o At tillfälliga orsaken til den samma merendels består uti et Rheumatiskt eller gikt-ämne. 3:o At Guajac-solution i vattn, lofvar mycket til denna sjukdoms botande. 4:o At fontaneller på benen, uti de flåsta sådane åkommor äro nyttiga, ja nästan nödvångiga. Guajac-solution, som äfven i Gikt och Rheumatiska åkommor, är ett det förmånligaste medel, tilredes på följande sätt: Et halft unce Resina Guajaci rivvés väl tillsammans med 2 qvintin Gummi Arabicum, detta uplöses sedan i 9 unce Isops- eller annat destilleradt vattn, hvartil lägges et lod säcker. Häruf tages morgon och afton en eller 2 matskedar, och ofvanuppå drickes et kvarter perlgryns-soppa eller hafver-decoct. Om detta ej afförer 2 a 3 gånger, ökes dosis. Det befordrar utdunstningen, och verkar stundom en lindrig spottning. Denna solution, hvars föreskrift Auctor fått från Berlin, har mycket företråde för spiritueusa tilredningar af Guajacum.

(Recensenten har flere gånger, sedan Kongl. Academiens Handlingar utkommo, med nytta brukat denna solution mot inrotade och fixerade Gikt-plågor).

Om kalt vattens utvärtes bruk i Hufvudskador.

Efter gammal vana, och alla äldre Aucto-
rers utfago, hafva hufvud-skador alltid blifvit
handterade med varma omslag, dels i torr dels
i våt form. Ja man anfåg för angelåget, at
straxt ombyta omslaget, då det kalnade, och
trodde at hufvudet vid dessa tilfällen nåppe-
ligen kunde hållas nog varmt. I senare tider
har kall regime blifvit nyttjad vid hvarjehan-
da hetliga sjukdomar; men då blodet, af en
utvärtes förstörande orsak, blifvit stockadt uti
hjernan och des hinner, har man åndock ej
fördrifstat sig nyttja andre utvärtes medel, ån
vårmande. De tilfällen som upkomma vid huf-
vudskador visa sig antingen straxt efter læsion,
eller yppas de först flere dagar därefter, och
plåga då vara så mycket farligare. Orsaken
til dessa svåra påföljder kunna vara hvarje-
handa. Herr POTT *a)* håller Duræ matris los-
sande från Hufvudskålen, samt des inflammation
och smältning för orsak därtil. Herr
SCHMUCKER *b)* tror att lymphatiska rören i
A 4 hjer-

a) The Chir. Works. Lond. 1771.

b) Chirurg. Wahrnem. Berlin, 1774.

hjernan blifvit förstoppade och sprängde, hvar af Lympha utgjutit sig och blifvit skarp. Herr DEASE *a*) menar felet bestå i sjelfva Hjernan och inre hjernhinnan, hvars blodkårl blifvit förstoppade, slappe, brustit och smält til materia, hvilken då finnes utsprad öfver hela hjern-ytan. I alla fall behöfves et medel mot dessa anstötter, som fördelar och bortdrifver det stockade, styrker kårLEN och sjelfva hjernan, samt står emot den röta, som af den inom hufvudskålen utgjutna våtskan kunde förorsakas. Herr *General Chirurgus* SCHMUCKER tyckes påfunnit det bäst passande medel och tillika det simplaste: *kalt vattn*, hvartil han, för at gjöra det ännu kallare, blandar vinättika, saltpetter och salmiac. Vinättika och kalt vattn torde vara nog, om man ej vil nöja sig med blotta kalla vatnet. Sedan håret blifvit afrakadt, torde lärfts-dukarn vara de tjenligaste, som i kalla vatnet väl blötte, något utvridne slås om hufvudet. Så vid större, som mindre hufvudskador, är all orsak at nyttja detta kalla omslag, såsom fördelande och stärkande; då däremot varma omslag upmjuka, draga våtskorne til stället och förändra dem til materia; en verkan som här vist ej åstundas. Om en stöt i hufvudet ej skulle vara af svåra fölgher, så skadar dock ej kalla vatnet; men gör säkerligen god hjelp, om skadan har en förborgad eller uppenbar fara med sig.

Så

---

a) Observations on the Wounds of the Head. Lond. 1776.

Så snart man gjort en tillräckelig åderlätning, appliceras, straxt efter åkommans begående, kalla omslaget, hvarefter åderlätning, om symptomerna det fordra, åter flere gånger kan itereras; samt anställes ofta med fördel på halsen och på tinninge-pulsådern. Omslaget ömfas så snart det mist sin kyla. Laxativer försummas ej. Men skulle detta oaktradt ingen lindring i symptomerne blifva, så måste man trepanera, i den tankan at materia til större myckenhet samlat sig på något visst ställe, hvarefter man åter med kalla omslag fortfar til fullkomlig läkning skedd. Herr SCHMUCKER försäkrar at de som haft fissurer, fracturer, fömsnjuka och förlamningar, härigenom blifvit til hälfran återstälde.

CAROLI STRACK. M. D. & Universit. Moguntina Instit. Med. Prof. &c. De *Crusta Lactea* infantum ejusdemque specifico remedio Dissertatio. Francofurti ad Mœnum 1779. 8:o 61 Sid.

Denna Skrift har århållit den dubla belöning, som i Lyon var utflatt för upfinnandet af Inhemske Växter, som kunde företråda stället af *China*, *Senna* och *Ipecacuanha*.

Specificum mot *Crusta Lactea* är en Inhemsk ört: *Jacea*, *flos trinitatis offic.* *Jacea tricolor.* (*Viola tricolor*, LINN. Fl. Sv. 791).

Den nämnde sjukdomen angriper väl egentligen barn, som ligga vid bröstet och ännu inga tänder fått; men skonar ock icke alltid de äldre. Auctor har funnit den hos barn af 4 til 6 år.

Gemenligen visar den sig först öfverst på kinbenet I början slå up små blåsor, som äro spetsiga eller breda och innehålla en klar slemmig vätska. Slutligen brista de sönder och utgjuta en gul klibrig materia, som är mycket seg, och förvandlar sig snart i en gulröd skorpa, hvilken får åtskilliga remnor, som åter utgjuta en dylik vätska, hvilken äfven hårdnar, hvarigenom skorpan blir efter hand tjockare och hårdare, och sjelfva huden blir slutligen som låder. Gemenligen äro äfven hals-kjörtlarne svulna.

Detta utslag håller sig ibland blott på kinbenen; ibland sträcker det sig vidare och angriper hakan, öronen, pannan, ja hela ansiktet; stundom ock ögonen, hvarigenom en besynnerlig Ophthalmie förorsakas; ibland åstadkommer det en vahr-flytning ur öronen. Stundom sträcker det sig äfven till de öfrige kroppsdelarne, så at intet ställe på huden finnes, hvarest man icke blifver det varse.

Auctor tiltror sig ej at afgöra orfaken til detta utslag; dock förmodar han den vara en besynnerlig Miasma, emedan endast de barnen bekomma denna sjukdom, hvilkas Moder eller Amma förut haft den. Man tror gemenligen denna

denna sjukdom icke vara farlig; men däruti felas: det håftiga kliandet störrar fömnen och fätter barnet i en så ståndig oro, at det gemenligen snart blir aldeles aftårdt. Ibland kastar utslaget sig på invärtes delar, och upväcker hosta, asthma, vattufot, förstoppningar uti mesenterii kjörtlar, och Atrophie.

Crusta lactea botas antingen af naturen eller konstn. Af naturen i synnerhet genom en kritisk urin, som har fullkomlig stänck af katturin. (Et nytt bevis, huru angelåget det är, att vid hudens sjukdomar gifva akt på urinens beskaffenhet). Ju sednare denna urinen visar sig, desto longvarigare blir sjukdomen. Konstn uträttar kuren genom ofvannämde Ört. Man kokar en njupa af des s färska gräs, utan rötter och blommor, med mjölk, och låter barnet dricka denna portion morgon och afton. Eller ock torkas Örtan i skugga, och sedan den blifvit pulveriserad, låter man et halft qvintin där af blötas uti mjölk en half tima, sedan kokas, silas och drickes. Detta måste ske morgon och afton.

När medlet blifvit nytjat 8 dagar, ökar sig gemenligen utslaget, urinen börjar på förenämde sätt at stincka, skorpan at torka och affalla, hvilket ofta inom 14 dagar går för sig. Afförande medel äro under kuren icke nödvändige, med mindre där finnas orenligheter. Medlet måste nytjas ännu någon tid, sedan utslaget redan är försvunnit, på det, i fall något
af

af sjukdoms-materien ännu invärtes är qvar, det då måtte blifva bortskaffadt. Man slutar, at intet mera där af är öfrigt, när urinen, lika med den friska, icke har någon elak lukt, ansiktet blir aldeles mjukt och huden tunn, slät och utan fjäll.

Någon gång, men likväl högst sällan, är sjukdomen starkare än medlet. I sådan händelse ligger skulden hos Läkaren eller hos Amman. Hos Läkaren, om någon annan sjukdom är inblandad, som han icke uptäckt och botat. Til exempel: orenligheter i första vågarne hindra medlets vårkan, och måste nödvändigt afföras. Hos Amman, när hon fördom haft sjukdomen, samt under och efter kuren fortfar at gifva barnet bröstet, hvarigenom det ständigt å nyo smittas, och sjukdomen uphörer ej förr, än antingen en annan Amma skaffas, eller barnet afvånjes.

At Amman förut haft sjukdomen, uptäcket af följande tecken: Huden i ansiktet är ovanligen glatt, gläntfande, polerad och aldeles beröfvad de fina håren, som hon eljest plågar hafva; äfven är hon i ansiktet mycket hvitare, än på den öfriga kroppen. När personen rodnar i ansiktet, få kinbenen icke den vanliga rosen-utan en mörk Skarlakans-färg, och rodnaden är icke på alla ställen lika, utan medelt hvita mellanrum, liksom afdelad i åtskilliga fläckar.

Ämnet til Cruſta Lactea kan länge ligga i bloden förborgadt. Auſtor har ſedt at barn, ſom ſnart efter födelfen fått henne, och åter därifrån blifvit befriade, hafva å nyo på 4:de året därmed blifvit behåftade. En moder, ſom för monga år ſedan haft ſjukdomen, föder barn, ſom äfven bekomma den.

När ſjukdomen på ofvannämde fått viſar ſig, är den lätt igenkänd; men ſtundom blir den icke utvårtes ſynlig; den angriper invårtes delar och förorſakar åtskilliga ſjukdomar, ſom eljeſt blott af en tillbaka drefven Mjölkskorf plåga upkomma: Atrophie, Ophthalmie, Öronbulnader o. ſ. v.

Rätta grunden til ſjukdomen är i ſådant fall ſvår at uptråcka, och likvål måſte han kännas, emedan ingen kur, åger rum, utom det nämde ſpecifica medlet. Dock kan man af följande omſtåndigheter ſluta, at ſymptomerna härröra af mjölkskorfs-materia: Huden i anſiktet är tjock, kinbenen äro trinda, upblåſte och icke rofen-utan mörkröda, och denna rodna ſtråcker ſig ånda til nedra kjåken; Huden i anſiktet är ſå hård, at hon ſvårligen kan dragas i fällor; På de röda ſtällen är epidermis ſkråflig, betråkt med ſmå fjäll: barnet rifver anſiktet ofta på Ammans klåder eller på hufvudkudden, och urinen, ſåſom viſſaſte kånnetecknet, luktar aldeles ſåſom katt-urin. Äfven lättas ſjukdomens igenkännande, när man hör at Modren eller Amman fordom haft mjölkskorfven, hvil-

ken

ken omständighet man i slikt fall noga bör efterfråga.

Skulle man ock i diagnos irra sig, så kan man likväl icke lätteligen förgå sig i kuren til någon farlig påföljd, emedan *Viola tricolor* icke skadar, om ock sjukdomen ej härrörde af mjölkskorfs-materien.

(Måne detta medel ock icke med nytta kunde brukas vid andra hudens utflags - sjukdomar? frågar Herr *Richter* Chirurg. Biblioth. 5 B. 2 St. p. 193). Det bör åtminstone försökas.

ODIER om *Oleum Ricini* (Journ. de Medecine T. 49. Aprill.

En observation gifver anledning at föreslå denna olja emot corrosiva gifter. Hon skall därvid upfylla alla indicationer; obvolvera och lindrigt afföra. Den sjuke, hos hvilken hon blifvit försökt, hade fått arsenik uti sig. Han tog hvar $\frac{1}{2}$ tima $\frac{1}{2}$ unce *Ol. Ricini*, och blef råddad, sedan han inalles förtårt 12 unce. Andra Kråk - och Purger - medel förvårra ofta symptomerna genom sin retning.

Uti Bly - Coliken (*Colica Pictonum*) gör denna olja äfven hårlig tjenst, som några af Auctor anförde händelser bevisa.

Et par gånger, då en half unce hvar $\frac{1}{2}$ tima intogs, dref den hel allena en Binnickemask så lyckligen bort, at den sjuke aldrig
mer

mer känt sig af denna gästen besvärad. Madame NUFFERS medel 1) verkar ganska håftigt. Auctör gifver en dosis *Felix Mas*, och 2 timar därefter Ol. Ricini. Denna methoden är ganska lindrig och felar aldrig om ändamålet. Vid 30 händelser har Auctör med den önskeligaste verkan nyttjat den. Om *Felix* upväcker oro, så stillas den åter af Ol. Ricini. (Cfr. *Richter Ch. Bibl.* 5 B. 2 St. p. 199 seq)

Botemedel mot Bräck utur SEANCES PUBLIQUES de l'Academie Royale de Chirurgie. Paris 1779.

Herr DESESSARTS har meddelat Academien detta medel, bestående af det fina mjöl, som lägger sig på bjälkar, väggar och värktyg, i de qvarnar och stampar, som Låderberedare nyttja til ekbarks söndermalning; och är således det aldräfnaste pulver af ekbarken. Auctör har med nytta brukat det ganska ofta, och de försök, Kongl. Academien därmed anställt, hafva äfven väl utslagit. Det kan åtminstone aldrig göra någon skada. Man gör en liten lärftspossa som fylles med detta mjöl, blöter den i varmt rött vin, så att pulret blir väl genomfuktadt, och, sedan Bräcket är reponerat, lägges denna possa på bara huden, under pelotten af bräckbandet. Hvarje morgon och afton blötes possen å nyo och pålagges. För-
fatta-

---

1) Se nästa Ark.

fattaren förfäkrar, at, för at fullleligen kurera et Barn, behöfves ej mer än 14 dagar, och fyra veckor för en fullvuxen. Poffen fylles ej mer än til 3 fjärdedelar, emedan pulvret sväller mycket då det blir genomblödt. Detta medel verkar genom sin sammandragande egenfkap, hvilken är ganska kraftig at styrka de utdånade och förflappade delar, och återge dem sin spånstighet.

Vid stora Bräck äro ofta delarne så flappa, utdånade och förlängde, at nåppeligen de bästa Bräck-band kunna hålla dem inne. Om detta medel endast stårckte och sammandroge delarne til den grad, at bandet sedan hölt Bräcket lättare tillbaka, så gjorde det redan ganska mycken tjenst.

(Hos barn och dem som hafva en tunn och lätt genomträngelig hud, gör detta medel utan tvifvel snaraste verkan. Vid insprårade Bräck åter, skulle detta medel, genom delarnes ännu starkare sammandragande, vara ganska skadeligit).

Nyheter.

I Leiden är Arf-Ståthollarens Lif-Medicus, Doct. **HIERON. DAV. GAUBIUS** i Nov. månad förl. år med döden afgången, i en ålder af 76 år. Han hade sedan år 1734 varit Medicinæ Professor vid denna Academie, efter sin berömde Lärare **BOERHAAVE**, och har til senaste åldren haft et stort tillopp, så väl af lårgirig ungdom, som rådfrågande sjuklingar från både In- och Utrikes Orter. Genom sina grundeliga Arbeten har han gjort sit namn odödligt ibland Läkare.

Ny methode at nyttja Mercure eller Quicksilfver, beskrefven hos CLARE (An Essay on the Cure of Abscesses by Caustic. Lond. 1779.)

Saliv tyckes åga en egen kraft at uplösa quicksilfver, och bringa det til absorption; Den tunna huden, som beklåder hela muncaviteten inuti, absorberar ganska lätt; vid bruket af snus som med en del Calomel blifvit blandad, har Auctör sedt en ordentelig salivation; Detta alt har gifvit honom anledning at nyttja Calomel til frictioner inuti munnen; och at Calomel, efter des s fått nyttjad, här väckeligen infuges, bevifes af den spottning som här af förorsakas. At intet Calomel härvid nedkommer i magen, ses däraf at den ej laxerar eller gör Colique, som säkert hände om 3 a 4 gran nedsväljdes.

Denna nya methode at ge quicksilfver, har företråde för alla förr brukeliga fått at nyttja det invärtes. Merendels har mage och tarmar däraf blifvit retade och förslappade, utan at man ändock blifvit förvissad om huru mycket mercure til blodet blifvit absorberad; ty största delen plågar genom laxering gå bort; men inre huden af munnen är ej så retlig som magen och tarmarne, och absorberar mercuren säkrare. Äfven är den mycket bekvämligare än de vanlige frictionerna, hvarvid patienterne nödgas lefva ganska ofnyggt; utom det at många hafva en sådan hud, at de ej

till den feta salivan, hvarpå författaren sedt exempel, då där af förorsakats en så svår Rossvulnad, at man varit nödsakad affstå med frictionerne och nyttja en annan kur-methode. I synnerhet tyckes vid denna methode Calomels förening med spotten vara ganska förmanlig, emedan den där af på et synnerligt sätt uplöses, och gjöres tjenlig til absorption och blandning med våra vätskor. Saliv tyckes äga en helt egen kraft at uplösa metaller. Rent guld, lagt på tungan, lämnar länge en metall-smak efter sig, til bevis at något där af blifvit upplöst. Calomel med spotten blandad kommer således upplöst och mycket verkande in til blodet.

Auctor tror at Qvicksilfver, genom hvad väg, i hvad blandning och form som hålft den i kroppen kommer, utdunstar altid åter som lefvande Qvicksilfver, och således altid i kroppen löses, decomponeras och lefvande gjöres. Ofta har han anmärkt, at ringar, Ur af guld eller guldmynt, som båras af dem, som nyttja sublimat eller Calomel, blifva hvita. Men, säger han, det är bekant, at hvarken Calomel eller sublimat, utan endast rent Qvicksilfver, meddelar guldets denna färgen; hvar af tydeligen slutes, at de utdunsta väckeligen Qvicksilfver, ehuru de tagit sublimat eller Calomel. Spotten befördrar denna decomposition, och gör således Qvicksilfret snarare och starkare verkande. Åtskillige försök visa ock at denna

nya

nya methode verkar mycket fortare än alla andra. Vid et af dessa förfök inföll en så stark och långsam spottning, efter 3 gran Calomels ingnidning i munnen, at man inom 4 veckor endast kunde anställa 4 frictioner, hvarje af 3 gran Calomel, och åndock var patienten uppå denna tid fullkommeligen kurerad. Således fordras til hela kuren ej mer än tolf gran Calomel, och patienten är alltid därunder mycket benägen til spottning. Vid alla andra metoder fordras mer mercure til fullkomlig kur. Detta är, säger författaren, endast några händelser, som väl ej mycket bevisa, men om denna methode alltid så förhåller sig, så kan man tåmmeligen såkert sluta, at, vid Veneriska sjukdomars botande, kommer ej så mycket an på mängden af Qvicksilfver, som fast mer på den verkan den gör på spottkörtlarne; at således den är den bästa methode som snarast verkar spottning, och at den methode verkar tydeligen snarast, hvarigenom Qvicksilfret omedelbart i sjelfva munnen appliceras, såsom i denna. Calomels ingnidning sker bäst genom tungspetsen. Nyttjar man fingret därtil så tilflyter straxt för mycken saliv, til olågenhet för patienten, som under ingnidningen hvarken bör utspotta eller nedsvälja spotten.

Til hvarje ingnidning behöfves 3 gran Calomel, hvarmed hela inre ytan af munnen

gnides. (RICHTERS Chirurg. Bibliothek 5 B. 3 St. p. 397.)

(Någre Läkare hafva redan här i Stockholm använt denna methode, hvilken visat en ganska snar verkan på spått-körtlarne, åfven hos dem som länge förut nyttjat mercure både in- och utvärtes utan någon verkan).

Utdrag af Herr Doctör MICHAELIS Bref från New-York, infördt uti Richters Chirurg. Biblioth. 5 B. 4 St. p. 734.

En Piga föll på bakre delen af Hufvudet; blef en stund liggande på jorden, men hjälpte sig up och gick utan hjelp, hem, samt mädde helt väl. Den sjunde, 8:de och 9:de dagen fant hon sig mindre väl; feck den 10:de dagen en håftig feber, med starrande upsyn och mycken oro. Hon kastade sig håftigt i sängen och yrade. Pupillerne voro mycket utvidgade, Excrementerne gingo utan dels verenskap, och urin luktåde ganska starkt. Samma tilfällen varade til den 13:de dagen, då åtskillige bulningar på hufvudet, ryggen, armar och länder visade sig, och då dessa varsamlingar öppnades, båttrades patienten ögonskenligen. Uti 14 dagar framkommo alt nya bulningar, och et Emphyseme på hufvudet, som likväl efter hand förgeck, hvarestefter Pigan blef frisk. Herr M. frågar om orsaken til dessa bul-

bulningar kunde vara en varsamling innom hufvudskålen? Utan tvifvel förorsakade varet genom sin tryckning de paralytiska tillfållen som i början visade sig, och troligen, då det reforberades, den stinkande urin och många bulningarne.

Doctör JOHNS, en gammal Practicus i New-York har försåkrat D. M. det han ganska ofta, vid *inspårade Bråck*, med lycklig följd gifvit *opium*. D. BAYLEY dårsammanstådes har åfven sagt, at han brukade vid insnårde Bråck, efter en stark åderlåtning, gifva *opium*, och försåkrar, at denna methode aldrig slagit honom fel. Dock nekar han ej, at det ju kan ges tillfållen, hvarest detta medlet ej kan gjöra tillfyllest. Den stora myckenhet *opium*, han vid sådane tillfållen brukade, gjorde aldrig fömn. En casus anföres som gifvit *D. B.* tilkånnat detta medels värde: En Arbetskarl hade et gammalt pung-Bråck, som, då han lade sig geck tilbåkas, men nedföll då han åter stod up. När Bråcket en morgon föll ned, kånde han en håftig smårta. *D. B.* fant det så smårtaende at det ej tålte vidröras. Pulsen var hård och stark. Ådern öppnades på armen til den sjuke föll i vanmakt. Straxt dårefter gaf man honom 2 gran *opium*; efter halfannan tima åter en sådan dosis, och trefjårdedels tima dårefter ånnu et gran. Då *D. B.* återkom i tanka at nu kunna reponera Bråcket, fant han at Naturen redan förekommit honom.

(Hvad fjelfva Naturen, utan opium, vid insnårde Bråck, åfven i de måst förtviflade händelser, stundom kan uträtta, ses af Herr General Directeuren m. m. Af ACRELS Chirurgiska Händels. 1775. p. 273. Opium åger en döfvande och förslappande egenfkap, hvarföre det, efter tilräckelig åderlåtning, med alt fckjål vid insnårde Bråck bör förfökas. Vid denna, af D. BAYLEY berättade händelsen, var anulus vanligen mycket utvidgad, efter tarmarne fritt utföllo och gingo tilbåkas; var således Bråckets inspårrende hår en följd af anuli ovanliga hopdragning, hvilken af åderlåtningen och opium lätteligen håfdes. Men om opium gör samma nytta, då et Bråck för första gången håftigt utfallit och blifvit insnårt, det måste flere rön bekråfta. Såkraft torde vara, at ej för länge utdraga tiden med förfök tils det enda fåkra men svåra medel, Operation, åfven blir fruktloft, hvarpå man fedt åtskillige bedröfvelige händelser).

Samma Doctör BAYLEY nyttjar åfven, med lyckligaste framgång, *Opium* vid *större får, benbrått, ledvridningar* och *andra fskador* til at förhindra inflammation. Han ger då *Opium* til den mångd, och så länge, til desf den fjuke ej mera känner någon smårta af sin åkomma. Han har genom detta medel bibehållit lemmar som för får i Lederne redan varit dömde til amputation. En Neger bekom et hugg i handleden, 2:ne fckickelige Låkare rådde til amputa-

putation. Hugget geck öfver handleden genom Ulna, Pulsådorr, ligamentum interosseum och in i Radius. Genom utvårtes tryckning stillade Doct. B blödandet, öppnade ådern och gaf Opium efter sin methode. Hvarken värk eller inflammation infant sig. På sjettede dagen aftogs första förbandet, och såret helades på ganska kort tid.

Herr LETTSOM har berömt *Quicksilver* vid Rötaktiga sjukdomar, i synnerhet vid koppor. Uti New-York har redan länge varit brukeligt at gifva *Calomel* mot *gangrænerad Halsfjuka*; Herr D. M. har sedt prof på dess nytta och anför Casus därpå. Flere Medici nyttja detta medel med sårdeles fördel; och H. D. BAYLEY har därmed råddat flere hundrade från nämde sjukdom. Desto starkare rötan är, desto mer *Calomel* ger han til spottning följer, då patienten merendels alltid kommer sig. Stundom förbindes *Calomel* med *Opium* at hindra laxering. D. DOUGLAS har i Boston utgifvit en afhandling om *Gangrænerad Halsfjuka*, hvaruti han utgifver *Quicksilver* för *Specificum* mot denna fjuka, och säger at det befordrar det brandaktigas afskiljande, och hindrar sårets vidare kringfråtande. *Calomel* har bland alla mercurialier giordt honom måst nytta.

Strypsjukan är i New-York ingen sålsam sjukdom; man har aldrig sedt barn öfver 10 år därpå angrepne. Tecknen til denna farliga fjuka anföres. Hälften dö merendels. 2:ne händelser anföras af Doctor BARD, tilika med

delarnas beskaffenhet efter döden. Doct. BARD tror denna sjuka bestå uti kjörtlarne. *Quick-silver* är des hufvudmedel, som hindrar slemmets coagulerande och den i luftröret befintliga hinnans afföndring. Spottning, som af sig sjelf en gång inföll, och frälste barnet, gaf honom först anledning at nyttja detta medel.

Barn om 3 a 4 år plågar han, inom 5 a 6 dagar, gifva 30 til 40 gran Calomel. Ände-
drågten blef alltid härefter lättare och den sjuka hinnan uphostades. I början försatte han Calomel med litet Opium. Underligt var, at så mycket Calomel, likväl sållan gjorde spottning, hvilket han ej ogjarna sedt. Han nyttjade äfven kråkmedel och Expectorantia. Sjukdomen var merendels inflammatorisk och öfvergeck äfven stundom i kallbrand. Spanska flugor och ångan af åttika fant han ganska nyttige, men icke åderlåtning. Denna methode har dock ej blifvit allmänt godkänd. Doct. BAYLEY har frällt flera barn på följande sätt: Han öppnar vena jugularis, som alltid är updrifven, och hvarutur bloden sprutar hoppvis som ur en pulsåder; han låter rinna til vanmakt följer. Därpå applicerar han en Spansk fluga från ena til andra örat. (på halsen.) På åderlåtningen följer gemenligen kräkning, som han med tartarus antimonialis underhjelper. Denna kräkning befriade Lungan stundom från mycket segt stinkande, varligt slem, då merendels sjukdomen inom 6 timar geck öfver. Genom den-

na methode har han hulpit alla som tillitåt honom. At sjukdomen vårkeligen varit stryp-
 sjukan, det bevifes tydeligen af des tilfällig-
 heter, ehuru ej någon hinna blifvit uphostad,
 som kommit därpå, at han inom 12 timar från
 sjukdomens början blifvit påkallad. Inflan-
 mation och färl i halsen har han aldrig sedt.

Madame NUFFERS *Medel mot Binnike-maschen.*

Beskrifning på detta medel finnes väl uti
 Dagligt Allehanda för den 4 Sept. 1775. N^o
 201; men torde dock här, med få mycket
 mera skäl, få inflyta, som denna Weckoskrift
 förmodeligen säkrare bibehåller minnet af et
 medel, hvars uptåkt kostat en anfenlig summa
 penningar, och hvars förträffeliga verkan, åt-
 minstone i början, blifvit få mycket utropad.

Annonsen därom i den nämde Tidning
 lyder så här:

Hans Maj: Konungen i Frankrike har af
 NUFFERS Enka i Morat uti Schveitz köpt 1)
 och låtit göra allmänt bekant följande Låke-
 medel, det hon i 20 års tid brukat at för-
 drifva Binnike-maschen. Detta medel är ock
 här i Sverige nyttjadt med lyckelig framgång,
 och varder på Kongl. Majestäts nådiga befall-
 ning allmänt bekant gjordt.

När någon skall nyttja detta medel, tager
 han om aftonen allenast litet Bröd-soppa, och

---

1) För 18000 Livres.

i fall han den dagen icke haft någon afföring, förskaffar han sig öppet lif med et ordinairt lavement. Dagen därefter tages om morgonen 3 quintin af Roten *Filix Mas* (*Polypodium Filix Mas*, LINN.) stött til fint pulver och blandat med 4 til 6 uns destillerat vattn af samma rot eller af Lindblommor; altsammans skal tagas på en gång in; för barn behöfves ej mera än 2 quintin. I fall den sjuke skulle känna någon åckel härefter, kan han tugga insyftade Citron-skal eller något annat, som är behagligt, eller ock skölja munnen med något; allenast han ej nedsväljer något där af. Om han, det oaktat, nödgas gifva tillbaka hvad han intagit, måste han en stund därefter å nyo intaga en lika stor dosis. Två timar efter Pulfrets intagning gifves en Bolus af *Panacea Mercurialis*, *Resina Scammonii*, af hvardera 12 Gran: *Gummi Gutta* 5 Gran, hvilka, fint sönderstötte, blandas med *Confectio Hyasinthi*, så mycket som behöfs. För mycket svaga personer och för barn är nödigt, at detta laxative jämkas af någon Läkare, äfven som det göres starkare för dem som tåla starka afföringsmedel. Straxt efter man tagit denna Bolus, drickes en eller 2 koppar grönt Thee, och så snart afföringen begynner, drickes då och då en kopp, ända til des Masken gått aldeles ifrån den sjuke, och då först får litet bouillon drickas. Den sjuke åter litet til middagen och förhåller sig hela dagen så, som

man

man bör vid någon medicines nyttjande. Om den afförande Bolus ej gjordt nog verkan inom 4 timar; tager den sjuke 2 qvintin eller ånda til et uns Engelskt Salt uplöst i et glas varmt vattn. Det samma göres ock, i fall masken hänger ute, utan at vilja falla ifrån den sjuka. Man får ej draga på honom. Om masken ej kommer ut til middagen, oaktadt den sjuke hvarken gifvit tillbaka pulfret eller den afförande Bolus; bör den sjuke åta middag, och, i fall masken ej kommer fram eftermiddagen, bör aftonmåltiden blifva sådan, som den föregående dagen; och om masken åndock ej synes til under hela den följande natten, bör det förstnämde pulfret åter tagas om morgonen därpå, och 2 timar därefter 6 til 8 qvintin Engelskt Salt, samt den sjuke förhålla sig som den föregående dagen. Om masken kommer ut blott genom pulvrets verkan, innan Laxer-medlet blifvit tagit, bör allenast hälften därpå tagas, eller ock Engelska Saltet ensamt nyttjas. Skulle det hända, at sedan Binnike-masken på detta sätt blifvit utdrifven, man blir varse, det en eller annan år kvar, bör den sjuke, efter några dagars förlopp, å nyo och på samma sätt nyttja åfvanbeskrefne medel, hvilket merendels inom några timar plågar visa den önskade verkan, i synnerhet mot det slaget af Binnike-mask, som har korta leder, men emot det slaget, som har långa leder, är des's verkan ej så aldeles vis.

Praktiske Anmärkningar vid detta Medel af J. K.

At Roten af *Filix Mas* är tjenlig mot Binnike-masken, det har från äldre tider varit bekant 2), ehuru hon åter blifvit urmodig; men Erfarenheten har ock lärt, at detta af Madame NUFFER, i hänseende til större dosis af *Filix* och den purgerande Bolus, något förändrade medel, ej alltid är nog kraftigt at bortdrifva, äfven den Binnike-masken, som har korta leder. Felet ligger väl icke uti *Radix Filicis*; ty den är förmodeligen alltid i affeende på masken, den samma obehageliga kryddan, så framt Apothekaren haft af rätta slaget, och den icke varit i obehörig tid samlad, för gammal eller bortskämd; Men som hon, slump-händelser undantagne, icke förmår at både afmatta och bortdrifva

-
- 2) Se framledne Herr Arch. och Ridd. ROSEN VON ROSENSTEINS *Underrättelse om Barns Sjukdomar* 3:dje Uplagan p. 377. 378. Hela Afhandlingen bör ock läsas, såsom sin vördade Auctor värdig, och den bästa vi tilåfventyrs kunna vänta. Jämför äfven dets *Rön angående Binnike-masken* uti Kongl. Wet. Acad. Handl. 1747. p. 113. följ. hvarest, (p. 126). då varande Doctor, sedermera Lif-Medici HERRENSCHVANDS 4 pulver omtalas såsom sällan felande, at utdrifva masken; men ock såsom et Arcanum, hvilket Ågaren då ännu icke velat uptäcka. Han gjorde det likväl sedan kunnigt bland Medici, och fants då bestå, icke af 4, utan af 3 Pulver, hvilka hvardera, til det högsta, innehålla 30 Gran *Radix Filicis*, 5 gran *Gummi Gutta* och 12 gran *Gratiola* (Se Under. om Barns Sjukd. c. 1.)

drifva masken, utan här til fordras et Purgermedel; så torde på beskaffenheten af detta sednare mycket ankomma. Nog tyckes Mad. NUFFERS Bolus, såsom componderad af drastica och mercure, vara både hastigt verkande och vidrig för masken; men som den likväl rått ofta slår fel om maskens hela utdrifvande, så är den nästan icke af säkrare verkan, än Engelska Saltet eller något annat Laxer-medel. Mig har en händelse ej allenast hårom öfverrygat, utan ock gifvit anledning at tro, det något annat afförande, än den nämde Bolus, torde vara påliteligare.

Någon tid innan Madame NUFFERS medel kom i rop, berättade mig Herr Assessoren Doct. LUND, at alltid åtminstone et anseeligt stycke af masken bortgått, så ofta han låtit en sådan patient laxera med *Jalappæ-kåda* och *Oxgalla*. Jag försökte det straxt på en Gåffe om 15 års ålder, som af denna elaka gåften besvärades. Han tog i början af Nedanet 6 gran *Jalappæ-kåda*, som refs tilhopa med 1 scrupel inspisserad *Oxgalla* och formerades til piller. När detta, efter 3:ne timar gjorde sin verkan, visade sig masken, då jag låt Patienten dricka en myckenhet kalt vattn. Sedan några få alnar af masken utkommit, gick den af, oakadt all försiktighet nyttjades at förekomma det. Vid slutet af Nedanet itererades försöket, med samma verkan. Jag låt honom sedan hela Nyet hvar morgon och afton taga 10 gran *Pilulæ Fœtidæ*

Fætidæ Ph. Sv., och i början af Nedanet repetera med en dosis af de nämde laxer-piller. Masken började åter komma ut, och jag gaf Patienten $\frac{1}{2}$ Skålp. qvicksilfver, i tanka, at det ej allenast genom sin vidrighet för masken, utan ock medelst sin tyngd, skulle påskynda dess utdrifvande; men fåfångt: efter 3 eller 4 alnars utfallande, gick han åter af; qvicksilfvret följde til större delen med, och af det som kvarblifvit, kom sedan några dagar å rad litet i fånder ifrån honom, dels med, dels utan excrementer. Något därefter blef Mad. NUFFERS Medel bekant, och man fick knapt hvarken höra eller låsa om annat, ån detta och Binnikemaskar. En vanlig fölgd af Specifika medel, at de i början göra den sjukdomen alman, mot hvilken de utgifvas för verkande; men oftast gör tiden, at medlet förlorar af sit specifika anseende, och i samma mån blifver sjukdomen mindre gångse, tils ändteligen bägge likfom råka i förgåtenhet.

Både Patienten och jag, intagne af förnöjelse öfver kunskapen om denna remede, skyndade med dess förfökande. Jag låt observera alt hvad i Annoncen är föreskrifvit. Pulvret af Filix fick Patienten behålla, åfven så Bolus, hvars verkan var tillräckelig, och masken började visa sig; men emedan nu, som förra gångerna, endast et stycke däråf blef utehångand och ej vidare ville avancera, gaf jag $\frac{1}{2}$ unce Engelskt Salt; men lika fåfångt: masken gick

af

af och blef ej mera synlig. Nästa morgon gaf jag åter 3 quintin Radix Filicis, och 2 timar därefter et unce Engelskt Salt, hvars goda verkan oaktradt, ingen mask denna gången visade sig. Patienten fick nu hvila 8 dagar, då jag åter gaf honom Filix; men i stället för Madame Nuffers Bolus, fick han pillerna af 6 gran Jalappæ-kåda och 1 scrupel inkokad Oxgalla, med den lyckeliga påfölgd, at masken, vid första öppningen, på en gång, hel och hållen framkom. Den var af det slaget, som har korta leder 3; men des längd, som var anseelig, har jag förgåtit at rekna mig til minnes.

Denna händelse torde få gifva anledning til följande, dels säkre, dels sannolike slutsatser:

I:O

-
- 3) *Tania Vulgaris*. (LINN. Syst. Nat. T. I. P. II. Ed. XII. p. 1323. Faun. Sv. 2262. Amœnit. Acad. Vol. 2. p. 78. Tab. 1. fig. 2.) Herr Prof. MURRAY i Upsala, som sjelf talt med Mad. NUFFER, har berättat mig, at hon upriktigt tillstått, det hennes medel ingalunda vore verkande mot någon annan mask, än denna; det blefve således mycket uplysande at få veta, om man däraf någonsin sett den masken utdrifvas, som har långa leder, eller *Tania Solium* (LINN. S. N. c. 1. Fn. Sv. 2264. Am. Ac. c. 1. p. 74. f. 1)? Äfvenså, om detta medel varit kraftigt mot *Vermes Cucurbitini* (Gurkmaskar), som vår saknade store Naturforskare, Herr Arch. och Ridd. v. LINNÉ, velat anse (männe med rätta?) för affalne leder från *Tania Solium*, hvars förökande härigenom skulle värkställas, så at af hvarje fränfallen led eller *Vermis Cucurbitinus*, sedan blefve en *Tania Solium*? (Cfr. S. N. c. 1. in not. Amœnit. c. 1. p. 76).

1:o At pillerna af Jalappæ-kåda och Oxgalla ej enfamme förslå til maskens hela utdrifvande; men dock åro mot honom et verkamt medel, efter deras brukande alltid framskaffade et stycke af honom.

2:o At Mad. NUFFERS Bolus ej år et specifikt purger-medel vid detta tilfålle, som ej allenast denna, utan många af flera Låkare fåfångt gjorde förfök bevifa; ehuru det medgifves, at de lyckeligas antal torde vara större.

3:o At roten af Filix Mas, i så stor dosis tagen, år et kraftigt medel at afmatta eller döfva Binnike-masken; men ock, at den måste blifva understödd af et mera specifikt purger-medel, ån det NUFFERSKA, så framt man icke ofta skal fela om maskens hela utdrifvande.

4:o At pillerna af Jalappæ-kåda (hvars dosis bör ökas eller minskas efter omständigheterna) och Oxgalla, troligen åro i dessa fall af mera pålitelig verkan, ån den ofta nämde Bolus, hvilket jag ej allenast slutar af denna, utan ock af en lika beskaffad hånðelse, som Herr Affesforen LUND haft och benåget meddelat mig.

5:o At om masken ej går bort genom medlets brukande första dagen, bör man ej den påföljande iterera förföket; emedan masken, som så nyligen blifvit oroad, förmodeligen tagit starkare fåste; hvilket tyckes vara bevifligt dåraf, at då jag andra dagen gaf remeden, blef masken icke en gång synlig, som likvål skedde dagen förut. År Patienten svag, så kommer ock några dagars hvila honom ganska väl til pass.

mjölk, som om sommaren stådt i 14 dagar at surna, bortrökes til vid pafs en ottondel återstår, hvarunder alt ostämnet skiljer sig derifrån, hvarpå fyran filtreras; För at få Terra animalis affkild, måttas fyran med kalk, uplösningen filtreras, utspådes med 3 gånger så mycket vatn; kalken præcipteras med Acidum Sacchari, til ingen Calx Saccharata mera fälles.

Syran evaporeras sedan til den blir tjock som honung, och uplöses åter uti spiritu vini rectificatissimo, hvarigenom mjölksockret, och öfrige främmande ämnen, från fyran skiljas, som filtreras. Til denna sura solution blandas något rent vattn, och Spiritus afdestilleras, då mjölkfyran ren i Retorten kvarblifver.

Sedan följa flere förfök, huru denna fyra förhåller sig i åtskillige andre tilblandningar; hvaraf slutas, at mjölkfyran är af en aldeles färskild Natur, hvilken, ehuru den utdrifver åttikan utur Alkali vegetabil. acetatum, tyckes den dock vara ämnad at blifva åttika, som i brist af något spirituofum, ej är blefven volatiliserad; men om til en kannu mjölk, blandas sex skeblad godt brånvin fättes i värman tiltåpt, dock så at gjåsningsslusten utslipper, så finner man, at, efter vid pafs en månad, vaslan är förvandlad i god åttika, som genom duk kan filas, och på Bouteiller förvaras.

Pag. 125 Beskrifning på dricka som tilredes af Tall-quistar; af ARV. FAXE.

Sexton kannor sönderhackade Tall-qvistar, hvaraf struntan bortplockas, kokas i 96 kannor vattn, rostas, vörten påöses några gånger, silas och kokas i 2:ne timar, hvarunder kådan af-skummas: En och $\frac{1}{2}$ kanna brun Sirap slås til vörten, som åter upkokas, öses i kar, samt, då den svalnat, tillås gåst, hvaruppå det tunnas. Detta dricka smakar väl, säger HERR F. håller sig länge utan at surna, och är godt mot skjörbjugg, fast det ej är mycket födan-de. HERR FAXE har äfven tilredt et Extract af Tallqvistar, hvilket fylles i flaskor och kan förvaras 2 a 3 år. Tvenne kannor här af ko-kas med 72 kannor vattn i 2:ne timar, jäses och tunnas. Detta Extract tros i synnerhet vara tjenligt vid långa sjö-refor. Man har äf-ven här af gjordt et smakeligt Dricka under sista Expedition med Kongl. Örlogs-Escadern. (Man torde väl endast af syrup, hett vattn och litet humla, ordenteligen jäst och handteradt, få äfven så smakeligt, om ej bättre dricka; men det blir då ej så nyttigt mot skjörbjugg.)

Pag. 130 Blomster-Almanach i Wester-Göthland för år 1779. af CLAS BJERKANDER
Häraf kan utdrag ej göras; men förtjenar at läsas.

Pag. 137. Beskrifning på Weigela Japonica, en synnerlig och sällsynt ört från Japan af CARL P. THUNBERG.

På denna synnerliga ört går stylus ned at
C 2 hela

hela sidan af frö-huset, och fåster sig nästan midt under det samma, tvert emot vanligheten. Växten är en liten buske, finnes inne i landet på Japan, och är af KÆMPFER redan, fast ofullkomligt, beskrefven. Är en Pentandrift, där des rum blir nåt för Plumbago. Sedan följer des description och figur Tab. V.

3:dje. Quartalet pag. 188. Beskrifning på et Emphyema Pectoris med fistlar och Benröta, efter en 30 år förut skedd krossning på Refbenen, af AND. MAG. WÄHLIN,

Den siuke började 1773 om sommaren klaga öfver trög stolgång och någon stum värk i högra sidan, under nedersta hårda ref benen, stundom med spasmodiska trykningar åt bröstet, såsom hos hypochondriaci. Som man hölt sjukdomen för blinda gyllenådern, blefvo åtskillige medel deremot nyttjade utan lindring. Nätterna voro befvärligast, och patienten kunde ej ligga på vänstra sidan. Följande året började äfven vänstra axeln at skjuta up, samt bröstet blifva fnedt, så at högra sidan indrogs, och vid årets slut måste han intaga fången. Man hade likväl orsak at hålla bröstet för fridt och mistro i det stället Lefren; hvarföre först nyttjades Pyrmonter-vattn; samt år 1775 Medevi hålfobrunn. Under vågen dit, kom Patienten af et tilfälle at berättat H. W. som reste med honom, at han för 30 år sedan
fådt

fådt en håftig stöt på bröstet, hvaraf han länge varit eländig, men har, efter tjenliga medels bruk, ej vidare haft någon olågenhet där-af. Sedan man fått denna uplysning, hvaraf siukdomens rätta beskaffenhet sägs, nyttjades Bruns-vattnet sparsamt och med mjölk, men utan någon nytta. Paracentesis Thoracis på-tänktes, men afslogs, i anseende til det slåta hopp, man åndock kunde göra sig om siukdomens utgång; och patienten affomnade först i Augusti månad 1776. Vid Obduction fanns högra lungan och en del af vänstra i materia bortsmälte, mediastinum trasigt, Caviteten full af stinkande materia; Lungan, hjertat och mediastinum updfrefne i et hörn af vänstra Caviteten. Andra hårda Ref-benet på högra sidan var en god tyårhand från sternum inböjt och carieust, det 3:dje var något närmare åt ryggen på 2:ne ställen carieradt. Åtskillige var-famlingar voro mellan musculi intercostales, samt under serratus, pectoralis och deltoides. Denna händelse påminner Läkare, at noga utforska siukdomarnes orsak, samt de siuka at ej förtiga något som derom kan gifva uplysning.

Pag. 194. Beskrifning på 2:ne slags maskar, som äro Larver, af hittils okände Insecter, och funnits på Rot-kål, Napo Brassica, af
CLAS BIERKANDER.

År 1779 blömmade Rotkålen på de flästa
 C 5 stäl-

Allen. Orfaken tror HERR B. vara maskar, som inkrupit genom hål på stjälkarne vid första, 2:dra och 3:dje bladet, och förtårde alt det köttaktiga af stjälken. Efter förvandlingen sågos dessa vara Curculiones och beskrifvas af auctor under namn af *Curculio napo-brassica*, Hvitlök, eller malört tros hålla denna ohyra från bänkarne.

En annan Larv genomstinger om hösten sjelfva roten på Rot-kål, hyaraf födes en fluga, som auctor kallar *Musca napo-brassica*, och liknar nog musca ruralis. Så vål Larv, som fluga, beskrifvas. Den finnes måst i mager sandblandad jord, så at rotkål lårer bäst frias från denna ohyra, då den sättes i god svartmylla.

Pag. 197 Antilope Sylvatica, et aldeles nytt djur, af Gazell-slågtet, från goda Hopps Udden, med beskrifning och ritning, af A. SPARRMAN.

Kallas af Colonisterne Bosh-Bock, emedan den uppehåller sig uti skogarne; är 3 fot hög, något massivare än de andra Gazellerne, i jämförelse med benen och deras höjd. Hornen äro 10 och $\frac{1}{2}$ tum långa; (H. THUNBERG har medbragt et par af 13 tums längd, berättar H. S. p. 198.) Öronen äro fem tum. Hela skinnet är 2 alnar långt. Detta djur håller sig uti monogamic. Honan är utan horn. Hornen äro
svar-

Ivarta, nästan 3 sidiga, vridna i spiral. Håren likna mer get-hår än antilops hår. Hufvudet är likväl mera finhårigt. Frampå halsen, bröstet, sidorna och buken äro håren en til 2 tum långa; på öfversta kanten af halsen och ryggen utåt, är en mahn af 3 a 4 tums långa hår, hvilken slutar sig i en fingers lång svants. Ben och fötter äro spenslige och kort-håriga, spårrarne små. Murr-håren på nos och under-läpp äro ivarta, en tum långa. Måst rådande färgen är mörkbrun. Djuret löper tungt, samt jagas och fångas med hundar, hvilka det likväl ofta med hornen dödar. Då det löper, fätter det up nosen och lägger hornen längs efter halsen, at de ej skola hindra det i loppet genom skogen. Är illlistigt, och tilfogar Tråd-och Vin-gårdar samt skogar mycken skada. Til låtet liknar det et kort och heft hundskällande. Ritningen är gjord efter en upstoppad hud som H. S. fört hem med sig.

*Pag. 237. Zoologisk Anmärkning om Mergus
Albellus af SAMUEL ÖDMAN.*

Hos anseres äro kjönen ofta ganska olika hvarannan, hvaraf lätt kan hända, at de som böra föras tillsammans, blifva åtskilde, och tvårtom, de som äro åtskilde giftas af ornithologi med orätt tillsammans, hvilket H. Ö. visar händt HERR Prof. PALLAS, då han i Kongl. Vetensk. Academ. Handl. för år 1779 gjort

merg. albellus til mergi merganferis hona, hvilken i Sverige är ganska almån, då merg. albellus däremot är nog fällsynt. H. Ö. har själf haft tillfälle at se och examinera en mergus albellus, och anför alla skiljemärken han funnit mellan den, som väckeligen är mergi merganferis hona och denna.

*Pag. 240. Anmärkning om Acari Reduvii dö-
dande med brånvin af PEHR ZETZELL*

Festingen (acarus reduvius) ses ofta på boskap och hundar, och tros från dem komma på menniskor. H. Z. har nyligen sedt en, som fäst sig i bukskinnet, en tvär hand öfver navelen, med hela hufvudet. Rectificerad brånvin dödade straxt djuret, och med en korntång fattades det in på bröstskjölden samt borttogs. Litet talg på en linnelapp helade denna qvessa på 8 timar.

För detta djurets slågtskap med *klådmasken* (acarus firo) förtjenar försökas, om några andra medel döda detta. Den lilla olågenheten fåstingen gör, kallar H. ZETZELL *Phsydracia ab Acaro Reduvio*. Theorien däraf är, at, sedan insectet genom huden instuckit sin hvassa hornaktiga snabel, håller det sig kvar genom de sju på hvar sida snedt upåt utspånade hullingar, öppnar så snabeln, som vid ändan är til en 3:dje del klufven, då blodvatten utur den fårade under huden flyter i den to-
ma

ma snabelen til djurets föda; af denna retning blir en qvesa, midt i hvilken yttre huden afskiljer sig.

Reflexioner vid en Splenalgia Scirrhusa eller stor och hård Mjälte, inlämnade af G. L.

At fråssan, då den blifver illa, med otjenlige medel, eller ock för hastigt botad, innan kroppen väl är renad, lägger grund til åtskillige långvarige sjukdomar, som i synnerhet taga sit låte i underlivets innanmåten, derom har man länge af årfarenhet varit öfvertygad. Barn, som hafva Fråssan, eller den så kallade Åltan, då de för tidigt med stoppande medel cureras, få gemenligen et hårdt och updrifvit underlif, hvaraf sjukdomar redan äro eller framdeles upkomma, hvilka blifva svåre, om icke aldeles omöjelige at bota.

Det är derföre en underlig, och, jag vågar säga, en skadelig sed, som ganska mycket irriterat sig i dessa tider, at låta sina barn, vid ofvannämde sjukdom, botas af ålthustrur. Deras invärtes medel, äro gemenl. mistänkte, stoppande och illa applicerade. De utvärtes kunde til någon del tillåtas; men som genom de utvärtes medel allena nyttjade, kroppen ingalunda befrias ifrån de ämnen, som förorsaka en dylik fråssa, så ses tydel., huru nödigt det är, at medelst tjenlige invärtes medel, lämpade efter omständigheterna, komma

et således sjukt barn til hjelp, och at sådant ingalunda kan falla en gammal hustru til lott.

Det är väl fant, at härvid kan invändas, huru som många barn på detta sätt af dylika hustrur botas; men då man noga efterser, lär det blifva ostridigt, at de fläste lycklige curer af naturen sjelf åstadkommas, då deremot de misslyckade snarast få skrivas på slike i Läkarekonsten aldeles okunnoge personers räkning.

Til bevis af hvad jag anfördt, vil jag här nämna en händelse, som sig för några år sedan tildragit:

En Gåsse N. N. hade på sin 3:dje ålders år en lång tid bortåt besvärats af Åltan, för hvilken söktes bot hos åtskilligt folk, men i synnerhet och slutel. hos de så kallade kloka Gummor. Sedan han åntel. genom des. sas åtgård öfvervunnit fråssan (genom hvilka medel, är mig obekant) plågades han ständigt af en obtus värk i vänstra hypochondrio, hade hård mage och gick lutad med kroppen åt vänstra sidan. I ansigtet såg han rödlått ut, ock tycktes detta sidsta år blifva frodigare. Vårtiden 1760, hade han den då gångbara Mäslingen, hvilken han väl genomgick, men var derefter länge sängliggande och dålig. I October samma år fick han kopporna; de voro af elakt slag, ymniga, sammanflytande och skåliga; han dog ock i dem på 12:te dygnet; varandes då vid pass 6 år gammal.

I tvån-

I tvånne Medicorum närvaro öppnades li-
ket af då varande Provincial-Chirurgus Su-
pov. Fethinnan var liten, Lefren god, ma-
gen utan och innantil i naturligt tillstånd, åf-
venså tarmarne, undantagandes små inflamma-
tioner, som här och där syntes, de voro def-
utom nog utspånade af våder. I mesenterium
och niurarna märktes ej fel; men Mjälten var
aldeles förändrad, tjock och stor, så at den
vågde 2 marker, var derhos mycket hård,
samt ytre och främre Superficies til en tums
tjocklek bråskaktig, så at man med möda kun-
de skåra den igenom. Jnga koppor syntes in-
vårtas, ej eller fants hos honom någon mask.

För anhörigas skull, ville jag ej mer röra
den döde kroppen, hållt jag redan härigenom
yann mit ändamål, som var, at utforska or-
faken til hans ständiga värk i vänstra sidan.
Sådane, som den nu anförda händelse, åro väl
icke sällsamme: BLANCARD har sedt en dylik
mjälte, hvilken vågde Sex ff, men den var
upfyld med en svart och beckaktig vätska. Om
en dubbelt större mjälte talar HELVIGGIUS hos
RIVERIUS. Den berömde RUYSCH har uti et
qvinno-lik funnit Mjälten åtta gånger större
än uti naturliga tillståndet, som då den vågdes,
fans hålla fyra ff, och steg ånda ned i bäcke-
net; åfvensom van SWIETEN 2:ne gånger sedt
scirrhös mjälte hos döda kroppar ganska stor
och nedstigen til nämde ställe.

Den som åstundar låsa flere dylika händel-
ser

fer, finner dem hos DRELINCURT, VESALIUS, SCHECKIUS, BARTHOLINUS m. fl.

Hos denne Gåffe bör märkas:

1:o At mjälten blifver stor efter frässan, och at derföre denne sjukdom icke bör vårdflöft eller obehörigen handteras, hvarken hos barn eller fullvuxne personer.

2:o At mjältens sjuklighet äfven bidragit til döden, emedan des något äldre broder på samma tid hade samma slags koppor, men gick dem likväl lyckeligen igenom, och at derföre en dylik inflammations-feber är farligare hos dem, som hafva något förut sjukligt innanmäte, än hos friska.

3:o At han såg rödlätt och frodig ut, då Lienosi annars plåga hafva en colorem plumbeum och mårsla af.

4:o At mjälten var Cartilagineus eller bråskaktig, då SAUVAGES säger: raro Cartilaginea crusta regitur.

Måne en dylik mjältens beskaffenhet är den sjukdom, man egenteligen kallar: Placenta Febrilis?

Utur Mr. LABBÉ ROZIER'S Observation sur la Physique, sur l'Historie Naturelle etc. Tom. XIV. Jul. 1779. (a)

Instruction sopra el modo mas seguro y economico de transportar Plantas vivas etc. CAS. GO.

(a) Denna nyttiga och dyrbara Journal som börjades

GOMEZ ORTEGA. Det är Underrättelse om et fåkert och hushålsaktigt fått at öfverföra Naturliga växter och besädde kistor, från aflågsne länder, samt om fåttet at torka växter, för at inlägga Herbarier. På Kongl. befallning upfatt af H. ORTEGA, *Botanices Professor vid Kongl. Trågårdens i Madrid.* Denna boken, på 70 sidor in 4:o med nödiga kopparstick, är afskickad til alla Vice-Rois, Gouverneurer och förnämsta Officerare i Spanska America, tillika med uttryckeliga bref om Konungens vilja och befallning. Man kan hoppas at vi omsider kunna blifva underrättade, om växterna i detta vidsträkt Land, utan tvifvel lika rikt på nyttiga växter, som på metaller. Regeringen har sändt trenne Spanska Botanici med H. DOMBAY, (Fransk Botanicus) för at börja denna rika samling; och H. ORTEGAS omsorg, ifver och infikt lofvar, at Botaniska Trågårdens i Madrid, skal innan kort vinna rum bland de måst berömde Botaniska trågårdar i Europa.

*Historie & Memoires de la Societé Royale de Medicine, Anné 1776, avec les memoires de medicine & de Physique medicale pour la me-
me Année. Paris 1779 in 4:o 952 pag.*

Det-
1771 i Julii, och ges ut et håft, om ungefär 12 ark, in 4:o hvarje månad, hvaraf 6 utgjöra en Tom, har en värdig Vetenskapernes B-fordrare gifvit Författarne af denna Tidning tillfälle at begagna sig af.

Detta sällskapets hastiga framsteg rättfärdigar dess instiktande. Det har, lika som Collège de Chirurgie, utstått de svåraste tvifvelheter och, man kan tillägga, de strångaste critiquer och de nelligaste motfågeller af några medbröder, hvilkas namn ej kunnat inskrivas bland sällskapets Ledamöter. Detta öfvertygar om det ordspråkets grund: *Nulla invidia pejor Medicorum*. Emedlertid är det midt under dessa motfågeller, som detta Sällskap, redan upprefer sig som et Majestäteligt Tråd, hvilket gifver skugga åt hela omkretsen, och under hvilket, alla In-och Ur-ländske Läkare, komma at föräna sina anmärkningar och arbeten. Här af hånder utan tvifvel at Medicinska Faculteten i Paris, omsider måtte öppna sitt förråd; och utvälja af sine oräkneliga anmärkningar, gjorde under flera Secler, ämnen til många dråpeliga verk, hvarmed de skola rikta almånheten. Dessa 2:ne Corpser äro svartfjuka at vinna bifall genom at öfvergå hvarannan. Den na delen, af Kongl. Franska Medicinska Societetens Handlingar, består af 2:ne afdelningar, lika som Kongl. Franska Vetenskaps-Academiens Handlingar; den innehåller nemligen: *L'Histoire* och *Les Memoires*. Mr. VICQ.-D'AZYR, Secretair perpetuel, har i ordning satt den Historiska delen, som är 360 sidor, och memoirerne, fördelade i vissa Classer, äro 592 sidor.

Elémens de Chymie, rédigés d'après les décou-

vertes modernes etc. par M. MICHEL Du TENNETAR, Conceiller & Medecin ordinaire du Roi, Professeur Royal en Nancy etc.

Academien i Metz låter en af des Leda-
møter låsa publice om Chymien. Detta år en
Precis de ces Leçons. Denna afhandling år
delad i 3:ne partier, den första inbegriper Sten-
Riket. Den 2:dre växt-Riket och den 3:dje
Djur-Riket. Subskription var 4 Livres.

Den år utgifven i Metz in 12;0 180 pag.
som ses af Journal. Phys. Dec. 1779 p. 508.

*Flora Parisensis, ou Descriptions & figures
des toutes les plantes qui croissent aux envi-
rons de Paris, suivant la Methode sexuelle
de Linné etc. Paris 1776 etc. in 8:0*

Af detta verk utkommer en samling af 20
plancher, ritade och målade efter naturen på
Holländskt papper. Hvarje sådan samling kostar
7 Liv. 10 sc. Detta finnes infördt i Abbé RO-
ZIERS Journal. Physique för Octob. 1779.

Uti samma Journal för samma månad och
år p. 332; år annonserat et ganska nyttigt och
vackert arbete kalladt: *Plantes vénéneuses &
suspçtes de la France, avec leur antidotes, par
Mr. BULLIARD.* Alla växter utgifvas gravera-
de in 4:0 på det vakraste Holländska papper,
med

med deras namn, få väl på latin, efter vår store VON LINNEES species Plantarum, som på Fransyska. Deras blomningstid och de ställen de måst växa på utfattas; äfven, om de delar, som caracterisera blomman, ej äro nog synbara och tydliga, få exprimeras: de förskildt och en del sedde med microscop. Hvar 3:dje månad skulle här af utgifvas et häfte af 10 graverade växter, och skal ej blifva mer än 10 a 11 häften, som hvarje kostar 5 Liv. 12 sous.

(Det vore ganska nyttigt at bvarje land hade sine förgiftige och skadelige växter väl beskrefne, och få mycket lyckeligare, om man hade sig bekant något hjelpemedel mot hvar och ens elaka verkan.)

Ut-

Nyheter.

Hans Kongl. Maj:ts af Frankrike Första Lif-Medicus Herr JOSEPH LIEUTAUD, som dog i Versailles d. 6 Decemb. 1780 i sit 78:de ålders år, är nu saknad til sin person; men hågkommen och högaktad af efterverlden i sine arbeten.

Utdrag af et bres från Herr Lif-Med. DAL-
BERG til Herr Prof. och Ridd. MURRAY
i Göttingen. (Se Hr. MURRAY'S Bibliothek
3 B. 2 st. p. 320. följ.)

Sanningen af LINDS förfråkan om nyttan af
Opium, gifvit under hettan i intermittente fe-
brar, har jag flere gånger haft tillfälle at be-
kräfta. Det öfverträffar allt hvad jag hittils
kånt, at lindra den håftiga hufvudvärken, och
gör för öfrigt anfallet drågeligare,

Columbo-Roten har jag uti gallaktige diar-
rheer och kråkningar i år funnit af så god ver-
kan, at jag lätteligen inståmmar til hennes be-
röm med Hr. PERCIVAL och andra.

På en son af F. — blef, jemte des syster,
för några år sedan kopporne ympade af en be-
kant stor kopp-Ympare, hvarigenom goda och di-
stincta koppor flogo ut; åtminstone ansågos de
så af flere Läkare. Men i år blef han ånyo
af verkliga koppor anfallen, hvilka icke kun-
de misskännas, och blefvo äfven för sådanne
hållne af N. och N. (också förfarne Läkare).

Skulle intet de så kallade vattnkopporne
kunna blifva misskände för de åkta, och til
ympning använde? och vore det intet såkraft,
at taga ymp-materien af de svåraste och kån-
baraste kopporne, på det aldrig något tvifvel
måtte upkomma om deras åkta slag? Om kop-
por slå på nytt ut; så måtte man tilstå, at man
mer än en gång kan få koppor.

Om Dubbelt kopp-utslag, af G. L.

Ehuru det har länge ibland Herrar Läkare varit en afgjord och vedertagen sanning, at ingen kan af riktige vahr-koppor mer än en gång blifva smittad; ingen mer än en gång genomgå denna sjukdom, och således alltid något annat slag af koppor varit å fårde, när någon af denna sjukdom mer än en gång blifvit angrepen; så vil likväl årfarenheten öfvertyga oss om annat; och en del Läkare af bästa vitsord påstå med säkerhet i sine skrifter, at de iakttagit desse koppor tvånne (2:ne) gånger.

At undvika vidlyftighet vil jag icke nämna dem; likafom jag vil mistro min egen skickelighet uti observerande, och i följe deraf förtiga 2:ne händelser, i hvilka jag funnit mig förvissad, at riktige vahr-koppor 2:ne gånger angripit en och samma person.

Är nu sådant möjligt vid naturliga, hvarföre icke äfven vid ympade koppor? Jag har åtminstone en gång sedt, at ympade koppor, emot all förmodan, återkommit och varit af riktiga slaget; och lår det tvifvels utan vara samma händelse, som Herr Lif-medicus DALBERG uti bref til Herr Prof, och Ridd. MURRAY i Göttingen berättat (Se den senares Bibliothek 3. B. 2. st. pag. 321). At mindre försiktighet blifvit brukad vid valet af koppmateria, kan vara at förmoda; och är det således med största skäl, at bemålte Hr, Lif-medicus yrkar,
det

det kopp-vahr bör tagas af confluenta eller sammanflytande koppor, til mera fåkerhets vinnande vid ympningen.

Det är troligt, at sådane, som de åfvannämde händelser icke ofta förefalla; åfvensom jag håller för, at den händelse jag nu utbeder mig få nämna, torde vara en ibland de tillfammare.

Vid den kopp-smitta, som för 2:ne år sedan var om sommaren gångse här i Stockholm, hade jag tillfälle at se en liten gaffe, 3 år gammal, som icke haft kopporna tilföre, hvilken umgick med andre i huset varande kopp-sjuka barn, och af dem åndteligen blef smittad med riktiga vahr-koppor. Han fick de vanlige symptomier som plåga föregå kopp-utslaget, och åfven koppor, som slog ut här och där på kroppen och i ansiktet, af så god art, at han ej det ringaste af dem besvärades; utan gick omkring hvart han ville. Då dessa koppor voro i sin bästa mognad vid 6:te eller 7:de dygnet; angreps han å nyo af en håftig feber, med Sömn-sjuka; yra, starka ryckningar och upkastning, hvarest kopporna å nyo slog ut; blefvo aldeles sammanflyttande; och af så elak art, at han med plats och efter en lång sjukdom omsider råddades.

I anledning af et så oordentligt koppornas utbrytande, hade jag varit benågen at hålla det första utslaget för något annat ån koppor, om jag icke sedt en dylik händelse, så

fom märkvärdig anförd af JOHN MUDGE (*a dissertation on the inoculated Small-Pox*;) hämtad af SUTTONS *praxis*. För deras beqvämlighet, som icke hafva tilfälle at förskaffa sig denna bok, vil jag här införa hela casus:

Madame H - - - n, en Dame i vårt gränfkap, lät för några år sedan ympa sig med kopporna af Herr SUTTON. Som hon var rik och fruktade mycket, förmådde hon Hr. SUTTON, för hederligt arfvode, at blifva hos sig i hufet hela sjukdomen igenom. Smittan lyckades väl; kopp-febern kom; var lindrig, varade den vanliga tiden, och et måtteligt antal koppor slog ut. Efter et fullkomligt utslag, hörde ock febern fullkomligen up, och alt bekymmer om påfölgden, var nu mera försvunnit. Kopporna voro sköna och stora; men ganska få, och frun tviflade, at detta ringa utslag, kunde framdeles fåtta henne i fåkerhet för ny smitta. Trenne dagar voro förflutne, sedan kopporna utslagit, och febern hade, efter alt utseende, aldeles uphördt; då hon, sittande til bords med Hr. SUTTON, uptåkte för honom detta sit bekymmer, med önskan at få flera koppor, på det hon i tilkommande tider måtte vara så mycket fåkrare. Hr. SUTTON svarade: om hon så mycket önskade at få flera koppor, så kunde hon snart förskaffa sig dem: Hon kunde endast åta sig mått af den hare-stek, som var på bordet och dricka et glas vin efter. Frun gjorde det; och några timar der-

efter,

efter, fick hon hetta och feber, med en stark och bultande hufvudvärk. Efter en orolig och sömnlös natt, fann hon sin hela kropp med 10000 koppor så tätt besatt, at näppeligen något mellanrum var öfrigt.

Jcke allena den sjuka, utan äfven H. SUTTON sjelf förskräktes. Han anhöll fördensskull, at en Läkare måtte efterskickas, emedan han icke kunde åtaga sig curen af en så farlig sjukdom. Doct. CALVELL blef således kallad, för hvilken SUTTON gaf tilkänna sin oro och sit bekymmer om sjukdomens utgång; ja så aldeles, at han äfven för den förre uptåkte det hemliga medel han gifvit den sjuka, såsom förberedning til ympningen; menande detta uppenbarande vara nödigt, til at fåtta Doctorn i stånd, at rådda den sjuka. Han bekände, at han icke gifvit annat än Calomel och Præparata Antimonialia; berättade honom orsaken til händelsen, och tilstod, at fastån han väl visste, huru en sjuk under ympningen borde handteras, så kunde han dock ej lita på sin insikt i naturliga koppors skötande, och än mindre vid så farliga omständigheter.

Kopporna, ehuru ymnoga, voro dock ej sammanflytande; febern blef stillad mot natten medelst anodyna. Ingen Suppurations-feber slog til; och den sjuka gick lyckeligare igenom sjukdomen, än man af omständigheterna hade kunnat förmoda.

At et dylikt fel i regimen förelupit med

den Gåsse jag omtalat, är otvifvelaktigt; emedan föräldrarne påstodo, at han borde äta all slags mat, och icke vänja sig at kinka under sjukdomen; hvarföre han ock under första utslagstiden, måste som oftast låta sig nöja med saltkött och lax, ölsupa och starkt dricka, hvilket alt ganska väl och af vanan föll honom i smaken.

Som nu Hr. MUDGE och många flere, tillskrifva kalla regimen förnämsta orsaken til ympningens lyckeliga utgång, *) och man äfven i senare tider håller en dylik regime för den säkraste och bästa uti naturliga koppor, då den väl och med urskilning användes, så torde den frågan förfalla af sig sjelf: Om denne Gåsse ådragit sig en ny och håftig feber; et nytt och förvärrat utslag, genom en het och oordentlig regime, eller fått smittan från 2:ne ställen på olika tider?

JOH. ANDR. MURRAY, Programmata Observationum Et animadversionum super Variolarum infectione Satura Sect. 1. 2. 3. Gottingæ 1779 in 4.

Man vil här ord ifrån ord intaga den recension,

---

*) Herr Prof. och Ridd. MURRAY råder likväl til någon måtta vid kalla regimen, och at den bör lämpas efter omständigheterna. (Se desz Programmata observationum super variolarum infectione satura. Gotting. 1779.) hvilket en hvar försiktig koppympare lär böra i akttaga.

sion, som vår lärde Hr. Auētor sjelf håraf gjort uti sit Bibliotheks 3 B. 3 ft. p. 470.

I desfa Skrifter har jag öfvervägat några punēter, som ån i denna stund upväcka betänkeligheter vid koppymningen. Anledning dårtill har jag fått af min egen årfarenhet, som hittils efter önskan aflupit, åfven år 1777, då ympningens goda sak hårfådes skakades af åtskillige dödsfall. Någre ympnings-händelser utreder jag här omständeligen. Utan tvifvel har den nuvarande simpliciteten vid koppymningen anfenlig fördel för det fordom brukade sättet med tråar, djupa sår, charpie, Salva, öfverdrefven beredelse, konstiga verktyg o. s. v. Denna fördel ligger i synnerhet i det flytande vahret, den fria och kylande luften, det slitiga drickandet.

Seē. I. Hvaruti det flytande vahrets förman består, det utreder Friherre DIMSDALE ej tilräckeligen. Men det är vist, at koppgiftet dymedelst så mycket vissare hänger vid, och läkaren åltså blir säker för omdömet om en uteblefven smitta, samt den personen, som skal ympas, för faran, at emedlertid naturligen smittas, eller råka ut i en obeqvåm väderlek. Vidare, at den påföljande sjukdomen lättare aflöper, och at såret lider så mycket mindre retning.

Ehuru talande fördelar den fria luftens verkan också har, kan jag likvål ej annat ån anse det för oförväget, at anvånda den utan un-

dantag och affeende på årstid, krops beskaffenhet, föregången lefnads-art och sjukdomens stadium. Öfver hufvud måste man få afnåta fria luftens nyttjande, at det kan tjena til at minska, men ingalunda at quäfva febern, som, efter min tanka, är vid kopporna aldeles väsentelig. I annor händelse följer endast et feberanfäll och, i stället för rätta koppor, så endast utfläckar; eller icke nog länge råckande, och ej behörigen suppurerande koppor. Äfven härleder jag efter-utslaget af nya koppor, som vid den nya methoden icke sållan händer, ofta endast ifrån den altför starka kölden. I början af koppornas utbrätt håller jag gerna den sjuke något varmare, än för och efteråt.

Men huru vet man, at en, som lindrigt och fort öfvervunnit kopporna i hög grad, efter förenandet af alla ympningens fördelar, sedan kan vara säker för tilkommande smitta; och huru vet man det, äfven innan man underkastat patienten ny ympning eller umgänge med kopp-sjuka? En fråga, som Ymp-Läkaren ej sållan gör sig själ, och som ej mindre ofta förelägges honom af ympade personer eller deras anhörige, och är af yttersta vikt. Så mycket jag årfarit, är feberens närvaro det vissaste tecknet; men kan likväl hos barn ej så lätt mätas efter antalet af pulsflagen och graden af hetta. Bägge delarne äro vid den kylande regimen ofta endast om nätterne märkelige, när den sjuka är i fången; och måste då

då den kunskap man får om febreus närvarelse, gemenligen grunda sig på en vakhustrus berättelse. De omständigheter, som åtfölja febern, gifva något mera ljus. Därföre har jag ofta, utan at taga fel, som dagarnes beräkande sedan visat, dömt at feberstadium inträdt, när man, utan at jag frågat derefter, berättat mig, at patienten, som förut haft hvilfamma nätter med stilla sömn, nu såfvit ganska oroligt: och detta har sedan blifvit bestyrkt af patientens håglöshet, benågenhet at ligga i fången, hufvudvärk, rodna på kinbenen, åckel eller kråkningar, rygg- och ländvärk, oren tunga och stinkande andedräkt, af det slaget, som talrika suppurerande koppor gifva ifrån sig. Så mycket fåkrare kan man då vårkeligen vara, om kopporna, ehuru til antalet ganska få, ordenteligen suppurera. Men denna omständigheten blir, vid et ringa antal koppor, ofta därigenom ofynlig, at af de i början sig visade koppor, många försvinna af sig sjelfve och andra, som väl hade höjt sig och suppurerat, blifva genom patientens otålighet i förtid sönderrefne.

Men nu om ympfären. - Dessa, när de blott göras med et stück, sätta gemenligen endast en liten blåsa, hvilken, sedan litet vahr därunder samlat sig, torkar och brister sönder.

Seft. 2. Men emedan man, ehuru långt man ock hunnit uti ympnings-konsten, och ehuru oändeligen mycket staten därigenom vin-

ner, likväl icke är i stånd at gå i borgen för en enda ympad persons lif; så är det en ganska betydlig underfökning: hvad som väl sannolikt måtte vara orsaken til elaka påföljder af ympningen? Lyckligtvis äro dödsfall ganska fåslynte, när man allenast räknar efter stora almånnas summor, och icke efter små ifrån enskildte orter och år. Men detta är likväl ej så lätt: ty man kan hvarken förlita sig på den, vid ympningens början i England, upgifvna stora döds-nummern, ej eller på den mycket lilla, som blir anmärkt af omkringresande ympare, efter nyaste förbättringen af detta ympnings-sätt. Ganska lårorika uplysningar härutinnan skulle de Läkare gifva, som råkat ut för den olyckan, at, utan sin skuld, mista ympade personer, så framt de noga granskat alla förelupna omständigheter, hvaruti Herr LUDVIG, LOCHER, DIMSDALE förtjena at berömmas. En altför stor svaghet i nervsystemet anser jag för en hufvudorsak til de händelser, som, alt godt utseende oaktadt, dödeligen eller eljest icke aldeles lyckligt aflupit. Denna svaghet gifver sig tidigt tilkänna genom det bleka, platta, hvarken kliande eller smärtaande såret, och sedan genom brist på höjning och suppuration i kopporna. Et par dödeliga händelser af det slaget, har jag sedt på barn, som varit ympade af andre Läkare. Jag sjelf hade en ånnu icke årsgammal gaffe i kur, som jag nödgades ympa kopporna på, at han icke
af

af sine andre af mig ympade fyfkon måtte blifva smittad (1). Det föll mig straxt misstänkt före at fåret få långsamt inflammerades, och han fick sedan ganska talrika, oordentligt utstående koppor med många elaka symptomer; men jag råddade honom genom klystirer, kinkina, Vitriolspiritus och tidiga afföringar. Äfven fullvuxne äro denna oförmodade nervsvagheten underkastade. Vid sådane omständigheter, är inflammations ökande i fåret jemte den retningens, som fördras til febern, aldeles nödvändigt. Til vinnande af desse ändamål, förefår DIMSDALE verkfamme purgetmedel: men jag håller et kräkmedel för fåkrare, emedan detta, som skakar nervsystemet och kärlena, lemnar långt mindre svaghet efter sig, och drifver våtkorna til huden. Mycket godt kan man ock i detta fall vänta sig af köttfoppor, Rhenskt vin, moscus, Campher och i synnerhet af Feberbarken. Dock uträttas väl det måsta, hos barn, med Senapsdegar, och hos fullvuxne, med Spanska flugor.

Utom denna orsaken, kan ock skulden af dödshändelser, som jemförde observationer intyga, tilräknas en rötaktig disposition, maskar och, efter DIMSDALES tanka, gallaktigheter.

Altfamman bevifår således at ympningens
lyck-

---

(1) Männe naturliga smittan af koppor verkligen är farligare, än den, som bibringas genom ympning, när patienten förer samma regime, som de, hvilka ympas? J. K.

lyckliga utgång beror ej endast och allenast på methodens simplicitet och den fria kalla luften.

Sedan talar jag om efter-utslaget af koppor efter ympningen, hvilket likväl få vida ej är at anse för et verkeligt kopp-residiv, som det infinner sig inom den för kopporna bestämde tidens til ånda löpande. Det uppkommer af en för långt drefven kall regime, en för mycket födande diät, håftiga kropps-rörelser och brist på öppet lif. Det sednare intråffade hos en 8 års gäffe, som jag ympade. Hos denne visade sig 6:te dagen efter den första febern en ny och mycket håftigare, och, det som är be-
synnerligt, ehuru ganska få koppor utslagit, råkade patienten likväl uti en rätt anse-
nlig spåtning, hvar på et nytt kopp-utslag följde 4:de dagen efter den andra feberns början. Man kan få mycket mindre härvid misstänka en för kall luft, som des värma den gången, midt uti Maji månad, var starkare, än man el-
jest önskar. Genom en lappris omständighet råkade gässen vid ympningen i så håftig för-
skräckelse, at han dånade, men utan vidare elaka påföljder; hvaraf åter är klart, at för-
skräckelse hos barn, som man ympar, ej har stort at betyda, och altså konstlande med verk-
tyg, til förekommande här af, förlorar en stor
merite.

Señt. 3. Vidare är det elakt, at tiden mel-
lan ympningen och feberns infallande är så
ganska olika. Enligt trovärdige observationer,

kan

kan febern ifrån den 5:te til den 23:dje dagen
 infinna sig. DIMSDALE har ännu förr märkt den,
 och andre åter sednare. Det tidigaste anfall,
 som mig förekommit, har varit 14 timar före
 slutet af 6:te dagen. I hänseende här til kan
 man ej alltid med visshet säga, antingen sjuk-
 domen är en verkan af ympningen eller af na-
 turlig smitta. Är utgången icke lycklig, så
 har läkaren så mycket svårare vid at rättfärdi-
 ga sig. Sårets beskaffenhet fårter faken icke
 i full dager. Imedlertid är ofåkerheten min-
 dre vid ympningen med färskt vahr, emedan
 det ej verkar så långsamt.

Det gifvas ock personer, hvikas disposition
 är af den beskaffenhet, at den allenast gifver
 halft utrymme åt ympningens verksamhet. Så
 var det med en 3 årig flicka, hos hvilken
 det influtna vahret upvåkade en rodna i fären,
 kliande, smårta, jemte någon bulning, fläckar
 och små blåsor omkring fären, rosen, några
 obetydelige feber-symptomer i otid, och slut-
 teligen anfenlige skorpnader på fären; men
 utan vidare påföljder, äfven sedan jag för-
 nyat ympningen. Såren årrade sig hos henne
 mycket långsammare, än vanligt. Kölden var
 här visst icke öfverdrefven, äfven som jag icke
 vet, at eljest angifva någon orsak därtil.

Ymp-färens långsamma läkande, är ock en
 omständighet, som man gärna skulle önska
 ympningen befriad ifrån, hållt det skaffar Läk-
 karen mycket at göra, ehuru ock alt annat

utan

utan möda aflupit. Orsakerna äro mångfaldige: fördärfvade våtskor, en för stor känslomhet; de faste delarnes slapphet (2). Denna fednare orsaken träffades hos en 15 årig flicka, hoshvilken fåret redan suppurerade vid slutet af andra da-

(2) Samma smitta (naturlig eller ympad) förorsakar hos olika subjecter olika koppor: stort eller litet antal, goda, illa artade, skilda, råta eller sammanflytande, med eller utan metastaser och elaka bulningar; följakteligen berör ej koppornas art på beskaffenheten af smittan (endast den är af riktiga vahrkoppor och nog verksam); utan på den personens tillstånd, som smittas. Därföre ser man, at vahr, taget af sammanflytande koppor, (såsom såkraft i hänseende til sin verksamhet) icke fätter den som ympas i fara; at äfven få dem i stort antal och sammanflytande; äfven som ympning med vahr från distincta koppor, icke fätter honom i säkerhet för at få dem sammanflytande. Om naturliga smittan gäller det samma. Som altså patientens beskaffenhet, i hänseende til de fasta eller flytande delarne, determinerar koppornas art; så torde præparationen icke böra anses för så indifferent, som en del koppympare tyckas inclinera til. Men den lär ock lika få litet kunna blifva en och den samma hos alla subjecter. Hos en del behöfvs endast de fasta delarne stärkas; hos andra måste en egen skärpa i våtskorna corrigeras o. s. v. Detta låter ock väl icke alltid göra sig på några få dagar. Myckenheten af kopp-ämne i kroppen, kan väl förorsaka många, men icke illa artade koppor; och om ej regimen vid ympningen kunde moderera utslaget och skaffa en hop af kopp-ämnet bort genom andra vägar än huden, så vore dess fördelar icke betydande. Jag är glad, at hafva funnit Hr. Asses. LUND äfven af mina tankar i detta ämnet. J. K.

dagen efter ympningen. Den där på följande inflammation måtte jag lindra medelst Camphert, hoprifven med äggögula. Vid det ringa antalet af koppor, ungefär 70, aflopp alt väl; men ymp-fären blefvo vidlöftige och kringfrätande, samt suppurerade starkt, äfven til den 41:sta dagen efter ympningen. Genom kinkinans invärtes bruk låktes fåret på ena armen. Förat äfven åstadkomma detta på andra armen, måtte jag tillika flere gånger afföra med Jalappa och betåka fåret med Blyplåster.

Underrättelse:

Sämling af RÖN och UPTÅKTER; gjorde i senare tider, uti Physik, Medecin, Cbirurgie, Natüral-Historia, Chemie, Hushållning, Åkerbruk, Handel, Sjöfart, Slögder, etc. Fämte Biographier öfver de måst betydande Lärde Män, år Tituln på en Månads-Journal, som, lika med vår Weckoskrift här, från innevarande års början, utgifves i Götheborg.

Genom annonser i tidningarne är sättet af dess författande och utgifvande bekant. Priset, så väl för års-Prænumeranter, som för dem, hvilka köpa hvarje månad särskildt, kunde synas något högt tiltagit; men myckenheten och urvalet af ämnen, jemte många vackra tabeller, låra säkert göra kostnaden väl använd. Vi hafve redan med nöje låst de för Januarius hitkomne 4 ark, som, häftade i blått papper med hela rubriken utanpå, försäljas uti Directeuren FYRBERGS Boklåda vid stora Nygatan. Af de ämnen, som i dessa ark förekomma, kunde vår Tidning riktas med: åreminne öfver Arch. och Ridd. v. LINNÉ, af Vet Acad. Secreterare i Paris, Marquis de CONDORCET. p. 3. Afhandling om stjernstrålig Brunsten, beredd gencm konst. p. 24 Om faran af oförlik-

fiktigt brukad Meloë Majalis uti Rabies. p. 28. Om en amputation af en arm, gjord utan ligatur. p. 29. Om faran af nåsblods stämmande genom lindning kring armar och ben. p. 34. Anmärkning vid metal- lers crySTALLISATION. p. 36. Om naturligt Sedativ-salt, funnit i Toscana, af HOEFFER. p. 39. Om de i sed- nare tider upptäckte Luft-arter, af SIGAUD DE LA FOND, p. 47. Underrättelse om Turmalin, funnen i Tyrol, af MÜLLER. p. 53. Mullvadans historia och medel at utrota den. p. 55. Men at antingen recensera eller copiera Svenska recensioner, det vore å ena sidan et öfverflöds- och å andra sidan et lastbets-arbete. Ur sjelfva originalerne til de uppräknade ämnen, som antingen äro el- ler kunna komma ofs i händer, skola vi likväl icke under- låta, at här meddela det måst intereffanta, och därvid, efter vår antagna sed, tydeligen utmärka de källor, från hvilka vi hämtat dem; en omständighet, som man uti det af Götheborgska Journalen redan utkomna, ogärna saknat på åskilliga ställen, hålft man återigenom sät- tes i vilrådighet, hvem som bör få skulden för några otydeligheter, som på et och annat ställe möta Läsar- ren; til ex: hvad menas med coronalis? (p. 31.) var det futura coronalis eller os coronale seu frontis? — Hvad vil det säga, at öfra delen af musclarne gjor- de tryckning på pulsådronne? (p. 33.) m. m. At för- rige några besynnerliga ord, uttryck och constructioner, som antingen stöta örat eller göra meningen något tvety- dig. Så litet, som vi vänte, at desse årbindningar blif- va illa uptagne, så gärna skole vi åfven se ofs anständig påminne om det, som i vår Weckoskrift kan vara eller sy- nas felaktigt, och med nöje rättas det, som rättas bör. Vi skrifva icke för ofs, utan för andra, och Läsarens rättig- bet är, at få det efter sin smak, om den är bättre än vår. Tryckfel, som i denna Weckoskrift kunna insmyga sig (förmodeligen icke många) hoppas man ursäktas. De betydeligaste skola vid hvarje Bands slut anföras.

L'ESPRIT des JOURNAUX, Decembr. 1780
 T. XII. 9:me année. p. 328. Besynnerlig
 kur, gjord medelst ympande af Skabb.

En karl, 28 år gammal, och af melancholiskt temperament, lemnade sig åt en djup sorg öfver vissa ledsamheter i sin släkt. Han uphörde at arbeta; en envis tyftlåtenhet, en vild upsyn, låto desv vänner förstå, at hans hufvud var oredigt. De togo sin ilflyckt til Charlataner, som långt ifrån at botat honom, gjorde desv tilstånd ännu sämre. Hans hud blef gul och hela kroppen afmagrade fäseligen. Förd til Kongl. Hospitalet i Berlin, föll han där i en slags känslolös-och orörlighet. Hotelser, piskslångar, stickningar med knappnålar, kunde med mycken svårighet förmå honom at gå ut; han åt icke utan at håftigt tvingas där til, och 4 eller 5 dagars hunger föranlåt honom icke at begära någon föda: altid orörlig och med nedslagna ögon, svarade han aldrig på någon fråga; hans puls var långsam och svag. Under 2:ne år, som han varit sådan, hade Hr. MUTZELL fåfängt försökt all sin konst; åderlätningar, flyktiga salter, Camphert, destillerade oljor, Spanska flugor, kortel. alla de måst retande medel, hade ingen verkan på den sjuke. Tartarus Emeticus til 25 gran, gjorde honom en enda kräkning. Doppad i kalt vattn och kvarhållen där tils han ville gväfvas, förmådde honom at röra sig litet;

N° 5. E drop-

droppar af iskalt vattn, som man lät falla perpendiculairt på des rakade hufvud, uttvingade af honom något jämrande; men så snart man uphörde at plåga honom, återföll han i en slags fömnsjuka. Hr. MUTZELL slutade då med *Hippocrates*: at *svåra sjukdomar fordra svåra medel*. Han föll på det förslaget, at ympa skabb på den sjuke, och värkstälte det sålunda: Han lät göra djupa incisioner på armar och ben, dem han upfylde med materia, tagen ur skabblemmor, och förbandt sedan med hårdt ådragne bindor. Andra dagen efter operationen, begynte den sjukes puls at bli hastigare; 3:dje dagen infant sig feber; 4:de dagen slog pulsen faseligen fort och bibehöll sig sådan i 6 dagar, hvarunder patienten hade mycken oro, ångslan, tvungen andedrägt och benågenhet at ofta sucka. Sjunde dagen blef feberhettan lindrigare, han svettades och man såg ändteligen röda blemmor slå ut på huden. Niönde dagen återfick han förstånd och målföre; han förfåkrade sig ingen ting hafva hvarken fedt eller hördt under all den tiden han varit i Hospitalet. hvarifrån han då utgick fullkomligen botad.

Hr. TOGGENBURGER har lätit trycka en dissertation om denne mannens sjukdom, til hvilken han angifver följande fysiske orsaker: Sorg och bedröfvelse förlappa och försvaga nerverna och alla de fasta delarne, hvilka följakteligen göra et mindre starkt intryck på de
fly-

Alytande, som af dem innehållas. Våtskornas rörelse uppehållen, hindrar Lifsandarne, at med nog hastighet föras öfver alt; däraf härörrer den dufvenhet, känslolöshet, pulsens långsamma rörelse, saknad af matluft, blek- och magerheten, som märktes hos denna karlen. För at bota honom, var då fråga om, at kunna stärka de fasta delarne och nerverna, och at upväcka lifsandarnas rörelse. De medel som i början nyttjades, hade ej kunnat tränga sig til sjukdomens näste; det fordrades et, som vore mera verksamt och nog fint, förat kunna gå in uti de små kärlen. Skabb-materien gjorde verkan: bragt i kroppen genom ympning, utvecklades des delar och fördes til hjertat, som retat til håftiga rörelser, påskyndade blodens omlopp och upväckte feber. Bloden uprörd af febreus håftighet, löste delarnes förstopningar, och genom sit hastiga omlopp befriade nerveusa fiberne från den matieren, som trykte dem. Genom kärlenas återverkan på bloden och des kulors motstötande, blef den sega våtskan upplöst, som melancholien alstrat; svettningarne lättade våtskornas rörelse; matlusten infant sig, och machinen blef återstæld.

Anmärkning.

Herr Lif-Medicus J. G. HALLMAN har uti Kongl. Vet. Acad. Handlingar för år 1776. p. 219 infört et vackert *Rön om en genom ymp-*
E a *pad*

pad skabb botad ögon fluss, mot hvilken alla andra medel, mercurialia icke uteslutne, fåfångt blifvit nyttjade. Händelsevis underrätad, at patienten, som var en 12 års flicka, under hela barndomen plågats af et starkt skabbutslag på benen med stora sår i knåvecken, som aldeles uphört efter illa artade och sammanflytande koppor, i hvilka hon legat och blifvit vanskött 2 år förut, föll Herr. H. genast på den tankan, at kopp-giftet dragit sig til Skabb-materien, och desse gift samfäldt kastat sig på ögonen och förorsakat denna envisa opthalmie. Efter fattadt beslut, at genom ny smitta befordra skabbens utbrott på de delar, som där af tilföre varit ansatte, uphördes med alla medicamenters bruk, krafterne återställes genom tilräckelig föda, några ljuma karbad nyttjades, och, då hon en afton stigit ur et sådant, samt bågge benen blifvit väl gnidne, pådrogs et par ylle-strumpor; som et med skabb besväradt barn burit några dagar, de behöllos natt och dag i 3 dygn; då infunno sig rysning, hufvud-och ledvärk, feber med stark hetta, hög och tät puls, spänningar i bröstet, samt torr hosta, liksom före måsslings-utslaget, Frisel, m. m. plågar visa sig. — Flåder-Thé och några droppar Mixtura Simplex nyttjades och, i anledning af benågenhet til kråkning, gafs Tartarus emeticus uplöst i kornvattn, som gjorde snäll verkan. — Efter et dygns förlopp minskades alla de besvärlige symptomen.

ne, utdunstningen ökades, och på bägge benen visade sig en vidlöftig ros-rodnad, som på 2:dra dygnet skilde sig och drogs tillfammen i runda kulor, til ordentelig skabb, som ökades och knapt hade varat 8 dagar, förän ögonen bättrades. Utslaget underhøls med ljuma karbad och pulfver af svafvelblomma och Camphert, samt Infusum Ligni Guajaci til dryck. På ögonen nyttjades utvårtes endast tåra befuktningar af kalt vattn med några droppar Blyåttika och Franskt brånvin. Efter 6 veckors förlopp hade hon ingen annan olågenhet, ån allenast någon matthet i ögonlocken, som lätt ville falla tillfammen, hvilket Hr. H. anfåg som en påfölgd af varma emollierande omslags-grótar, som nyttjades innan patienten kom under defs hand. Ögonhåren voro åfven i det måsta förlorade, hvarföre hon ock ej kunde väl lida stark dag. Sluteligen affördes ofta med laxantia mercurialia, och kroppen tvåtades för lågeld med Aqua Saturnina, som altid värmdes når det skulle brukas. Alt utslaget torkade och försvann; ögonlåcken återfingo sin styrka med krafternas tiltagande, och hon lämnades med det råd, at nåsta år dricka brunn.

Korta anmärkningar vid et Buk- eller Nafvel-Bräck, Entero-Hepatocèle ventralis vel umbilicalis, Inlämnade af G. L.

Då en orgelbyggare Gefälls hustru N. N. på Söder-malm, blef för någon tid sedan förloft med et fullgångit Gåffe-barn, befants uppå barnets buk en säck, stor som et fullkomligt barnhufvud. Dets öfra superficies var nog utvidgad, men vid dets basis eller hals anfenligen smalare, hvarmedelst denna säck aldeles liknade et inspärرادt bräck, hvars öfra och medlersta del emottog nafvelsträngen.

Herr Assessor SPARSCHUCH, som straxt efter förlofsningen tilkallades, fant denna säck eller upphögning i början likfom genomskinande, uti hvilken ock syntes här och där en masklik rörelse (*motus vermicularis*); och fastän säcken stundeligen mer och mer gulnade och började lukta illa, samt ändteligen svartnade, och gaf igenom en liten öpning, ifrån sig et stinkande blodblandadt vattn; så kunde man ej dragga i tvifvelsmål, at ju denna rörelse varit *motus intestinorum peristalticus*, och således säcken et stort inspärرادt Buk-eller Nafvel-bräck.

Det besynnerligaste härvid var, at barnet djade väl, hade jämn och ordinair öpning; men som det likväl mer och mer afmårglade; mjuknande baddningar ej kunde något uträtta och repositionen var omöjelig, så lämnades det til sit öde, hvilket ock, efter njo dygn, ändade dets lif.

Så väl medan barnet ännu lefde, som ännu mer efter döden, kändes detta bräck vid pårörandet ej olik et hårdhet, hvilken gådt
til

til bulning med tydelig fluctuation; til hvilken tanka man så mycket lättare kunde ledas, som bukens sidor, samt öfra och nedra del kring bråcket, icke voro så slappa och toma, som man naturligen borde föreställa sig, om tarmar eller något annat innanmåte upfylldt denna säck, men händelsen var dock tvärtom; ty då bråcket efter barnets död, från nedan til upåt öppnades, voro småtarmarne utstigne i säcken; och upfylde en tredjedel af dess vidd nedantil, samt til sin öfra del fastvuxne med integumenta abdominis, och som gangren redan intagit dessa senare, så voro ock de förra, neml. tarmarna, til en del deraf angrepna, hvarföre de ock lätteligen med instrumentet kunde separeras.

De öfrige två tredjedelar af bråckets öfra del upfyldes af Lefren, hvilken aldeles stigit utur sit naturliga ställe således, at dess Convexa del, som annars svarar emot Diaphragma, svarade här emot integumenta abdominis* uti bråcket; varandes ock så fast med dessa senare sammanvuxen, at de ej utan möda kunde skiljas. Integumenta voro äfvenvål här gangrenerade, och den underliggande Lefren på sina ställen liksom hård och scirrhös.

Under lefrens motsvarande sida, lågo en del af tarmarna; men emellan dem och lefren åter mjälten, så at denna senare ingalunda var at finna på sit vanliga ställe; hängde ej eller fast vid magen, krösan &c., som naturligen

plågar ske, utan fäste sig tvärtom vid Lefren, medelst några fina trådar, hvilka förmodeligen här skulle föreställa vasa brevia. Njurarne, som voro succenturierade och inbåddade i nog fett, lågo något högt uppe i caviteten, dock, som vanligt är, vid ryggen. Uretrerne voro vida och stora, och vid Lefren hängde Gallblåsan, som var nog stor, på hvilken i öfrigt ej något onaturligt kunde iaktagas, icke heller vid kröfan eller tarmkåxet.

I bröst caviteten märktes ingen oordning; men Lungans lobar voro til utseende och färg, dels mörke, dels mycket ljufare.

Om modren, som är hjälphustru, och under gestations-tiden gådt i svårt och starkt arbete, samt under samma tid sedt åtskillige öppnade kreatur i slagtar-huset, eller ock förargelser och alterationer, medelst en mindre vålmenande mans åtgärd, kunnat gifva anledning til detta naturens misbildande, vågar jag ej påstå, ehuru hon sjelf ingen annan orsak vet at angifva; men jag har trodt mig ej böra bortlägga denna händelse, såsom jag icke funnit någon til alla delar lika tilförne vara anmärkt (*). Den torde åtminstone tjena til varning för mindre öfvade, men tiltagsne Chirurgi, at icke företaga dylika säckars öppnande,

---

(*) Någon likhet har väl denna med den händelse Herr FRANC. HENR. BUCHHOLZ omtalar, Dissert. *de Hepatomphaloccele*, Argent 1768; men de äro likväl i flere afseenden skiljaktige.

de, innan de dem väl underfökt, ty i denna händelse, hade en sådan oförsigtighet ofelbart straxt kostat barnets lif.

Föräldrarnas ömtålighet, eller, om jag må kalla det, fördom och genstråfvöghet mot öpnandet, hindrade mig och Hr. Afessor SPARSCHUCH, som äfven var närvarande, från att närmare underfökande; en olägenhet, som gärna möter hos det enfaldigare folket, och tillika qvåfver den förmån och nytta, som människoflågtet, åtminstone i framtiden, genom dylika händellers nogare uptäckande kunde tillskyndas.

---

*NOVA ACTA Regiæ Societatis Scientiarum,
Upsaliensis. Vol. III. Ups. 1780. in 4. (I).*

E 5 Den

(I) Det var Archiat. och Profes. OL. RUDBECK *Juni-
or*, som jemte då varande Bibliothekarien, seder-
mera Årke-Biskopen Doct. ERIC BENZELIUS, år
1720 bragte Vetenskaps Societeten i Upsala i gång.
(Se Hr. Profes. BERGH Inträdes-Tal om *Stockholm
för 200 år sen. och Stockholm nu för tiden*, hållit
för K. Vet. Acad. d. 20 Aug. 1758, p. 165. not. *)
Af denna Societetens Handlingar utkommo från
1720 til 1730 2:ne Volumer, under namn af
Acta Litteraria Sveciæ. Från 1730 til 1743 åter
2:ne Volumer, kallade *Acta Litteraria & Scien-
tiarum Sveciæ*. Den 5:te Volumen innehåller åren
1744 til 1750, under namn af *Acta Regiæ Socie-
tatis Scientiarum Upsal.* Sedan utgafs intet för än
den 1:sta Vol af *Nova Acta Reg Societ. Scientiar.
Upsal.* år 1773 lemnade prässen. Den 2:dra Vol.
följde 1775, och den 3:dje, ur hvilken vi här re-

Denna Volume utgör 300 sidor, utom en förutfatt förrekning på Kongl. Sällskapets Ledamöter och et kort företal, samt efteråt en förtekning på Auctorerne och 14 st. Tabeller.

Deffa handlingar kunna liknas vid de växter, hvilka gifva fållan, men desto skönare blommor.

Man skall ur dem pryda vår Weckoskrift med recensioner i de ämnen, som äro dess föremål, och af detta slaget läses:

Pag. 32. Om *Renes Connati spinæque dorfi incumbentes*, af Hr. Archiat. och Ridd. ABR. BÄCK.

Då Hr. B. för 30 år sedan i Paris arbetade uti Anatomien, examinerade han döda kroppen af en Neger-yingling, som aflidit uti Charité-Lazarettet af en skada i hufvudet och därigenom upkommen bulning i hjernan.

Njurarne funnos aldeles sammanväxte och liggande på ryggraden.

Hr. B. anfåg denna observation då för tiden så mycket ovanligare, som ingen mer än BARTHOLINUS, bland sina *Centur. Observationum*, anfördt en af det slaget, äfven observerad hos en Neger; men nog ofullkomligt beskrefven och genom en mindre skickelig figur förestäld, är ock i många delar olik denna.

Hr. B. har sedan omtalt samma observation uti et Præsidi-Tal, hållit för Kongl. Vetenskaps

---

ensers, utkom förledit år 1780. Sällskapet har den nåden, at åga Hans Kongl. Höghet, Hertig CARL af Södermanland til sin Höga Protector.

Skaps Academiens härstädes: *Om nyttan, som tillflyter Läkare-Konsten af et väl inrättadt LAZARET eller SJUKHUS i Stockholm* (2). Och detta har gifvit Hr. v. HALLER anledning, at bland andra exempel af sammanväxte njurar, äfven anföra denna, *Physiol.* Tom. VII. Lib. 26. §. I. Lit. f.

Hr. B. finner sin observation skild från andra af det slaget, och tjenlig at visa sättet, huru den välgörande naturen vet utvägar at hjälpa sig i de omständigheter, som höra til kroppens nödvändigaste functioner, när den någon gång afviker från vanliga vägen. För den skull har Hr. B. icke velat underlåta at meddela denna händelsen, och i synnerhet de vackra figurer häröfver, som des då i Paris varande vän, Lieutenanten, numera Hof-Intendenten och Ridd. Hr. JOHAN RHEM, efter naturen afritat, och ses Tab. V. VI. och VII.,

3:ne

---

(2) År 1746 den 11 Octobr. - Samma år upfatte, på Kongl. Vetenskaps Academiens befallning, Hr. General-Directeuren och Ridd. AF ACREL et förslag til genofte sättet at inrätta och underhålla et LAZARET eller SJUKHUS. Desse Herrars prisvärda bemödande har ock icke varit säfångt: vi äge på Kongsholmen här i Stockholm et Lazaret, som sedan år 1752 varit öppet för fattige sjuklingar. (Se Hr. Assessoren ODHELIUS för Kongl. Vet. Acad. vid præsidii nedläggande d. 2 Nov. 1776, hållne vackra Tal om K. Lazarettet i Stockholm). Flere smärre sjukhus hafva sedan den tiden i Rikets Provincer blifvit inrättade, och et i Åbo redan år 1756. (ODHELIUS i nysnämde Tal p. 11. not. k).

3:ne stycken til antalet, hvilka Hr. B. p. 33. 34. och 35. fulkomligen uttyder. (3).

P. 36. *De Sede Aphtharum Observationes* af Hr. Profess, JON. SIDRÉN.

Med HIPPOCRATES och GALENUS hafva Medici anledt Torsken såsom superficiella ulcera, hvilka angripa mun-caviteten, intil dess VINCENT KETELAER (2) uptåkte deras rätta beskaffenhet, och af mycken årfarenhet bevisade, at aphthæ ej vore ulcera, utan papulæ, eller råttare crustulæ, eller pelliculæ, och at de i febrar vore en slags crisis, ehuru ofulkomlig och mindre pålitelig; han vil ock, at man med emollierande och detergerande medel skulle befördra deras affallande och de til munnen kommande våtskors excretion.

Han ansåg för troligt, at Torsken äfven intog tarmarne; men i brist på tillfälle, at få öppna dem, som dödt angrepne af Torsken, lemnade han denna saken til practicorum ytterligare efterforskande.

Me.

---

(3) Samma besynnerliga Njure hade ock Hr. Arch. och Ridd. B. at för Kongl. Vet. Acad. upvisa insprutad och præparerad jemte *ureteres*, *Vasa spermatica* och *Blodkärl*, med några ryggekotor, hvar uppå han satt. (Se dess återopade Tal p. 10).

(2) *De aphthis nostratibus seu Belgarum sprouw.* Leid. 1672. - 12. &. cum. HARRISII L. *de morbis acutis infantum.*

Medici efter hans tid, hafva likväl, så vida Hr. S. har sig bekant, utan vunnit säkerhet genom Anatomiske dissectioner, tagit för afgjort, at Torsken sträcker sig ej allenast til munnen och svalget, utan intager äfven magen och hela tarm-canalen, hvarföre ock den store BOERHAAVEN härledt monga elaka påföljder där-af, at mynningarne af vasa resorbentia och lactea i tarmarne, jemte ductus hepatis och pancreatis tiltäppas af Torsk-skorpor, hvilkas af-fallande han äfven tillskrifver den diarrhée, som upkommer.

Hr. S. har haft tillfälle, at öppna 3:ne karlar, som dödt apthosi. Han ger en kort historia morbi för hvar och en, hvaraf det märkeligaste är uti

Cas. 1. At patienten var en 60 års man, som flere år förut klagat öfver en besvärlig känning då han skulle svälja, i synnerhet på vänstra sidan, hvilken olågenhet med mycken möda tillät honom at få ned något större bitar. — År 1765 fick han en hetfig feber, och på 7:de dagen en stor myckenhet torsk, som gjorde deglutition aldeles omöjelig. Han dog på sjukdomens 11:te dygn, eller det 4:de sedan torsken blifvit synlig.

Hr. S. var så mycket säkrare, at intet tjenligare subject, än detta, kunde gifvas honom til häfvande af des tvifvelsmål om torskens sätte i tarmarne, som hos denna mannen ej allenast munnens hela cavitet, utan äfven det

röda på läpparne, voro aldeles betäckte med en sammanhängande, tjock torrk-skorpa; men då liket dagen efter döden öppnades, var ingen torrk synlig nedom svalget; följaktligen hvarken uti matstrupen, magen eller tarmarne. — Orsaken til svårigheten at svälja, fant Hr. S. vara et onaturligt ben, af en tums längd och en smal gåspennas tjocklek, som var fastvuxit vid öfra delen af oesophagus, långs efter dess vänstra och yttre sida.

Aldrig hade Hr. S. tydeligare, än i detta cadaver, sedt polyper, som finnas iu corde dextro formeras af den samma blodens del, som crusta pleuritica, med hvilken de äfven både til färg och seghet voro aldeles lika.

Cas. 2. At det var en man af 58 års ålder, som år 1771 vid pass 2:ne månader plågats af trög stolgång, bukens spänning, med en ömsom lindrigare och svårare värk i högra hypochondrio, sträckande sig til ryggen och stundom til högra axelen.

Under de 3:ne sista veckorna, som Hr. S. vårdade honom, skaffade väl de använde medlen någon lindring; men utan bestånd. En liten feber, som skåftals låtit märka sig, blef 7 dagar före döden svårare, och andra dagen därefter visade sig toriken i mun och svalget.

När buken öppnades dagen efter döden, fants endast det onaturligt, at magen syntes något stor och kändes mera tjock än vanligt,
får-

fårdeles vid pylorus. Öpnad, fants tydeligare, at des hinner, närmast pylorus, hade mer än naturlig tjocklek, äfven som valvula pylori, så at des öfning åt duodenum var ganska liten. Här af hade troligen magens spänning och värk härrört, emedan det som förtärdes ej kunde med den lätthet, som naturen fördrar, slippa igenom til duodenum.

Men hvad torskens, angår, så var därtill intet spår at finna nedom svalget.

Cas. 3. At patienten var öfver 60 år, hade genom förkylningar ådragit sig värk i armar och ben, som likväl hvarken var svår eller ordentelig; drågeliga podagerlika känningar besvärade honom de sista åren, och vid pass 6 månader före sin död, började han klaga öfver en ganska svår torka i svalget, som aktade inga botemedel, matlusten tog af, stolgången blef trög och snart derpå följde feberaktighet, fårdeles mot qvällarne, och återkom, ju närmare döden, ju tätare, så at den til slut blef continua, men likväl lindrig och med tydeliga exacerbationer om qvällarne. Efter vanlige förebud til torskens, visade den sig på 8:de dygnet före döden uti mun och svalget, och tycktes medföra någon lindring och bättre mående, men bedrägeligt; ty krafterna försvunno snart, och patienten dog.

Äfven hos denne, då han öppnades, fants intet tecken til torsk nedom svalget. — Mesenterii kiörtlar voro nog stora och mjälten af en besyn-

syn-

synnerlig blöthet, så at han icke var mycket fastare, än coagulerad blod, hvilket ock vid Chroniska sjukdomar ej är så ovanligt. Cornua cartilaginis thyreoidæ voro ovanligt longa, benaktiga och tillika inkrökta, så at de ej annat kunde än hindra oesophagi tilbörliga extension, och däraf har den trångsel i svalget här-rört, som patienten lång tid tillbaka klagat öf-ver, och som gjordt honom deglutition gan-ska svår.

Hr. S. slutar med dessa reflexioner:

Den som öfvervågar de symptomer, hvil-ka förebåda torskens, i synnerhet præcordiorum oppression och hickningen, lär knapt kunna neka, at ju torsk-materien först angriper ma-ge och tarmar, innan den flår ut i munnen; men emedan denna materia är en fiende för kroppen, så bemödar sig naturen, efter sina afpassade, ehuru ofs obekante lagar, at drif-va den ut genom munnens ock svalgets kiört-lar och vasa exhalantia, och då först upkom-ma deraf crustæ och pelliculæ, som af de an-förde casus är klart.

Memoire sur la méthode singulière de guérir plusieurs maladies par l'Emphysème artificiel; par Mr. GALLANDAT, de plusieurs Academies, Demonstrateur d'Anatomie, de Chirurgie & de l'art des accuoch. à Flesingue.

Det vore önskeligit, at uplyst folk, som resa uti främmande Länder, och i synnerhet de som resa för at utöfva Läkare konsten, fästade en noga upmärksamhet på de sätt, som Landets folk använda, at häfva de där rådande sjukdomar, och at de, sedan de däruti skaffat sig en noga kundskap, underrättade allmänheten därom. Det vore at följa Läkarekonstens stamfaders råd, som förmanat oss at ej skjämmas vid at underrätta oss af allmänheten om de saker, som, ehuru til anseende ganska obetydeliga, likväl kunna gifva anledning til betydelige uptåcker. Koppypningen som vi lärt af CIRCASSIERN, och kina-barkens bruk, hyarom de vilda i Peru först undervist oss, äro ganska intagande bevis på nyttan af denna stora mannens råd. I sanning äro största delen af de bästa Läkemedel uptåkte af folk, som varit aldeles okunnoga om konstens glor och lärande. Man må ej förundra sig deröfver, ty förfarenheten har altid varit och blir, hos alla folk-slag, den bästa läromästare. Den sanna kunskapen i Läkare-konsten är, i många tilfällen, ej annat än en följd af förfarenheten; och det är ganska sällan som Theo-

rien, utan tilhjälp af någon föregående förfarenhet, svarar til alla delar mot praetiqven. Jag har förefatt mig at uti denna afhandling visa, det man ej altid får förkasta de botemedel, hvilka nyttjas af folk, som lefva i enfaldighet och ringhet. Innebyggarena i Guinea äro altid hållne bland de vilda folkslag. Icke desto mindre intyga de fläste resande, som umgåts med dem, at de äga åtskilliga hälsofamma medel, som hos oss äro okände; och CHEVALIER DES MARCHAIS berättar, at de hafva bland sig Medici och Chirurgi, hvilka, utan at vara lärde ellet graduerade, genom ganska enfaldiga medel, som de hålla hemliga, göra kurer, som kunde hedra våra störste Europeiske Läkare (a).

Under mina resor til Guinea som skepps-Öfver-Fältskår, har jag haft tillfälle (säger Hr. GALLANDAT) at se åtskillige sjukdomar botas med obekante medel. — Det som jag år 1759 såg vid Cap la Hou, år såkert et däribland, och förtjenar, så väl för sin särdeles beskaffenhet, som ovanliga bruk, Läkares upmärksamhet. Detta medel är följande: I Tvinfot, Hypochondrie, Gickt etc. då Chirurgi på Cap la Hou utan nytta använt de vanliga medel, gjorde de, förat hjälpa den sjuka, en operation, som jag

---

(a) Se des *voyages en Guinée publiés par le P. Labat* T. 1. pag. 132 BOSMANS *Bejchryfvinge van Guinea* D. p. 7. ger nästan samma underrättelse, och recommenderar at undersöka sådana medel.

jag kallar *Upblåsning* (*Emphysema universale*). Den förtjenar verkligen det namnet, emedan de stundom på et, och ibland på bägge Patientens ben, göra en inskjärning genom huden til fettet, och i detta får införa et rör i fethinnan, hvarigenom blåses in så mycken luft, som Patienten kan tåla, eller man tycker behöfvas. Den således inblåste luften, gör snart en almån hela kroppens upsvällning. Slutligen drager man røret ur såret, och betäcker det med et håftande plåster, sammanfatt af åtskilliga kådor, och förbinder med tjenlig bandage. Straxt efter denna operation gifva de den sjuke en stark fats af en dryck, sammanfatt af vissa växters safter, limon-saft och Guinefisk peppar samt brånvin: hvarefter de låta patienten springa så fort han förmår, och då han är på det högsta uttröttad, lägga de honom til sängs, hvarest följer en ansenlig svettning. De fortfara at gifva honom, 3 a 4 gånger om dagen, en god dosis af nämde dryck, til dess upblåsningen är försvunnen och sjukdomen botad. Utspänningen af luften i Cellulosa börjar gemenligen minskas 3:dje dagen, och är aldeles fördelad, mot den 9:de 10:de och 11:te. Stundom måste Chirurgi, för at fullligen bota den sjuke, göra denna operation för andra gången; men det fordras ganska fållan.

Om denna synnerliga operation är mig något meddeladt af en bland Landets Chirurgi,

som ofta utöfvat den med framgång. Jag har sedt en Morianska dagen efter, sedan man på henne förrättat denna operation. Hela kroppen, undantagande under fötterne och in uti händerne, var ännu upsvullen af luften, och, då jag tryckte på någon del, hördes vådrets forlande, liksom då man trycker på et tort pergament. Jag har talt med många Negrer, på hvilka man lång tid förut gjort denna operation, och jag har ej sedt mer än en enda, på hvilken man nödgats 2:ne gånger anställa den.

Jag tror denna operation hittills varit i Europa okänd, eller åtminstone ej förrättad i afsigt, at förekomma eller bota någon sjukdom.

Den sjukas skjötsel efter operation har någon likhet med den sedvänja hos Tartarerne, at låta den sjuka i alla sjukdomar springa och blifva uttröttad. Då Tartarerne finna sig illa mående (fråger CHEVALIER DE POLIGNAC.) öpnar man ådern på en håst, och låter den sjuka dricka blodet hel varmt, sedan fatiguerar man honom mycket, antingen genom det man låter honom springa det måsta han förmår, eller rida i galopp. Då Konung CARL den XII. var i Bender, måste de Svenske som ej hade någon Läkare, nyttja vid åkommande sjukdomar detta medel, och funno sig väl deraf. (a). Den

---

(a) Hvad grund detta kan äga, har man sig ej så noga bekant; men här vet man likväl, at Kongl. Lif-Medicus D. SAM. SKRAGON var Högst Salig Konung

den. Andra och 3:dje dagen är kreaturet modstulit och likfom sjukt, men desfs munterhet och matlust återkommer snart, och inom 6 veckor är det ganska fett. (a).

Efter denna operation, förrättad på en ko, gör at den mjölkar mycket, är all anledning at tro, säger Hr. MAUCHART, at luften, på detta sätt inblåsd, genom sin spånstighet, upväcker och forthjelper secretionerna.

At hvad som anfördt är slutar jag:

1:o At, ehuru Auctorerna ej tala om Emphysema Universale uti sine afhandlingar om Chirurgiska operationerna, så är den dock ej aldeles obekant.

2:o At denna operation ej är mycket plågsam (b), emedan det ej är troligt at tiggare, som nyttja denna konst, ville derföre underkasta sig stora plågor; ej eller är den farlig, emedan Landtfolket då säkerligen ej anstälte den på sin Boskap.

3:o

(a) En af mina vänner, som hvarken är Medicus eller Chirurg., har äfven förfäkrat mig, det samma sätt at gjöda boskap, brukas äfven i vissa orter af Danmark.

(b) Den är åtminstone mycket mindre plågsam, än brännande och application af moxa, berömd mot gammal värk och gickt, hvilken kur många underkastat sig. Mr. POUTEAU, uti desfs *Melanges de Chirurgie*, har mycket berömt detta sätt at bränna, som han vil göra almänt, men säkerligen har Emph. Univ. ej de svårigheter.

3:o At den är af stor nytta för at få kreaturen snart feta och mjölken ökad.

4:o At, om operation i dessa händelser är nyttig, därför, at luften, således inblåsd, genom sin spänstighet upväcker och ökar secretionerna, har man all orsak at tro, det den kan vara nyttig i åtskillige sjukdomar, och at den således förtjenar upmärksamhet af dem, som utöfva Läkarekonsten.

Man invänder häremot, torde hånda: at, ehuru det är ganska lätt, at bringa den inblåste luften i de smärsta kroppens delar, genom blåsorne i fethinnan, som communicera med hvarannan, så hlr det dock ganska svårt at uttyda, huru denna inblåste luften kan bota sjukdomar; så mycket mer, som de sjuka, hvilka af et får i lungan fått Emphysema universale, merendels däraf dö. Den inblåste luften, i stället för at befordra secretionerna, tyckes tvärtom kunna förhindra dem. Luften, inbragt i de minsta blåsor af fethinnan, är en främmande ting, som nödvändigt måste minska afföndringarne, uppehålla blodets omlopp och hindra kroppens förrättningar (functiones); således förorsaka döden, som man ser af Mr. LITTRE's händelse, anford uti *Memoires de l'Academie Roy. des sciences i Paris*; af BARTHOLOMI i dess *Historia Anat. rar.* och hos flere berömde Auctorer.

Jag svarar til denna betydande invändning: At, om man säger, det Emphys. univ. är or-

faken tildöden, vid lungans sår få förblandar man, om jag ej bedrager mig, verkan med orsaken (Effectus cum Caussa); ty den luftsvulnad, som uppkommer vid lungans sår, är ej annat än et symptome förorsakadt af denna delens skada.

Om man vil göra sig möda at efterse hos Auctorerne, skal man finna åtskilliga handlinger af botadt Emphyf. univerf. då det varit en följd af en ringa skada i lungan; och det är få Fålt-Chirurgi, som ej sedt sådane kurer: hvaraf slutas at dessa sjuka ej dödt af Emphyf. univerf. utan af sår i lungan. Den kunnige VAN SVIETEN säger också i des^s *Commentarier öfver BOERHAAVES Aphorismer*: *då en sjuk dör af et sår i bröstet, och man vid des^s öppnande finner lungan sårad, har man skal at för Domaren intyga, det detta sår varit orsaken til döden, fastän lungans skador stundom blifvit botade.*

At Emphyf. universale och artificiale, gjordt efter Negrernes fått, icke är dödligt, det är en fanning, hvarom hvarje människja kan blifva öfvertygad, genom ofvikeliga bevis på kreatur: jag har mer än en gång gjordt det, så väl för mig sjelf, som i närvaro af flera Läkare, och jag är ej den enda, som förfökt det; En af mina vänner Mr. NEGRE (Chirurgien et Accoucheur à Middelbourg) som icke var aldeles af samma tanka som jag, om denna operation, har också gjordt åtskilliga försök på hundar, och det är ej förr än efter många

väl

vål stadfästade händelser, som han blifvit öfverrygad och tillskrifvit mig derom. (Hr. NEGRES bref bevisar at operation ej är plågsam, emedan hunden därunder ej visat någon smärta samt straxt derefter åtit och hoppat).

Vid alla de försök som Hr. NEGRE och jag anställt på hundar, har alltid den svulnad som luften förorsakat kring hela kroppen, börjat aftaga på 3:dje dagen, och varit aldeles försvunnen på den ellofte efter operation. —

Svårigheten at uttyda huru luften, efter Negrernes fått inbläsd, kan bota sjukdomar, tyckes mig ej vara stor. Jag uttyder det på följande sätt: Den spänstiga luften, inbringad i fethinnan, trycker, retar och ökar rörens spänning, dels emedan det är en främmande kropp, dels emedan den raréfiéras af värman och trycker då ännu mer, hvilket måste återställa och öka rörens förlorade kraft, och således påskynda blodets hindrade omlopp, hvilket också måste öka och upväcka secretionerna. Denna uttydning tyckes mig vara så enfaldig och påtagelig, at den säkert är den rätta.

Jag har ej dragit i tvifvelsmål, efter detta omdöme och dessa försök, at råda flera Chirurgi på de skepp, som gå til AFRICA, at föröka detta medel på Negrer, då tillfälle dertill yppade sig; och jag har haft den hugnaden at höra, det denna operation med all framgång blifvit anstald på en Neger år 1763 af Hr. TAKKEMBER (Öfver-Fältskär på skeppet

Christopher) på kusten af Malembo vid Angola i Africa. Dets observation är trykt uti *Harlemiska Vetenskaps Societetens handlingar T. VIII. p. 12.* En ung Neger, ungefår 10 år gammal, klagade sig den 16 April 1763 om hufvudvärk, med hosta, feber och tvungen andedrägt. Hr. TAKKEMBER trodde, at denna sjukdom var, om ej en *Pleuritis vera*, dock åtminstone *spuria*. Han öppnade honom åder 2:ne gånger, och nyttjade de medel, som vanligen mot dessa sjukdomar brukas, för at minska febern, stynget och bröstets plågor; men den sjuke klagade sig därefter, at värken spridde sig kring hela kroppen; han nyttjade åtskilliga medel däremot. På 3:dje dagen anfattes patienten af en onaturlig styfhet i hela kroppen; tjenlige, så väl invårtes, som utvårtes medel nyttjades: Bader; Spanska flugor, frotteringar och smörjningar, blefvo ej glömde; men utan at skaffa den minsta lindring; tvårtom, styfheten ökades, så at patienten ej kunde taga invertes medel; nåppeligen kunde han suga litet vattn mellan de sammanbitne tänderne. Hela kroppen blef stel och orörlig som en frusen död kropp; man förstod ej hvad han böd til at tala, läpparne voro betåkta med en brun skorpa, och det som flöt utur dets mun, var af en ruten Cadavereus lukt.

Sådant var denna Negers tillstånd d. 29 April, 13:de dagen af dets sjukdom; man trodde honom förlorad, och Capitain på skeppet
fant

fant det ganska löjligt, då Fåltfkåren begj-
rade tillstånd at förföka Emphysema univerfa-
le på denna, som låg i dödsfens kåftar. Emed-
lertid, sedan han förestålt, at därvid var alde-
les ingen fara, och at det vore bättre förföka
et ovist medel, ån intet, så vardt hans begä-
ran tillåten. Han lät förfärdiga sig et rör. Se-
dan han lagt patienten (som i 5 dagar ej nju-
tit annat ån litet vattn) i tjenligt låge, gjorde
han en inskärning efter rörets vidd, på med-
lersta och inre delen af benet; och, sedan han
intrådt röret vid pass 2 tvårfinger under hu-
den i Cellulosa, började han blåsa, i det han
hålt til huden med fingrarne rundt om såret,
för at hindra luften at åter gå ut.

Man såg luften, som ingeck, i det den gjor-
de små knölar i hvilka man kände den rö-
ras. Han blåste således tils ej allenast ben
och lår, utan åfven hela kroppen blef upsvul-
len. Sedan röret var utdragit lades en plu-
maceau af linneskaf, med litet Balsamum Pe-
ruvianum på såret och däruppå Plåster samt
Compress och en binda, så åtdragen, at luften ej
kunde åter gå ut. En tima efter operation
började den sjuka qvickna vid, och begärade
en frukt, kallad Bananas, som han sög mellan
sina tänder, och dagen därpå kunde han öppna
munnen. Som han klagade öfver någon svår-
righet i bröstet, så tog han flera dagar å rad
en bröstsaft. Matlusten återkom, styfheten i
lederne minskades altsom upblåsningen aftog,
och,

och, til alt skepps-folkets förundran, började den sjuka taga til i krafter och hålsa. Han har blifvit såld i Surinam frisk och til godt värde. Jag har hört at han lefde ännu år 1769.

Detta är en händelse, stadfäst af en god utgång, som aldeles ej är tvetydig. Jag har originalet af den i mina händer, underskrifvit af Capitain och Chirurgus, som förrättat operation; och jag har äfven talt vid åtskilliga af skepps-folket, som voro därtill åfyna vittnen.

Jag vet äfven helt vist, at denna operation, sedermera blifvit anställd på 2:ne Negrer, ombord på det skepp, som hitkom 1771; men jag har ej kunnat få någon beskrifning därom, emedan Chirurgus dött någon tid innan skeppets hitkomst. Alt det jag af skepps-folket fått höra, är, at den vål utslagit hos en Neger som hade tvinfot, och at den 2:dra hade mycken skjörbjugg, och dött några dagar efter upblåsningen.

Deffa händelser, som vitna om operations möjlighet, böra dock icke anses annorledes än som råa ämnen eller oformeliga samlingar. Flerfaldige försök kunna endast förtaga de tvifvelsmål vi hafve om denna nya kur. Tiden kan allenast gifva den kunskap, som där om felar oss; såsom: at upgifva huru mycket luft bör i fethinnan inblåsas, emedan det tyckes komma an på sjukdomen, des håftighet, tillstånd, kroppsbekaffenheten och åldern; på den

ena kan luften lättare inblåsas än på en annan; om motion straxt efter operation är högst nödig, och, då den ej kan tagas, om man i det stället kan bruka varma gnidningar m. m. Oaktadt dessa tvifvelsmål tyckes mig, at man kan fluta af det jag sagt i denna afhandling, at Emphyf. Univerf. är en Chirurgisk operation, som förtjenar Läkares aktning. Det är en ny tilflykt, som man i Europa kan bruka vid åtskilliga långsamma (Chroniska) sjukdomar, och vid de krämpor, som hafva sitt säte i isterhinnan. Dets verkan i tvinfot tyckes vara godkänd, så väl af kreaturs gjödande genom denna konst, som af dets framgång hos Negerne. Det är äfven alt skäl at tro, at den är ganska nyttig vid Rheumatismen, i synnerhet i värk öfver länderna (Sciaticque), och då gickt skjärpan fått sig på något visst ställe; fast denna skjärpa är en obekant vätska, så kunna vi dock föreställa oss, som Mr. POUTEAU anmärkt, at den är af skarp natur, och stundom frätande; det är ej at tvifla, at den ju är utom circulations-vågarne, emedan den alltid blir fast sittande på samma ställe; således är den, ej i blodrören utan i fethinnan, utguten. Denna vätska blir genom det, at den fått sig, ännu skarpare, så väl af sitt stilla stående, som af sitt sammanpackande på ett ställe; således måste dets skjärpa reta nervtrådarne och förorsaka håftriga plågor. Denna stockning, tryckande blåsorne i fethinnan, försvagar dets byggnad, och gör

gjör dem vanmäktige at bortdrifva denna främmande våtskan. Men uti dessa händelser tyckes mig Emphysema Universale artificiale vara et kraftigt medel at hjälpa naturen bortdrifva den Rheumatiska våtskan, i det den befördrar secretionerna, på det sätt jag förut visat; och det försök Mr. TAKKEMBER gjort på Morian, hvarest alla andra medel voro fåfånga, tyckes mig bevisa det. Mätte förnyade försök företaga våra tvifvelsmål, och låra oss förstå all den verkan denna nya method kan åga. (Utur ABBÉ ROZIER'S *Journal de Physique etc. Tom. XIV. Sept. p. 229 etc.*)

Underrättelse:

Kdjsferliga Wetenskaps Academien i PETERSBURG har utsatt efterföljande täflings-ämne.

De lärde hafva haft åtskilliga tankar om fortplantningen af de växter, som LINNÉ kallat löngifte (cryptogamia), nemligen ormbunkar (filices), måssor (musci), stenmåssor (algæ) och svampar (fungi). En del påstå, at de endast fortplantas genom knoppar (gemma); at de stå år från år och hafva aldeles inga frön. Andra åter, at de hafva rätta frön, hvaraf upkomma växter, lika dem, som alstrat dessa frön; men de komma åter ej öfverens huru dessa frön blifvit alstrade. En del säga at fröredningen, i synnerhet hos ormbunkar och måssor, sker således, at från den inre sidan af den vasculösa hinnan, som omger dessa frön, utdunstar

en så kallad *aura feminalis*; Andra, at det sker genom ordentliga Han-vårktyg, lika som hos de fullkomliga växterne, hvilka gifva et frömjöl ifrån sig, i synnerhet hos måssor och svampar märkeligit.

Botanici äro ej eller ense om de delars namn och nytta, som vissa tider på måssor visa sig. En del hålla det för knapparnes frömjöl (*Pollen antherarum*); andra för själva fröet; och samma del kallas af någre för *anthera*, och af andra fröets hus (*capsula feminis*)

Somlige hålla den delen af måssor, som kallas hufvan (*calyptra*), för en vasculös hinna, som tjente i stället för *antheræ*; andra, at det vore en oskyldig hinna, som endast tjente för Blomfoder (*Calyx*). På samma sätt äro deras meningar skiljaktige om svamparnes foder, vilka kalladt.

Til at göra slut på dessa tvistigheter, upmanar Kejsarl. *Academien de Lärde* bland alla folkslag, at, genom tilökade Rön och ytterligare förfök, ånteligen stadfästa någon af dessa meningar, eller bevisa någon annan mera enlig med sakens natur; korteligen: *Gifva den säkraste kunskap om de så kallade Löngifta växters* (*Plantæ Chryptogmiæ*) *alstring och fortplantning; och at genom anmärkningar, anstälde på de fläste, om ej på alla, efter LINNÉ'S methode hithörande genera och species, och på deras Fructifications-delar, samt genom afritningar, uplyste af beskrifningar, tydeligen bevisa:*

Om

Om frö-rednings- och fortplantnings-sättet hos alla växter, som hittills blifvit räknade til den Långifte Classen, är enahanda, eller om de åtskilja sig på förutnämde sätt.

Academien önskar äfven at de Långifta växter, hvarpå anmärkningarne blifva gjorde, antingen nämnas, hos hvilken Auctor man kan se dem afteknade, eller skall med granlagenheter gjorde afteknningar, åtfölja sjelfva svaret.

Academien väntar svar på denna fråga innan den 1 Januar. 1782 då det som efter K. Academ. gødtycke är bäst, belönes med ethundrade Hållånske Ducater. Afhandlingarne kunna vara skrefne på Ryska, Latin, Tyska eller Fransyska, med diverse uppå, samt en förseglad sedel med samma diverse utanpå, och Auctorens namn inuti. Svaren sändas til Hr. Jo. A. EULER, Kejserl. Academiens Secreterare. Vid första sammankomsten år 1782, skall dömas om belöningen. (*Se Commentaria de Reb. in Sc. Nat. & Medic. gestis V. XXIII Par. IV. p. 712.*)

Nyheter.

Det förljudes at en öfversättning på Svenska af vår *Pharmacopœa Svecica*, Ed. Alt. Emedar. skal komma under prässen. Om så vore lår den blifva lika så klåpig som des företagande varit obetänksamt med et arbete, som på Svenska, ej utan skam kan finnas i någon Läkares eller Apothekares hand, och i köks-Bibliotheken, bredevid M:elle WARGS Kok-Bok, lår det ock icke kunna göra gagn, med mindre Auctor sjelf refer omkring, at däröfver hålla föreläsningar för kokerskorna.

Något om Flores (Calx) Zinci, af G. L.

Flores Zinci, hafva väl länge varit brukade som et utvårtes medel, i synnerhet i hudlöshet och ögonfjukdomar, som från skarpa våtskor härleda sig; men om någon för CLAUDERUS vågat råda til deras invårtes bruk, lär vara obekant. Man har åtminstone icke sedt nämnas här om; och Professor CARTHEUSER i sin *Pharmacolog. Theoret. Pract.* tyckes icke eller gjöra något väsend af dem; intil des Prof. GAUBIUS i Leiden omsider uptåkte, at detta vore samma medel, som den berömde Empiricus LUDEMANN under namn af *Luna fixata* utgaf. Sedermera har Hr. GAUBIUS med mycken nytta brukat dem uti fallande-sjukan, krampe och ryckningar; äfven hos barn, ifrån $\frac{1}{2}$:dels til $\frac{1}{2}$ gran, då de belvårats af ryckningar, med och utan fyra i mage och tarmar, samt vid tändernas frambrytande. Han anmärker vidare, at flores Zinci af honom blifvit brukade uti kikhosta, hysterisk hicka och spasmodus cynicus: de utråtta, fåger han, ofta mer än något annat medel; men skaffa ingalunda bot i alla fall.

I Holland hafva vidare Herrar HART, VAN DOEVEREN och STOLTE icke eller underlåtit, at med framgång nyttja detta medel, uti en lindrig Chorea S:ti Viti, ryckningar och krampe; hvarvid Hr. HART håller före, at det verkar på tvånnehandas sätt; antingen, näml., som

et absorberande medel, eller genom en besynnerlig specifik kraft.

Men härmed må vara hufvudsakligt, så hafva äfven Herrar BELL, (som tycks gådt långst i dosi, och äfven stundom tillagt Extractum Gentianæ) GOODSIR och PERCIVAL i Skottland, med nytta brukat detta medel uti fallande-sjukan, chorea viti, hysterisk krampe och ryckningar; äfvensom Hr. WHITE härmed botat en långsam convulsivisk sjukdom; dock brukade den sjuke tillika Spansk fluga i nacken, hvaraf han tilföre funnit sig väl.

Herr Assessoren Doctor GAHN, har ock, under des viftande i Skottland, sedt god verkan af detta medel uti Convulsioner och Chorea Viti, och Hr. RUSH i Philadelphia, har varit så lyckelig, at härmed hjelpa en man, som i 10 eller 12 år varit plågad af fallande-sjukan. Han tilstår likväl, at, i anseende til denna sjukdoms åtskilliga orsaker, kan man icke med rätta vänta deraf en allmän hjelp; och finner man äfven, at Hr. HIRSCHEL i Tyskland några gånger med lyckelig verkan brukat Flores Zinci uti Epilepsie; samt at Hr. MUZEL förfåkrat honom, at han redan för 30 år sedan på sina resor lärdt nyttan häraf; icke förtigande, huru detta medel, äfven i convulsiviske sjukdomar, kraftigt bistådt Hr. PALLAS i Berlin.

I Tyskland, hafva vidare Herrar BEIREIS, CRELL och MARTINI brukat detta medel med fördel uti Epileptiske och convulsiviske sjukdomar,

mar, då åfven Hr. HAGEN varit lyckelig härmed uti kikhofta; och fastån Hr. POTT märkte, at det onda alltid tiltog, då detta medel gafs en epileptisk fru, som icke eller af något annat medel lindrades; så har han likväl varit lyckeligare dermed uti hysteriske ryckningar och fallande-sjukan, som följde på en qvartan, då det förenades med Qvassia. (*)

Om Hr. FOUQUET i Frankrike sedt god verkan af detta medel hos en epileptisk gäffe, så har man i Rouillac gifvit det åt flere fallfyrktige, utan at finna deraf någon viss nytta. Ända til 20 ff af detta medel skola dårstädes vara upbrukade; hvarvid Hr. Prof. TODE i Köpenhamn gör den besynnerliga anmärkning, at detta ställe måtte vara en Plantstad (Pflanzstadt) af epileptiske sjuke.

Det vore förmåtit, at på ringaste fått vilja draga desse berömde mans årfarenheter uti tvifvelsmål; men något af detta medlets beröm torde likväl kunna afprutas, då man låser, hurusom Hr. ODIER i Geneve klagat, at han of-

G 2

tare

(*) G. L. HURLEBUSCH. Dissert. *Zincum medicum inquirens*, apud MURRAY Medicinisch-practische Bibl. B. 2. st. 4. pag. 582. 583.

Denna Disputation har jag icke kunnat öfverkomma; och är det väl möjeligt, at Hr. HURLEBUSCH anfördt en hop mig ännu obekanta handlinger; men så har man ock endast velat lämna et litet utkast, och ingalunda en fullständig historia om detta medlets bruk i sednare tider.

tare gifvit Flores Zinci utan, än med nytta: I allmänhet, fåger han, gifva de i början lindring, men sedan befinnas de ofta vara utan kraft. De komma i sin verkan öfverens med *cuprum ammoniacale*, hvarföre ock Hr. ODIER förbundet dessa bägge medel, och på detta sätt hafva de sjuke kunnat bättre fördraga dosis häraf.

Utom Hr. DOCTOR RIBBEN i Gøtheborg, som ofta funnit detta medel göra en verkelig nytta i convulsioner, hafva de i Sverige anstälte bekanta försök, icke eller med synnerlig nytta aflupit. Hr. Prof. VON SCHÜLZENHEIM, har gifvit det ifrån 1 til 15 gran 2:ne gånger om dagen utan nytta, och fördenskull håller detta medel för osäkert och sent verkande. Jag måste åfven upriktigt tilstå, at jag uti 3:ne epileptiske händelser (dem jag ej vil beskrifva, emedan ingen synnerlig förändring under detta medlets brukande sig tildragit), gifvit Flores Zinci ifrån 1 til 10 à 12 gran 3 gånger om dagen hela tiden bortåt, utan at deraf finna ringaste verkan, hvaraf åfven jag åtskilliga gånger velat ledas til den tankan, at detta vore et osäkert och aldeles kraftlöst medel, om jag icke af Hr. Prof. ROSENBLADS årfarenhet sedt, at det uti blödhofstningar åtminstone kan skada: Märkeligt är, at en del Herrar Läkare, vid första dosis af et gran, funnit sjukdomen lindras, då andre vid en vida större, trodt sig finna ingen ting, om icke en liten och obe-

stån.

ständig lindring i början: Måne orsakerna till epileptiske och convulsiviske sjukdomar, som äro så hvarjehanda, kunna gifva så olika utslag? och måne detta medel hållt hjälper då orsaken är en för stor sensibilité i nerverne? eller måne denna olikhet härrör af et olika detta medlets præparations-sätt? åtminstone tycks Hr. Prof. BLAK haft härvid någon farhåga, då han sjelf med mycken sorgfällighet tillagat, och sedermera tillfändt Drogue-handlaren DOUGLAS i Edinburgh en mängd häraf, på det de Läkare, som dermed ville göra försök, måtte på et beqvämt sätt kunna få Flores Zinci af god beskaffenhet; och låser man äfven uti *Medical and philosophical Commentaries by a Society of Physicians in Edinburgh*. Vol. III. pag. 212. at någre försök blifvit anstälte med Flores Zinci uti convulsiviske sjukdomar, hvilka på 2:ne ställen blifvit tillagade, då den ena sorten var aldeles utan kraft, så at 20 gran utan merkelig verkan kunde gifvas; då åter de från andra stället förordskade våmjelse och afföring, då de gifvos från 1 til 2 gran, samt visade god verkan uti hufvudsjukdomen.

I bref til Doct. DUNCAN, berättar vidare Doct. PERCIVAL, at de Apothekare, som icke sjelfve tilreda detta Läkemedel, kunna ganska lätt dermed blifva bedragne. Jag såg förleden Flores Zinci, säger han, som blifvit hämtade från en köpmans bod; de voro endast förstörd Zink, och dem man med så liten sorgfällig-

het hade tilredt, at de icke en gång voro befriade ifrån sin fyra elleredulcorerade. Detta skulle verkligen varit et håftigt medel. Hvar-til jag torde få lägga den anmärkning, det en ärfaren och ganska trovärdig Apothekare (som förfedt mig med riktige och med flit tillagade Flores Zinci efter Pharm. Svec. til förfökens anställande) berättat mig, at man som oftast på Apotheken brukar taga *Nihilum album* i stället för desse flores. Detta torde likväl icke vara så farligt, om Hr. HARTS mening åger sin riktighet, at Pompholyx eller *Nihilum album* på intet sätt skiljer sig från Flores Zinci, men råder dock, at man til invärtes bruk tager de fednare, emedan man sållan finner den förra oförfalskad på Apotheken.

Hr. HAYGARTH har funnit, at Flores Zinci altid visa mer verkan, när de äro åkta, det år, när de icke gåsa med Viëtriol-fyra; när de gulna i elden och blifva åter hvita när de kalna; och Hr. HART säger, när dessa flores äro behörigen tilredde, hafva de en hvitaktig färg, kännas lena och liksom såpaktiga, hafva hvarken lukt eller smak och äro Specificie lättare än sjelfva Zinken. De uplösas af all slags fyra, men ej af vattn eller olja.

Fördenskul, lika så intressant det skulle vara at få veta, om flere Svånske Läkare förfökt och funnit någon nytta af detta medel, uti de ofvannämde sjukdomar; lika så nödigt blifver det at tilse, huru detta medicament tillag-

gas,

gas, på det man må kunna vara säker om utgången och förfökens riktighet. I almänhet har man eljest brukat gifva det med kräftstenar, eller socker, eller ock bågge tillika.

Hr. GRILL har ifrån China medbragt naturlige Flores Zinci, hvilka Hr. Bergrådet VON ENGESTRÖM chemice underfökt; och får det til åfventyrs vara desse flores, som Herr RUTTY menar, då han under artikeln *Zincum*, kallar dem *Indici flores*, samt gifver lof at bruka dem i början ifrån 1 eller 2 gran och stiga til Scrup. I, Drachm. I, ja, ånda til Dr. III.

Descriptio Anatomica canalis cujusdam in inferiore substantia corporum ciliarium oculi, nuper observati; exhibita ab ADOLPHO MURRAY M. D. Anat. & Chir. Prof. Acad. Ups. etc. etc. (Finnes uti Nova Acta Regiæ Societ. Ups. V. III. p. 41.)

Förrån Hr. M. kommer til denna nya canals beskrifning, gjer han en noga afhandling om *Choroidea*, visar huru den vid *Sclerotica* är fästad, samt ligger intil *Retina*, utan at med den vara förbunden; åtskiljer den svarta färgen, som är på yttre superficies af denna hinna, från den som är på den inre, hvilken svårar ifrån sig, och blir ömrigare samt segare åt främre delen af *processus ciliares* och bakre sidan af *Iris*, så at ofta vid starr-operation, efter *Crystallens* uttagande, synes en svart hinna i såret, hvilken, då den uttages har ska-

pnad af fjelfva Iris; men är ej annat än den svarta färg som hår, likfom en sammanhängande ring, affkildt sig. Denna svartans tjockhet, tros äfven vara orfak til mörkare eller ljufare färg på Iris. Auctor anför den mening Hr. KLINKOSCH har, angående Morianernes svårta (uti *Disertatio de generatione Cuticulæ*) at nämligen: det svart-färgande ämnet af blodet, lättast afföndras uti Cellulosa, och därföre hos Morianerne deponeras i det så kallade rete Malpighianum, som ej annat är, än den filamentösa ytan af Epidermis, och icke någon egen kropp.

På samma sätt tros at i Choroidea, som är en lös, blöt och tun hinna, genomväfd af orraliga blodrör, svarta färgen från blodet afföndras. Denna svårta är hos lefvande inne sluten i små blåddror.

De så kallade Villi Chorioides vasculosi, tror Auctor näppeligen vara verkelige; ej eller består Choroidea af 2:ne lameller. — Här anföras äfven skäl, at skilja Corpus Ciliare från Choroidea, och räkna det för en särskild hinna.

Pag. 47 beskrifves äfven *Annulus seu Orbiculus ciliaris*. Mot den främre delen af Choroidea, vid pafs en linea från Cornea, famlar sig den cellulaira väfnaden, som med vasa blifvit förd i ögats Cavitet, och sammanbindes på detta sättet

ter *Choroidea* med *Sclerotica*. Rørens antal aftager här också, hvaraf fjelfva våfnaden blir så mycket hvitare. Den formerar liksom en ring rundt omkring *Cornea*, och lutar inåt mot *CrySTALL-våtskan*; år hos menniskjor ej mer än en half *linea* bred; hos djuren åter ofta öfver en *linea*. Men *Annulus Ciliaris* upkommer ej allenast af *Cellulosa arteriarum Choroideæ*, utan ock af des förening med *Cellulosa Scleroticæ*, samt af fjelfva *Sclerotica*.

Pag. 48 betraktas *Corpus Ciliare* och des *Processus*. Den delen af ögats vasculösa hinna, som år fastvuxen vid *Annulus Ciliaris*, går tvårt fram til *Humor vitreus* och gör där, omkring *lenticis* yttre brädd, fällar (*plicæ*), kallās *Corpus Ciliare*; men fjelfva fällarne som ligga på glas-våtskan, och förblandar sig med des hinna, nämnas *Processus Ciliares*. Första början til *Corpus ciliare*, år icke enkel, såsom *ZINN* och några flera tyckas påstå, utan tvåggehanda; ty des ena och nedre rot år fastad vid *Annulus ciliaris*; men den andra och öfre roten, som år bunden vid *Iris*, fästes vid *Sclerotica*, en half *linea* från kanten af *Cornea Transparens*. Emellan dessa 2:ne, i början åtskilde, rötter til *Corpus ciliare*, formeras et mellanrum, som går rundt omkring *Cornea*, och utgör denna nya Canal, hvilken längre fram beskrifves. Vil man, om dessa rötters inbördes förhållande, få et redigt begrep, skal

alt uti ögat vara i naturligt läge, samt dess våtkor i behåll. Sedan desse bägge rötter förenat sig, går Corpus ciliare fridt til kanten af Lens, och är hos menniskjor en och $\frac{1}{2}$ linea bredt vid yttre hörnet af ögat, men smalare vid sidan åt näsan. Då detta Corpus ciliare skal lägga sig omkring Lens, och således från en vidare omkrets sammandragas, måste det nödvändigt formera fällar (plicæ), hvilka äro något hvitare än groparne emellan dem, som däremot äro mycket svarta. Dessa veck, mellan fällarne, lämna äfven en svart afmålning efter sig på Humor vitreus som kallas *Corona ciliaris*. Sedan sluta sig dessa plicæ hängande på Lentis yttersta kant. Corpus ciliare består således af idel rör, och hafva aldrig någre muskulöse trådar däruti blifvit uptakte.

Pag. 51. Gifves beskrifning på *Iris*. Denna ring som är membranaceo-vasculosus, är aldeles distinct från Choroidea, med hvilken den väl fästes genom blodrör, som gå genom Annulus Ciliaris, och således af dem kan sägas upkomma, men är ändock en färskild hinna, hvilken midtpå är genombårad af et hål som *pupilla* kallas. Denna ring är äfven något bredare åt tinningarne, än åt näsan; är hos menniskjor platt, flyter i vattn-våtskan, är framtil färgad, men på bakre sidan svartad. — Många Auctorer hafva trodt sig uti Iris finna fibrer, men åtskillige nyare hafva nekat det, och Hr. FONTANA i dess Bok *dei moti dell'Iri-*

Iride., gjer til denna rörelse helt andra orsaker, än fibrer, dem han ej eller funnit.

Pag. 53. Börjas beskrifning på denna nya Canal, hvilken Hr. M. kallar *Canalis Fontanæ*, emedan Stor-Hertigens af Toscana PETER LEOPOLD'S Phyficus Hr. FELIX FONTANA först upfunnit denna Canal i Florents år 1774, och då anmodat Hr. M. at beskrifva den. — Denna Canal löper omkring ögat mellan Annulus Ciliaris, Corneæ kant och bägge rötterne til Corpus ciliare, samt är trekantig, så at basis af triangeln är åt sclerotica, men desfs spets inåt föreningen af rötterne til Corpus ciliare. Desfs yttre sida utgjöres af Sclerotica concava sida; den bakre af annulus ciliaris och långa roten til Corpus ciliare, den främre sidan af den korta roten förent med Iris. Hvarje af dessa Facies beskrives sedan nogare Inuti Canalen är äfven Cellulosa, samt mer i menniskjo-ögon än hos djur. Auctor är väl ej förvissad, men tror dock på goda skjäl, at denna Canal är hos djuren, äfven medan de lefva, öppen, emedan däruti alltid finnes någon vätska, och stundom är den därmed aldeles upfyld; man kan ej veta denna vätskas, ej eller hela Canalens, nytta. Om ögat macereras i Spiritu vini, och genom et fint rör blåses luft i canalen, så utspännes han rundtom. Då man vil visa denna Canals läge och beskaffenhet, måste man uttaga ögats vätskor, och skära Sclerotica tvärs af, så at vid Cornea kommer at
 kvar-

övarblifva en tredjedel af Sclerotica; sedan af-
 tvättas väl den svarta färgen, och gjöres en
 incision midtpå Corpus Ciliare, med et skarpt
 instrument, tils en droppa vattn visar sig, som
 är et tecken at Canalen är öpnad; sedermera öp-
 nas den lätteligen, med en fin sax, rundt-
 om, i fall så åstundas. Man kan tråda en fin
 sonde inuti Canalen, som är hel, och har
 ingen gemenskap med ögats håla. — Men
 om man från yttre sidan vil öppna Canalen, bort-
 tages först Tunica adnata, och den senaktiga
 utbredningen; Sclerotica bortskåres lamellvis,
 öfver denna Canal, och sluteligen genomsting-
 ges med en lancette-udd ganska varsam 2/3:dels
 linea från Corneæ brådd. Hos stora kreatur
 synes denna Canal ganska väl, men hos men-
 niskjor, hvilkas hinnor i ögat äro blötare och
 sladdrigare, är den ofta svår at finna. — Til
 denna afhandling bifogas äfven, på Tab. VIII.
 2:ne vackra figurer af samma Canal i et ox-öga.

*Utdrag af en Afhandling uti ROZIER'S
 Journal de Phys. för Nov. 1779 p. 384
 etc. Om en sjukdom förorsakad af skadeliga
 musflors (a) åtände af Mr. J. B. de BEUNIE.*

WERL-

(a) Auctör lär utan tvifvel förstå *Mytilus edulis*, (om
 hvilken VON LINNÉ, *Syst. natur. Ed. XII. T. I part.*
 II:ap. 1159, säger frequentius devoratus nocet — in-
 terdum venenatus.) Ehuru man för des likhet lät-
 teligen kan förblanda *Mytilus barbatus*, *edulis* och
angulinus.

*WERLHOF, MENTZEL, MEIBO-
MIUS* med flere, anföra exempel på åtskil-
liga plågor och sjukdomar, upkomne af
det man förtårt skadelige, om ej förgifti-
ge, musflor.

Man har således länge vetat, at dessa mus-
flor varit farlige, men giftets beskaffen-
het har ännu til vår tid varit obekandt. En
del hafva trodt, at sjelfva musflans substans
vore förgiftig; andra, at den innehöll små rå-
kor, Spindlar etc. Änteligen märkte man, at
dessa musflor endast skadade vissa årstider, så-
fom i Maj, Junii, Julii och Augusti månader.
Hr. B. har denna tiden underfökt dem ganska
noga, utan at finna något uti dem. Sluteligen
kallades han i Augusti månad 1769 til en af
dets medbröder, som blifvit sjuk af denna fö-
da och var nära döden. Hr. B. gaf honom
et kråk-medel, hvaraf han upkastade et litet
kråk som kallas *Sjö-stjerna (asterias)* (b) af 3
liniers storlek, och straxt förgingo de förskräc-
keliga symptomerne. Föreställande sig at det-
ta kråket således varit orsaken til hela sjuk-
domen, förfogade han sig til de ställen där
dessa musflor fångades, och fant, at där var
nästan så många små *Sjö-stjernor* som musflor.
Han

(b) Af den beskrifning Auctor gör på denna *Aste-
rias*, kan man dock ej se hvilket Species han me-
nar; förmodeligen är det *rubens*, *ophiura* eller *a-
culeata*.

Han samlade en hel hop, för at gjöra några förfök. Sjö-folket berättade at för Augusti-månad fes ej andra än stora Sjö-stjernor, men i denna månad framkomma dessa små kråk, sedan de blifvit alstrade af det slem, som de större Sjö-stjernorne slåpt vid Majj, liknande grodräm, hvilket äfven är ganska skarpt och förgiftigt, så at det inflammerar och fräter, utanpå huden applicerat. I October månad äro de fullvuxne. Då Hr. B. handterade dessa kråk, svulnade och inflamerades hans händer.

Han gaf dessa Sjö-stjernor uti litet kött åt en medelmåttig stor hund, som 10 timar där-efter dog; åt en annan hund gafs äfven, som blef ganska sjuk; man hållde i honom mycket åttika, hvaraf han straxt hjälptes. Dessa förfök skedde flera gånger; alltid, då de ej kråktes up dessa kråk, blefvo hundarne sjuka; men om Sjö-stjernorne först kokades, upvåktes inga svårigheter. Sjukdomen, som angriper de människor, som äta dessa musflor, hvilka blifvit af Sjö-stjernornas ungar och räm förgiftade, förhåller sig således: några minuter efter, sedan de giftiga musflorne blifvit förtårde, kännes en brinnande hetta i svalget. Strupe, mage, läppar, tunga och svalg, svulna så håftigt at, efter en kort stund, har man svårighet at tala, och hela hufvudet sväller. Ögonen bli röde, svälde och brinnande som vid raserie. Änteligen sväller och inflammeras hela kroppen, som blir rödare än vid Rosen, hvartil kommer

)

(

mer et olideligt kliande och en hiskelig styfhet, såsom i Catalepsis, med hindrad andedrägt, mycken oro, stundom convulsioner och en försmåktande värk.

Orsaken til denna sjukdom är, som sagt, dessa Sjö-stjernors råm och ungar, som ses deraf, at de inflamera huden utvärtes, och gifne åt hundar, hafva samma skadeliga verkan, som om man denna tiden förtår hela musflan.

Änru sjukdomens tilfällen äro håftiga, dö likväl sällan några deraf, då tilbörilig hjelp användes, och botas ofta inom några timar, om den sjuke straxt gifves et kråk-medel; men om flera timar voro förflutne, sedan den sjuke förtårt musflorne, och med dem dessa skadeliga kråk, så måste först åderlåtning ske, för inflammations skull, eljest anställles den efter, sedan kråk-medlet gjordt sin verkan; man låter den sjuke lägga sig och dricka någon läskande dryck, samt 3 unce vinättika i timan, uppspödd med vattn; älsom patienten börjar svettas minskas symptomerna. Man förvarar sig bäst för denna sjukdom, om man ej förtår dessa musflor under de månader de plåga skada, eller at man åter dem kokade, med ättika och peppar til, hvilket brukas i Holland, då de ej lätteligen skada.

(Jag har trodt denna underrättelse ej vara aldeles onyttig för ofs i Sverige, emedan bland våra vanlige ostron merendels fångas och ätes den nämde musflan (både mytil. Edu-

lis och barbat:), och bland dem finnes äfven Sjö-ftjernor (*asterias rubens*) samt en mindre sort (*asterias minuta*), som jag på många orter, förde til Stockholm, funnit. A. J. H)

Utdrag af et bref från Hr. Profften Doct. P. OSBECK til Kongl. Patriotiska Sällskapetets Första Secret. Hr. AD. MODÉER.

Min Refe-beskrifning har jag i år fått på Ängelska, tryckt i London, 2 Tomer in 8:o. Där är tillagt EKEBERGS om Chinesiska hushållningen och en liten Faunula & Flora Chinesis, samt mit Intr. Tal. för Kongl. Vet. Aca- demien.

Et besynnerligt sätt at fånga insecter har oförmödeligen blifvit mig bekant, genom en händelse, som kanske är så ny, som besynnerlig: När vintren begyntes, blefvo en hop rutne äpplen utkastade i Trädgården, i tanka at nedgräfvvas; men innan det blef verkställt, såg man 100:tales *Phalener* svärma omkring, och en myckenhet sitta på och in emellan äpplen, ja under snö-yras och hagel funnos de äfven samlade. Denna leken begyntes i mörkningen och continuerade flera timar in på natten i flera veckors tid. Såsom sjuklig hindrade mig kölden at efterse, om de satt några ägg på äpplen; men parning blef jag icke varse. Alle desse insecter voro *Noctua*, och ibland dem en mängd af *Meliculosa*, som jag här aldrig tillförene funnit.

)

(

*Om Botemedel mot Rasfande hundars bett af
A. J. H.*

Från äldste tider hafva Läkare varit forgfällige, at finna såkre medel mot den grymma sjukdom, som af rasfande hundars och andra kreaturs bett och sleekande fortplantas, ofta på sjelfve människorne, och gör dem lika grymme och galne.

CELSUS (Lib. 5 Cap. 27.) nyttjade mot denna sjukdom koppning öfver såret, Cauteria, både actualia och potentialia, åderlätningar, bader och svettdrifvande medel samt hafsvattn, både in-och utvärtes, hvilket i senare tider äfven blifvit utgifvit för Specificet. Samma medel nyttjades af alla de fordna Medici, stundom med någon obetydelig tilläggning, som kan ses hos MERCURIALIS (a), J. BAUHINUS (b), J. CARANTA (c), J. DE AROMATARIIS (d), E. GOEKEL (e), m. f. hvilka alla särskilt afhandlat denna sjuk-

N° 8

H

dom.

-
- (a) *Tractatus de maculis pestiferis & de Hydrophobia.* Patav. 1580.
- (b) *Denkvärdige Historia der vutenden rasenden Völfe, und schaden so sie um Mumpelgard gerhan.* Mumpelg: 1591.
- (c) *De morsu canis rabidi.* Savigliani 1623. Han nyttjar, utom Canteria actualia på såret, i synnerhet veratrum.
- (d) *Disputatio de rabie contagiosa.* venet. 1625. nyttjas cauteria och helleborus.
- (e) *Kurzer bericht von vutenden bundsbiffen etc.* 1679. brukade scarificationer, caustica och Ungv. Ægyptiac.

dom. Hr. R. MEAD (a) har sedermera trodt sig, uti *Dampieri* medel, eller det i Engelska Pharmacopoen så kallade *pulvis antilyssus*, af Lichen canin. och peppar, finna et specificum; men man har efteråt årfarit huru otillräckligt detta medel varit. *Bomolja* har ågt sin periode at blifva berömd mot alla gifter, äfven mot detta, men den har ock varit be-
drägelig.

Åtskilliga andra medel hafva tid efter annan blifvit uptäkte, nyttjade, berömda, fundne odugelige och förglömde. Ibland dem kan äfven räknas det medel, en präst vid namn JOYANT i Frankrike, redan år 1757 gjorde allmänt (b), och hvar om han 1780 utgifvit en liten tractat i Mans, kallad *Les grands Remedes contre la Rage* etc. Ulmaria, Absinthium, Artemisia, Hypericum, Ruta, Salvia, Mentha och brände ostron-skal, utgjöra knapt hälften af de delar, af hvilka detta medel består, och hvarmed han säger sig botadt niohundrade människjor.

Hr. ROBERT JAMES (c) var, mig vetterligt, den förste, som mot denna sjukdom nyttjade *Mercure*; (ehuru uti Indien länge förut blifvit nyttjat et medel håremot, som bestod
af

(a) *Mechanical account of poissions* Lond. 1702.

(b) *Uti Recueil periodique d'observations de Med. Chir. Pharm. etc.* par Mr. DE VANDERMONDE, T. VI. p. 151.

(c) *Method of preserving and curing the madness caused by the bite of a mad dog.* Lond. 1735.

af *tinober* och *moschus*, och kallades här *Specifium Tunkinense*. Uti Memoires de l'Academie des Scienc. i Paris för år 1699, föreslås äfven mercurii bruk häremot, men endast förslagsvis.) Hr. JAMES botade i England både folk och hundar med *Turpethum minerale*, och anför lyckeliga händelser, äfven då *Hydrophobien* redan påkommit. Han anställte äfven frictioner, och lät de sjuka ordenteligen salivera.

Sedan den tiden har denna methode bibehållit sig måst i bruk, och har äfven ofta slagit an; då den straxt blifvit nyttjad, innan *Hydrophob.* visat sig.

Hr. NUGENT (a) har väl sedermera mot denna sjuka mycket berömt *opium*, samt i synnerhet *moschus*; men man har ej funnit dem förtjena des låford. I senare tider har et af ålder berömt, men i glömska kommit medel, blifvit åter satt i bruk, samt et annat helt nytt upptäkt, hvilka bägge torde vara gäneligit at känna.

Det genus bland Insecter, som af voss LINNÉ Meloë kallas, har från äldste tider varit berömt mot denna sjukdom. RHAZES råder at antaga hela *cantharides*, (utan tvifvel *Meloë cichorii*, som man vet vara de gamle Österländske Läkares *cantharides*); och det i flera dagar å rad.

AND. BACCIVS (b) följer denna methode,

H 2

och

(a) *Essay on the Hydrophobia etc. Lond 1753.*

(b) *De venenis & antidotis, & de Canis rabidi morfu & ejus curatione. Romæ, 1586.*

och P. BOCCONE, DE SYLVIUS kallad (a), säger, at i Ungern ger man til 5 cantharides på en gång. Vesicatorier hafva åfven från äldre tider blifvit nyttjade utanpå fåret, at bringa det til suppuration.

Meloe majalis har och länge blifvit brukad invärtes mot denna sjuka, som man ser af *Ephemer. Medic. Phys. 1681 Obs. 302*, hvarest berättas, at man gifvit åt 2:ne gossar, som hade Rabies, hvarje en *vermis majalis*, hufvudet borttagit, samt at de dåraf blifvit nära döden, men sedan de urinerat blod, hafva de om några timar blifvit aldeles friske; dår berättas åfven at en pigga med förmån nyttjat detta medel. Hr. DE SAUVAGES, i *Nosologia Methodica*, anför vid kuren af Hydrophobia *meloe majalis* såsom nyttig. Den har likväl kommit i förgåtenhet, til des H:s Maj:jt Konungen af Preusen kjøpte för några år sedan et medel mot galne hundars bett af en landtman i Schlesien, hvilket förnämligast bestod af denna *meloe majalis*; och Kongl. Preusiske öfver-Collegium Medicum har underrättat det almånna, om detta medel, samt des rätta bruk, igenom en tryckt berättelse dårom, utgifven i Berlin d. 23 Junii 1777. Utaf denna underrättelse ser man, at så väl *Meloe proscarabæus*, (hvilken finnes här i Sverigē. Se *Faun. Svec. Ed. 2:a N:o 826*.) som *M. majalis* (hvilken finnes i Tyskland), kunna nyt-

---

(a) *Museo di Fisica e d'esperienze etc. Venet 1697.*

nyttjas mot denna sjukdom. Dessa insekter böra famlas i et glas, utan at man rör dem med fingrärne, emedan de då förlora den tjocka, feta, gulaktiga våtskan, som de utgiuta ur alla leder, hvilken är just det som verkar mot sjukdomen; hufvudet afklippes, medan de lefva (utan at kroppen vidröres), öfver et glas, med honing uti, och bortkastas, men kroppen lägges i honings-glaset, som sedermera tiltäppes och förvaras i tempererad luft; skulle håningen intorka, kan liter ny påslås, och på det sättet kunna de förvaras 2 a 3 år. På et skålpund honing lägges 200 stycken af *M. proscarab.* men 175 af *M. maj.* Då detta skal nyttjas at någon som blifvit biten, blandas åtskillige andra medel til dessa kråk och den honing hvaruti de ligga; men bland dem är *rotheriac* eller i dess ställe fläder-mos samt *Radix serpentariæ virginicæ* de förnämste och endast verkande medel. Man må väl förundra sig, at Kongl. Preussiske öfver-Collegium medicum utgifvit denna underrättelse, så noga efter detta medlets ågares föreskrift, at ej den farliga filspån af bly, ej eller den kraftlösa Ebenholtzen en gång blifvit utslutne. Efter tabellen öfver doses af denna blandning, som äfven finnes i bemålte Kongl. Öfver-Collegii berättelse, ser man, at at en fullvuxen gifves från et til 2 quintin däraf, och at barn från tjugu til 40 gran. Denna blandning innehåller ungefär lika mycket af dessa

Insecter och den häning de- legat uti, som af de andra sakerne. Åt kreatur ges af samma medel. En ko, oxe eller häst, får från et til 3 qvintin, alt efter des ålder; et svin-kreatur, från et qvint. til 2 qv. 30 gran; et får och get, från 50 gran till 1 qv. 50 gran. En hund, från 1 qv. 10 gr. til 2 qv. Fjåderfå ger man från 35 gran til 1 qv; hälften af denna portion ges om morgonen och andra hälften om aftonen. Sedan man tagit detta medel, bör man ej åta på 24 timar, ej eller dricka på åtminstone 12 timar; skulle törsten efter denna tid bli stark, får man ej dricka något annat än Flåder-thé. De första 12 timar bör den sjuke hålla sig i sängen at svettas, samt får ej, under hela kuren gå ut i luften. Sedan man efter 24 timar har svettats, ömsar man skjorta, och den aftagna bör upbrännas eller åtminstone länge hänga ute i fria luften och tvättas; sängkläderna böra äfven tvättas och vådras. Såret tvättas med vinättika eller öhl-ättika, hvaruti man smält något kok-salt, hvilket äfven flera gånger om dagen varmt slås omkring, och sjelfva såret förbindes med Basilic-salfva eller med bomolja, hvori man lagt Mel. majal. och öfverdestillerat. Under kuren aktar man sig för alla herfande drycker och finnes-rörelser.

Denna Kongl. Preusiska Öfver-Collegii Medici berättelse finnes tryckt, tillika med vackre beskrifningar och bifogade illuminerade

de afritningar på meloë profscarab. och majalis uti Hr. Doct. etc. J. C. SCHÄFFERS *Abbildung und Beschreibung des Mayenwurmkäfers* Regensb. 1778 4:o.

Man vil ej tvifla, at ju detta medel ofta gjordt god verkan, men des nyttjande har ock stundom medfört olyckor; Exempel derpå ses af den händelse, som finnes uti *Göteborgska Journalen* för Jan. sistledne pag. 28; öfversatt utur ABBÉ ROZIER'S *Journal Physique*. Men utom det, at detta medel, oförsiktigt brukadt, kan förorsaka döden; och aldrig utan mycken olägenhet nyttjas; så är det äfven et ganska osnyggt medicament.

Det andra medlet, som är aldeles nytt mot denna sjukdom, lår således snarare böra recommenderas. Det omtalas uti Hr. Lif Med. m. m. Dr. RICHTER'S *Chirurgische Bibl.* 5 B. 2 st. pag. 377 och 3 st. pag. 557. hvarest detta medlets upfinnare Hr. Superintendenten MÜNCH där om lemnar beskrifning, samt åtskillige lycklige casus. *Belladonna* (*Atropa Belladonna Linn:*) är det medel Herr MÜNCH nyttjar, och det utan någon tillsats. Roten är mot denna sjukdom i synnerhet verksam, så at Auctör försäkrar det två gran af henne, gör så stor nytta som 3 och $\frac{1}{2}$ til 4 gran af bladerna. De rötter som äro 2 a 3 år gamla, och intet trä-aktiga, äro de bästa, och samlas innan bladen om våren slå ut, tvättas, de smärre rötter bortskåras, de större klyfvas och

torkas på en vind eller i en något svalnad ugn. Då rötterna äro fullkomligt torkade, raspas de först til pulver, som sedan i mortel rifves finare. Detta medel kan nyttjas så väl straxt efter, då bettet är skedt, som sedan Rabies visat sig. Det verkar i synnerhet genom svetten. Somlige svettas dock ej deraf, ehuru mycket ån gifves, och då svulnar gemenligen den delen, som blifvit biten; denna svulst visar sig straxt vid första dosis, gjer sig något efter den andra, och förgår aldeles efter den 3:dje. Man fortfar at gifva Belladonna så länge det kliar i bitna delen, och til dess skorpan på såret aldeles torkar och affaller. Så snart efter skadans tilfogande, som möjligt är, ger man den sjuka et pulver af Belladonna rot, efter 48 timar det andra, och 48 timar därefter det tredje; skulle efter den 3:e dosis ännu någon svulnad, kliande och fuktighet i såret visa sig, så gifves efter 72 timar åter af detta medel, men då tages hvar 48:de tima et pulver, tils 5 blifvit intagne. Skulle det angripa patienten för starkt, kan man, ehuru ej utan i nödfall, gifva et pulver hvar 3:e dag. Pulvret tages i tunn hafversoppa, hvarpå den sjuke lågger sig; blir han mycket törstig, drickes litet kalt vattn eller mjölk; infaller sömn, låter man honom sofva. Om pulvret blifvit gifvit om aftonen, dricker patienten om morgonen på fången et par koppar varmt thé eller hafversoppa, och ligger ännu

nå-

något, för at vål afbida svettningen. I fall det första pulvret laxerar, bör man ej gifva det andra innan Diarrheen stannat. Märker den sjuke svaghet i ögonen och at han ser objekterne dubbelt, så håller han ögonen igån. Är det bitne såret stort och djupt, lägges tort linneskaf däröfver. Om Rabies utbryter under detta medlets nyttjande, eller redan förut vift sig, så skal patienten dricka söt mjölk, och läggas til fångs; kommer han i svettning så går paroxysmen öfver. Skulle sjukdomen, redan, innan man börjat gifva detta medel, brutit ut, och det första och andra pulvret ej minskar den, eller om den därunder tiltager, så öppnas åder på foten, och Belladonna gifves i större dosis, efter den sjukas ålder, krafter och sjukdomens håftighet; åt en svag måste man ofta gifva et par gran mindre.

Et års gammalt barn gifves uti modersmjölken Rad. Belladonnæ pulveriserad til et gran i första pulvret, men i 2:a och 3:e halftannat, och låter det få bröstet när det vil. Et barn om 2 år, gifves hvarje gång 2 gran. Tre års gammalt barn, får i första pulvret 2 gran, men i 2:dra och 3:dje två och $\frac{1}{2}$ til 3 gran; 4 til 5 års barn, ges 1:sta gången half 3:dje men sedan 3, 3 och $\frac{1}{2}$ til 4 gran. Från 6 til 7 år gifves först 4 gran, andra gången 4 och $\frac{1}{2}$ gran, och 3:dje gången 5 til $5\frac{1}{2}$ gran. Vid en ålder af 8 a 9 år, gifves i första pulvret

)

(

4 $\frac{1}{2}$ gran, i andra och tredje 5 til 6 gran. Från 10 til 11 år ges först 5 gran, så 5 och $\frac{1}{2}$ och 3:dje gången 6 $\frac{1}{2}$ gran. Vid 12 a 13 år ges i första pulvret 6 gran, i andra 7 och i tredje åtta gran. 14 til 16 års gamle, gjer man i första pulvret 6 $\frac{1}{2}$, i andra 7 och $\frac{1}{2}$, samt i 3:dje 8 $\frac{1}{2}$ gran. Åt dem som äro från 17 til 50 år, gifves i första pulvret tjo gran, i andra 12 och i det 3:dje 13 til 14 gran; fruntimer taga alltid något mindre.

Från 50 til 60 år ger man i 1:sta pulvret 6, i 2:dra 8 och i 3:dje 9 gran. Vid 60 til 70 ges först 4 a 5 gran samt sedan 6 a 7 gran. Åt 70 til 80 år föreskrifves i 1:sta pulvret 3, men i 2:dra och 3:dje 4 gran. Fruntimer, som amma barn, gifves 1:sta gången 3 gran, 2:dra 4 och 3:dje 5 gran.

Om efter första pulvret den sjuke svettas mycket, eller den bitne delen svulnar, så är det tecken at dosis varit tillräckelig, i vidrigt fall kan den, i andra pulvret något ökas; men gemenligen verkar det första pulvret, ehuru minst, starkast.

Sedan följer någre utfökte Casus, som alla bevisa detta medels nytta; det har alltid blifvit nyttjat innan Hydrophobien påkommit, hvilken också blifvit borta; men ofta hafva de sjuke rasat, innan man gifvit dem medlet, och äfven under des bruk, och ändock alltid därigenom blifvit hulpne.

Ethundrade trettjo åtta lycklige händelser, på hvilkas sanfärdighet vi ej kunna tvifla, då Hr. RICHTER svarar därför, tyckes kunna öfvertyga, at detta medel är et specificum mot Rabies; och jag vågar säga det enda ännu bekanta, emedan här ej nyttjas någon ting utan på fåret tillika. Vid alla andra metoder åter, salivation ej undantagen, måste på fåret nyttjas retande och suppurerande medel, för at på stället evacuera giftet, hvilka jag tror gjordt det måsta, då de saker man därunder gifvit invärtes, oförtjent fått hedern för kuren. Menskligheten är Hr. Superintendenten MÜNCH för denna betydliga upståkt således ganska mycket skyldig, och i fall någon olycka hos oss, af galne kreatur skulle upkomma, bör man vist ej glömma at försöka detta medel.

Man kan likväl hoppas at få ännu mycken uplysning om denna grymma sjukdom, sedan g:ne lärde sällskaper upgifvit frågor där om. *Kongl. Parisiska Medicinska Societeten* har utfatt en belöning af 1200 Livres til den, som bäst afhandlar Hydrophobien, och medel däremot, och som tiden nu är, til svarens inkommande, förfluten, hoppas man snart få höra, hvad nytta man där af kan förvänta (a). *Det Naturforskande sällskapet i Berlin* har äfven utfatt 20 Ducater, at den som bäst besvarar följande frågor: 1:o Huru länge kan Rabies, eller giftet

---

(a) Se TODE'S *MedecinischChirurgische Biblioth.* 7 B. 2 st. p. 394.

ter som upväcker Hydrophobien, vara förbor-
gadt hos djuren, och hvad tid fordras innan
det kan communiceras med våtskorne? 2:o
Huru länge kan det utan at utbryta, vara
qvar i kroppen? 3:o Hvilka åro de kraftiga-
ste medel at använda, straxt man blir sjukdo-
men varse, innan den i raseri utbrutit, för
at fullleligen bota den sjuka? Hr. OTTO, Säll-
skapetets Secreterare, mottager svaren, til mid-
fommar innevarande år 1781. (a).

*Väderleken och de måst gångbara sjukdomar,
för sifstförflutne Jannarii månad observerade
i Stockholm.*

- d. 1 Jan. 1781 morgonen 3 grader kalt, om aftonen
tö, lungt.
2 - - morg. 1 gr. blidt, Barom. 24, 98. mulet,
snö, aft. 1 gr. kalt.
3 - - morg. 4 gr. kalt. Barom. 25, 05. mulet,
snö och urväder, aft. 6 gr. kalt.
4 - - morg. 11 gr. kalt. Barom 25, 35. mulet,
aft. 11 gr. kalt.
5 - - morg. 4 gr. kalt Barom. 25, 70. aft. 4 gr. k.
6 - - morg. 5 gr. kalt mulet.
7 - - morg. 2 gr. kalt, mulet, middag 1 gr. blidt
aft. 2 gr. kalt, snö.
8 - - morg. 2 gr. kalt, klart. Barom 25, 45. aft.
2 gr. kalt.
9 - - morg. 8 gr. kalt, lugnt. Barom. 26, 14.
aft. 8 gr. kalt, klart.
10 - - morg. 10 gr. kalt, Barom 26, 25. aft. 8
gr. kalt, klart.

(a) Utur ROZIER'S *Journal Phys.* för Mars 1780 p. 252.

- d. 11 - - morg. 6 gr. kalt, mulet, Barom 26, 11
 middag 4 gr. kalt.
- 12 - - morg. 6 gr. kalt, klart lungt Barom. 26,
 09. aft. 3 gr. kalt.
- 13 - - morg. 5 gr. kalt, klart, Barom. 25, 93. aft.
 4 gr. kalt, mulet.
- 14 - - hela dagen 1 gr. kalt, mulet, afton snö.
- 15 - - morg. 1 gr. kalt, mulet. Barom 25, 70 aft.
 2 gr. kalt.
- 16 - - morg. 3 gr. kalt, mulet. Barom. 25, 66. aft.
 3 gr. kalt.
- 17 - - morg. 11 gr. kalt, mulet, Barom. 25, 67.
 aft. 14 gr. kalt, klart.
- 18 - - morg. 13 gr. kalt, klart. Barom. 25, 61 aft.
 2 gr. kalt, mulet.
- 19 - - morg. 2 gr. kalt, mulet. Barom. 24, 96,
 snö, aft. 12 gr. kalt, klart.
- 20 - - morg. 14 gr. kalt, klart. Barom 25; 29, aft.
 11 gr. kalt, snö.
- 21 - - morg. 8 gr. kalt, snö och urvåder, aft. 16
 gr. kalt, klart.
- 22 - - morg. 15 gr. kalt, klart Barom. 25, 08.
 midd. 10 gr. kalt.
- 23 - - morg. 16 gr. kalt, lugnt, dimma. Barom.
 25, 26 aft. 16 gr. kalt klart.
- 24 - - morg. 18 gr. kalt, klart, lugnt. Barom. 25,
 36, midd. 15 gr. kalt.
- 25 - - morg. 16 $\frac{1}{2}$ gr. kalt, klart. Barom 25, 33.
 mulet. aft 4 gr. kalt, urvåder.
- 26 - - morg. 2 gr. kalt mulet, snö. Barom. 24,
 62. aft. 2 gr. kalt, klart.
- 27 - - morg. 3 gr. kalt mulet, Barom. 24, 90
 aft. 4 gr. kalt, klart.
- 28 - - morg. 9 gr. kalt, mul. midd. 2 gr. kalt, aft. snö.
- 29 - - morg. 4 gr. blidt, storm, rågn. Barom 25,
 15. aft 4 gr. blidt.
- 30 - - morg. 4 gr. blidt, mulet. Barom. 25, 19.
 aft. 5 gr. blidt. 31

31 - - morg. $\frac{1}{2}$ gr. blidt, mulet. Barom. 24, 80
aft, 5 gr. kalt klarnade.

Här i staden hafva inga egänteligen Epidemiske sjukdomar denna Månad visat sig. En råmmeligen strång köld, som ofta ömsat med tå-våder, har, efter vanligheten, åstadkommit flussfebrar, hosta, peripneumonier, Rheumatiska kråmpor, tandvärk, m. m. men i allmänhet icke farlige. — Quartaner, som och icke varit fällsynte, hafva förhållit sig rätt envisa. Bland bättre folk hafva flere, än vanligt, haft anfall af Gullot, förmodeligen af förkylningar och indigestioner.

Underrättelse:

JOH. JAC. FERBER — *Neue Beyträge Zur Mineral-geschichte verschiedener Länder.*
1 Band. Mitau 1778. 8:o.

Denne store Mineralog och Naturkännare, som Sverige alstrat och upammat til sin heder, men främmandes nytta, har uti detta verck gifvit et nytt prof af sin lärdom och upmärksamhet. Hr. Prof. BALDINGER, i des *Neues magazin für aerzte* 1 B. 4 st. 1779 p. 303, nämner följande afhandlingar utur detta verk, i synnerhet nyttige för Läkare, såsom: grön vitriols tilredning i England; vitriol-syras destillation af grön vitriol; vitriol-syras förfärdigande af svafvel genom detonation med salpetter; svafvel

vel-blommas Sublimation i Amsterdam; Skedvattens, saltpetter-spiritus och saltspiritus destillerande i Amsterdam. De Europeiska Salmiaks fabriquer; Borax's rafinerande, Cinobers sublimerande, mercurii corrosivi albi eller frätande qvicksilfver-sublimats tilredande i Amsterdam; qvicksilfvers uplösande i fyror af växtriket; Calomels beredande i Amsterdam, samt merc. corrosiv. rubr. tilredande där sammanstades; spanskgrönas tilverkande i Montpellier; Bly-sockers-fabriquerne; Beskrifning på åtskilliga oljors och andra Apothek-fakers förfärdigande i stora partier uti Holland; Camphers rafinerande, och Lacmus-fabriquerne i Amsterdam; samt om Romersk Pomada och rödt smincks tilredande.

Instruktion für die bey den Kåjserl. Königl. Arméén und in den Feldspitälern angestellten Feld-Chirurgi. Vien 1779. Denna nyttiga Bok innehåller ej allenast huru Fältskjärerne i all Classer, skola sina fyllor förestå, utan och formulairer til alla nödige listor och Tabeller öfver medicamenternes användande, de sjukas antal, med mera, samt om Kåjserlige Österrikiske Fält-Apoteket. Detta år et bevis på de goda anstalter som blifvit vid denna Armée gjorde til Soldaternas förplågning, så hos friska som sjuka, samt Fäldt-Hospitalets förmånliga inrättning; hvilket alt
kan

)

(

kari tjena andra Länder til Exempel. (BAL-
DINGER'S neues magazin i B. 6 ft. p. 542.)

Nyheter.

Uti London afled d. 8 sistl. Januar. Med.
Doctoren KENNEDY, något öfver 100 år gam-
mal. Han hade varit Läkare i 60 års tid vid
Engelska Factoriet i Lifabon. Veckan förut
slutade Med. Doct. FOTHERGILL sina dagar i en
ålder af 70 år. Han var qvåkare, och ha-
de genom vidsträckt practik samlat både myc-
ken årfarenhet och stora penningar. Han har
utgifvit åtskillige vackra skrifter om koppym-
ningen, och andra practiska delar af Läkare-
vetenskapen.

Om Synchondrotomien eller Sectio Symphyseos ossium pubis, insändt af en Anonyme til J. K. (1).

När man jämförer Accouchemens-Vetenskapens närvarande tillstånd med dess belågenhet i forntiden, blir ingen tanke billigare ånden, at menskligheten bör vara de Läkare mycket förbunden, som, genom det, at de tid efter annan upoffrat sig åt en Verenskap, hvars utöfning är lika få besvärlig, som den är angelägen och nyttig, hafva bragt honom til den grad af säkerhet, at de händelser, som, icke många secler tillbaka, medförde döds-dom för moder eller foster, ofta för bågge, kunna nu för tiden anses utan bestörtning, om icke med kallfinnighet, ehuru en Läkare, som vil vinna credit, bör akta sig för at låta märka det sednare; ty ju mera bestålsam man kan visa sig, antingen det behöfs eller icke, desto mera tros man hafva utträttat til den sjukas

N° 9

I

fört

---

(1) Jag hade sjelf tänkt skriva något i detta ämnet; men Hr. ANONYME har förekommit mig; och ehuru dess skrif-art är något hård, kan man likväl få mycket mindre vågra denna afhandling et rum i Vecko-Skriften, som Auctör icke med sin skarpa penna tyckes lyfta på Svenska accoucheurer, än mindre på någon enskild bland dem. Såsom noter skal jag, efter Auctörs åstundan, tillägga några anmärkingar. J. K.

fördel, fast ock bestålsamheten skulle hörröra af pure vilrådighet.

Men så fåkert det är, at Förlofsnings-konsten, genom ständige förbättringar, som årfarenheten och en fund estertanka gifvit anledning til, har upnått en lyckelig högd af pålitelighet, så onkeligt är åfven, at ingen del af Läkare-Vetenskapen gifvit et mera beqvämt fält för (jag nämner det ogärna) charlataneriet, ån just denna (2). Fruntimren (denna vetenskapens enda föremål) åro låttrogne; de höra gärna det som låter underligt och har anseende af mycken konst och bestålsamhet; det är på deras, ehuru svaga, omdöme, som en Läkares, i synnerhet en accoucheurs, credit och anseende berör; det är af dem som vi måste promoveras andra gången; och hvad under då, om en Accoucheur låter förleda sig, at, dem til behag, sig sjelf til heder och inkomst, blifva charlatan, i synnerhet, om han af naturen har dår til bøjelse?

Hår af har håndt, at en del denna konstens Idkare, drefne af åregirighet och vinningslystnad, hafva icke kunnat låta sådane förbättringar, som de eller andre gjordt, eller ment sig göra i vissa delar af vetenskapen, bero vid den simplicitet, som med sakens natur är

öf-

---

(2) Jag har redan anmärkt, at Auctör icke lär hafva afseende på Sverige; förmodeligen ock icke på Dannemark.

)

(

öfverensstämmande, emedan då ingen ting där uti vore, som kunde fätta okunnigt folk i förundran öfver deras högt drefne kunskap och färdighet i konsten framför deras medbröder.

Det blefve för vidlöftigt at genomgå; jag vil ock fåga: det blefve omöjeligt at känna alt hvad i denna vägen passerat, hållt hvar och en practicus af det geniet, både behöfver och förstår, at alltid prata om något nytt; honom allena förbehållit påfund, och det för Barnmorskor och sina uplyste patienter, som då lätt begripa, at staden eller orten skulle varit olyckelig, om icke en sådan man kommit dit; antingen salom utlänning; eller sedån han vistats flera år utrikes, däreft han följt efter så många lärde män (3); at han kan förståkräs om alla utlänningars högaktning (4):

Af en eller annan prof-bit kan man i denna vägen sluta til det öfriga, äfven som af Doctor Stors förhållande (5):

I 2

Se=

(3) Detta är icke Svenskt tale-lätt; i den mening, som det här bör tagas, neml. at hafva begagnat sig af sådana mäns undervisningar. Auctor tyckes således sjelf hafva varit länge utrikes; och glömt något af sit modersmål.

(4) Lycka, om egne landsmän veta at fätta värde där på!

(5) *La vie & les opinions de TRISTRAM SHANDY, traduites de l'Anglois de STERN; par M. FRENAIS.*

Sedan PAREI tid har man icke haft farhåga för at vända fostret, när så behöfts, och taga det fram til verlden med fötterna förut. Det var en lång tid, som man gjorde detta på et ganska simpelt sätt (6). Men konsten blef för almän. Då fordrade nödvändigheten, om man skulle kunna distinguera sig, at hitta på nya handgrep där vid, och så upkom *præparation*, hvilken sedan blef förådlad genom des verkställande efter uträkning af vissa grader.

Det hjälper icke at sådant aldrig låter göra sig i en mycket contraherad uterus efter vattnens bortgång, at det är et öfverflöds-arbete, när dessa åro kvar eller uterus relacherad; at man orimmeligt föreställer sig det böjliga fostret, såsom en stång, hvars nedra ända begifver sig ned, när den öfra skjutes upp, hållt det uti en hopdragen lif-moder icke ligger ledigt; nog af, at det går an med en liten docka i et tomt bäcken (7), och at man för öf- rigit kan med sannolikhet fåga den accouche- rade, at saken, utom et sådant handgrep, (det knapt

---

(6) Här röjer Auētor någon okunnighet: öfverflödigt konstlande vid vändningar, är så gammalt, som sjelfva operationen, ehuru det mera torde få tillskrivas bristande insigter, än någon ovärdig affigt, at skaffa sig anseende.

(7) Den äfven så förfarne, som upriktige Hr. SAXTORPH (*Theoria de diverso partu etc.*) gifver styrka åt dessa Auētors reflexioner, som dock torde vara något öfverdrefne.

knapt någon mer känner), aldrig hade gått lyckligen för sig.

Forceps (Tången), det förträffeliga påfundet, hade knapt af CHAPMAN och GIFFARD hunnit framdragas ur *Chamberlainiska* egennyttighets mörkret, för än man började disputeras om detta instrumentets rätta origine: om det skulle kallas Engelskt eller Fransyskt, emedan man trodde sig äfven finna spår til det sednare, ehuru de blifvit något igänsnögade (8). Denna lärda och viktiga fråga torde ock aldrig blifva afgjord; men det är viist, at kåringen aldrig så jemkade barnfoten, som man, i synnerhet i England och Frankrike, varit beställsam, at göra förändringar på Forceps: än skulle han vara krokig, än rak; än lång, än kort; än skulle des bläd vara hela, än öpnä; än med, än utan öfverklädning; än med en, än med en annan charniere, och jag vet icke alt hvad man funnit nödigt at ändra på detta instrument! Hvar och en Accoucheur kunde likväl göra underverk med sin invention, och det var nödvändigt at alltid hafva en egen, för at med des utropande kunna ütessluta andra och skaffa sig sjelf företräde i practiquen. (9)

I 3

Med

(8) At förstå detta, bör man läsa BOEHMER *de præstantia & usu forcipis anglicanæ*, in MANNINGHAM *art. obst. compend.* och LEVRETS af WALBAUM på Tyska utgifne *Vahrnehmung* etc. T. I Abth. 3.

(9) Detta är för mycket sagt, om därmed syf-

Med grofva förändringar kunde man likväl icke länge komma fort; det blef således nödvändigt, at tänka på sådane, som gjorde sig utmärkte genom sina uträkningar. Här måtte det komma an på fjerdedels linier i längden och bredden, högden och djupheten, tjockleken och tunheten, krökningen och råtheten af Forceps (1). Instrument-Makaren är den förste, som, bestört öfver sådan visdom och konst, sådane fina uträkningar, gifver operateuren rykte af en man, som, efter mathesens och mekanikens sublimaste reglor, kan nytja sitt instrument, ehuru han kanske icke sedt första boken af EUCLIDES.

Så kommer min karl ut på det practiska fältet. Hvilka underverk! Så många besynnerliga, så många oårhört svåra casus, hafva där på orten knapt existerat inom flera år, kanske aldrig tilföre, som nu möta honom allena en vecka. Man skulle tro, at han skapade händelser, om icke man borde lita på hans

---

tas på en *Smellie*, *Levret* och flere, som af verkeligit nit för vetenskapen arberat på forcpis förbättrande. At hvar och en med framgång nytjat sin invention, bevisar endast, at den icke varit oförnuftig, och at naturens gränslor icke inskränka möjligheten af instrumentets nytta inom små omständigheter, i hvilka den enas invention kunnat vara olik den andras.

(1) Här skenar Auctor.

hans ord, ehuru paradoxe des berättelser ofta äro, och ehuru mycken böjelse han visar för — Jag vil ej tala om des färdighet i vändningar; Forceps är hans *vade-mecum*. Med den gör han underverk; också är den förmerad efter så granlaga uträkningar, at på den samma icke finnes någon punct, som skulle tåla en hårsmåns förändring, utan at göra hela instrumentet förlustigt sin pålitelighet (2). Hvad gör han då med sitt förträffeliga instrument? Han gör därmed förlofsningar, och det vore, i almänhet sagt, icke så betydande; men at med forceps fatta fostrets hufvud, då det ännu är helt och hållet uti öfra bäckenet, och sålunda lyckeligen abfolvera partus, det är en konst, med hvilken han utropar sig måstare öfver alla sina medbröder i orten. Han talar ock icke om et ringa antal händelser, som bevisa denna des färdighet, ehuru inga påliteliga vittnen torde varit med honom vid någon (3). Jag är

I 4

få

(2) Auctor lär sjelf dikta et så oförnuftigt påstående. Jag har sagt mina tankar där om i föregående not. 9. p. 133.

(3) Om någon sådan accoucheur finnes på den ort jag vore vistande, och han i min och fleres närvaro vilade några prof af, at kunna fatta fostrets hufvud med forceps i öfra bäckenet, och dymedelst göra förlofsningen lyckelig; så ville jag publikt gifva honom den heder, som des måsterlighet billigt kunde hafva förtjent; men desförinnan tror jag icke

få driftig, at jag vågar anse alt detta för et tomt skryt, och det af ganska mechaniske principer (4), som likväl mot en sådan man vore fruktlöst använde.

Men, frågar någon, huru kan han få noga veta, at forceps är nödvändig, då fostrets hufvud ännu står i öfra bäckenet och orificium uteri ej är fulkomligen öppen? Jo, han har et annat instrument, med hvilket han mäter bäckenet så noga, at det icke skal slå honom fel på en linie; och sedan räknar han ut: om förlofsningen skal blifva naturlig och lätt; om första, andra eller 3:dje graden af enclavement skal hända; om det är en händelse för perforatorium, operatio Cæsarea eller —? För den skull: om han blifver i tid kallad, finner han, efter anstald mätning, straxt, om bäckenets mindre diameter i öfra öppningen förebådar en sådan grad af enclavement, at forceps blir nödvändig, och då applicerar han honom, utan vidare drögsål i öfra bäckenet, hvarigenom hustrun både *cito tuto & jucunde* blir förlöst och slipper länge plågas förgäfves. — Säg mig om det icke låter höra sig?

Utan min påminnelse lär man lätt begripa, at en sådan operateur bör äga den nogaste kunskap om bäckenets, uteri och fostrets hela byg-

---

ke möjligheten där af, utom i de händelser, då det kan heta: *felix pulvis, qui venit tempore criseos.*

(4) Af samma tanka är ock Hr. SAXTORPH c. l.

byggnad och deras inbördes förhållande? Den saknas ock icke; men låsaren torde tröttna vid, at följa mig på spåren, om jag skulle gå igenom alla desse mathematiske figurer, hvilkas naturliga skick och förhållande är så noga utstakadt, at en lines afvikande, knapt skulle kunna undfly en kånnares upmärksamhet. Alt är til pricka uträknadt (5). Sant är väl at Doctör NATUR ibland smyger sig til at utan någon konst göra förlofsningen, medan operateuren håller på, at, efter en uträknad mängd

I 5

af

---

(5) Man är all tacksamhet skyldig en SMELLIE, LEVRET, SAXTORPH, STEIN m. fl. som arbetat på at bringa läran och utöfningen af Förlofsnings-konsten til mechaniske principer, hvarvid grunden nödvändigt måste läggas med en redig kunskap om de hårda och mjuka, verkande och lidande delar, som uti qvinnokroppen höra til denna förrättning; deras förhållande mot hvarandra och i affeende på fostret; men at därvid just skulle ankomma på en linie mer eller mindre, det lär man få sätta på räkningen af Auctors diktande imagination. Skaparen har haft mera nåd för människjan, än at låta dels ingång i verlden, af en så liten omständighet, blifva äfventyrlig. Därföre ser man, at bäckenets dimensioner nästan uti alla subjecter variera, utan at göra betydande svårigheter vid förlofsningar, när det icke kommer an på mer än $\frac{1}{2}$ tum.

af linier, determinera hennes omöjlighet, an-
 norlunda, än med forceps; men sådana händel-
 ser, om de ock inträffade hvarannan gång, äro
 likväl blotta anomalier, som icke böra bedra-
 ga en Instrumentarius, at vänta på Doctor NA-
 TURS ankomst. Man har ock ingen fårdeles
 hvarken heder eller vinst däraf, at han gör
 arbetet (6). Det är likväl underligt, at man,
 med

(6) Om Auctor har alfvare med detta, så må-
 ste jag säga, at han anfört et ganska svagt
 skäl. Hvilken skulle vara så samvetslös at nyt-
 tja instrumenter, för at antingen skaffa sig
 heder eller vinst? Men det är vift, at mån-
 gen accoucheur torde tvingas at våldsamt gö-
 ra förlossningen, blott därför, at den vän-
 dande hustrun, hennes man och släktingar
 ständigt öfverskrika och anmana honom där-
 til, ehuru ingen fara är å färde, utan natu-
 ren skulle ensam lyckeligen afgöra saken, om
 litet tålmod brukades, och om sådant folk
 trodde Läkaren mer än sig sjelfve. Från dylikt
 tvång torde många forceps-casus förskrifva
 sig; och jag vågar såsom troligt antaga, at en
 accoucheur, som har styrka nog, at emottå et
 slikt okunnigt folks envisa påstående, och kan-
 ske äfven, at sätta sig öfver det beröm, som
 andre, på hans bekostnad, kunna förvärfva,
 skal oftare hafva crochet-än forceps-händel-
 ser; ty desse lednare blifva gemenligen under
 hans hand af naturens blotta åtgård, med tä-

med så mycken matematik och mechanik, ej hunnit fatta sig i säkerhet mot de surpriser, som denna Doctor ofta gör? Jag gissar, at skulden måtte ligga däruti, at man dels icke ännu funnit på konsten, at med visshet taga måtningarne af fostrets hufvud i öfra bäckenet, och icke eller kunnat determinera til hvad grad det skulle låta hopklåmma sig; dels ock saktar uplösningen af det problemet: i hvad förhållande styrkan af uteri contractioner är, eller inom få minuter kan blifva, emot det motstånd, som fostrets hufvud och passagen genom bäckenet göra hvarannan. Detta tyckes vara så mycket angelägnare at kunna determinera, som eljest blir svårt at förklara orsaken, hvarföre et lika stort barn-hufvud, i samma bäcken, den ena gången enclayeras och kommer icke ur släcken; men en annan gång slipper utan mycket ovanliga svårigheter igenom. Jag gissar, at våra store calculateurer och mätare väl också leda oss ur denna labyrinthen.

Ännu en brist tycker mig vidlåda vetenskapen, och hvars afhjelpande skulle mycket bidra till konstens fullkomnande. Det är nämligen onckeligt, at operationens lätthet måtte mycket ankomma på beskaffenheten af operationeurens hand: om den är liten eller stor, förfedd med långa eller korta, smala eller tjocka
fin-

---

lamod och förnuftig skötsel, lyckligen til ånda bragte.

fingrar; nödvändigt hafva desse, såsom verkligen fasta kroppar, sina måtningar, som icke kunna vara indifferent vid operationen. Jag vil blott tala om stora, breda och tjocka händer; ty de små höra ej til denna calculen. Jag går ock förbi de olågenheter, som grofva stora händer vid vändningars förrättande medföra; ty då kan operateuren låta en väl öfivad — draga sig ur affairen, görande mine af at sjelf hålla sig för god til en sådan operation, eller ock* at hafva förlofvadt den. Men vid instrumenters, och i synnerhet forcipis bruk, går denna undflykten icke an; vil man passera för accoucheur, ån mera för stor accoucheur, så nödgas man applicera forceps med egna händer, och, som instrumentet icke utan fara kan införas på hazard, (sårdels i öfra bäckenet och när ofs uteri ej är väl öppen, som vissa operateuren påstå sig kunna) utan fingrarne nödvändigt måste vara des conductores, så är det helt simpelt, at grofva och stora fingrar, måtte, genom det flera liniers rum, som de intaga, mer ån små och spentlige fingrar, åstadskomma en däremot svarande misräkning och svårighet vid instrumentets noga afmätte application. Detta är en fatal omständighet. Händerna kunna icke afhyflas, och det vore skada, at en operateur, som eljest åger all möjlig skickelighet til accouchemens-konstens utöfning efter de accurataste calculer och noga afmätningar, skulle, blott för sina ofanteliga

lige

lige händers skul, fåttas ur stånd, at göra menskligheten det gagn, som han sjelf med ej mindre fåkerhet, än persuasion, gifver löfte om (7). Et project faller mig in, at afhjelpa denna olågenhet: det vore neml. at hvar och en sådan accoucheur skulle låta göra sig en forceps, hvars blads mätningar vore noga uträknade efter des egen hands storlek; et project, som jag tycker bör vinna alla desse Herrars approbation och göra mig förtjent af deras, jag vil ej säga aktning, men upmärksamhet, åtminstone så mycket, at jag någon gång kan få blifva nämnd, såsom den där åfven dragit en linea til Vetenskapens förbättring.

Men jag märker mig afvika för långt ifrån mit rätta ämne, och fruktar åfven at Låfaren börjar anse mig för den, som skämtar med hela Vetenskapen; en tanke, som skulle förtryta mig at hafva gifvit anledning til, och som jag hoppas snart får förfalla, om man återhåmtar, hvad straxt i början hårom blifvit sagt.

På

---

(7) Auctor får icke veta, at SMELLIE hade ganska stora händer, och var likväl så snäll accoucheur, at få des likar låra finnas; och desutom, emedan endast et blad i sänder appliceras af forceps, och dårtill allenast 2:ne fingrar behöfva vara conductores inom orificium, så kommer väl icke lärdeles an på handens storlek. Auctor tyckes vara mindre förfaren än speculativ.

)

142

(

På accouchemens-Vetenskapen och de mån, som däruti med nytta arbetat, kan ingen fåtta högre värde, än jag. Det är endast löjligheten jag velat visa af den otidiga begärelsen, at lysa med små-laker, när man icke kunnat gagna; at skaffa sig anseende och practique genom prat för okunnigt folk om konstgrepp och inventioner; som antingen äro barnslige eller orimlige; at i alla hus skryta med händelser; som antingen äro allmänna eller diktade; det är sådant jag kallar charlatanerie, och med hvars utmärkande jag icke förebrår mig at hafva gjort vetenskapen minsta vanära. Man må ock icke igånföka ämnen til mina reflexioner hos konstens rätta måltare; det äro deras omogne Elever; som drifva dårskapen långt på sina Lärares bekostnad; föregifvande; at fast den eller den stora accoucheuren icke i sina skrifter yppat någon vis. förträffelig upfinning; som de skryta med, så har han likväl vid mundtelige undervisningar gjort sina disciplar förtroende där af, och hvarigenom de kommit til en så lyckelig kunskap och färdighet i konsten framför andra.

Bland nyare upfinningar i Jorde-konsten, som tyckas förtjena både aktning och upmärksamhet, är ingen färskare, än *synchondrotomien* eller *sectio symphyseos ossium pubis*. Det är den, som jag egentligen lofvat tala om, och läsaren måtte benågit förlåta mig det uppehåll, och

kan-

kanske ledsnad, som jag förorsakat med en altför lång inledning.

(Fortfättning en annan gång).

Någre hinder, hvilka ligga de tagne medicinalförfattningar i vägen, af G. L.

At gemene mans eller allmogens vidskepelser och fördomar, lägga hinder i vägen för Öfverhetens öma förforg, om des och des barns räddande medelst författningar vid påkommande sjukdomar, antingen de äro allmänt gängse eller ej, derom lär ej något tvifvelsmål vara öfrigt. Sjuknar han, bonden näml. hans hustru eller barn någon gång, så hafva de fådt sjukdomen antingen uti luften, eller uti vattnet, eller af jorden, eller hafva de af någon elak människja blifvit förtrollade, eller, som de på somlige ställen kalla det, förgjorde. Sällan går hans kundskap längre om invärtes sjukdomars orfaker. Obekymrad således, om sjukdomens vidare fortgång och slut, eller hvad medel och utvägar til des botande böra tagas, fråger han: at den som är förelagd at dö, den dör, och den, som är ämnad at lefva, den kommer sig och blir vid lif. Några heta oljor, krut, peppar och brånvin m. m. som ännu mer, besynnerligen i febrar och hetfiga sjukdomar, gjuta olja i elden, och dem en beställsam gumma eller klok gubbe råcker honom, äro gemenligen de enda läkemedel han

åstun.

åftundar, kommer då härtil, at någon kan fråga om han i denna sjukdom skall dö eller återkomma sig före, så är han fullligen förnögd.

Jag vil icke nämna något om måtningar, stöpnigar, signerier, offringar vid källor m. m. emedan jag håller före, at de nu för tiden äro mindre bruklige, än under Calmare-unions tiden; då, enligt historiske berättelser, den helige *Stapitius* botade för Podager, den helige *Liborius* för Sten, den heliga *Petronella* för feber, den helige *Anastafus* för hufvudvärk, den heliga *Appolonia* för tandvärk o. f. v. men otvifvelaktigt är det, at ibland allmogen ännu torde finnas de, som i stället at förtro sig uti Läkares händer, den de, jag vet icke af hvad orsak, likasom med någon slags råddhåga anse, håldre låta måta sig, stöpa öfver sig, eller antingen sjelfve, om sjukdomen det tillåter, eller genom andre, förrätta offring vid någon källa, som en gammal fördom eller vidskepelse, gjordt likasom berättigad, at på et omedelbart sätt bota allehanda sjukdomar.

Huru mången moder torde icke ännu finnas på landsbygden, som då des barn blifver anfatt af Engelska sjukan, icke anser det för sitt, men tror det snarare vara ombytt, och något trollbarn låmnat i det rätta barnets ställe? häraf upkommer en mindre omtanka, at i rättan tid söka bot för sit barn, ty hon håller före, at det med tiden åter skall blifva ombytt, i synnerhet om detta så kallade trollbarn

barn handteras illa; och hvad fåfånga konster dertil nyttjas, åro mera löjlige, än at de härstädes skulle förtjena något rum.

Icke är min förefats, at härmed vilja kasta ringaste skugga på en annars fedig, idog och trefven allmoga, hvares värde jag nogsamfamt känner; fanningen och dageliga årfarenheten hafva varit mine föremål: kunde derföre dessa med flera vidskepelfer och fördomar ródjas ur vågen, så borde, efter min tanka, tillika et betydande hinder, åtminstone til en stor del försvinna, hvilket ligger och lägges de tagne medicinal-författningar i vågen. Och fastån det icke kan vara någon obekant, med hvad nit och åhåga våre rättfinte Lärare hvar och en på sit ställe budit til, at medelst allmogens grundeliga undervisning uti en sann christendom, förstöra de vidskepelige fördomar, som et påviskt mörker med så mycken sorgfällighet sökt bibehålla, så har det likväl intil denna dag varit omöjeligt, at aldeles vinna det påsyftade ändamålet, hvilket är så mycket mer besynnerligt, som hela saken måst och egenteligen på dem beror, de der til större delen åga allmänhetens fulla förtroende, och kunna förmodeligen icke nu, som för längre tid tillbaka, hafva någon fördel af den senares vidskepelige mörker. Fördenskull, likasom den ena sjukdomen stundom botas genom en annan, så torde ock den ena fördomen genom en annan, lättast och utan kostnad kunna häfvas.

Det har blifvit mig berättat, at sedan en viss Provincial-Medicus i ÖsterGöthland vid den derstädes för få år sedan gängse rödfoten, med all möjlig flit föranstaltat om allmogens och dess barns råddande; hafva de dock icke velat gifva deras sjukdom tilkänna, eller nytja de förordnade medel, oaktat de, enligt författningarna, singo dem för inter, innan kyrkoherden i församlingen gaf dem at förstå, det alle de, som icke i rättan tid och på vederbörligt ställe gifvo deras sjukdom tilkänna, på det de måtte undfå och nytja de af Provincial-Medico förordnade medel, skulle, vid timande dödsfall, på et afskildt ställe i kyrkogården begrafvas: då, men icke förr, gifvo de sjukdomen tilkänna, åstundade hjelp, och singo den på et fått, som nogsamnt öfvertygade dem, at läkemedel af naturens Herre icke blifvit förgålves skapade. Jag vet icke hvad fölgd en dylik anstalts vidtagande, både vid grasserande och eljest förefallande sjukdomar, på andra ställen kunde hafva; men det lår kunna medgifvas, at allmogen, som stundom af en ringa ting kan förvillas, genom en ringa ting åter stundom torde kunna ställas til rätta.

Kunde äfven et skåligt och ringa arfvode bestås den eller de, som, i Provinciaal-Medici ställe, bland allmogen utdela frie medicamenter vid förefallande farfoter, så vore förmodeligen alla tilfällen til egennyttas betagne; emedan

dan bonden hos oss, lär vara af samma lynne som annorstädes; och vid tilfälle håldre vågar något för sin sjuka häst, sin ko eller får, än för sig sjelf, sin hustru, barn eller tjenstefolk, om han icke af obehörigt folk får emotaga, eller efter eget begrep och godtrycko tilhandla sig Läkemedlen.

(Fortfättning en annan gång).

Om 2:ne Medicinske Docters-Promotioner, i Lund och Upsala, förl. år 1780.

Utom Academierne märkas många vara af den tankan, at man borde afråda från studium medicum, och det med mera skäl nu, än Doctor BLOCK hade i sin tid, då han under d. 17 Oct. 1708, uti bref til Hr; Profes. LARS ROBERG, fälunda yttrar sig: *Jag kan intet underlåta, at begära af Herr Professoren underrättelse, hvarföre han styrker så många til medicinæ studium, hvarutaf änteligen hända lärer, at större delen af elände varda undergående — Songez y je vous prie. Sal. DROSSANDER, MICRANDER och ODELSTIERNÄ rådde flera af, än til thet studium och thet icke utan viktiga skähl; mig ångrar, at jag theras råd icke åtlydt hafver (1); Men som det i vår uplysta tid är at förmoda, det de, som utvälja studjum medicum, gjöra det, mera drefne af håg för ve-*

K 2

ten-

(1) Se Hr. Prof. BERGII Tal Om Stockholm för 200 år sedan etc. p. 169.

enskapsen, än af egennyttig uträkning; så skul-
 le et slikt afrådande vara et brott mot mensk-
 ligheten, som, mera nu, än i forntiden, är i
 behof af många och skickelige Läkare, hvil-
 kas större antal ock icke, mot det mindre i
 äldre tider, bör göra et så betydande afbräck-
 i hoppet om den frukt, som man billigt vän-
 tar af sit på vetenskapens lärande använde ar-
 bete, då medicinske fyllornerne äro, genom Re-
 geringens visa försorg, så ansefligen i sedna-
 re tider ökade och med löner försedde.

Af sådana grunder härleder man den ange-
 nämna nödvändigheten, uti hvilken Medicinske
 Faculteterne i Lund och Upsala förl. år fun-
 nit sig, at til Medicinæ Doctorer samfält pro-
 movera 14 stycken Herrar Licentiater.

Uti Lund skedde denna högtideliga Act d.
 6 Maji 1780, til hvars frände Facultetens De-
 canus och då varande Promotor, Hr. Lif-Me-
 dicus och Chemiæ Professoren m. m. Doctor
 CHRISTIAN WOLLIN, dagen förut, efter vanlig-
 heten, inviterade genom et vackert Programm,
 däruti Hr. W. först uppbygger och förnöjer Läsa-
 ren med moraliske reflexioner öfver et vår-
 digt och övårdigt, falskt och påliteligt sätt at
 befrämja sin lycka. — Han visar hyru illa det
 måste tilgå i de Länder, hvarest ungdomen
 icke upmuntras, men hoppet förqväfves, at
 göra lycka genom blotta förtjenster, m. m.
 Sådant händer icke hos oss, hvarest en nyt-
 tig

tig arbetsfahmet har motsvarande belöningar at förvänta.

Sedan kommer Hr. W. til de Herrar, som skulle prydas med Doctors-Hatten. Desse voro 3:ne til antalet: Herrar JOHAN HENRIC ENGELHART, CARL CLEMENS FLODIN och ANDREAS CHRISTOPHERSSON.

Hr. W. gör sig en skyldighet af at utmärka desse Herrars förtjenster. Sålunda anföres om Hr. ENGELHART, at han är son af Hr. Lif-Medicus ENGELHART i Götheborg; en vördad man, som Hr. W. ej känner af blotta ryktet, utan af långvarig och bepröfvad ärfarenhet. — (Man fruktar, at genom öfversättning mindre lyckligt träffa behageligheten af hvad här säges om bemälte Hr. Lif-Med. E. och utbeder sig fördenskull tillåtelse, at få införa sjelfva Latinen). Sålunda heter det: *Quanta probitas in ore? Quam pari libra gravitas, comitasque? Quod studium literarum? Quod judicium? qua pietate cum simillimo filio vivit? Ille virtutes natura exercuit, scientia ornavit: quamque sibi reconditæ naturæ, sublimitatem felicissimi ingenii lumen aperuerat, illius sibi fidem confirmationemque a nervosa Medicorum disciplina petivit.* -- Sonen, sin Fader värdig och des fulkomliga aftryck både å fysiska och moraliska sidan, är måstare uti at tala och skriva en prydlig och angenäm latin; har desutom lärt sig Tyska, Engelska och Fransyska Språken, hvilkas både grunder och behageligheter han

med mycken lätthet fattat och i säkert minne behållit. Om desse utländske tungomål, har han i synnerhet i den affigt vinlagt sig, at han skulle vara i stånd, at ur flere Språk-källor hämta medicinske och Chemiske Vetenskaperne. Året förut hade han redan med almannt bifall præsiderat för en disputation de *Cæruleo Berolinensi*, och i anledning där af funnits skickelig at blifva *Chemix Docens* vid denna Academie.

Hr. FLODIN, Son af en vördig och Apostoliskt sinnad Prästman, under hvars vård han ej mindre blifvit upfostrad til dygder, än befordrad til den mognad i studjer, at (Latinerna blir åter här behageligast) *in frugiferum musarum campum immissus, spatiosa literarum viridaria magnis emensus sit passibus.*

Hr. CHRISTOPHERSSON, hvars Fader är Rådman, har ej gjort hastiga språng på lärdomsvågen, hvarest han ingen ting lemnat orördt, på det icke lyckan hos honom skulle finnas i öfvervigt mot des skickelighet och förtjenst (2). m. m.

Pro gradu Doctoris hafva disputerat: Herr
EN-

---

(2) Mycket sagt i få ord; men icke mer, än hvad alla de, som kunna pröfva saken, och som känna Hr. Doct. CHRISTOPHERSSON, måtte såsom sanning medgifva. Han är öfver det beröm, at vara snäll i Latinska, Tyska, Engelska och Fransyska Språken.

ENGELHART de *Podagra*, d. 15 April 1780.
 Hr. FLODIN, de *Entomologia Medica*, d. 22
 Mart. 1780. — H. CHRISTOPHERSSON, de *Cer-
 to in Medicina acquirendo*, d. 26 April 1780 (3).
 (Om Promotionen i Upsala en annan gång)

*Utdrag af Provincial-Medici i Upland Hr. Doct.
 JON. P. HALENII til Kongl. Collegium
 Medicum insände Åmbets-Relation för år 1780.*

I. Vdderleken.

Januar. Mycken snö, och urvåder; men
 strång köld har i synnerhet varit de sju för-
 sta dagarne, och sedan dels lindrigare köld,
 dels tå våder och något rågn. *Vinden* variera-
 de mellan W. och N. utom d. 8 -- 10. 17 -- 19,
 då den var S. och d. 11 Ö.

Febr. Strång köld d. 1. - 6. 15 - 17. 23. 27;
 För öfrigit lindrigare köld och 2:ne dagar tå-
 våder. Mycken snö, dels med dels utan ur-
 våder, ofta våt. *Vinden* var lika många dagar
 N. och S. utom d. 1. 5. 24, då den var W.
 12 dagar starkt blåsvåder och 8 dagar en-
 dast klare.

Mars. Ömsom, åfven på et och samma
 dygn, blidt våder, tå, kalt, klart mulet och rågn.

K 4

d. 28

(3) Om Herrar Auctorer, så väl til desse, som
 andre Academiske Lärdoms-prof, i vårt äm-
 ne, behaga af dem insända recensationer, sko-
 la de med nöje blifva här införde.

d. 28 föll mycken snö med urväder. *Vinden* varierade mellan S. SW. och N., dock måst S. Mycken och ofta håftig blåst.

Aprill. Mulet, kalt, få blida och klara dagar. 3. 4. 10, urväder. d. 28 rågn hela dagen. *Vinden* måst N. och ibland Ö. endast d. 1 W. och d. 4. 22 S. dock ej hela dagarne. Stark blåst d. 1 - 4. 9 - 11 och 27.

Maji. D. 1 - 17. måst ljusligt väder, utom några kalla aftnar och nätter. d. 18 - 22 nog kalt. Sedan varmare. d. 1 - 3. 20 nattfråst och d. 21 mycken snö, starkt urväder, håftig och kall NO. blåst. - d. 6 - 8 11 18 23 - 26 28. rågn. Mulna och klara dagar nästan lika många. *Vinden* måst S. men ibland Ö. N. NW. NO. och W. stark blåst d. 18 - 21. 29.

Jun. D. 1 - 19 nog kalt, måst stark W. och N. blåst. Sedan måst vackert och varmt. d. 5. 7. 8. 21. 22. 24. 25. 28. rågn, litet i fänder, skurvis. *Vinden* til d. 15 W. utom d. 5 - 8 då den var N. för öfrigit S. utom en eller annan dag N. d. 28 gick åskan litet. Få mulna dagar.

Jul. Mycket varm och klar väderlek måst hela månaden. Flera gånger små rågn-skurar. Åskan hördes d. 10. 11. och 14. *Vinden* S. utom d. 11 - 13. 27. 29. 31, då den var N. och d. 1 W. måst lugnt.

Aug. Måst klart och varmt, utom några få kulne aftnar och nätter. Några små rågn-skur-

skurar. *Vinden* måst Ö. utom några få S. N. och NW. måst lugnt.

Sept. d. 1 - 6 Nog kalt och nattfråst. d. 7 - 17 varma dagar, något kalla nätter, 18 - 25 mindre varmt. Sedan kalt. Få mulna dagar, utom d. 2. 3. 22. 30, då rågn föll. *Vinden* d. 1 - 12. 23 - 25 N. men eljest varierade mellan S. och SO. d. 1 - 3. 20. 30. stark blåst.

Oktober. Ömsom klart och mulet; ej mycket kalt, endast nattfråst d. 3 - 7. 27. Rågn. d. 1. 10. 11. 15. 18. 19. 25. 26. Stark dimba mornar och qvällar d. 6. 7. 17, och hela dagarne d. 26. 28. *Vinden* måst S. utom 7 dagar W. och 5 dagar N. Ej mycken blåst, utom d. 1. 12. 18. 19.

Nov. Några rätt kalla dagar i början med starkt fråst, och ännu kallare d. 17. 18; eljest nog lindrig köld. d. 3 - 5 rågn, snö, urvåder, håftig kall N. storm. d. 10. snö och rågn. d. 13. 19. 20 litet snö. d. 22. 25 mycken snö och urvåder. d. 26 snöslask. Flere mulna än klara dagar. *Vinden* måst N. utom 2 dagar stark Ö. blåst och några dagar SW. vind.

Dec. Vackert våder, lindrig köld, utom d. 2. 10 - 12. 19. 25. 26, då tåmel. stark köld. d. 1. 3. 4. 16. 29. 30. tåde litet. d. 8. 13. 23 något snö. *Vinden* måst varierande mellan W. NW. och N. utom 4 dagar SW. och 2 dagar Ö. Ingen blåst, utom d. 2 med N. d. 9. 27. 28 med W.

II. Sjukdomar.

Ingen egåntelig farfot. Flufshoftor, catarrher, med eller utan någon lindrig feber, voro råmel. gångse mot fluter af vintern och vårtiden, så vål i Upsala, som omkrig på landet; men för dem söktes antingen ingen hjälp, eller ock botades de snart genom afförande, diluerande och lindrigt diaphoret. medel, jemte tjenlig regime. -- Tertjaner, åfven vårtiden här och där gångse, håfdes utan mycken svårighet, hålst när chinan blef tilböriligen nytjad. -- Uti Aug. månad började den vanlige Remittente febern visa sig, men sparsamt, och hjälptes hos somlige nog lått, men hos en del ej utan china. Den förvandlades, efter vanligheten, måst uti fråflan, i synnerhet quartan, som ock angrep andre, ån dem som förut haft den remittente febern. Hos almogen botas quartan med mycken svårighet, dels emedan de ej hafva råd, at bestå sig tjenlige medicamenter, dels, och i synnerhet, i brist på ordenteligt förhållande; hvarföre de ock gemenligen få behålla den öfver vintern til nästa sommar, och råka imedlertid ofta ut för vattfot m. m. --- I Tensta Församl. började Röd-foten medio Aug. hastigt utbreda sig, Hr. H. utfånde straxt tjenlige medicamenter med nödig föreskrift om deras nyttjande efter sjukdomens beskaffenhet. --- Af 52 personer, som vetterligen i denna epidemie varit sjuke, haf-

va endast 3 unga pigor och en gäffe blifvit döde. --- Några veneriske sjuke har Hr. H. äfven haft bland allmogen på landet, hvilka dels blifvit botade hemma under Stads-Fältskåren i Enköping, H. SEBARTS tillsyn, efter den föreskrift Hr. H. gifvit, dels sände til Kongl. Lazarettet härstädes, dels på sjukhuset i Upsala.

III Besiktningar.

Sådane har Hr. H. förrättat på et å lön lagt, nyfödt, men ofulgånget barn, och på en bonde, som blifvit med knif illa skuren i armen af en afskedad Under-Officier. -- Et annat å lön lagt barn har Hr. Profes. MURRAY besiktigat, under det Hr. H. varit bortrest (I).

Utdrag af et bref från Petersburg af den 19 Apr. N. St. 1780 til Hr. Hof-Råd HEYNE angående tilvärkningen af Bestuscheffiska eller de la Mottiska Nerv-Tincturen. (Se MURRAY Bibl. 3 B. 3 st. p. 490.)

Denna hemlighet är ändteligen dessa dagar blefven uptäkt, sedan Hennes Kejserliga Maj:t därför til framledne Apothekaren MODELS systerson, Apothekaren WINTERBERGER, behagat skänka 3000 Rubler; dock så, at ena hälften af denna summa, skal betalas til den nyligen döde Apothekaren DUOPS Enka. Jag

(I) Om något nytt och uplysende vid dessa besiktningar blifvit observerat, önskade man där af få del, för at i denna Tidning äfven införa.

Jag vil här införa hela processen med Tincturen, så väl den *Gula*, som *Hvita*, nyttjande samma ord, med hvilka Herr WINTERBERGER beskrifvit den.

TINCTURA NERVINO-TONICA FLAVA.

Recipe: *Pyritis vulgaris sulphurei vel loco ejus Sulphuris caballini libras sex, Mercurii sublimati corrosivi libras duodecim. Hæc ingredientia in mortario jaspideo subtilissime læviganda & trituratione continuata intime commiscenda.*

Probe mixta massa in duas dividatur partes æquales, quarum singula ex alembico vitreo sublimanda. Sublimatio sexies vel octies iteranda, ut omnis expellatur mercurius. Priores sublimationes igne moderatiore instituendæ; in sequentibus sublimationibus autem sensim augendus ignis gradus. Sublimatum quavis vice enatum seorsim servandum. Residua massa antequam sublimationi iterum subjiciatur denuo trituranda. Quumque in posterioribus sublimationibus sublimatum parca tantum quantitate obtineatur, retorta jam ultimis laboribus inservire poterit.

Post omnes illas peractas utrarumque partium sublimationes quæ remanet massa in vitreo vase ampliore affundendo triplum pondus aquæ purissimæ coquenda; interimque spatula lignea continuo agitanda. Dein decoctum fervidum per chartam bibulam statim transcolandum. Durante liquoris filtratione jam crystalli salinæ formantur. Cum recenti aqua talis operatio coctionis decoctique transcolationis bis repetenda.

Liquores filtrati cum omni sale ex retorta vitrea lente destillandi ad siccitatem; quo facto adeo augendus ignis gradus, ut Sal martis specie crystallorum obscuri coloris in collo retortæ sublimetur.

Qui sic obtinetur Sal martis aëri humidiori exponendus, donec usque deliquerit. Liquati drachmæ tres admiscendæ singulis libris, unciarum duodecim ponderis medicinalis, spiritus vini Gallici optimi rectificatissimi.

Post aliquam moram hæc mixtura rubrum induit colorem; verum enim vero in obturatis phialis soli exposita sensim evadit limpidissima alba. Quamprimum limpidus hic factus liquor, qui a sole remotus, successu temporis aureo seu intense flavo tingatur, vel in aliam phialam collo augustiore præditam transfundendus, vel non mutata phiala, demto solum obturaculo, per breve tempus aëris accessui exponendus. Color tamen hicce flavus totus evanescit, quoties nimirum Tinctura soli exposita fuerit.

LIQUOR NERVINUS ALBUS seu TINCT. NERVINA paratur: post ultimam, qua sal martis eductus fuit, sublimationem, residuæ ab aëre humiditatem attractæ massæ affundendo libras duodecim spiritus vini Gallici purissimi & rectificatissimi, atque, præterlapsis aliquot diebus omnem spiritum lenta destillatione abstrahendo.

**Bref från Hr. RANGEARD — om et för-
gif-**

giftande, som medelst Champignoner blifvit förorsakat. (Se L' Espit des Journ. Januar. 1781 p. 316).

En man med des's hustru, hemma uti byn *Coutardiere* i Provinzen *Maine*, hade på återvägen från *Angers*, pläckt Champignoner, dem de vid hemkomsten tillagade med smör, salt och peppar, och äto. De säfvo godt om natten; men dagen därpå i måssan, fick först mannen ganska ondt; hustrun följde honom ut, och bägge måtte nästan vid hvar steg stadna för kräkningars skull, som beledsagades med mycken svett och håftiga magplågor. Mjölk och olja, som man skyndade sig at gifva dem, jemte de medel en snäll Chirurgus använde, voro oförmögne at rådda desse olyckelige. Hustrun dog 3:dje dagen från sjukdomens början, och mannen följde henne dagen därpå i lika öde. Bägge plågades intil sista ögnablicket af en olidelig törst; de blefvo blyfärgade uti munnen, som omgafs af en svart coagulerad blod.

De elaka champignoner, som haft en så bedröfvelig verkan, sägas hafva varit af det slaget, som där kallas *Potirons* eller *Couronnes*, hvilket sednare species differerar från det förra: genom storleken af sit hufvud, som är bredare och mindre convext; genom hvitheten af des's concava sida och genom en slags ring, som delar stielken i 2:ne olika delar (1).

Nou-

---

(1) V. LINNEI namn på dessa Svampar, är ej ut-

Nouveaux Elémens de la Science de l'homme
 par Mr. BARTHEZ. T. 1. Montpellier
 1778. 348 Sid. 8.

Auctor har förefatt sig, at grundeligen reformera Physiologien. — Han lofvar ännu en practisk del. — I första afdelningen handlar han om styrkan af *Principium Vitæ* (Lifs-kraft) hos menniskan. Detta namnet skal ej vara så in-skränkt, som orden *irritabilitas, sensibilitas, impetum faciens*; det är et afföndradt våsende, och icke en blott kroppens modification. Han tilstår at man ej kan säga annat, än negativt därom. -- På bladen af *Cassia chamæcrista* tror han sig hafva uptäckt rörelse, när de blifvit mycket retarded. -- Uti *Bly-coliken* bör man icke efter de berömdaste Låkares råd, föka til at stärka underlifvets nerver, eller håfva lamheterna, utan man måste bemöda sig, at bortskaffa orsaken. --- At hjernan hos djuren skulle til sin storlek vara i förhållande mot nervernas storlek, är aldeles falskt, och kan vederläggas genom en enda djurhjernas undersökning. -- Sedan han talt om åtskilliga meningar rörande

prin-

---

fatt; man får således hålla beskrifningen til godo. Bäst är at icke vara Fransysk i smaken at äta champignoner, så slipper man at dö af deras verkan, som äro giffriga och lätteligen kuuna tagas för dem, som icke äro skadeliga; men också väl kunna umbäras, när man icke vil vara förnäm.

principium vitæ, så utreder han dess natur; går igenom dess känslö-och rörelse-förmögenhet, i hänseende til kroppens fasta och flytande delar; talar om *Lifs-värman*, om sympathier, eller lifskraftens besynnerliga förbindelse i åtskillige organer; om lifskraftens sympathier i hänseende til blod-kårnen och nerverna; om den relation, som functions vidmagthållande af et organ har til vidmagthållandet af hela Systemet; om särskildte organers sympathie med hela kroppen, om de väsendteligaste förändringar, som kunna föregå i det hela af lifskraften; om temperamentet, som beror af systema virium principii vitalis. -- Slutligen om lifskraftens uphörande. --- Auctör tyckes hafva skrivit med en äkta belåsenhet (2). (Se Götting. anzeligen etc. 2 st. den 4 Jan. 1781.)

(2) Man önskar också til Vetenskapens verkliga förbättring. Hypoteser och toma speculationer hafva vi nog.

Nyheter.

Medicinæ Doct. Hr. ERIC THURLING har under d. 7 innevarande Februarii århållit nådig Fullmägt at vara Stads-Physicus i Sahla Stad.

Den 14:de samma månad; sled Kongl. Hof-Apothekaren Hr. JOH. CHR. GEORGII uti en ålder af 59 och $\frac{1}{2}$ år. Sjukdomen skal med de tydeligaste tecken hafva utmärkt sig vara den nu så kallade *Agina Pericloris*. -- Hr. EVERT GEORGII är redan i sin Faders ställe antagen til H. Kongl. Maj:t Konungens Hof-Apothekare; men hos Hen. Maj:t Enke-Drottningen har Hr. Apothekaren SCHULZ HENRICSSON århållit samma befordran.

*Observationes circa RADICIS GEI URBA-
NI sive CARTOPHYLLATÆ vires in fe-
bribus præcipue intermittentibus aliisque mor-
bis, instituæ a RUDOLPHO BUCHHA-
VE, Med. Doct. Societ. Med. Havn. membr.
Hafniæ 1781. 144 sidor in 8:o.*

Uti företalet anföres först korteligen de medicamenter man nyttjade, innan kina-barken blef kunnig, mot fråssor; sedermera huru man varit angelågen et finna något inhåmskt medel, som i verkan kunde med kinan jämföras; härbland nämnes roten af *Geum Rivale*, närmaſte slågtinge af den Auctor nyttjar, til hvars bruk VON LINNÉ gifvit anledning i *Censuria Medicam. officin.* p. 29; men Hr. B. berättar at den ej funnits tillräckelig då HEUERMAN förfökt den, jämte åtskillige andre medel, mot intermitterande febrar. Auctor har årfarit at *Arnica*, som af COLLIN berömes, ej har något specifikt mot fråssor, utan verkar blott genom sin bårskhet, således ganska långſamt. Likväl tror han det ej vara omöjeligt, at finna et medel, som kunde vid dessa tillfälligheter vara jämgodt med kinan. Efter åtskilliga förfök med hvarjehanda växter, har Hr. B. påfunnit en inhåmsk rot, hvilken ej allenast är lika god som kina-barken, utan åfven öfvergår den, hvilket han med flera förfök säger sig visat. *Geum urbanum* är VON LINNÉ's namn på denna växt, hvilken föres til den Class, som kallas

Icosandria polygynia; växer allmänt i skog och skugga, och har en stor rot, hvilken Auētor ändock funnit växa större, då den planteras i Trågårdar och annan lös och fet jord-mån; hvarföre han föreslår at, då den kommer i allmännare bruk, inrätta plantager däraf, hållt i skuggan af träden uti frukt-trågårdar, hvar rest frön häraf, omi hösten samlade, kunde utläs.

Då örten är yngre, består roten af små trådar, men den äldre hafver, utom dessa rot-trådar, äfven en tjockare, aflång, conisk, snedt nedstigande och merendels tvärt afskuren samt i spetsen förvisnad rot. Om färska roten sönderskjåres på tvären eller längs efter, är det yttre däraf hvitaktigt, men det inre violett. Smaken är kryddaktig, nejlike-lik, något sammandragande, intet obehagelig. Dets lukt är äfven lik nejlikor, hvarföre den allmänt af de äldre kallades *Caryophyllata*. Blandad med vatten eller spiritus vini, blir Tincturen mörkröd, och rifven til pulver, blir det ljusrödt.

Efter VON LINNÉ's intrygande, i dets *Materia Medica* och *Flora Svecica*, anför Auētor, at denna rot är adstringens, pellens, aphrodisiaca och fudorifera; hvarföre hon af VON LINNÉ angifves som nyttig i kopper och Rödfor, samt säger den bevara dricka från fyra och gifva det en god lukt.

CRANTZ (*Mat. Med. p. 101.*) berömmer Théé på färske bladerne, som et svettdrifvande medel, under tilbörilig lefnadsart, brukadt

mot Podager, och hela växtens nyttjande utvårtes på skjörbjuggs får och fislär. LÖSEKE (*Mat. Med edit. 2:a p. 360*) säger den vara jämngod med Radix Galegæ och göra nytta i Colik och moderpassion.

Auctor har i synnerhet funnit den äga en sammandragande och svettdrifvande egenskap, och hafva en särdeles kraft mot de sjukdomar som af delarnas slapphet upkomma; hvarföre de, som nyttja den, känna en styrkande och muntrande verkan. Såsom Alexipharmaca, är den resolverande och antispasmodisk, och han har äfven förfarenhet, at den är antiseptisk i högre grad än någon annan växt. Men genom hvilken, af de anförde egenskaper, den botar Intermitterande febrar, är äfven så obekant; som huru kinan förtager dem. Hvarken des vis adstringens eller antiseptica, utan alexipharmaca, tror Auctor likvål, vara den mot febr. intermitt. verkande egenskapen; emedan denna rot, genom en egen flyktig verkan på nerverne, botar fråssan. At den äfven äger volatile delar, slutas däraf, at då hon, för at lätt kunna pulveriferas, en gång torkades i het ugn, försvunno des aromatiska delar, och med dem all des verkan mot fråssan. Sedan febern af detta medel blifvit botad, har Auctor aldrig behöft repetera hvarken detta, eller bruka andra medel, och ändock ingen gång sedt något recidiv därefter, om ej af något betydeli-

git fel i patientens lefnads-ordning, eller af orenligheter i mage och tarmar.

Til denna rots beröm lånder åfven, at man, efter des nyttjande, ej behöfver iakttaga så noga diet, som vid kina-barkens bruk. De flåsta som nyttjat den, hafva varit bönder och fattigt folk, som ej kunna hålla någon diet; utan i kalla luften måst gjöra fine utflyflor, samt åta allehanda fet, hård och salt mat. Kle-nare och ömtåligare patienter böra likväl no-gare akta sig.

På förfök har H. B. gifvit laxativer åt dem, som kort förut, med detta medel, slup-pit fråssan, utan at de verkat Recidiv. Aldrig har detta medel gjordt patienten olågenhet, utan alltid nytta. Auctor har först gifvit Essents af denna rot, så decoët, och sedermera åfven för-fökt pulvret, med lika god verkan. För at hindra en fråssa, ges gemenligen $\frac{1}{2}$ unce, sållan 2 unce; denna dosis tages på 3 a 4 gånger, de fråssfria dagarne med litet kalt vatten. Den verkar såkrare då man tar mycket och sållan, ån då man tager litet och ofta. I de-coët har en unce torr rot alltid borttagit fe-bern, men fårsk behöfves 3 a 4 unce; ty om 4 unce torkas blir blot en unce kvar. I pul-ver behöfves ej mer ån 3 drachmer högst $\frac{1}{2}$ un-ce, för at hindra paroxysmen; af 2 drach. blir den alltid drågeligare; men vid 3:dje dags frås-san (*Quartan*), i synnerhet om den länge va-rat,

rat, fordras stundom något större dosis, om febern skal aldeles öfvervinnas.

De smärre rötterne, så väl som de hvilka om hösten och vintren upgråfvas, hafva ej så stark verkan, som de större och de som om våren eller sommaren blifvit samlade. Uti andra sjukdomar gör denna rot äfven god verkan, såsom vid slappa inålfvor, efter diarrhee och rödsot, vid hvita flussen, våder-colik, och kalla spasmodiska och hysteriska krämpor; den stillar blodflöder, ökar krafterna, som af andra sjukdomar blifvit förlorade, och har äfven vist god nytta i kikhosta.

Auctor tror at vi nu i det närmasste kunna vara kina förutan, och upmanar alla at försöka rad. Cariophyl. så i frågor, som andra sjukdomar, där kinan förut blifvit nyttjad.

Denna Rot kallar H. B. alltid *Gei Urbani radix*, för at undvika misstag, emedan de äldre gifvit namnet *Caryophyllata* åt flera växter.

P. 31 anföras de *Formulae*, som han häraf nyttjat såsom:

ESSENTIA.

R. Rad. Gei urban. unc. quatuor.

confc. contuf. infund. in

Spirit. vin. Gallic. Libr. II.

M. digere in Balneo arenæ per VI dies & cola.

DECOCTUM.

Rc. Radic. Gei Urban. unc. unam.

confc. coqv. in aqu. simpl. libr. un. c. dimid.

ad reman. libr. un. — Colaturæ adde
Syrup. Commun. qv. v.

PULVIS.

Rc. Rad. Gei urban. unc. dimid.
Det. Pulverifat.

ELECTUARIUM.

Rc. Rad. Gei Urbani unciam dimidiam
Mellis quantum vis
M. F. Electuarium molle.

Pag. 33 följa *Historiæ morborum*, och åttatjo Casus bevisa denna rots nytta i fråflan, så väl hvardags (qvotidiana) som andags (Tertiana) och åfven 3:dje dags (Quartana, observ. 55); ej mindre då den varit ordentlig, ån oordentlig och hemlig samt med andra sjukdomar blandad (se observ. 29, 32, 37, 44, 47, och 73); så väl hos utgammalt folk, som hos barn, åfven dem som legat vid bröstet, och amman således nyttjat medlet; (se observ. 12 där amman tog tre drachmer på en gång af Essentia Gei urb.); hos barnfångshustrur (observ. 27, 63, och 74); där kina förut blifvit tagen och ej hulpt (observ. 44, 63, 70, 74, 75) samt vid Recidiv efter kinnan (observ. 2).

Pag. 81 börjas *Casus mixti*, öfver denna rots nytta i hvarjehanda andra sjukdomar, såsom: då med urin gått blod (Hæmaturia, obs. 81.) Vid Hypochonder och moderpassion (obs.

104, 107); vid blodspettning (observ. 82); fallandesfot af vifs orsak och svindel (obs. 101, 105 och 106); vid blod-gång, (Menorrhagia & Hæmorrhagia uteri (obs. 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90.) vid hvita flussen (Leuchorrhœa, observ. 91, 92); ömot slapp mage, Diarrhée och Rödfot (obs. 93, 94, 96); vid colik (obs. 95, 98, 100, 102). Uti dessa uppräknade sjukdomar har den ofta gjort nytta, då kinnan slagit fel, som ses af obs. 84, 91, 94, 100, 102.

Auctor har vid vissa tillfällen blandat pulvret af denna rot med Cremor Tartari (obs. 97), stundom med opiater (obs. 99, 107) Uti kikhostan har han sluteligen äfven funnit dess nytta (se obs. 108 — 123), då emetica och stundom laxantia förut blifvit nyttjade, samt medlet merendels tagit såsom Electuarium. P. 121 anföres 2:ne försök som Hr. B. anställt, för at utröna denna rots *antiseptiska* egenskap. Uti 3:ne glas-kärl lades rått kött med vattn, i det ena glaset kina, i det andra pulver af Radix Gei Urbani, och det 3:dje lämnades utan all tillsats. Af dessa försök fant H. B. at denna rot åger en ganska stor antiseptisk verkan, ja större än kinnan; emedan i det glaset som kinnan var, syntes 6:te dygnet et skinn ofvanpå; kändes unken lukt det 9:de, och tecken til förutnelse det 12:te; då däremot det glaset, hvaruti Gei Urbani Radix var lagd, gaf först tecken til unken lukt det 24 dygnet, utan at något skinn syntes ofvanuppå; och först

den 29 dagen fåg man en fläck möglad, som långsamt ökte sig til den 42, och den 48:de dagen började det först lukta rutit. Dessa rön, jämförde med dem H. COLLIN anstält med *Arnica*, visa äfven denna rots företräde. Här-af slutar Auctör til dess nytta vid Rötaktiga och maligna sjukdomar.

Pag. 132 anföras de observationer Herr Arch. AASKOW med detta medel anstält. Den första han gifvit det åt, hade qvartan, och vid hvarje paroxysme convulsioner i ena sidan; efter emeticorum och laxantium bruk, togs 6 qvintin pulv. Rad. Gei Urbani, på fria dagarne, med den följd, at både febern och convulsionerne blefvo borta. Den andra hade äfven qvartan, haft flera recidiver och blef härigenom aldeles frisk. Den 3:dje händelsen, äfven vid qvartan som varat 10 veckor; efter tjenliga emetica och digestiver, togs 2 lod af roten pulveriserad, hvaraf paroxysmen blef mycket lindrigare; men genom et fel i dieten blef den därpåföljande åter svårare, och sedan nyttjade man andra medel. Sluteligen tror Hr. Arch. AASKOW, at denna rot, samlad i sin råta tid och efter Auctörs fått torkad, så at den behåller sin kryddlika lukt, måste äga en så fåker som varaktig verkan. Pag. 138 Herr Professor m. m. CALLISEN har försökt detta pulver vid Kongl. Sjömans-sjukhuset, och gifvit det åt 3:ne Danska och 2:ne Ryska sjömän, som hade annandags frässa; hvarje fick 5 qvintin,

titt, sedan de förut blifvit laxerade, hvaraf febern förgeck; sedan togo de en scrupel 3:ne gånger om dagen, och blefvo aldeles friske. Bland de sjuke i egen practik har Hr. CALLISEN försökt detta medel åt 2:ne männer, som hade qvartan, den ena redan i 4 månader, och hade nyttjat mycket kina, utan hjelp, men sedan han hvaran tima tog en half unce af detta pulver, blandadt med lika mycket kina, fördrifs febern; icke destomindre viste den sig åter 3:dje frälsdagen; men sedan man åter gaf samma medicament, blef den aldeles borta. — P. 139 intygar Dr. BANG, *Med. vid Frederici Hospital*, detta medels nytta, vid en remitterande Feber; som af kinas bruk blef en ordentlig Tertian, hvilken ej med kina-decoct kunde botas, men här af blef patienten aldeles tillhållan återstald. Äfven vid en Tertian efter rötfeber, hvilken med kina blifvit botad och nu recidiverat. En annan man hade en månad haft Tertiana duplex, som, efter kinabarkens bruk, blef helt oordentelig, men då detta medel togs, verkade det en ömning svett, hvarest patienten återvann hållan. Dr. BANG anför ännu en händelse af Tertian som, efter kinans bruk, recidiverade, men hjälptes med detta pulver. Han säger sluteligen at det hvarken laxerar eller gör förstoppning.

Hr. Dr. SCHOENHEIDER har nyttjat Electuarium Rad. Gei Urbani, et helt skedblad fyra gånger om dagen, åt et 8 års gammalt barn

som i 5 veckor haft kikhosta, och däraf funnit mycken nytta.

Professoren m. m. Dr. TODE, anför en händelse om en tredjedags fråssa, som varat i 6 månader, och blifvit här med botad; en annan där detta medel förtagit en tre års gammal tredjedags frossa, som kinan ej hulpit; samt anför ännu en, af detta medel botad, Qvartan.

Anmärkningsar vid detta medels bruk af A. J. H.

Föregående observationer, anstälte så väl af Hr Dr. BUCHHAVE som flera berömda Danske Läkare, böra upmuntra oss, at med detta medel anställa vidare försök; och det så mycket mer, som växten är allmän i Sverige och kallas nejlike-rot (LINNÉ *Flor. Svec. Ed. 2:a N° 460*). Den finnes äfven på våra Apothek (enligt *Kongl. Medicinal-Taxan 1777 och Pharmac. Svecica 1:sta Edition*), under namn af *Radix Cariophyllata*. Som Herr Dr. B. anmärker, har tilförne denna växts närmaaste slägtinge, *Geum Rivale*, varit mot intermitterande febrar mycket berömd, men ej alltid gjordt önskad verkan, hvarom med nytta och nöje kan läsas Hr. Profes. BERGII försök, uti *Kongl. Vetenskaps Acad. Handl. T. XVIII. p. 118*. Åtskillige Läkare hafva redan, sedan Herr Dr. B. utgifvit sina observationer, hos oss försökt detta medel, ej alltid med lika god utgång. En eller annan har härmed blifvit i min pra-

Etik

Etik botad, men at den har misfkyckats vid
 qvartaner, som varat flera månader, tyckes ej
 vara underligt, hållt 3 til 4 lod kina ej det
 minsta på dem utråttat, och underlifvet, efter
 få långflamma höst febrar, fällan plågar vara
 i råt godt tillstånd. Då man nåsta vår med nog-
 granhet får famla och torka dessa rötter, torde
 man blifva fåkrare om medlets verkan. Nå-
 got större dosis än Hr. B. utfätter torde be-
 höfvas. Jag har ofta gifvit denna rot i pul-
 ver, men som den intet i vattnet uplöser sig,
 få är den råt befvårlig at intaga i få stor do-
 sis. Essentia eller Tinctura Radicis åter, har
 en präktig både lukt, smak och utfeende, hvar-
 före den lättare kan nyttjas.

Om detta medel blir årkåndt för specifikt
 mot fråssan, år det vål en af de betydligaste
 uptäckter; få vål för vetenskapen, som för
 hvarje menniskja i synnerhet och staten i all-
 mänhet. Et lod häraf kostar, erligt Kongl. Me-
 dicinal-Taxan, 9 ör. k:mt; men af kinan, 6 skil,
 och ofta mer; således en ganska betydlig
 difference.

Så fort tilförlåtelige händelser hinna stad-
 fåsta något vist om detta medel, skal man ej
 spara underrättelser dårom.

---

*Sått at tilreda det så kallade Engelska Mou-
 che-plåstret.*

Detta plåster, som vid smårre sårnader, hållt
 skurne, gjør få oförliknelig god tjenst, och år
 så

få snyggt at nyttja, har merendels blifvit förskrifvit från utrikes orter. Dets consumption har varit tämmelig anfenlig, dels til dessa verkelige behofver, dels til dem fåfången uphittat. Åtskillige fått at tilreda det hafva blifvit kungjorde, men intet har varit förmånligare och bättre, än det Mr. BAUMÉ i dets *Elemens de Pharmacie Theorique & pratique* beskriver, och kan ses i Ed. 4:e Par. 1777 p. 847 (a). Man tager 4 lod Husblåfs (Ichthyocola), sönderskjår det helt smått, sedan lägges det i en panna med 2:ne kvarter kokhett vatten, denna blandning lämnas stilla 10 a 12 timmar, til dets husblåffet väl är upmjukadt, sedan låter man det koka tils alt är fullkomligt uplöst, då silas det genom linne och utkrämas väl. Emedlertid tager man en aln tunt taft, omkring hvars kanter fys trå-band, hvilka medelst nål och tråd fästas i en fyrkantig båge, hvaruti taftet spännes väl hårdt. Sedan strykes därpå med en målar-pensel af det uplösta husblåffet väl kokhet, och låter det torkas för lågeld; då det är väl tort, påstrykes det å nyo lika hett, och torkas på samma sätt. Således
fort-

(1) Detta vackra arbete af den skickelige Herr BAUMÉ är upfyllt med många nyttiga rön och afhandlingar, hvaraf man ej skal försumma lämna våra läsare de betydeligaste.

Boken finnes eljest på Hr. Directeur FVBERGS Boklåda.

fortfares tils all husblåfs-solution är åtgången. Til slut öfverstrykes det 2:ne gånger med Balsamum Peruvianum upplöst i spiritus vini. När taftet är väl tort, klippes det i rimfor, ungefär $3 \frac{1}{2}$ tum breda och $5 \frac{1}{2}$ tum långa, och hoprullas.

Då det skal nyttjas sucktar man det liter, och lägger en lapp efter sårets storlek på skinnet, hvarvid det straxt ganska starkt fälter sig, hindrar från luftens verkan, förenar sårets kanter, och således läker det ganska snart.

Primitiæ Floræ Holsatiscæ, quas Præsïde Dr. JOH; CHR. KERSTENS defendit Auct. FRID. HENR. WIGGERS. Kilov. 1780. 112 sid. in 8:o.

De som älska örte-kundskapen lära med mycket bifall mottaga denna upfats på växter, hvaruti innom trånga gråntfor, många vackra anmärkningar och förbättringar, så väl om växternas kännetecken, som deras namn och indelning, finnes. Auct. har merendels följdt v. LINNÉS system och nyttjat dels egna, dels Professor VEBERS, anmärkningar. Bland nya Genera märkes: *Valdschmidia* (*Menyanthes Nymphoides* Linn.), *Ehrhartia* (*Phalaris oryzoides* Lin. som Auct. förer til Gynandria) och *Veissia* (*Bryum striacum* L.) Dess upåtkter på *Peloria* och *Lemna* äro i synnerhet artiga. At författaren tviflar på sanfärdigheten af Hr. HEDVIGS rön om Mållarnas fructification, och anser de

på

på detta slägte uptråckte han och hon-blommor, endast för nya skått eller näringsrör; torde blott bevisa, at han ej nog efterfinnat och betraktat de rön Hr. HELWIG anstält. Hela den Clafs, som Cryptogamia kallas, har han omarbetat och i andra slägter indelat. Svamparne har författaren anført som et bihang, och är benågen, at hålla dem för djurväxter (Zoophyta.) Alla i detta verk beskrefna örter äro 1166. (Se *Allgemeines verzeichniß neuer Bücher. 1780 5 B. 1 st. pag. 33.*)

Nyheter.

Kongl. Franska Finance-Ministern H. NECKERS Fru, rörd öfver de Franska Hospitalernas elaka förvaltning och inrättning, har på försök inrättat et *Hospital för etthundrade tjugu sjuke*, hälften af hvarst kjön. Om denna inrättning är en liten bok kallad *Hospice de Charité* in 4:o tryckt, samt en öfversättning därpå på Tyska i Leipzig utkommen. — Hvarje sjuk har sin egen fång; och 12 Nunnor betjena patienterne. En Medicus, en Chirurgus och des medhjelpare, en Pråst, en Klockare, 2 pigor, 3:ne drångar, en Trädgårdsmästare och en dörr-vacktare äro härvid tjenstgörande. Det hålles en noga uppsikt på tidens iakttagande til alla fyslors förrättande, och i synnerhet på renhållningen. Alla utgifter och de tjenstgörandes löner tillsammanstagne, kommer inrättningen ej dyrare än sjutton sous (mellan 6 och

6 och 7 Skil. Svenska pengar), för hvarje sjuk, om dagen. Flere bifogade Tabeller gjöra hela inrättningen ganska tydelig. En af Nunnorne förestår Apothekar-syflan, och tilreder de medel, som Medicus anordnar, då han, åtföljd af henne, på vissa timar besöker de sjuke. Apothekets simplicia äro få. De dödas antal, ehurn ej litet, är likväl mycket mindre än uti Hotel-Dieu. Hr. GALATIN, en ung Medicus, som man första året vid detta Lazarett nyttjat, har ej emottagit någon lön, som år utfatt endast til 600 Livres om året. Ibland Tabellerne finnas äfven et utdrag af Läkarens journal, jämte en kort anvisning, til den lämpeligaste sjukdoms-Historie, med sjukdomens beskaffenhet och kur; ibland dessa finner man äfven et botadt sol-stygn. Antalet af hetliga febrar är störst. Innom 30 timar har man 5 gånger öpnat åder. Man har äfven beskrifvit huru afträdes-rummen blifvit anlagde, för at hindra elak och osund stank. De sjuke som endast behöfva soppor, få sådane 3:ne gånger dageligen, och däremellan brödsoppor och Tifaner, samt en anrättning af frukter med foc-ker. Kjøttet kokas 2:ne gånger, och det öfverblefne tjenar til mat för hönfen; så hushålsaktig är man där. Den öfrige Consumtion finner man af Tabellerne, och böcker hållas däröfver ordenteligen. De tilfresknade få en fjattedels Bouteille vin om dagen. Hospitals-huset är belägit vid Barriere de Sevre, och man lagar at

där.

där alltid hålles frisk luft. (Utur *Erlangische Gelehrte anmärkungen und Nachrichten III st. 16 Jan. 1781*). Här torde ej vara otjenligt at införa den Tabell, som finnes i L'ABBÉ ROZIER'S *Journal. Phys. Decemb. 1779 p. 509*. Öfver de sjuke, som varit intagne på *L'Hospital de Sainte Marie* i Florens, tagen utur JOSEPH CAVALLINI DE CEVOLI *Collezione di Casi Chirurgici*, tryckt i Florens 1779 8:o. — År 1776 intogos i detta Lazaret 4247 sjuke, och utgingo 3597, døde 761. År 1777 äro inkomne 4102, utgågne 3419, døde 640. År 1778 intagne 4201, utgågne 3549, døde 601.

Hr. ROZIER säger at denna Tabell visar med huru mycken omvårdnad de sjuke skjötas i de Hospitaler, där den stora myckenheten af sjuke ej gör en så noga skjötsel omöjelig.

(Denna Tabell synes Recensenten likväl något underlig, emedan År 1776 hafva III personer mer utgått och dött, än de som blifvit intagne, År 1777 åter 43 mindre, och År 1778, 51 mindre, hvilken difference säkert måste häröra af någon misräkning.)

Under d. 20 sistledne Februar. har Hans Kongl. Maj:ts nådigst behagat förordna Lazarets Apothekaren här i Staden, GEORG EBERHARD GEORGII, til Dets Hof-Apothekare. (Härmed har man velat råtta, hvad som är felaktigt infört om samma befordran p. 160.)

Någre hinder, hvilka ligga de tagne Medicinal-författningar i vägen; af G. L. (Fortfättning från pag. 147.)

När vidare Kongl. Collegium Medicum åligger, enligt Dets instructions 4:de §. at utröna och i trycket utgifva, hvilka de så kallade okände sjukdomar äro; som i synnerhet bortrycka allmogens barn; samt huru de skola lämpeligast afvärjas; så upkommer den fråga: hvilka hinder äfven här ligga i vägen, samt huru de lättast kunna afhjelpas? Kongl. Collegium Medicum; såsom nog utomdets samsfält; med allt hvad Medicinal-författningarne i Riket rör, kan icke; åtminstone bland allmogen; utröna barnens okände sjukdomar; de underrättelser det derföre härom kan hafva, böra väntas af Provincial-Medicis; med hvilka är sak samma: ty icke hinner, eller kan en Provincial-Medicus möjeligen ensam och utan medhjelpare hinna; at vara tilstådes på alla de ställen, deråst dylike sjukdomars okände art bör utrönas. Det torde ock hända, at desse så kallade okände sjukdomar; äro til antalet mindre, än man i allmänhet föreställer sig; om endast någon i konsten någorlunda kunnig man, vore vid deras förefallande tilstådes; man torde då på listan bland de okände barnsjukdomar, få utstryka många, såsom redan både utrönte och kände; och det är ingen tvifvel, at ju på flera ställen i landsorterna allmogen sjelf

N° 12 M icke

icke ens känner, eller rätt vet at nämna och angifva koppor, måsling, kikhosta med flere, ehuru desse sjukdomar i det närmaste äro af förfarne Läkare redan utrönte.

Det är således i brist af kundskap om sjukdomarnas kännetecken, som allmogen, eller de som närmast äro omkring den, som oftast anse en sjukdom för okänd; ehuru det icke lår kunna nekas, at okände barn-sjukdomar verkligen gifvas, de där böra och kunna utrönas, men svårligen af andre än Provincial-medicis och deras medhjelpare. Om det fördenskill vore möjligt, at på något enfaldigt sätt närmare kunna underrätta allmogen, eller någre ibland dem, til hvilka de hafva förtroende, om sjukdomarnas kännetecken, så förmodar man skåligt, at et betydande hinder, äfven härutinnan vore borttagit; hvilket ock i det närmaste bordt vara händt, då man besinnar, med hvad sorgfällighet framledne Arch. och Riddaren ROSEN VON ROSENSTEIN, uppå Kongl. Vetenskaps Academiens anmodan, icke allenast uti almanachorne förschildt, utan ock medelst samlande af desse strödde underrättelser uti en egen bok om barn-sjukdomar, som förmodeligen i alla tidevarf behåller sit värde, budit til at uplysa så väl allmogen, som andre, huru barns sjukdomar, böra icke allenast kännas, utan äfven förekommas och botas. Men som de förra årens almanachor til en stor del, utom här och där, torde vara förstörde, och bemålte bok om

om barn-sjukdomarne nog kostsam at anskaffa, jag desutom kort förut med lit nämnt, at allmogen på et enfaldigt sätt bör underråtas; så har man fallit på den tankan, at et utdrag af bemålte bok, som endast korteligen rör, och på et tydligt sätt föreställer barn-sjukdomarnes tecken och kännande, vore nödigt at, på hvad sätt som helst ske kan, lämna, om icke i allmogens, åtminstone i någre omkring dem varande kunnige personers händer. Och om det i allmänhet är sant, at då en sjukdom är känd, kunna medel lätteligen finnas, så ses ock klarligen, hvad nytta häraf skulle tilflyta allmogen, om de simplaste och måst försökte medel, som för den eller den sjukdomen äro brukelige, blefvo utdraget bifogade. Händt då at Provincial-Medicus vid svårare tilfällen blef anlitad, så vore visserligen lättare för honom at förordna medel emot sjukdomen, om dess tecken någorlunda riktigt vore angifne; funnos då af berättelsen någre ovanlige och okände omständigheter, hvaraf slutas kunde, at sjukdomen var obekant och ej tilförne utrönt, så vore såkert Provincial-Medici hvar och en i sin ort angelägne, at sådant utröna, antekna och til Collegium insända, och på sådant sätt kunde Kongl. Collegium Medicum såkraft med tiden vara i stånd at verkställa hvad ofvannämde dess Instructions 4:de §. bland annat det ålägger.

Vid gångbara smittosamma, så väl som el-

jest förefallande sjukdomar och krämpor, hafva Svenske Läkare med icke mindre berömmelig flit hos oss, än andre på andre orter, budit til, at underrätta allmogen både om förvarings- och botemedel, och våre nyare tider hafva härutinnan visat emot de gamla en märkelig skilnad. Vi kunna nu framte, hvad Kongl. Collegium Medicum i Stockholm, hvad en von ROSENSTEIN, en VON LINNÉ, en BÄCK, en AF DARELLI, en HAARTMAN med flere, och våre Provincial-Medici på åtskilliga ställen i Riket, uti detta ämne skrifvit, låtit trycka och utgifva; at förtiga hvad eljest medelst öfversättning af utländske arbeten blifvit kunnigt gjordt. Öfver brist på skrifter och Läkare-böcker til allmogens underrättelser, kan således ingen skäligen klaga; största svårigheten ligger derutinnan, huru dylike underrättelser, måtte til allmogens nytta bäst och lämpeligast kunna användas; hvartil ingen annan utväg synes vara möjlig än den, at Prästerskapet, Stånds-personer och andre kring allmogen varande kunnige personer, som hafva både vilja och håg at göra godt, sig dylika arbeten förskaffa, allmänheten derutinnan underrätta, och, vid svårare tilfällen med förfarne Läkare brefväxla: ty at genom Medicinske skrifter vilja omskapa en allmoga til sine egne Läkare, vore säkerligen et arbete utan hopp om framgång; och det är hugneligt at se, huru ofvannämde personer nu, mera än tilförne, af slike utkomne

arbeten begagna både sig och allmogen, utan annan vedergällning, än det lugn, den tilfredsställelse, som et vålgörande och godt hjerta alltid med sig förer,

(Mera en annan gång.)

Kongl. Vetenskaps Academiens NYA HANDLINGAR i Tom. 4 Quart. Pag. 269. Om mjölk-fäcker-syra; af C. W. SCHEELE.

Mjölk-fäcker är et sött sal essentielle, som i mjölken finnes upplöst; det gifver i destillation samma ämnen, som annat fäcker, dock luktar dess Empyreumatiska olja något efter Sal Benzoinum. En blandning af 4 unce mjölk-fäcker och 12 unce diluerad saltpeter-syra, kom i vårman uti en håftig gånning, gaf mörk-röda ångor och anseelig myckenhet luft-syra, så at försöket bör ske i tilräckelig stor retort. Saltpeter-syran afdestillerades sedan. Efter 2:ne dygn, då inga Crystaller visade sig, slogs ännu 8 unce saltpeter-syra därtill, och Retorten fattes åter i sand-Capellen; så snart blandningen blef varm gånste det ånyo. Saltpeter-syran afdrefs åter, massan upplöstes i 8 unce vattn och filtrerades, då i filtrum afskilde sig et hvitt pulver, som efter edulcoration och torkning vägde $7 \frac{1}{2}$ drachmer. Uplösningen evaporerades til syrups tioklek, hvartil slogs 4 unce saltpeter-syra och afröktes; då efter affvalningen funnos små, aflånga, sura Crystaller, med

något hvit fint pulver. Crystallerne affskildes och på resten af syran slogs åter saltpeter-syra och afröktes; hvarmed fortfors til Hr. S. feck 5 drach. sådane Crystaller. Detta salt törhöll sig i alla försök som Säcker-syra.

Det vid filtreringen affskilde pulver, brändes i en glödande degel såsom olja, och lämnade ingen aska. Kalk-vattn verkade ej därpå; af 60 gånger mer kokande vattn än saltet, uplöstes det ånteligen, afröktes, crystrallicerades å nyo, och fants vara et salt af följande egenskaper: en half unce uplöstes i 30 unce kokhett vatten, affvalades och filtrerades; solution hade fyrlig smak, gjorde Lacmus-Tinct. rödaktig och gäste med krita. Då detta salt destillerades i glas-retort, sublimerades et brunt salt, som luktade som sal Benzoin, blandadt med sal succini. Åtskilliga försök, så väl med saltet, som med det sublimerade och residuum, visa at detta salt är bland vegetabiliska syror, och bör kallas *Mjök-säcker-syra*. Detta salt ger med vinstens-alkali små Crystaller, som fordra til sin uplösning 8 gånger så mycket vattn som dess egen tyngd. Med mineraliskt alkali förhåller det sig lika, men löses då i 5 gånger mer vattn. Med flyktigt alkali fås en sur salmiac. Med jord-arter ger denna syra salter som i vattn ej kunna lösas, åfven så med metaller; men den præcipiterar sig på åtskilligt sätt med dessa saker, efter deras egen natur.

)

183

(

Pag. 275. *Luftspringare Gazellen, af Coloni-
sterne Springbock kallad, ifrån södrafte delen
af Africa, beskrifven och afritad af A.SPARR-
MAN.*

Denna är den skönaste Gazell, och troligen den, som Moses (Deuter. 14) kallar Dicho; är mycket allmann i stora hopar; har dock ej förr blifvit tilbörligen beskrifven och afritad. Höjden är $2 \frac{1}{2}$ fot; från nosens spets til hornen är 7 tum; från hornen til öronen 2 tum; från öron til svants 3 fot och 3 tum; svantsen är knapt en fot lång; öronens längd $6 \frac{1}{2}$ tum; hornen 7 tum långa, vid basis $2 \frac{1}{3}$ tum tjocka, en tum från hvarannan, äro ungefär midtpå mått åtskilde, gå sedan åter mer tillsammans; de variera något på en del, til sin ställning; men äro på hane och hona lika stora; til färgen äro de svarte och hafva på nedersta hälften uphöjde ringar. Färgen på kreaturet är blek brun, utom bakre hälften af ryggraden, som til en a 2 tums bredd är hvit, äfvenfå inre sidan af bak-låren, under buken, en del af frambenen, bröstet och bringan och en smal rand längs framåt halfen; mörk-brun färg har en smal rand från mundgiporne til hornen, samt en annan från fram- til baklåren; svantsen är innpå bar, men utanpå luden, med långa hår nederst; öronen äro ask-grå. Dessa djur kunna göra hopp 2 a 3 famnar höga, ofta flera gånger å rad, då de gemenli-

gen utbreda de hvita håren på ryggen. De äro mycket snabbfotade, men ej mycket skygga. Kjøttet är väl smakande. *Capra Cervicapra* LINNEI tyckes ej vara detta djur, men Hr. PENNANT och PALLAS anföra det, den senare under namn af *Antilope Pygargus*.

Pag. 282. *Præcipitations-försök med Platina, Nickel, Cobolt och Magnesium; af TORBERN BERGMAN.*

Deffa metaller hafva på detta hundradetal blifvit upptäckte och först i Sverige, til dess egenskaper, utstakade; Herr BERGMAN är den första som förfökt dem genom præcipitation på våta vågen. Utaf de förfök Hr. B. på åtskilligt sätt, i denna våg, gjordt med dessa metaller, drager han följande slutsatser: 1:o At Platina ej består af guld och järn; ty som guld fälls af Zinck, men järnet ej, så skulle Platina då af Zinken decomponeras, hvilket ej skedd.

2:o Som Nickel, Cobolt och Magnesium icke i och för sig sjelfva fällas af Zinck, hvilket likväl alla andra bekante metaller, utom järnet, göra, så tyckes at dessa tre half-metaller, antingen äro vissa förändringar af järn, eller ock aldeles särskilte från alla andra metaller.

Nickel-regulus innehåller alltid järn, och ju renare den blir, desto mer visar det sig.
Co.

Cobolt och Magnesium hålla äfven järnet en-
vift kvar. Man har likväl ej ännu af rent järn
kunat frambringa någon af dessa metaller, så-
ledes kan meningen ej fullkomligt bevisas. Nå-
gon annan metall måste äfven vara med, som
hindrar dessa metallers förbränning, gör dem
smidiga, hårdsmältare och tyngre än järn, står
emot calcination och fällas ej af Zink.

3:9 Nickel, Cobolt och Magnesium äro
alla strängsmälte, då de äro friade från arsenik;
förenas begjårligt med arseniken, och lyda ej
magneten när den i viss mängd är närvarande;
de kunna svårligen frias från järn, så vida in-
gen annan metall drages af magneten; äro mer
och mindre smidiga; och fälla mättade silfver-
solutioner. De kunna likväl genom åtskilliga
egenskaper lätteligen skiljas från hvarannan.
Magnesium skiljes genom sin gravitas specifica,
6,850, från de andre. Nickel och Cobolt äro
svårare at skilja från hvarannan, hållt de äfven
oftast äro med hvarannan blandade. Då de blif-
vit från hvarannan renade, gifver Nickel aldrig
med ren arsenik blått glas; aldrig sympathetiskt
bläck; aldrig röd solution med syror, ej eller
gjer Cobolt grön; renad nickel kan hopsmäl-
tas med silfver, men ej Cobolt; at præcipitera
upplöst silfver behöfves dubbelt så mycket nic-
kel som Cobolt, och så vidare.

Åtskilliga nyare hafva nekat at Cobolten
skulle vara något riktigt metalliskt ämne, eme-
dan den Saxiska så kallade Cobolt-Mulm skal

ej gifva regulus. Cobolt-glas gifver dock med svart flufs regulus, ehuru ganska litet. Måttad blod-lut præcipiterar åfven Cobolt-solutioner, och af nederslaget fås regulus, hvilket alt klarligen bevisar Caboltens metalliska art.

Pag. 294. Rön om Skiffer-gångarna i Finland och Tak-skiffer i dem; af PEHR ADR. GADD. Håraf ser man at skiffer-gångar finnas på åtskilliga ställen i Finland, åtföljande i synnerhet den stora Landtryggen, som är continuation af Sevebergs Ryggraden. Åtskilliga sorter skiffer uppräknas, med de ställen där den träffas. På någre ställen finnes åfven *Jaspis*, så väl färgad, som svart; af den senare tilvårkades i forntiden de så kallade Vasa Basaltica.

Pag. 303. Berättelse om Nack-benets ansenliga brott och intryckning, lyckligen hufpit genom trepanation; af JOH. THEOPH. NATHORST. En handlande föll af en vagn, slog hufvudet mot en sten, men förmådde likväl stiga upp och blef af en tilkallad Läkare, som genom sondering gjorde sig underrättad om hufvudskålens brott, förbunden. Patienten blef ymnogt åderlåten; kylande laxativer och emollierande Lavemens gifne; kalla badningar på hufvudet stillade hufvudvärken. Vid 2:dra förbandet, dagen efter skadan, kallades Hr. N., som fant et snedt sår bak på hufvudet af $\frac{1}{2}$ tumms längd, och en gås-pennas bredd, ungefär öf-

ver

ver futura lambdoidea. En anseelig fractur
kjändes med sonden där under, ehuru inga svå-
ra symtomer eller klen puls märktes. Såret
dilaterades och man uptåkte:

1). En spricka från medlersta delen af nack-
benet tvärs utföre från höger, en tum lång
och af en hönspennas bredd.

2). En fissur från den förras nedra kant
til spina cruciata.

3). en depression af 8 liniers diameter från
1:sta sprickans öfre kant til futura lambdoidea.

Patienten mådde väl och hade inga svåra
symtomer, hvarföre trepanation uppskjöts; en
ny åderlätning skedde likväl. I 4 dagar var pa-
tienten ännu vålmående, men då instälte sig
klenare puls, mer hufvudvärk och skymning
för ögonen, hvarföre man straxt, i Hr. Ge-
neral Directeuren m. m. och Riddaren af A-
CRELS samråd, applicerade Trepan, öfver den
första sprickans öfvre tredjedel. Intet vahr
utflöt, och yttre hjärnhinnan hade naturlig
färg; således uplyftes endast benets nedtryck-
ning; hvarefter patienten dageligen båttrade sig
och var på 13:de veckan måst låkt. Varets
fria utflytande genom den stora sprickan, och at
det ej kunde siunka djupare än på tentorium,
samt den strånga diet patienten alltid fört, an-
gifvas som orsaker til de lindrige sympto-
merne.

Pag. 313. Väderleks anmärkningar i Vermdö Skår-gård för 7 år, gjorda af SAMUEL ÖDMAN.

Auctor påstår i synnerhet at de tecken til en annalkande vår, som tagas af Blomstrens utsprickning, ej äro så påliteliga, som de hvilka hämtas ifrån djur-riket i synnerhet af flytt-fåglarne. De händelser Hr. Ö. i synnerhet anmärkt dessa 7 år äro följande: Råkar på isen, 13 dags tå, vindvakar, kullar bara af snöns minskning, ormar framme, Lärkan sjunger, orren och tjädern spelar, papilio urtica, knipanden, (anas clang!), skråckan (Mergus mergans.) Harfång (strix strid.) låter höra sig, Dufvans återkomst, Gräs-anden (Anas bosch.), inre skårgården ren från is, årlan (Motacilla alba), Grodan (Rana temp.), Blåsippan (anem. hepat.), Myran i rörelse, Morkullan (scolopax rustic.) Gladan (Falco mil.) papilio rhamni, fiskmåsen (Larus cavus), oxlägggar (primula veris), hvit-sippan (anem. nemoros.) stensqvättran (Motac. oenanth.), svalan (hirundo rustic), Gjöken galler, Har-syran (oxalis acetosella), kornet sås, mörten (Salmo rutilus) leker, Rågen i ax, slättertid, Rågen skjåres, Första höst-natt-frost, första åska, den så kallade Baggarsfiården tilfrusen och öppen. Här anföras äfven en hel hop ortens egna märken til påföljande väderlek, hvilket alt är ganska läsvärdt.

Pag. 320 Om en blodflöd utur Lifmodren (Hæ-
morr-

morrhagia Uteri), som förorsakades af en mjölk-kastning på tarmarne hos en hustru, hvilken någon tid förut i förtid födt barn; af
C. M. BLOM.

Då mjölken hos barnaföderskor antingen äntet från bloden afföndras och til bröstet föres, eller af någon orsak drifves från bröstet til bloden åter, kallas de oredor och sjukdomar som däraf upkomma Mjölkkastningar, mjölk-samlingar, eller mjölk-stockningar. VANSVIETEN, PUZOZ, DE SAUVAGES och TISSOT hafva i synnerhet uplyst Läkare om denna sjukdom, som yttrar sig på flerfaldigt sätt; Detta tros dock vara nytt och förut icke beskrifvit. Denna hustrun födde i 8 månaden af sit hafvande tilstånd, hade tämlig lätt förlofsning, men något mer än 8 dagar därefter feck hon håftiga värkar, blodgång och feber. Nitrosa, diluentia, Lavemens, omslag, opiater, nyttjades fruktlöst; men små priser af lika mycket kinkina och Rhåbårber samt några gran Castoreum hjälpte henne; då urin satte tegelfärgadt sediment och hon feck snart luktande mjölklika sedes. Här af anmärkes: 1:o at et speci es Menorrhagiæ puerper: gifves, som kommer af mjölk-stockning. 2:o At ofta torde för öfverflödige Lochia hafva samma orsak och fördrå lika kur.

---

*Utdrag af et bref ifrån Hr. Pastor STRÖM i
Nor-*

Norrige til Kongl. Patriotiska Sällskapetets första Secreterare Hr. AD. MODÉER.

Så vidt jag kan föreställa mig, lårer det icke vara obehageligt at känna det Norska få kallade *Silde-Aat* eller *Röd-Aat*, i synnerhet för sil-fiskeriets skull, som för Sverige är få betydligt, och dock af detta lilla kråk kunde lida anseelig minskning och skada, om det i Sverige är få almånt som i Norrige. Hvad jag derom har nämnt i *Sundmörs Beskrifning* är fuller en gifsning, som dock, mot min vilje, blifvit följd af andra, ockfå af den store LINNÉ, hvar emot hårjemte (Tab. 1) framlägges i tekning detta kråks värkeliga skapnad: Fig. 1 i naturlig storlek, Fig. 2 något större gjord, Fig. 3 et af hånens spröt (antennæ) med en del krokuga ungvieuli såsom frantsfar, hvilka på honan på långt når icke åro så tydelige, och Fig. 4 stjertspetsen med sine tvånne rörlige blader på sidorne. Det öfriga ses någorlunda af Fig. 2, nemligen de ovale blader under stjertspetsen, de fem par korta bladfötter under stjerten, af hvilka hvarje slutas med 2 flossade, eller med tåta fina hår i kanten kringfatte, blader; de 6 par långa smala och flossade fötter under Thorax, de 2 framtil sittande krumme hår fåstade vid et aflångt blad, och åndteligen ögonen, som åro de märkvårdigaste, inunder svarte och chagrinerade som fluge-ögon samt hafva lika röd fårg inuti sig som de, hvaraf hånder at detta

kråk,

kråk, som annars är hvitt, får en blekröd färg när det tillika med ögonen förtäres i fillens buk. När deremot detta kråk utgår genom fillens ånda (anus) i fjön, sköljes färgen af och det får sin naturliga hvita mjölkfärg som förut. Det endaste röda som ses på kråkets kropp är blott några högröda stjernor hvarmed den öfver alt är beströdd, som ses Fig. 3 och 4 dock icke utan under et starkt fygglas. At detta är det rätta *Silde-Aat*, faller lätt at bevisa, då jag bland många tunnor fill, icke har kunnat finna en enda fill, hvars buk icke var full och propad deraf. Det samma har jag ock observerat på Seyen (*Asellus virescens*, Gråfiken), som åter detta aat lika begärligt, och af den anledning fångas i myckenhet på höga bankar i hafvet, hvilket alt jag länge sedan utförligen har visat i en afhandling til Trundhemska Sällskapet. Detta aat är svårt at få fullkomligt emedan det som oftast är til hälften ja helt och hållit förtärt.

Föregående beskrifning på det i Norrige så kallade Röd-aat jämte samma kråks afritning, kan ej annat än med all tacksamhet emottagas af Natural - Historiens älskare, emedan man stått i mycken ovifshet hvad detta varit för slags kråk. Herr STRÖM har först i sin *Söd-mörs beskrifning* p. 160, nämnt detta lilla djur, men, såsom man här af ser, ej gifvit därpå säker och fullkomlig beskrifning. Uppå den

na

på denna anledning har vår VON LINNÉ kallat det *Scolopendra marina* (*Syst. Nat. Ed. XII. T. 1 p. 2. pag. 1064*); hvilket namn åfven FABRICIUS (*System. Entom. p. 430*) behåller. MÜLLER åter (*Prodröm. Zoolog. Dan.*) förer detta djur til Vermes och det genus som *ascaris* kallas; men är ovifs om species; så at han än kallar det *ascar. rubra* N:o 2587. än *versipellis* N:o 2596. Således har man tagit vilse ej allenast om des beskrifning, utan ännu mer om des afritning. Troligt är at den *Scolopendra marina*, som VON LINNÉ sjelf sedt och i *Vest-gjötha Resan* p. 191, samt S. N. l. c. beskrifvit, och åtskillige andra Auctorer anföra, är et från Röd aat färskildt djur.

Efter denna Hr. STRÖMS beskrifning och ritning ses at detta kråk bör föras til sista afdelningen af *Cancer*, näst efter *C. Locusta* i LIN. S. N., eller til det Genus Hr. FABRICIUS kallar *Gammarus*. Denna nåtta afhandling meddelar således mycket ljus i Natural-Historien, hvarföre man är Herr STRÖM skyldig all årkänsla.

Nyheter.

Medicinæ Licentiaten GABR. HARTMAN har under d. 26 sifledne Februar. blifvit befordrad til Professor och Medicinæ Adjunct vid Kongl. Akademien i Åbo.

)

(

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4

flera casus har Hr. SIMON sorgfälligt iamlar, och äfven nämt vår berömde Prof. OL. RUDBECK *Den Äldre*, som lyckligen förrättade denna Operation på sin egen Fru. Man har altså icke anledning at anse sectio Cæsarea för så dödande, om icke af tillfällige orsaker, som troligen äro flere nu, än i forntiden, emedan Operationens lyckeliga utgång är mera sällsynt nu, än då. Dock har sednare hälften af vårt seculum äfven en qvinna, på hvilken denna

är nödvändigt dödande för fostret; men at öppna Isbenens skarf, ansåg han såsom en lindrig operation til bägges räddning.

Hans förslag syntes underligt, fick några anhängare, men många motståndare. En Commissarie (Hr. RUFEL) utnämndes likväl, som skulle nogare granska saken. Han blef icke denna operationens gynnare; men Academien upsköt sit omdöme, tils årfarenhet kunde blifva lagd til grund. — Det kom alltså an på försök hos en lefvande qvinna, och Hr. SIGAULT proponerade, at det skulle ske på en, som för brott blifvit dömd til döden, och som för denna sin behjertenhet borde från straffet frikännas.

Uti bref af d. 9 Marti 1769 underrättade
Herr

operation blifvit 7 gånger lyckeligen förrättad (Se *Journal de Medecine etc. par M. A. ROUX etc. Juillet-Dec. 1771. T. XXXVI.*), at förtiga någre enkla händelser, bland hvilka äfven torde få räknas den sectio Cæsarea, som Hr. Archiat. SCHUTZERCRANTS och Hr. Assessoren ELFF, biträdde med råd och hjelp af Hr. Gen. Dir. och Ridd. AF ACREL, Hr. Prof. MARTIN m. fl., förrättade här i Stockholm på en Dvärginna år 1758, som troligen hade slagit ganska väl ut, om icke patienten 4:de dagen efter operationen stigit upp ur sängen och begått allehanda oordentligheter. (Se K. Vet. Ac. Handl. Vol XXIX.)

Herr Profes. LOUIS Herr Profes. CAMPER i Amsterdam om detta project; men säger tillika: *Auſtor lofvar ſig ſtörre fördelar af denna operation, än han ſannolikt kan vinna, och han har icke nog öfverlagt farligheterna m. m.* — Hol- ländarne plåga icke vara lättrörde af nyheter; jag vet ock icke viſt om Hr. CAMPER är til ſin härkomst af denna nation; men det ſer jag, at han icke varit få likanögd, än mindre få obenågen i hänſeende til Hr. SIGAULTS project, ſom ſjelfva Franſoferne uti L'Acad. R. de Chir. viſat ſig; kanske af partie-ſjuka? (2).

Hr. CAMPER var den förſte, ſom verkeli- gen förſökte operationen, icke på någon lef- vande människja, utan på et lefvande djur, på en *ſugga*, med den lyckeliga framgång, at hon 8 dagar där efter var fulkomligen läkd, kunde äta, gå och ſpringa, ſom förut. Här af bor- de ſlutas, at operationen icke vore farlig; men deſs verkeliiga nytta fordrade andra förſök til ſit beviſande. Herr CAMPER förſummade ſig

N 2 ock

(2) Til denna fråga lär Auſtor hafva tagit ſig anledning af Doct. LEPENTIN, ſom vänder bak- fram på ſaken och ſäger, at LE ROI Opererat huſtru SOUCHOT och SIGAULT aſſiſterat honom; men längre ned får man ſe vederspelet och til- lika öfvertygas, at Hr. LEPENTIN miſſtagit ſig, då han på denna grund velat beſkylla L' Ac. R. de Chir. för partie-ſjuka i ſit ogil- lande af ſynchondrotomien.

ock icke i den vägen: Han öppnade Symphyfis pubis på qvinno-Cadavera och fant Bäckens vidd ansefningen ökas; men ej nog där med: han anföde et dubbelt råg omkring Ilia och, medelst dess starka sammandragning och knytning, förenade Isbenen åter på det noga ste tillfammen; uterus och vesica urinaria togos bort, och därpå lade han et dött, några dagar gammalt foster uti Bäckenet, tvingande dess hufvud så in i Bäckens öfra öppning, at det blef liktom inkiladt fastsittande. Med ROONHUYSENS *vestis* (3) lossade och uttog han sedan, icke utan möda, detta hufvud. Där på

---

(3) Detta åfven så simpla som nyttiga instrument är nästan allestädes föraktadt, utom i Holland och til någon del här i Sverige, hvarest Hr. Professoren v. SCHULZENHEIM de sednare åren så förstått at nyttja det, at forceps varit honom så godt som aldeles umbärlig. Vore jag af någon sådan Auccoucheurs sega principer, som förökrar, at om han ock såge en förlossning göras med *vestis*, ville han likväl icke tro möjligheten där af, så skulle det icke blifva mig något skäl, at både jag och flera ofta haft det nöjet at se nämde Hr. Professor med åfven så mycken färdighet, som framgång nyttja detta instrument, i de händelser, som eljest fordra forcipis bruk; dock ej för än hufvudet varit til $\frac{1}{2}$ eller $\frac{2}{3}$ nedrifvit i nedra Bäckenet.

på aflöste han tåget, ock straxt åtskildes Isbenen ganska mycket. Samma hufvud inlades åter i Bäckenet, som förut: han fattade det på ömse sidor med bägge sina händer, och drog det, utan någon svårighet, fram (4). Ännu lättare gick detta experiment på en i barnfångdöd qvinnas cadaver, som han sedan hade tillfälle at försöka. Men des håg gick längre: han ville öfvertygas, at operationen icke vore af skadellg påfölgd för lefvande qvinnor, och til den ändan utbad han sig af Regeringen, at få göra försök på en då under dödsdom fånglig sittande barna-mörderska, med samma vilkor, som förut Herr SIGAULT hade proponerat det; men han fick afslag, oansedt det starka af honom anförda skålet, at et sådant försök, kunde gifva anledning til flere 1000:de mödrars och barns räddning (5).

N 3

Ef-

-
- (4) Det var at nyttja naturens forceps, och man skulle häraf snart kunna falla på den tankan, at intet Bäckenet kunde vara så trångt, som icke, efter Isbenens skiljande, måtte gifva rum åt et måtteligt hufvuds genomgång; man önskar, tils vidare, at det vore så lyckeligt!
- (5) på huru lång framtid manne då Hr. CAMPER har uträknat verldens ålder? Ty de handlinger, i hvilka modren skulle nödvändigt dö oförlöst i brist af denna eller ock den Cæsariska operationen, äro, Gudi lof, högst sällsynte, för andra än dem, som af en yrande

Efter Herr CAMPERS exempel hafva Herr SAULT och RIPPING ofta öpnat Symphysis pubis, ej allenast på döda qvinno-kroppar, utan äfven på lefvande djur, och funnit, at den genomskurne symphysis, hos desse sednare, väl utan mycken svårighet åter hoplåkes; men tillika, at lilla diametern i Bäckens öfra öfning, därigenom föga eller aldeles icke förlänges, hvilket äfven Hr. BAUDELLOCQUE, i stöd af åtskillige egne försök, velat bekräfta.

Ändteligen fick Operationens Auctor, Hr. SIGAULT, sjelf et önskeligit tilfälle, at, år 1777 d. 1 Octobr. om natten, anställa försök på en lefvande qvinna, Soldat-hustrun SOUCHOT.

Denna qvinna, 39 år gammal, 3 fot 8 tum hög, rachitisk och mycket vanskapad, hade 4 gånger tilförene blifvit accoucherad af Hr. S. i sällskap med flere ämbets-bröder; alrid onaturligt och olyckligt för fostret, som ej med lifvet kunde slippa igenom trångfeln af Bäckens, hvilket, enligt Hr. LEVRETS gjord mätning vid 4:de förlossningen, endast höll $2 \frac{1}{2}$ tum i sin lilla diameter, från Promontorium ossis sacri (*korsknölen*) til Isbens skarf (6). Hon var nu 5:te gången i förlossnings-

ar-

---

håg, at tynas hafva gjort storverk med en belynnerlig operation, tycka sig alljämt träffa ömkansvärde ämnen för sin hjeipslamma hand.

(6) Det är nog belynnerligt, at fostrets hufvud vid de 4 förutgågne förlossningarne, mödo

)

199

(

arbete, och Hr. S. förrättade på henne *Sectio symphyseos*, biträdd af Hr. ALPHONSE LE ROI. — Så snart integumenterna och symphysis blifvit genomskurna, skilde sig Isbenen $2\frac{1}{2}$ tum ifrån hvarandra. — Handen infördes, hinnorna bråktes och en lefvande gäffe uthämtades medelst vändning. Hela operationen och förlöfningen påstodo ej öfver 4 eller 5 minuter. — Åtskillige mindre gynnande omständigheter gjorde, at Hr. S. råkade genomsticka uringången under operationen; en händelse som eljest lätt kan undvikas. — Sjukdom hindrade honom sedan, at sjelf vidare besöka denna patient, som för den sknll öfverlemnades Hr. LE ROI, biträdd af Hrr. GRANDCLAS och DESCOMET, hvilka Faculteten utnåmt, at så väl underföka sjelfva operationen, som bivista hela kuren.

Enligt desse Herrars til Faculteten inlemnade berättelse, har hustrun SOUCHOT, utom en *incontinentia urinæ*, under kuren inga betydliga olågenheter haft, som kunnat anses för påföljder af operationen, utan mera härörande från förutgågne eller händelse-vis tilkomne opafsligheter af andra orsaker.

N 4

Den

---

præternaturali, ändock kunnat komma helt fram genom en sådan trängsel? Antingen har man funnit lilla diametern 1 eller $\frac{3}{4}$ tum mindre, än den verkligen var, eller ock måtte barnets hufvud varit af de ovanligt små

Den 29:de dagen efter operation var symphysis aldeles hoplåkt, som man slutade där af, at hon, liggande på rygg, kunde sjelf sätta sig up i fången, utan at känna någon smärta.

Den 32:dra höll hon sig i sittande ställning en hel tima. Den 34:de lade man bort förbandet, som alltid varit ganska simpelt, bestående af en plumaceau på fåret och en presse, fuktade med en blandning af ägghvita och brånvin. Ibland, och när urinens afgång varit för stark, har man drupit några droppar *Baume de Fioraventi* uti fåret, eller en solution af Mastik uti spiritu vini, hvar med äfven litet Charpie befuktades och lades ned i fåret. Isbenen höllös för öfrigit tilhopa medelst en dubbel serviette, anlagd omkring Bäckenet. — Den 35:te dagen laxerade hon med 2 unce männen. — Den 36:te: At fåret på urin-gången måtte läkas iufördes uti honom en *bougie creuse*, genom hvilken urin flöt ut. Man anlade omkring Bäckenet en circulaire-binda, hvars ändar förenades framtil vid Isbenet och kvarhöllts med 2:ne, som gingo under låren. Så tilrustad steg hon up och gick ganska väl från sin fång til spisen, utan at känna minsta smärta eller någon rubbning på operations-stället. — Den 49:de dagen lade hon bort bandaget, emedan det besvärade henne. Ifrån den tiden har hon kunnat gå med tilhjelp af en kåpp, och ofta utan stöd.

Ändteligen d. 3 Decembr. samma år, pre-
sen-

fenterade hon sig för Medicinske Faculteten i Paris, sedan hon, hållande sin man under armen, stigit trapporna uppföre til Facultetens Sammanträdes sal, hvarest hon, sig sjelf lemnad, stod på fötterna en eller 2 minuter, hvarest man lät henne sitta och besvara följande frågor: *Om hon hade god hålsa, matlust och matsmältning? om hon njöt lätt och rolig sömn? om hon kände någon smärta, där operationen blifvit gjord? om hon kunde hålla sit vattn, och icke slåpte det ovetande eller mot sin vilja? —* På dessa frågor har hon svarat högt och redigt: at hon hade ganska god matlust, smälte maten väl, gjorde alla sina functioner med leddighet, nöje och ordentlighet; at hennes sömn vore rolig; at hon märkte sig, med krafternas tiltagande, dageligen vinna mera lätthet at gå, stiga up och utför, at hon kände ingen smärta, icke eller något tvång i den delen, som blifvit opererad; at, när hon vore sittande, kunde hon hålla vatnet, så framt urinblåsan ej vore för full; at urinen ej ginge bort droptals, eller mot hennes vett och vilja, oftare än hon vore gående eller stående; men at denna involontaira urins afgang minskades dageligen. Vidare sade hon sig väl känna en svår värk längs efter vänstra låret; men ock, at hon där af varit håftigt plågad alt sedan sin första barnfång, då hon fått en metastasis lactea i samma lår. Hon berättade också, at hon första månaden varit sjelf amma at

fit nu århållne lefvande barn; men at Herr SIGAULT, LE ROI och Commissarierne afrådt henne at fortfara där med. — Barnet mådde vål och framvistes åfven nu för Faculteten, som d. 6 i samma månad åter sammanträdde och fattade, i affeende på denna händelse, följande beslut: 1:o Skulle en utförlig berättelse hårom tryckas på Franska och Latin, och gratis utdelas, ej allenast bland Facultetens Doctorer, Franske och utländske Medici, utan ock offereras Konungen, Printsarne, Ministrarne och Magistrats-Personerne, i affigt, at detta nya sätt, at rådda moder och foster, måtte blifva almånt bekant (8). 2:o Skulle Hr. SIGAULT och LE ROI anmodas, at meddela Faculteten, och Dets pröfning underkasta sina obser-

---

(7) *Når et stort och respecteradt Sålskap af Lårde män, hvilke man bör anse såsom pålitelige Domare uti en sak, utan all inskränkning antager och gillar et nytt förslag i practiken, och bringar det i rop och anseende genom sitt vitsord och de åre-betygelseser, som det bevisar upfinnaren, då likvål en ny methode med mycken varsambet skulle först undersökas och sedan des verkelige nytta efter mångfaldig årfarenbet afgöras; så kan detta åstaddomma en stor och ohotellig skada, emedan man därigenom öpnar dörren åt de skadeligaste medlemmar af Sambället: okunnige och tiltagsne practici. Det är at gifva all den upmuntran och protection åt sådane de eländas kånsbolöse plundrare, som de kunna önska sig. (Se WILL. HUNTER'S Reflections occasioned by a Decree of the Fac. of Med. at Paris; relative to the operation of cutting the Symphysis of the ossa pubis).*

servationer rörande denna operation, sina utfigter at kunna göra honom fulkomligare, och sit omdöme öfver de omständigheter, som å modrens eller fostrets sida göra honom nödvändig; hvarjemte alla i den vägen Lårda skulle inviteras, at göra sina arbeten, sina försök med denna operation bekante. 3:o Skulle hustrun SOUCHOT och hennes man, ej allenast strax få en liten summa af Facultetens egne medel til någon lindring i deras tryckande fattigdom; utan Faculteten utfälte sig äfven til all möjlig tjenstfärdighet, och at hos Konungen, Ministrarne m. m. anhålla om en belöning för denna hurtiga qvinna, som lemnat sig åt en ny och aldeles oförfökt operation, hvarigenom hon uti qvinnors hjertan, som finna sig i lika olyckelig belägenhet med henne, upväkt den ljufva och billiga förtröstan, at undvika döden och få glädja sig af moders namnet. 4:o Skulle en Silfver-Jetton blifva slagen, på hvars revers följande inscription komme at sättas:

L'an 1768, M. SIGAULT, (Doct. en Med. de la Fac. de Paris) a inventé Et proposé la Section de la Symphyse des os pubis; an 1777. il l'a pratiquée avec succes. M. ALPHONSE LE ROI, Doct. en Med. de la Fac. de Paris, l'a aidé.

Af denna Jetton skulle gifvas Hr. SIGAULT 100 och Hr. LE ROI 50 stycken (9).

(Slutet en annan gång).

Om

---

(8) Denna Auctors berättelse är et utdrag, ur *Me-*

Om Medicinske Doctors-Promotionen i Upsala, förl. år 1780.

(Se om den i Lund p. 147 — 151.)

Den 14 Junii var dagen, på hvilken denna promotion med brukelige högtideligheter verkställdes af Facultetens då varande Promotor, Anat. och Chir. Professoren Hr. ADOLPH MURRAY, som åfven dagen förut til desfs firande inviterat genom et ganska lårorikt Programm, hvilket afhandlar en besynnerlig casus *gestationis extrauterinæ imperfectæ*.

Sedan Hr. M. i allmänhet talt om de sjukdomar, som *Ovaria* (*Ägg-stäckarne*) äro underkastade, såsom *Scirrhi*, *concretiones cartilagineæ* & *osseæ*, m. m. hvarpå många casus finnas hos v. HALLER, MORGAGNI, m. fl. och åfven en besynnerlig af vår berömde Herr Profes. ROL. MARTIN införd uti K. Vet. Ac. Handl. År 1771 p. 199; så gifver Hr. M. berättelse om en, som några månader förut af honom

sjelf

---

moire d. M. SIGAULT etc. lu aux Assemblées du 3 & du 6 Decembre 1777. ur Rapport de M. M. GRANDCLAS & DESCOMET, au sujet de la section de la symphyse des os pubis, faite par M. SINGAULT etc. la nuit du 1er Octobre 1777, och ur Res gesta in Saluberrima Fac. Paris. circa Sectionem Symphiseos ossium pubis supra muliere dicta SOUCHOT, celebratam, eller Recit de ce qui s, est passé à la Fac. de Med. de Paris, au sujet de la section de la symphyse des os pubis, pratiquée sur la femme SOUCHOT. (Dessa äro de Handlingar om operationen, som blifvit gratis utdelte).

fjelf blifvit observerad på Anatomie-Salen i Upsala, och gifvit honom tillfälle, at med sine, Anatomien ifrigt studerande disciplar, hålla nyttige samtal om det, som rörer samma ämne.

Händelsen var denna:

Uti et utmärkladt qvinno-cadaver fants högra ovarium utgöra en stor tumeur, som så noga upfylde nedra Bäckenet, at emellan limbum pelvis och den updrefne massan, ej en gång tunna skaftet af en skalpell kunde införas. De kringliggande delar: intestinum rectum, colon sinistrum, cæcum, fjelfva peritoneum och en del af omentum, voro af denna tumeurs tryckning så skadade, at de hade stora, helt svarta, gangrenösa fläckar, och voro liksom uplöste af en ruten, stinkande vätska. Hela ovarium liknade en blåsa, af 3 Librers rymd, något eftergifvande för en starkare fingrarnes tryckning, som efterlemnade gropar, liksom om man tryckt uti någon mjuk talg. Dets betäckning var ej tjockare än pericardium, utom på några ställen, sårdeles in fundo, som den fants bråskaktig. Från hinnans inre superficies utskuto en del laminæ, som formade några cellulæ, upfylde af samma materia, med hvilken de utomkring voro omgifne, och som öfveralt var af lika beskaffenhet, neml. fulkomligen sådan, som mjuk talg, och, när den smältes vid elden, blef klar, äfven som smält talg, om man undantager några kringflytande flocculi lymphatici. Uti denna mate-

ria voro öfver allt en hop längre och kortare hår, af hvilka de längsta höllo $\frac{1}{2}$ aln, inblandade; men ingenstädes fästade vid hinnorna. Större delen af dessa hår formerade en ganska traslig knut uti centro tumoris, hvarest äfven fanns en membranös excrecence af 4 tums längd, 2 tums bredd och 4 liniers tjocklek, som med en bredare basis var fästad uti fundo tumoris ock med sin extremitet fimmade fritt uti den talgrika matieren. Men denna besynnerliga ligula, som vid första påseendet tycktes vara blott membranös, hade hvassa, ojämnheter af åtskillige inuti fördolde liggande små ben. Man kunde nemligen, sedan hinnorne voro afrefne, utdraga ifrån dess basis et vanskapadt fyrkantigt ben af 1 tums bredd och 4 liniers tjocklek, med ojämn yta och kanter, hafvande irreguliera utstående processus i sina hörn. Uti spetsen af en utaf dessa processus, fanns en något djup håla, aldeles lik alveoli dentium, och den var upfyld af et ben, som fulkomligen liknade dens caninus hos en fulväxt människja; och på sidan af denna var en annan håla, som innehöll et stycke af en mindre tand. Uti den motvarande kanten af samma ben, syntes äfven en mindre djup håla för någon tand, som utfallit under incision. Men utom detta största ben voro andra smärre, irreguliera, tunna, men dock med hölför til tandens innefattande försedde ben här och där gjömde emellan excrecencens laminae cellulares, som högtals vo-

ro sammanväfde. Uti denna massa funnos 2:ne dentes canini, 2:ne molares och en incisivus. Dessa tänder voro väl alla större än barns och mindre än fullväxte människjors, samt ej fulkomligen lika väl-formerade tänder, men man kunde dock tydeligen från roten skilja kronan, som var beklädd med den vanliga hvita och glänfande crusta vitrea. Från ovarium fingo desse ben äfven fina vasa, som, ehuru små, likväl kunde fullföljas til benets inre substance, emedan de voro updrefne af blod.

Hr. M. banar sig sedan våg til explication af denna och dylika casus, genom anförande af den mening, som de fläste store män i Vetenskapen nu för tiden hysa om conception och det aflade djurets eller människjo-ämners tilväxt; neml. at conception sker uti ovario, hvarifrån germen, med tilhjelp af fimbriæ, smottages af tuba, (moderröret) genom hvilken det vidare föres til uterus och där tilväxer. At conception sker uti ovario, bevises nog samt af de händelser, då hela foster blifvit fundne i ovario, uti tubis eller uti sjelfva cavitate abdominis, som hårrört där af, at antingen ovum kommit at städnä kvar på något af de 2:ne förstnämde ställen, eller ock från ovarium råkat falla förbi mynningen af tuba uti buken och där fästa sig vid viscera. Men emedan det nya djurets första ämne är så spädt, at det liknar den aldra mindsta droppa af en inform gelatina, så är ej underligt, om det,

under denna sin långa resa, än helt och hållet destrueras, än åter til någre des's delar ådrager sig en obotelig tabes; hvaraf hån der, at om de oskadade stamina animalculi föras til råtta stället och där germinera, så tilväxa de, antingen med bibehållande af sin skapnad, eller med förvandling til en främmande, ehuru organisk massa. Här uti får man sannolika orsaken til monstrorum generation, hvilka, om de utan fördomar examineras, tyckas upkomma på träggehanda sätt: antingen a defectu eller ab excessu partium (då 2 eller flera ägg mer eller mindre sammanblandas); eller ock af de organiske delarnes förvända disposition. Såsom i uterus, så kan äfven detta hända i ovariis, tubis eller cavo abdominis, när et ofulkomligt ovum där kommer at, på förutnämde sätt, stadna kvar eller falla ned och germinera. Sådane observationer finnas anförde af ANDR. EL. BUCHNER (*Miscel. Phys. Med. Mathem. 1730*), SCHUTZERCRANTZ (*K. V. Ac. Handl. 1758*), LE RICHE (*Mem. de L'Ac. des Sc. 1743 p. 88*), RUYSCH (*Advers. Med. Anot. Dec. 1 p. 6 Thes. 1. T. 3. f. 1. 2- Advers. dec. 3. p. 2. T. 2. f. 4. 5.*) uti *Philos. Transactionerna* och flere städes; hvarest kåkar, tänder, hår och andra reliquier af foster omtalas såsom fundne uti ovariis, tubis och cavo abdominis.

Då Hr. M sedan skall förklara sättet, huru det tilgår, at tänder, fundne i äggstücken, ej allenast äro större, än barns, utan äfven nästan

stan så stora, som fullvuxne människjors tån-
der; så lägger han där til en nödvändig grund
af theorien om evolutionen af fostrets första
stamina, hvilken vår tids största Physiologi be-
visat med så starka argumenter, tagne från
naturen, at de stridbare motfågare, som ålska
epigenesin, fåfångt söka försvaga dem med si-
na raisonnementens. I följe häraf är antagit, at
hela fostret, med alla sina lemmar, ligger uti
modrens ägg, ehuru inveckladt, och, genom
århållen öfverflödigare föda, utvecklas til den
konstiga bygnad, som sedan där af blifver. At
alla kroppens delar hafva sina beständiga sta-
mina, hvilka i viss ordning, efter som födan
dem hastigare och ömrigare tilföres, måste
utvecklas, det är utom alt tvifvel och af v,
HALLER bevisadt genom ägg, som hönan le-
gat på. — Hos alla nyfödda barn gömmas
2:ne, och hos de simmande amphibier flere
hvarf af tand-ämnen uti alveoli, som af tand-
köttet äro till slutne, och vänta en fullkomliga-
re nutrition; hvilken, om den århålles snara-
re än vanligt, så komma ock tänderna fortare
fram.

Häraf gör nu Hr. M. den slutsatsen, at
om, vid en ofulkomlig conception, större de-
len af det tilämnade fostret fördärvas, men
tändernas ämnen, som kanske äro mognare,
än många de andre krops-delarnes, blifva bi-
behållne; så är ej underligt, om de, genom
en öfverflödigare föda och, frie från tand-höl-

fornes tryckning, fortare utvecklas och århålla den storlek, som de plåga hinna til hos fullvuxne.

Det andra, som Hr. M., i anledning af den anförda casus förklarar, är hårens generation, som många Anatomici bemödat sig at utreda; men tyckas hafva varit lyckeligare at lösa knuten i hänseende til hårens inre structure, än i hänseende til deras origine och sätt at växa. Alla komma de dår uti öfverens, at håren hafva colorerade, runda eller ovala bulbi, fästade vid tela cellulosa, och försedde med vasa och nerver. Denna bulbus skal utvårtes vara omgifven af et glånsande involucrum, som slutar under cutis och, då det öppnas, gifver ifrån sig blod eller en tunn våtska, hvilken varit likom utguten i caviteten och omgifvit den andra inre bulbum, hvilken de finna vara cylindrisk, något hård, med en rundaktig ändå försedd och innehålla sjelfva håret, som upkommer af den första slidans tunnare del; ty når slidan öppnas, så finnes håret mjukt och krökt innanföre gömt. Men då håret nalkas huden, så skaffar det sig våg, antingen genom en glandulasebac ea, eller papilla (som en del mena) eller genom en pore, och formerar sig utaf epidermis en tät åtslutande vagina, som har mycken elater och hårdhet. Uti hvart och et hår åro 5 til 10 elastiske trådar, förenade medelst tela cellulosa och under samma epidermidis slida inbördes hoplimade.

För den skull, de som betrakta denna finare hårens structure och påstå, at håren hafva dubla bulbi och dubla slidor, som endast i hänseende til storleken äro olika, de anse håren blandt hudens egänteliga gåster, och vilja ej tro, at desse utan någon sådan konstig rot, utan någon hinnornas slida, kunna utvecklas af all slags cellulosa molliore. Men denna senare meningen antager likväl Hr. M., där til af många goda skäl föranlåten; såsom: at ibland styfva ganska långa och svarta, ibland mjukare, krusiga, hvita och på åtskilligt fått hopvicklade hår hafva af många funnits uti fet- och hölfsfulster, som varit af en textura laxiori, utan at omgifvas hvarken af cutis eller cuticula; vidare hafva de funnits uti ovario, magen, tarmarne, omento, m. m. Ibland hafva de varit fästade vid någon hinna, men ibland också legat löse uti sjelfva fettet spridde. Ej eller har man kunnat uptäcka porer och spår til en förut varande vidhäftning uti sjelfva hölfsan, eller bulbi uti hårens ändar.

Hvad hårens bulbi angår, så är Hr. M. öfvertygad, at den som bortlagt et envist sökande efter analogie hos växterna, och icke af den grunden vil afskala flera involucra, skal finna, at dessa bulbi intet annat äro, än någon nodulus af en tela cellularis mollior, utanpå fastare, men innantil full af saft och mycket rik på vasa, följakteligen ganska skickelig til en beständig utveckling. Men såsom

hvar och en hinna, bestående af åtskillige strara cellularia, fins imellan sammanhängande, kan delas uti flera genom konstig dissection, så låter det samma åfven göra sig med hårens bulbi. Hårens egenskaper, i allmänhet betraktade, finnas ock lå öfverensstämmande med tela cellulosa; ty ju compactare denna är, desto segare och hårdare finnes hon åfven; hvilket ock gäller om håret, som är styfvare och starkare, ju flera filamenta i det samma äro förenade. När cellulosa blir irriterad, så evolveras den, och utväxer, och förnyas, då den blir destruerad: ju närmare vid roten håren afskåras, desto hastigare återväxa de. När håren ryckas ur en cutis mollioris texturæ; så gifver den ofta nya, aldeles lika de förra håren. Hårda årr få väl inga hår; men de mjukare och slappe framalltra dem ibland. Tela cellulosa, af hvad orsak som hållt retad, utvecklas så, at hon från hela sin superficies utgjuter en saft, skjuter ut rödaktiga vasa, som likna et anskjutande kött, och inosculera inbördes med sina ostia. Men af dessa fins imellan förenade, upkommer tela och formerar membraner, som icke århålla flera vasa, än som äro nödige til deras födande. Det är bekant, at tvänne sårade delars superficies, då de nåkas, växa lätteligen tilsamman, och det sker medelst de vasa, som formera den återväxande tela cellularis, hvilket åfven händer vid *plica polonica*. Neml. uti denna besynnerliga sjukdom retas tela cellularis,

laris, som utgör håren, af någon skärpa, hvarigenom capillamenta upsvälla, fyllas af en rödaktig saft och blodkärl, som förorsakar, at ej allenast hår-knippen sammanvecklas i en massa, utan växer äfven til en anseelig storlek (*moles*). Tela cellularis, som har fibrer af sit slag, antager åtskillig form. Ty efter en determinerad disposition af vasa och fibrer, formerar den ån areolæ polygonæ, som lätteligen utspännas af luft, ån producerar den membraner, tendines, ligamenter och aponeuroser, ja äfven klöfvar, naglar och sjelfva benen. Hvad hindrar då, frågar Hr. M., at vi ju skulle kunna tilägna tela cellularis den förmögenheten, at formera hår? Håren fordra en mjuk och pulpös Cellulosa, sådan, som den finnes uti panicula adiposa, och detta tyckes vara orsaken, hvarföre håren hafva sin uprinnelse under och ej uti det segare hudens yttre stratum, och hvarföre de til äfventyrs förnämligast taga sit fåte uti glandulæ sebaceæ. Sålunda kunna äfven hår genereras uti hvar och en fetfvullst, hvarest cellulosa är mjuk, och är ej nödigt, at de skola slå rötter uti den almåna hinna, som omgifver fvullten. At de slappa, och öfverflödigut nutrierade filamenta, som ofta i sjelfva fettut af dylike fvullter åro kringspredde, åga samma förmögenhet at utveckla sig, dår om år ingen tvifvel. För den skull deriverar Hr. M. håren ifrån blotta cellulosa uti flere trådar fins imellan sammanlimade

och af denna telæ framskjutande blifva de äfven ständigt ärfatte. Så länge vi lefva kunna håren ständigt tilväxa, antingen då de sitta fastade under huden, eller hafva fått sina första stamina uti fettsvulsters löngömor.

Så långt denna vackra afhandling.

De LI Herrar, som blifvit til Medicinæ Doctorer promoverade, voro följande:

Herr. GIDEON HERM. DEROGIER (Phil. Mag.) CAROL. NICOL. HELENIUS (Ph. Mag. Demonst. Botan. Acad. Aboëns.) ANDR. LAUR. SANTHES-SON. — JOH. WESTRING. — JAC. ALM. — ERIC THURLING. — CAROL. NORELL. — LAUR. BRANDELIUS (Ph. Mag.) PETR. GRILLSSON. — DAN. WICKMAN (Notar. Reg. Coll. Med. & Demonstr. Stockh.) och Nic. APPELBAUM.

Någre hinder, hvilka ligga de tagne Medicinal-författningar i vägen, af G. L. (Fortsättning från pag. 181.)

Til förekommande och hämmande af veneriska smittans utbredande, äro så vål i Landsorterne, på de ställen deråst denna sjukdom är iritad, som visse städer, sådane anstalter vidtagne, som kunna gifva anledning at förmoda denna skadeliga smittas, om icke aldeles utödade, åtminstone försvagande; och det korta och lätta sätt, hvarmedelst dylike sjuklingar nu botas, torde icke litet dertil bidraga. Fri tilgång til Läkare, frie Medicamenter för den torstiga all-

allmogen göra, at i den vågen ingen ting tycks fela; men å de sjukas sida, torde ofta dristighet at uptåcka sin sjukdom, ofta mindre om-tanka at i rättan tid söka bot, vara hinder til smittans förekommande och sjukdomens tilbör-liga afhjelpande.

Allmogen bör i denna del handteras stundom varslamt, stundom med mera alfvarsamhet. Den bör, såsom derom okunnig, om möjligt år underrättas, at en Medicus åligger, enligt des aflagde Ed, för ingen ehvem det ock vara må, uppenbara något, som angår des bräckligheter eller annat, som den til nåta eller blygd lånda kan, hvarigenom en Läkare hos den samma förmodeligen vinner mera för-troende. Men om någon upfåteligen treskas, om någon af fri vilja döljer sin sjukdom, bör den samma med någon lindrig afgift til kyrkan, fattighuset eller närmaste sjukhus belåggas, hvarifrån jag likvål önskade dem undantagne, som, okunnoge eller af enfaldighet, icke sjelfva veta af hvad sjukdom de åro besvärade.

Alt detta torde likvål vara fåfångt, och en ren omöjlighet blifva, at uti denna smittosamma sjukdom kunna vederbörligen och, som man gärna önskade, gå allmogen tilhanda, innan de tiltånkte sjukhus i Landsorterne blifvit inrättade: och det år undrans vårdt, at denna ohyggeliga smitta, som skadar icke allenast de närvarande, utan åfven tilkommande slægter, och ibland dem som oftast upväcker et ömkans

vårdet tilstånd, icke långt för detta rördt vederbörande til medlidande, at, uppå hög befallning, med fine förslag inkomma, til dylike sjukhusinrättningars verkställande i Landsorterne.

Då jag vidare vänder min upmärksamhet til Fattig-Medici-Inrättningen i Stockholm, så finner jag den, jämte flera andra, bära et tydeligt vitnesbörd, om en Mild och nådig Konungs öma försorg för Dets nödlidande och fattige underfätare, och om et tidevarf, som hedrar mänskligheten; men jag nödgas tillika nämna, at då en rätt usel och fattig människa uti sin sjukdom, blott blifver hugnad med frje Medicamenter, är den föga öfver hälften hjälpen. Honom felar skötsel, mat, dricka, värma m. m. utom hvilket alt med Medicamenterne, ehuru gode och väl-använde, man icke kan komma långt, eller fulkoml. årnå ändamålet, som är den förlorade hälsans återställande. Om derföre Öfverhetens omsorg stråkte sig äfven därhån, at för verkligen usle personer, som med bevis om sin fattigdom voro försedde, (dem likväl fattig-Medicus, som under sjukdomarne närmast kan se deras behof och tilstånd, efter samvete borde få förkasta eller antaga) fans tilgång til mjölk, bröd, gryn, kött och ved, endast under den tid, och icke längre, än sjukdomen varade, på det en i så måtto njuten godhet, ej måtte gifva anledning til låttja; kunde oemötfäjeligen mera godt genom denna inrättning förväntas.

Med

Med et enda exempel beder jag få uplysa och vidare bestyrka sanningen af hvad jag nyss anfördt: En fattig hustru, blef af sin man smitrad med Venerisk sjukdom, och sökte hjälp af fattig-Medicus i Församlingen, vid början af förledne vinter. Så länge våderleken ännu var blid, nyttjade hon med god framgång de af Läkaren förordnade medel; men då kolden infant sig med nog strånghet, måste hon i brist af värma uphöra med Läkemedlen. Och som dessa ännu icke hunnit fullkoml. utrota det onda hyar af hon besvärades, så kunde icke annat hånda, än at sjukdomen, under den tid hon måst hålla up, å nyo tiltog med samma, om icke svårare tilfällen än tilförne. Hade nu denna hustru haft tilgång, til de nödvändigaste behof under sjukdomen, och således på en gång och oafbrutit kunnat fortfara med Medicamenternas nyttjande, så hade åtminstone kostnaden i anseende til desse fednare kunnat besparas, emedan hon efter någon tid måste börja å nyo, som hade hon tilförne ej det ringaste brukat. Här af ses således, at om til en verkligen fattig människas förplågning under dels sjukdom, skulle fordras någon ringa kostnad, blefve den förmodel. årfatt, dels genom besparing uti Medicaments-fonden, dels genom det arbete, som staten genom en sådan person vinner.

(Fortsättning en annan gång).

Betrachtungen über die Geburths-Theile des Weiblichen Geschlechts. Vorgelesen in der Königl. Akad. der Wissenschaften zu Berlin von JOHANN GOTTLIEB WALTER, Med. Doct. Anat., Hist. Nat. & Art. Obst. Profes. etc. Berlin 1776. 42 sid, in 4:o utom 3:ne Tabeller och deras uttydning.

Trenne sällsynte observationer hafva gifvit Hr. W. anledning til detta arbete. — Den första beträffar en uterus, som varit delt i 2:ne caviteter medelst en stark skllje-vägg; det var således en uterus *bifidus* s. *bicornis*. Vagina var enkel. Tubæ öppnade sig hvar på sin sida i denna tveklufvna uterus; men deras yttre mynningar, voro, jemte fimbriæ, ganska fast hopvuxne med äggståckarne. Denna observation är den första i sit slag, sedan Anatomiska Theaterns inrättning i Berlin. — Den andra händelsen var en onaturlig hinna, som nästan aldeles tillföt ostium vaginæ, och hade likväl bak om sig hymen aldeles oskadad; så mycket underligare, som de öfrige delarnes beskaffenhet gaf tilkänna, at personen någon gång måtte varit gravida eller åtminstone födt en mola. — Tredie observationen rör en qvinna, som burit sit foster 22 år uti underlifvet, hvarest barnet, utan placenta, utan nafvel-strång och utan hinnor låg aldeles ledigt, men nästan fullkomligen til sten förvandladt. Öfver denne senare händelsen har Hr. W. år 1778 i Berlin

ut-

utgifvit en särskild Academisk Afhandling: *Geschichte einer frau, die in ihrem unterleibe ein Verhärtetes kind 22 Jahre getragen hat; 35 sid. in 4:o, med 4 Tabeller.*

Det är den förstnämnda afhandlingen, som nu blir vårt föremål; dock skona vi billigt en del läsare för en hop raisonnemens om *Signa Virginitatis etc.* til hvilka Auctör tagit anledning af sin 2:dra observation. Där uti säges ock ingen ting särdeles nytt. Auctör tror möjligheten af en *Lucina sine concubitu*, som åtminstone kan lägga grund til barmhårtige explicationer. För öfrigit bekräftar Hr. W. sina fatser med flere observationer, och alt är ganska artigt at läsa på sit ställe, när man endast har så god gäfvä at sjelf tänka, som Hr. W. at göra Anatomiske upptäkter.

I anledning af 1:sta händelsen (*uterus bicornis*) framställer Hr. W. 3:ne frågor, af hvilka han här endast besvarar denna: *Finnas muskelfibrer uti Lif-modren, som vid förlossningen utdrifva fostret, eller hafve vi andra krafter, som förmå uträtta äfven det samma?*

(Dess svar en annan gång.)

Utdrag af et bref ifrån Hr. Doct. JOH. WESTRING til J. K. dat. Norrköping d. 13 Mart. 1781.

Det, som är infördt om *Geum urbanum* (p. 161. seq.), är rätt artigt. Jag fant dock bland mina *Annotata Academica* något, som bevisar, at
Doct.

Doct. BUCHHAVE icke är den förste, som funnit denna vara et succedaneum Chinæ. Det berättas, at *Gei Urbani* rot skal almånt nyttjas i Canada i stället för China-Barken. I olika climater med vårt torde ock alla *Amara*, litet *aromatico-adstringentia* vara specifica mot febres intermittentes, då de åro så mycket lindriga mot våra febrar (1). Denna rot har ock blifvit försökt med nytta mot rådsot, hvarest hon berömmes öfver *Tormentilla*, som förr brukades. Något viktigt är det, at *Roten* bör upptagas innan hon går i stjelk. — Jag nämde något i mit förra bref om en hustru, som troddes vara gravida extra uterum: ty Barnmorskan hade sonderat henne flera gånger; hon sjelf kände rörelse i buken. Saken blef upptäkt på 12:te månaden, då hon, efter starka värkar, lika de dolores ad partum, som hon vid sina förra förlofsningar haft, i stället för barn, blef af med en myckenhet stinkande vattn och våder. Vattnet steg efter hennes tycke til en kanna. Det besynnerligaste var, at hon under hela denna falska grossessen varit ordenteligen menstruerad, ehuru ömrigare, än eljest.

Sam-

---

(1) Denna explication, ehuru väl grundad, torde dock vara otillräckelig, i fall rotens verkan icke skulle här svära mot hvad Herr BUCHHAVE uppgifvit.

Samling af Rön och upptäkter etc.

Af denna intressanta Gøtheborgska Journal innehåller Februarii Månads Håft (Se om Jan. Månads p. 63.) följande ämnen i vår väg:

1. *Slut af dremminnet öfver Arch v. LINNÉ.* 2. *Om Luft-Syra* (Fortfätt. af SIGAUD DE LA FONDS afhandl.) 3. *Beskrifning på en Luft-Electrometer*, af TIB. CAVALLO. 4. *Electriske försök med Barometer-Rör*, af den samme. 5. *Försök, at medelst electricitet upväcka djur, som blifvit quasde af kot-os*, af NICOLAS. 6. *Om en besynnerlig metastasis lactea*, af BERTHELOT. 7. *Om en lyckelig opererad medfödd obturatio re-cti.* — På en detta håftet bifogad Tab. i vifa fig. 1. 2. 3. 4. Hr. SIGAUD DE LA FONDS och fig. 5 & 6 Hr. TIB. CAVALLOS nyttjade instrumenter, som uti deras Afhandlingar beskrifvas.

Väderleken och de måst gångbare sjukdomar, observerade i Stoekholm sidstledne Februar. mån.

d. 1 Febr. 6 gr. kalt, klart, lugnt.

2 - - - morgonen mulet, 7 gr. kalt, Barom. 25, 25. klarnade åter aft. 6 gr. kalt.

3 - - - morg. 11 gr. kalt, klart, Barom. 25, 68 midd. 6 gr. kalt, lugnt.

4 - - - mulet med snö och urväder, midd. 4 gr. kalt.

5 - - - half-klart, 11 gr. kalt, Barom. 25, 52. midd. 8 gr. aft. 11 gr. kalt.

- 6 - - - morg. klart, 14 gr. kalt, Barom.
 25, 55. sedan 10 gr. kalt.
 7 - - - morg. 10 gr. kalt, klart, Barom.
 25, 56. midd. 8 gr. kalt.
 8 - - - morg. 10 gr. kalt, lugnt, dimba,
 Barom. 25, 70. fnö, 2 gr. kalt.
 9 - - - morg. mulet, 3. gr. kalt, Barom.
 25, 39. midd. $\frac{1}{2}$ gr. blidt.
 10 - - - mulet 2 til 3 gr. blidt, Barom. 25, 10.
 11 - - - mulet 2 gr. blidt, 3 gr. blidt.
 12 - - - morg. mulet 1 gr. blidt, Barom.
 25, 26. duggrågn. aft. kla. 3 gr. blidt.
 13 - - - morg. 2 gr. blidt, mulet, Barom.
 25, 06. eft. m. fnöblandadt rågn.
 14 - - - morg. mulet, 2 gr. blidt, Barom.
 24, 40. aftonen klarnade.
 15 - - - morg. måst klart, 1 gr. kalt, Barom.
 24, 79. mid. 1 gr. blidt, aft. 2 gr. kalt.
 16 - - - morg. klart. 7 gr. kalt, Barom. 25,
 10. midd. 2. gr. kalt lugnt.
 17 - - - morg. klart, lugnt, 7 gr. kalt, Barom.
 25, 30. mid. 2 gr. kalt aft. 5 gr. kalt.
 18 - - - mulet, fnö, morg. 7 gr. kalt, midd.
 3 gr. kalt.
 19 - - - morg. mulet 6 gr. kalt. Barom. 25,
 45. midd. 5 gr. kalt, fnö.
 20 - - - morg. halfklart, 9 gr. kalt, Barom.
 25, 79. sedan 6 gr. kalt.
 21 - - - morg. mulet 3 gr. kalt, Barom. 26,
 10. sedan 2 gr. kalt.
 22 - - - morg. mulet, 7 gr. kalt; Barom. 25,

73. sedan 4 gr. kalt, snögade hela eftermiddagen.
- 23 - - - morg. mulet, 4 gr. kalt, litet snö. Barom. 25, 30.
- 24 - - - morg. mulet, 8 gr. kalt, Barom. 25, 26.
- 25 - - - klart, morg. 16. -- midd. 8 -- aft. 13 gr. kalt, lugnt.
- 26 - - - morg. mulet, 8 gr. kalt. Barom. 25, 00. sedan 4 gr. kalt, snö.
- 27 - - - morg. mulet, dimba, 2 gr. kalt. Barom. 24, 97. snö 2 gr. blidt,
- 28 - - - morg. mulet, lugnt, Termom. på fryspunct. Barom. 25, 13. om mid-dagen 4 gr. blidt.

I hänseende til sjukdomar har det måst förhållit sig lika som i Januar. månad (p. 126), utom det, at några få barn haft *Stryp-sjukan* och äfven där af hastigt dödt, samt, mot slutet af månaden, *Fluss-hals-sjuka* börjat blifva råmmeligen gångse, och ibland fordrat åderlätningar eller Iglar.

Nyheter.

Herr JOH. ADAM HOFFMAN, Prof. Med. i Herborn, afled d. 7 sistl. Januar. uti en ålder af 73 år och 8 Månader. Han blef Med. Doct. 1740 och disputerade *de Viribus Corticis Peruviani* uti Heidelberg, hvarifrån han

1743 blef kallad til Erlangen såsom en bland de första offentelige Lärare i Läkare-konsten, och 1747 kom han, uti den afledne Prof. PHIL. MAX. DILTHEY'S ställe til Herborn, hvarifrån han 1749 gjorde en lård resa til Holland, hvar-est han ingick en nära och sedan ständigt bi-behållen vänskap med HIER. GAUBIUS och JAC. SCHULTENS, gjorde sig nytta af Bibliotheken och Botaniske Trågårdarne i Leiden och Amster-dam, och tog med sig frön af främmande väx-ter, åfven som han sedan ständigt fick sådana frön sig tillände från WILH. STOYE i America, och sjelf updrog i sin trågård. Han var öfver hufvud en stor ålskare af Natural-Historien och har lemnat efter sig et skönt Natural-Ca-binet.

Uti Königsberg har Med. Doct. och Hof-Apothekaren HAGEN blifvit Professor Medici-næ Extraordinarius.

Herr Directeuren och Bokhandlaren FYR-BERG, som har sin Bok-Låda uti huset N° 130 på stora Nygatan, har nu låtit trycka en *Catalogue Général des livres Francois, qui se trouvent chez lui*, och lofvar snart en lika så full-ständig Catalog på Tyska, Latinska, Italienska, Engelska och Holländska Böcker, som ock hos honom är förråd på, uti allehanda Vetenska-per, åfven dem, som interessera Läkare och Naturforskare.

Vermischte Chirurgische Schriften, herausgegeben von JOH. L. SCHMUCKER, Königl. Preuss. ersten General-Chirurg. etc.

1 Band. Berlin und Stetin 1776, 352 sid. och
2 Band. ibid 1779 302 sid. 8:o.

Bägge med kopparstick.

Denna samling af Rön och anmärkningar uti Practiske Chirurgien; är ganska läswardig, och skal man ej förgåta at här begagna sig därpå. Til en början vil man utur 1 Band. p. 229 anföra: *Tvånne, genom kalt vattus utvärtes bruk, lyckeligen helade Ledfårnader (vulnera articulationum); meddelade af Hr. Regements Chirurgus HORN.*

En musqveterare skadade sit vänstra knå, med en hvals tråd-krok; såret geck nära til knåskålen på vänstra sidan, snedt nedifrån uppåt, genom ligamentum Capsulare, in i sjelfva ledhålan; bråskan, hvarmed åndarne af de articulerande benen voro öfverdragne, var åfven skadad och ledvattnet utflöt mycket. Hr. HORN lagade at patienten fick ligga stilla, förenade sårets kanter med håftplåster, lade en tunn Compress där öfver och fästade alt med en circulaire-binda, öfver hela knået lades mångdubble linnelappar doppade i kalt vattn, hvilka ömsfades så snart kylan förgeck. Patienten öppnades åder och tog nitrosa, alt i affikt at hindra inflammation, som härvid är det förnemsta hindret för läkningen; därför förtfors

både natt och dag med kalla omslagen. Första dagen utflöt mycket ledvattn, dock minskades det efter hand. På 8:de dagen började fåret vid bågge åndar låkas, och det utflytande ledvattnet minskas. Man fortfor med kalla omslagen tils det var aldeles heladt. Patienten måtte ligga på ryggen och rått utsträcka det särade benet. På 4:de veckan var det läkt, och, utom häftplåster och kalt vattn, var aldeles intet nyttjat, ej eller har någon inflammation visat sig. En liten tid efter läkningen kändes någon styfhet i knäet, men den förgeck snart aldeles, så at patienten åter kunde föråtta sin tienst som tilföre.

En annan foldat stack et långt, hvaft och spetsigt glasstycke, vid den inre forknölen, inuti fotleden, så djupt, at han måste med magt draga det ut igen. Då han blifvit förd til Lazarettet och foten aftvåttad, sågs et sär af mer än 2 fingers bredd, och då fingret däruti infördes, kände man at det geck in i articulation och at bråskan på stora benpipan åfven var iskuren. Hr. H. nyttjade endast kalt vattn til omslag, aldeles som i föregående händelse. Ingen inflammation infant sig, ehuru sårrets helande geck något långsammare än i förra Casus. Efter läkningen behölt han en tid någon smårtsam spänning i särade leden, hvilken likväl sedermera försvann, så at han snart åter kunde göra tienst.

En underofficer skadade vid samma tid sin fotled med spetsen af en hvals skomakar-knif, och blef äfven botad genom omslag af kallt vattn.

Det är bekant hvad skutne sår i lederne, i synnerhet i knäet, plåga hafva för farlige och besvärlige följder, och Hr. HORN är öfvertygad at vid sådana tilfällen skola omslag af kallt vattn uträtta mer än någre andra faker.

Uti 2 Bandet p. 134 läses följande Anmärkning öfver åderlåtnings missbruk vid håstige marcher, samt i het och qvas våderlek.

Det är en fördärfvelig vana, at vid forcerade marcher i hett och qvast våder, åderlåta de Soldater, som af möda och svett under sine fält-bördor försmäkta och nedtryckas; och åndock är denna skadeliga sedvana så allmänt antagen, at man därom ofta utaf de befälhafvande anbefalles. Auctor hoppas således, at de få anmärkningar och händelser, hvilka han, öfver denna i sanning betydande omständighet, författat, ej utan nytta skola läsas.

Den soldat, som vid het och qvas våderlek håstigt marcherar, lastad med sina Fält-faker, och förnöter alla sina krafter genom en beständig svett i 8 til 10 timar, så at alla dese kläder blifvit genomblotta, har utan tvifvel snarare brist än öfverflöd på blod; detta gäller äfven, om man ock ville enligt Theorien

antaga, at, för den beständige värman, blodet i de yttre rören vore utvidgad; emedan Physiologien visar at all svett ej är annat än blod upplösd til serum.

Då Konungen af Preufen i fält-tåget 1760 gjorde med Arméen en hastig marche, hade Auctor tilfälle at öfver detta tilstånd göra åtskillige anmärkningar. De 2:ne dagar som marchen påstod voro ganska varme och vådret aldeles lugnt. Arméen upbröt bittida om morgonen, och mot middagen började soldaterna stupa af matthet, hvilket skedde ännu mera eftermiddagen, tils Arméen ånteligen mot aftonen kom i sitt stånd-qvarter. Som Auctor då befant sig vid efter-tropparne, såg han många af dessa utmattade. En del hade en blek-röd ansiktets färg, andra voro aldeles bleke, ögonen voro stinna och rösten ganska matt; somlige lågo såsom litlöse utan all andedrägt och pulsen var knapt känbar; många ralade, och af dem dogo de fläste; någre ropade at alt syntes grönt för deras ögon; andra hade håftige convulsioner och rörelser af fallande-fot, hvilka dogo gemenligen straxt. De fläste af de sjuknade och döde voro ungt folk. Här sparade man ej eller åderlåtning; straxt då öppningen gjordes sprutade blodet i stor båga, men afstannade ganska snart, och rann sedan blott droppvis ur ådern; hos många var hjertats och pulsadrornes kraft så förminskad, at blodet, då ådern öppnades, äfven endast flöt droppvis. Pulsen

fen var hos de flåsta ganska liten hastig och, hos många, så låg, at den knapt kändes, til tecken, at hjertat och pulsådronne af brist på lifsandar voro på det högsta försvagade. Många klagade ock öfver en smårtsam värk i det innersta på lårpiporne, likfom mårgen blifvit sönderfliten.

(Hos djur som i hett väder blifvit jagade, och i synnerhet hos hästar som blifvit ridne til döds, har man funnit ren blod i de ihållige benen, samt mårgen smält). De som åderlätos, dogo gemenligen. Man har uträknat at vid denna marche omkommo på detta sätt, 300 soldater; men Auétor kan ej utgifva något säkert dårom. Utan tvifvel äro de äfven räknade, som, i brist af vagnar, ej kunde medföras, och således föllo i den fiendeliga General LAsci's händer, som förföljde dem. Konungen utgaf straxt de ordres at alla vagnar som funnos dåromkring skulle samlas, för at forskaffa de utmattade soldaterna; men för myckenhetens skull hunno de dock ej til. Vid den Grenadier-Bataillon som Auétor var, dogo ej flera än 2:ne.

Alla de som kommo under des's händer skjöttes på följande sätt: Först borttogos kläder och bårdor, hals-duken bortkaffades, och, om tillfälle gafs, lades de med bröstet och hufvudet något högre, på et skuggrikt ställe eller under något tråd; sedan gafs dem vatten med årtika eller victriol-spiritus, och på dem

som lågo som döde, utan all känsla, tvättades händerne och ansiktet därmed, och hölts flyktig spiritus under näsan. Om denna spiritus ej var tillräckelig (som ofta hände at den ej förorsakade minsta retning, utan de lågo i en beständig sömnfjuka), så retades näsan inuti med torra gräs-strån, hvilka stukos högt up, för at upväcka nysning, hvaraf de åter efterhand kommo sig före. Här af kan man se, huru vis och nyttig den inrättning vid Romerska Arméen var, at hvarje soldat hade åttika med sig, hvilken vid dessa händelser är det säkraste och måst verksamme medel; och det vore ganska väl om man åter komme så långt, at våre soldater fylde sine fält-flaskor med åttika i stället för bränvin. Då desse sjuke således skjöttes, kommo de sig före fortare eller långsammare, alt efter som de voro mer eller mindre kraftlöse. Hos många förekommos dessa anstötter, då de som syntes mycket qväfde och gingo med styfva leder, tillåtos gå utur marchen och hvila, samt blefvo med surlige drycker upfriskade.

Om detta föregående förhållande ej var tillräckeligt, utan patienten ändock låg sinneslös eller hade Convulsioner och fallandesotlike anstötter, så måtte de skjötas såsom vid slag (*Apoplexia*); ty utan tvifvel bestod då orsaken däruti, at serum til någon myckenhet utgutit sig i hjern-hålorne, och genom sin tryckning upväkt symptomerne. Men som i fält-tåg,
vid

vid sådana marcher, i synnerhet då en fiendelig Tropp följer nära efter, dessa eländiga människor ej kunna, för brist på vagnar, medföras, så blifva många et offer för döden, hvilka eljest kunnat blifva frälste. I början på kriget år 1756 hade Auëtor en sådan patient under desz vård, som låg aldeles finnes-lös och utan all känsla, och kom sig först före på andra dagen med håftig yrsla; dock blef han 3:dje dagen genom tjenlige medel til hållan återstald.

Af detta förut omtalte, tror Auëtor kunna bevisas, at alla dessa tilfällen härflyta, dels af lifskrafternes uttömning, dels af brist på blod, som förorsakas af det myckna svettande, eller också af blödvattns utgjutande i hjernans hålor, hvilken är den farligaste orsaken. Han finner det åfven öfverflödigt at uttryckeligare bevisa, det åderlätning vid alla dessa tilfällen är högst skadelig.

Auëtor tillägger någre anmärkningar om dem som kylt sig, hvaraf ofta döden förorsakas, på et sätt som är tvårt emot det nyss omtalte.

Vid vinter-Campagnen 1761 förlorade Hertigelige Wartembergiske Corpsen mycket folk vid Colberg, och i synnerhet tröttnade många under marchen den 12 December, efter skantens åröfring vid Schieviele, för den strånga kölden och Nordanvådet, och emedan de, för då varande omständigheter, ej kunde medföras,

så måste de utan all hjälp frysa sig til döds. Den håftige kölden gjorde at blodet i Extremiteterna liksom stelnade, den stockade sig kring hjertat och i de större rören, och då blodets omlopp i de yttre delarne förhindrades, drefs den i så stor mängd åt hufvudet, at ånreligen slag och döden följde.

Så väl vid den förra som denna senare omständigheten är närmaste orsaken til döden den samma, ehuru de bidragande orsaker äro ganska åtskilde; ty i förra fallet blir blodet af den starka hettan i blodvattn upplöst, och af dess förlust försvagas hjertats och rörens lifskrafter, och blod-vattnet utgjuter sig uti hjernkamrarne, hvarifrån det för kärleus svaghet ej kan tilbakaföras. I senare fallet åter stockar blodet sig i yttre delarne, och famlar sig kring hjertat; pulsådronne föra äfven mer blod til hjernan än blodådronne hinna återföra, hvaraf döden nödvendigt, om ej snar hjälp kommer, måste följa.

Uti L'ABBÉ ROZIER'S Journal de Physique, Tom. XVI Julii 1780 p. 39, ser man 2:ne händelser som bevisa den nytta valnöt-olja (oleum Nucis juglandis) visat vid Leucoma eller fläckar på ögonen.

Den ena händelsen var en flicka som vid 4 års ålder fått kopporna, hvilka lämnat efter sig en fläck på hvarje öga, som aldeles förto go synen. Sex månader efter denna åkommas

mas

mas början, dröp man några droppar af valnöt-olja uti ena ögat, hölt tillfammans ögonlocken och gnuggade dem sagta utanpå, för at utsprida oljan öfver ytan af hela ögat. Uti trenne år har hon nyttjat detta medel tidtals. Innom et år började flåcken klarna, så at hon kunde åtskilja objekterne; sedermera kunde hon vågleda sig ensam, uträtta de fyslor man vid hennes ålder kan fordra, och se ögat på en fy-nål. På högra ögat återstår nu ej mer än en liten hvit fläck, som är något ogenomskinlig mot inre sidan midtpå Cornea; och på vänstra ögat blott en lindrig hvithet vid nedre kanten af Cornea.

Den andra händelsen var följande: uti October 1777 kom et fruntimmer med sin 7 års gamle son, från en stad i Spanien til Paris; detta barnet hade vid 3 månaders ålder förlorat synen på högra ögat, och då det var et och $\frac{1}{2}$ år gammalt fick det kopporne, som gjorde denna gäffe aldeles blind, genom et årr eller fläck som betåkte hela klara horn-hinnan på vänstra ögat. I detta tilståndet har han förblifvit blind i 6 år. Vid ankomsten til Paris lämnades han til en snäll Chirurgus, hvilken använde retande pulver, Spanska flugor etc. utan all förmån; tvärtom den rodnad och värck i ögonen de förorsakade, gjorde at modren blef misnögd och barnet afflog alla slags medel. De voro färdige at vända om hem,

då man förfäkrade dem, at genom lindrige medel kunde synen, åtminstone på ena ögat, återställas. Något simpelt ögon-vattn och fotbader nyttjades då, för at lindra ophthalmien, hvarpå kuren företogs.

Den ringa underrättelse man kunde få om orsaken m. m. til blindheten som på högra ögat börjades vid 3 månaders ålder, gjorde at förökten endast skedde på det vänstra. Cornea på detta ögat var ej allenast ogenomskinlig, utan äfven ganska tjock och utstigande. I anledning af den Physiske kundskapen, at opaca kroppar hafva mer eller mindre genomskinlighet alt efter des tjocklek, så at vissa genomskinliga saker blifva nästan ogenomskinlige när man fördubblar dem, så beslöt man at bortskåra så mycket af Cornea som möjligit var, för at göra den genomskinlig. Mr. PELLIER (Oculist, hvars 2:ne söner för några år sedan besökte Sverige), blef tilkallad, fästade ögat och bortskar 2 fjärdedelar af Corneæ tjocklek. Barnet klagade ej öfver någon sveda och ingen blod vifte sig, man nyttjade endast linne-compresser i Rosenvattn fuktade, och på 6:te dygnet öppnades ögat, då barnet såg dagen, kunde åtskilja nycklar, fingrarne m. m. Som man äfven vet at papper, pergament etc blir genomskinligt af olja, och Cornea på ögat har mycken likhet med dessa saker, så väntade man med skäl kurens fullkomnande utaf valnötsolja. De fingo äfven en Bouteille där af med sig på

på refan, och hafva genom bref sedan berättat, at barnets syn mycket förbättrats.

Dessa lyckelige observationer gifva detta medel företråde för åtskilliga andra, som dels äro svåre at få, dels skadelige eller onyttige at bruka.

Utdrag af et bref från Mr. L'ABBÉ HEMMER, Professeur de Physique a Manheim, a Mr. DELOR, Om metallers Electricitet. (ABBÉ ROZIER'S Journ. Phys. Julii 1780. p. 50.)

Jag tog en väl polerad messings-skifva (hvarpå hörnen afrundades) 2 och $\frac{1}{2}$ tum i fyrkant, $\frac{1}{4}$ linea tjock; på 2:ne motfvarande sidor upvekos en lineas höga kanter; därunder fastlödtes en ring, en och $\frac{1}{2}$ tum i diameter och en tum hög, hvaruti med mastick eller harts fastades et skaft af grönt glas, 6 tum långt, som slutades med et tråd-handtag. Med bågge mina händer fattades skaftet af denna lilla machine, hållandes skifvan rätt upåt; en medhjelpare tog et filkesband uti bågge ändarne, drog det hårdt 3 a 4 gånger öfver plåten, af hvilken det, för de upvekne sidorne, ej kunde halka; jag förde sedan denna skifva til en liten kula, af kjärnan på Flåder, stor som en årt, hängande på en filkes-ända, hvilken kula drogs och tilbakastöttes straxt öfver en half fot. Efter flera försök har jag funnit: 1:o At om
ban-

bandet är nytt och rent, gör ofta et enda drag tilfyllest för at Electricera skifvan. 2:o då man med handen kommer mot skifvan, ger den en ganska tydelig gnista, om bandet flera gånger gnides fram och tillbaka. Efter dessa lyckliga försök med metall, trodde jag at åfven andra Conducteurer. såsom djur til exempel, låta genom gnidning Electricera sig. I denna tanka stälde jag mig på en Electricitets-pall, och strök med min hand några gånger på et katt-skinn, åt samma direction som håren lågo, hvarefter jag förde handen åt et stycke metall, då en starck gnista viste sig. — Jag har åfven låtit förfärdiga en ihålig Cylinder af tunn messing, en fot lång, och 2 tum i diameter, väl rund och polerad; vid ena ändan fästades et skaft af glas; med denna Cylinder gnedts et katt-skinn utlagt på et bord, hvaraf Cylinderns electricitet blef ganska stark, så at gnistrorne blefvo så hårde, at de af mine åhörare, som voro långst bort i en stor sal, hörde dem lika väl som de närmaste.

Physiographiska Sällskapets Handlingar I De-
len.

Årskillige lärde Svenskar hafva redan år 1772 förenat sig, at i Lund inrätta et Vetenskaps-Samfund, samt tilkallat många för Vetenskaper och Patriotisme kände utlånningar. Detta Samfund har blifvit kallat Physiographiska

ska

Åka Sällskapet, och har af sine Handlingars första del, utgifvit 3:ne stycken. *Det 1:sta* tryckt i Stockholm 1776; *det 2:dra* samt sedermera nu nyligen *det 3:dje stycket*, äro äfven utkomne, tillsammans 218 pag. in 8:o maj. med 3 Tabeller. Detta Sällskaps förnämsta föremål är väl Oeconomien och Natural-Historien, men det emottager dock äfven Beskrifningar på Kreaturs sjukdomars botande, samt Chemiska och Physiska undersökningar. Hr. Profes. RETZIUS är Sällskapets Secreterare. Det torde ej misshaga at här lämna något utdrag af de afhandlingar som kunna angå denna Tidnings ämnen.

Uti *1:sta stycket* hörer det måsta til Skånska Landt-hushållningen, men p. 38. läser man *Mineralogisk Beskrifning öfver Andrarums Alun-Skiffer-brott*, af Hr. MALMSTRÖM. Alun brottet är belägit i en backig och ojämn, af hvit och röd sand samt klapur bestående jordmån. Öfver skiffern ligger merendels hvit och röd sand; på et ställe lera; därunder är et lager af 3 til 6 kvarter Jord, blandad med skiffer, samt därunder rena skiffern. Följande oarter förekomma i denna skiffer. 1:o En så kallad klippa, som af 2 til 5 kvarters tjocklek öfverstryker hela fälten och består af en fjällig järnbunden kalksten. 2:o Et lager af svartgrå kalksten, stundom af 3 alnars mågtighet, hvilket har skiffer så väl öfver som under sig. 3:o Kiesbollar (*Arsenicum Schisti lenticularis atri*, Lin. *Skånska resa* p. 120), från en tum til 3 alnars dia-

diameter, dels klötformige dels flatrunde, hvilka ligga som körtlar i rikaste och renaste Alun-skiffern. De små kiesbollar bestå af en blekare eller mörkare svafvel-kies, men de större af järnbunden kalk, eller af orsten. 4:0 Kalkspats-ådror, merendels perpendiculairt hängande, understundom horizontelt liggande, af hvilken senare art den så kallade strålgipfen är (*Stirium gypseum*, Linn. *Gypsum striatum Wallerii*. *Gypsum fibrosum*, Cronstedt, ehuru den är en verkelig kalkspat och borde heta *strålkalk*.)

Uti en del skiffer finnes aftryck af insekter och musflor. I bråttet finnes äfven en så kallad *rdga*, som består af småtårnig på borst stående alun-malm, och mot öftra ändan förändrar sig i hvirfvel-gång.

Vattn framfilar på åtskillige ställen i bråttet, är järnhaltigt och fätter gul ochra som duger til olje-färg; på et ställe rinner et vattn fram som af stillastående blir grönt, och på andra ställen et grumligt hvitt vattn, som är modren til kalk-spaten. En ottondels mil från alunbrottet i söder är en gråbergsart med quartz, som efter försök håller Silfver, men anvisningen i dagen är ringa och mager.

Pag. 42 *Botaniska Observationer, af C. P. WEIGEL.*

I. Obs. angår *Aconitum Lycostionum*, af hvilken VON LINNÉ har 2:ne förändringar den *Nordiske* med blå och den *Tyske* eller *Sveitzer-*
ska

ska med gula blommor, men Hr. VON HALLER åtskiljer dem i 2:ne Species, samt säger den senare egenteligen vara de gamles *Lycodionum*, emedan den ej, som den blå, är giftig. Storleken undantagen, åro de dock ganska like, och komma bägge öfverens med den beskrifning v. LINNÉ gifver på *Aconitum Lycod.* Om de skola blifva tillsammans under en art, kunna de därföré nämnas:

Aconitum Lycodionum foliis palmatis, trifidis, incis, subvillosis.

α) *Cæruleum, caule inferne obtusangulo, ramis erectis. Habitat in Lapponia, Svecia, Norvegia, Imperio Ruthenico.*

β) *Luteum, caule inferne acutangulo, ramis patentibus. Habitat in Germania, Helvetia.*

2 Obs. *Lantana aculeata, foliis oppositis, caule aculeato ramoso, spicis hæmisphæricis, LINN. S. N. XII. T. II. p. 418.*

Greifswaldska Trågårdén har 2:ne tydeligen åtskiljde varieteter af denna växt nemligen a) *Lantana Mutabilis, — Corollarum laciniis crenulatis* och b) *Lantana Coccinea — Corollarum laciniis integerrimis, margine revolutis.*

3 Obs. *Melianthus major* och *minor* åtskiljas väl tillräckeligen genom bladfjällen (*stipulæ*) men så torde dock ej vara öfverflödigt at anföra de öfrige kännemärken, hvarigenom de åtskiljas. Bägge hafva blommat år 1774 under bar himmel i ktuka uti Greifswalds trådgård, *minor* i Maji och Junii, *major* i Junii och

Ju-

Julii månader. Deras skiljemärken äro at *Minor* har folia subtus subvillosa, *Major* omnino nuda, *Min.* har petioli alati, ala integerrima, *Major* folia decursive pinnata, ala petiolorum superne ferrata. *Minor* har stipulae geminae, distinctae, subulatae, sessiles, *Major* solitariae, petiolis adnatae, ovato-lanceolatae, amplexicaules, vaginantes. Uri *Minor* är pistillum calyce brevius (staminibus duplo brevius), i *Major* där emot longius (staminibus longius).

4 Obs. *Geranium Phaeum* LIN. har i S. N. XII blifvit skildt i 2:ne species; *fuscum* och *Phaeum*; detta senare beskrifves här noga; hvar efter des character blir: *Geranium caule erecto, pedunculis solitariis alternis oppositifoliis, petalis trifidis subundulatis.*

5 Obs. Af de Chinesiska frön som Hr. Professor BERGIUS meddelat, har år 1774 en *Amaranthus* upkommit, som hel och hållen är mörk svartbrun; den beskrifves vidare och liknar til utseende *Amaranth. tricolor*; men skiljes, emedan den ej har mer än 2:ne färgor; torde således få kallas *Amaranthus bicolor, foliis viridi, flavo purpureoque variegatis, glomerulis triandris axillaribus subrotundis, amplexicaulibus, foliis lanceolato-ovatis purpureis coccineo variegatis.* Des skiljetecken från *A. melancholicus* omtalas äfven.

6 Obs. Beskrifves en art *Cenchrus* ganska noga, samt de kännemärken som skilja den från de öfriga af samma genus, denna är *Cenchrus cili-*

siliaris LINN. *Mant.* 2:a. p. 302, och beskrives såst: *C. caule ramoso, spicis cylindricis patulis, involucellis setaceis, subtrifloris, interiore lanato longiore*; den blommade i Greifsvalds Trädgård uti drifbänck från Julii til October månad. Tab. 1. fig. 1 visar afritning af denna växt.

7. Obs. En ny *Datura* har blommat år 1774 i Greifsvalds Trädgård, utaf frön meddelte från Berlin. Den kan kallas *Dat. inermis, pericarpis inermibus erectis, caule herbaceo*. Dets beskrifning och skiljetecken afhandlas åfven.

Pag. 55. *Retzia capensis, et nytt ört-slag, funnit och beskrifvit af C. P. THUNBERG*. Denna växt som beskrives ganska noga, hörer til 5:te Classen, 1:a flocken, nåst efter Theophrasta. Slågtets kännemärke är: fruktgjömmet 2 rymligt, Blomman trind, märcket 2 klyft. Växer på högsta bärigen emellan Hottentots Hollands kloof och Houthuk. Blommar i December och Januarii månader. Figuren ses T. 1. fig. 2.

2:a. styck. Pag. 65. *Anmärkingar vid Skånes Mineral-Historia, Första stycket; af AND. JOH. RETZIUS.*

At Skåne har i ålsta tider varit hafsbottn, synes Auctör mycket sannolikt, åtminstone en stor del där af, samt det andra nås och öar. Jordmånen i Skåne är hufvudsakeligen svartmylla, lera, sand och ör. Bråntorfs mållarne äro åfven uttorkade sjöar. Leran som finnes i

Skåne är Blålera; Lerškiffer förekommer äfven. Vid Röstånga i Onsiö härads finnes eldfast lera. Stenmårg är funnen vid Fogelsång, nära Lund. Mårgel är mindre allmän i Skåne. Kalk finnes där ömningt i synnerhet vid flåskegrafven eller Balsberget; hvilket kalk-berg endast består af en oändelig mängd skal-djur; Belemniter finnas äfven mycket i detta bårg.

Pag. 104. Beskrifning öfver tvänne nya species Diosmæ från Caput Bonæ spei; af L. MONTIN.

Genom Hr. THUNBERGS och SPARRMANS upptäckter hafva åtskillige nya species af *Diosmæ* genus blifvit upptäckte. Hr. M. beskriver och på Tab. II. fig. 1 och 2. afteknar: *Diosma odoratissima* foliis ovatis glanduloso-crenatis, floribus geminis axillaribus, nectariis petaladeis, samt *Diosma corymbosa* foliis ovato-lanceolatis, carnosis, integerrimis.

Båda hafva aromatisk lukt, i synnerhet den förra, hvarföre den äfven säkerligen äger någon Medicinsk nytta.

Pag. 107. Montinia och Papiria, tvänne nya öteslag från goda hopps udden, beskrifne af C. P. THUNBERG.

Montinia. Mas, calyx quadripartitus, Corolla tetrapetala. Foemina, calyx & corolla maris, styli duo, capsula bilocularis. Hörer til *Dioecia tetrandria* efter *Viscum*. Af denna är endast et spec. under namn af *Caryophyllacea* beskrifvit.

Papiria, Corolla, supera sexfida, filamenta limbo breviora. Hörer til Hexandria Monogynia, näst efter *Alströmeria*. Af detta slägte upräknas 3:ne spec. neml.: 1:o *P. spiralis* 2:o *P. ciliaris* och 3:o *P. villosa*.

Pag. 112. Beskrifning, på hvad sätt, som Aloës-kåda uti Africa tilredes; insänd af **CARL PETER THUNBERG**.

Aloës-kåda nyttjas mycket i Medicin, och äges på våra Apotek af flera slag, från åtskillige orter.

Den Africanska från Cap tilredes således: Först affkåres et blad, hvilket lägges på blotta marken och nyttjas til rånta; andra blader affkjåras och läggas med storåndan inåt detta blad, å ömse sidor, emot hvarannan flera hvarf, at saften dryper af dem alla i understa bladets kupighet. Bladerna affkåras något från stammen och ge ej mera saft om de skåras i flere stycken, än då de endast på et ställe affkåras. På detta sätt affkjåras och hopläggas flera högar. En slaf kan ej tappa mer om dagen än en Calabafs eller et litet åmbar. Ingen prälsning brukas.

Sedan inspisseras saften i Engelska järngrytor, tils den ej dryper af en trådsticka, som doppas däruti.

Under kokningen affkummas den orenlighet som lägger sig ofvanpå; men den silas intet. Af 3 delar saft fås en del rå Aloës-kå-

da. Då faften fådt behörig tjocklek, gjutes den i trållådor at stelnä.

Handelen med denna Aloë är Holländska Ostindiska Compag. aldeles förbehållen. Bönderna sälja hvar mark i staden Cap för 3, 4 och stundom för 2 Holländske styfver.

Aloës växten, som är allmän i våra Botaniska Trädgårdar, växer där på alla berg, ofta til en mans höjd.

Pag. 128 Anmärkingar vid Puktörnet (Ononis arvensis LINN.) af A. J. RETZIUS.

VON LINNÉ har i första uplagan af *Flora Svecica* anfört 2:ne arter af *Ononis*, den taggige och tagglöse; men efter en LOESEL's, HALLER's med fleras anmärkning, hafva dessa växter, i de nyare Botaniska arbeten, blifvit af denna store Naturlärare förenade, emedan de påstå at denna växt första året är tagglös, men får de följande åren taggar. MILLER och andra hafva likväl anset dem som 2:ne särskilte Species. För at blifva förvissad huru härmed månde vara, har Hr. R. planterat i Trädgården uti Lund, både den som hade taggar, samt den som var dem förutan; bägge bibehöllo sig vid sin art, äfven då de af frön sedermera updrogos; hvarestefter anföras åtskillige andra kännemärken som skilja *Ononis arvensis* från *spinosa*.

3 St. p. 144. Berättelse om et slags Socker funnit

nit på granqvistar, inlämnad af JACOB VON ENGSTRÖM.

Intet socker af naturen sjelf alstradt är ännu bekant, utom det som finnes i Neëtarierne på Impatiens Balsamina (K. Vet. Acad. H. år 1774), och detta, som blifvit tagit på granqvistar i Upland, i början af Julii månad; det liknar aldeles socker, och smakar som socker med äggehvita blandadt. Det är ej hårdare än at man kan gnugga sönder det mellan fingrarne. Uplöses i åttika utan fråkning, äfven ganska snart i vattn. Tager snart eld och brinner med låga och lukt som socker. I en sked öfver ljuslåga smältes det til Caramell. Det är ej troligt at detta socker upkommit af trädet det fants uppå; ty inga tecken hade det til någon kådaktighet, ej eller kunde det från safven härflyta. Af Bien kunde det ej eller vara samlat; men den så kallade *Höningsdaggen* är det likaste ämne, hvaraf detta socker torde hafva sin uprinnelse. Det är likväl nog sällsynt.

Pag. 150. 2:ne arter af Snöripan, af LARS MONTIN.

Dessa bägge arter hade Hr. M. tillfälle at observera under des refa i Luleå lappmark år 1749, och beskrifvas här ganska noga, samt blifva sluteligen 2:ne färskilte species nemligen:

1:o. *Tetrao lagopus*, pedibus nudis squamatis calcaratis, tibiis pennatis, linea superciliari coccinea membrana concolore tecta.

Lappis Rehufak. Habitat in alpibus & sylvis lapponicis. Denna är större, lägger 13 til 14 ägg.

2:o. *Tetrao mutus*, pedibus tibiisque lanatis, linea superciliari coccinea nuda, cauda simplici truncata. Lappis Keron. Habitat tantum in ipsis Alpibus lappon. Denna art är mindre och lägger 8, högst 10 ägg.

Pag. 155. Anmärkningar angående slägtet *Gyrinus*, af ADOLPH MODEÉR.

Gyrinus natator är från äldsta tider bekant; men ALDROVANDUS redan kände ännu et annat species som han kallar *viola aqvatica*; det har dock sedermera åter råkat i glömska, så at för ungefär 20 år sedan viste man af ingen mer än *Gyrinus natator* som Hr. M. nu kallar *Pygolampis*. Sedermera feck Hr. SPENGLER *Gyrinus Americanus* från America; Hr. BANKS *G. australis* från nya Holland, Hr. SPARRMAN har uplåkt *G. grossus* och *formosus*; och Hr. MODEÉR sjelf har i Stockholms skårgård igenfunnit gamle ALDROVANDI ofvannämde *G. viola aqvatica*, samt från China fått en annan, som han kallar *Orientalis*. Alla dessa 7 arter indelas i 2:ne underdelningar α) ovalet och β) subcylindrici, samt beskrivas ganska noga.

Pag.

Pag. 163. *Thunbergia Capensis*: Et nytt växtslag från Africa; af ANDERS J. RETZIUS.

Hr. C. P. THUNBERG har meddelat Hr. R. denna växt, hvilken Auctor, honom oåtförd här beskriver, för at kunna nämna den efter denna af sina resor och infikter allmänt bekante Landsman, sedan den ört Hr. MONTIN uti Kongl. Vet. Acad. Handl. 1773 p. 288, under namn af *Thunbergia* beskrifvit, funnits höra til det slägte som *Gardenia* kallas, tillika med den ört, som i samma Handlingar 1776 p. 65 finnes under namn af *Rothmannia*.

Denna växt finnes vid Cap, blommor i November och December månader. Hörer til *Didynamia angiospermia*, näst efter *Cymbaria*. Dets caraceter är: *Capsula bilocularis. Corolla campanulata. Calyx 2 plex. interior multipartitus*. Den beskrives vidare til alla dets delar, och finnes afritad i naturlig storlek på Tab. III.

Pag. 166. *Aitonia Capensis*, af C. P. THUNBERG. Beskrives och finnes äfven afteknad på III Tab. Den hör til *Monadelpia 8 andria*.

Pag. 176. *Diospyros Ebenum*, eller äkta Ebenholtz, beskrifvit af JOH. G. KÖNIG.

Ingen af de Ebenholts forter, som RUMPH beskriver, kommer öfverens med denna Hr. K. beskrifning. Auctor har sjelf varit på Zei-

lon och upfökt detta tråd, samt är den första som därom gifvit pålitelig beskrifning. De gamle tråden gifva den svartaste Ebenholtz. Detta tråd hör til Diospyri Genus, har hög stam, i tjocka skogarne helt rak och tjockare än en människja.

Pag. 188 Utkast til en afhandling om Ogrås i Skånska Åkrar; af A. J. RETZIUS.

Här får man se hvad egenteligen förstås med ogrås, huru det fortplantas bland fåden, samt på hvad sätt ogrås skal förekommas. Sedan genomgås hvarje fort särskilt, hvarvid förekommer: om den yrfel, som af Bromus scaberrimus och Lolium temulentum förorsakas; om Orobanche major: at denna i Sverige sällsynte växt, ej lårer vara den ört, som i Lagboken förstås med *skärf-frö*, utan at därmed menas Thlaspi arvense eller penninge-grås, emedan skärf, på gammal Svenska, betyder penning; med flera artiga observationer.

Chirurgisk Casus, nyligen observerad uppå Kongl. Lazarettet.

En ung tjenst-piga här i staden af 21 års ålder hade på kort tid fått en svullst, något mer åt höger än midt i pannan, af et halft äggs storlek. Den härstammade ej af någon förutgående sjukdom, utan börjades först med

en stark hufvudvärk, några veckor för Jul. Men som sjukdomen tiltog mer och mer, nödgades hon omsider lämna sin tjänst och sökte sig in på Kongl. Lazaretter, hvarest hon genast d. 14 Januarii 1781 blef emottagen.

Hr. General Direkt. och Riddaren AF A-CREL och Hr. Assessor Dr. SCHULTZEN examinerade hennes sjukdom noga vid ankomsten; då den troddes vara af Siphylitisk orsak, hvarföre beslöts at göra förfök med mercuren. Dagen därpå Laxerade hon, och följande dagen börjades med mercurialia; svulsten i pannan förbants med Empl. mercuriale.

Om aftonen vid förbandet hade hon en stark och hög puls, hvarföre en åderlåtning på armen anstältes. Följande dagen var hon mycket matt och klagade öfver starck hufvudvärk, som mot natten blef ännu svårare. Pulsen var dagen efter ännu lika hög och hård, hvarföre åderlåtning å nyo repeterades. Någre dagar gingo förbi under nyttjande af förenämde medicamenter, men som krafterna minskades och symtomerne ökade sig, blef man föranlåten at flytta henne up utur salivationsrummen, samt lät henne då nyttja Laxativer och förenämde plåster på skadan. Sedermera beslöts at öppna Tumeuren, och den 25 Januar. lades Causticum Salinum därpå, samt förbante efter Chirurgiska reglorne. Följande dagen ömsades förbandet och såret betäcktes med Ungv. Basilicum. Med detta förband Continuerades

en hel vecka; men som det ej gjorde tilfyllest til svulstens bortrårade, så applicerades Lapis Causticus, som gjorde tilbörlig verkan. Patienten underkastade sig med rålamod allt hvad til dens hållas återfående var nödigt; men oaktat alla medel, tiltogo symptomerna. Hon plågades med en olidelig hufvudvärk och tiltagande oredighet. För at blifva underrättad om sjukdomens rätta grund-orsak, trepanerades hon d. 13 Febr. på Pannbenet, som blef blottadt til en Riksdalers vidd, på det stället, som var betäckt af svulsten. Benet fanns därunder cariöst, dels med löse i svulsten upstigne benskjärfvor, dels nedtrykte styckevis utur sitt planum.

Operation förrättades af Hr. Assessor SCHULTZEN i närvaro af Hr. General Direct. och Ridd. AF ACREL; då benet var genombåradt, upvalde utur fåret litet blodblandad materia (Sanie), liksom utur en göl, emellan pannbenet och Dura mater, hvilken materia förmodeligen hade sitt ursprung från den benröta, som man sedermera fann på botten af hufvudskålen uppå den så kallade Sella Turcica.

Pannbenets öppning förbants med en findon och linneskaft bestänkt med Balsam. Traumaticum, samt håftplåster och tjenlig Bandage. Efter förbandet gafs 10 droppar af Tinctura Thebaica. Dagen därpå var hufvudvärken något drågeligare; fåret förbandts, som förra dagen, och på kanterna lades Basilicum, hvarmed fortfors hela tiden. Men efter 6 a 7 dagars för-

förlopp, började symptomerna åter tiltaga, samt tårsken visa sig til stor myckenhet på tungan och i munnen, hvarefter hon afled den 26 Februarii. Under hela tiden var hon stilla, utan någon håftig yrsla, ehuru hufvudvärken var svår och hon ofta var oredig, samt låg i slummer. I början kunde hon ej släppa vattnet utan hjälp af catheter; men til slut gingo bägge Excrementerne, henne ovetande.

Dagen efter desd död öppnades hufvudskålen och fans vid Lobus anterior Cerebri, så på vänster som åfven på höger, en myckenhet blod samlad; rundtomkring det stället, där trepan fattes, var benet carieradt, åfven så kring sella Turcica, hvarest en stor blod-samling åfven var; Ossa Bregmatis voro på flera ställen angrepne uppå desd inre facies, och vid spina Cruciatata ossis Occipitis en liten uphöjning på integumenterne, samt benet därunder carieradt både på yttre och inre sidan, så at små öppningar gingo tvärs igenom benet.

Hvad som kunde vara orsaken til så mycken samlad, blod och benröta på så olika ställen är svårt at veta. För et par år sedan har hon, efter berättelse, åtskilliga gånger haft känning af fallandesoten, och då ofta stött hufvudet; men hon kunde ej gifva redig underrättelse, huru med desd hälfa sedan den tiden varit beskaffadt.

Vii Journal de Medecine, Chirurgie, Pharmacie etc. T. 55. Jan. 1781 a Paris, läses pag. 80 följande berättelser til Faculté de Medec. de Paris.

Fråns-febrar äro ännu de måst gångbare; til och med små barn hafva däraf varit plågade. — Alla Tidningar, intyga at de varit allmänne kring hela Europa. Man kan samla et stort antal Läkares observationer, hvilka alla bevisa at de måsta fråssor varit annandags eller Tertianer. De hafva gemenligen varit förenade med andra oordningar i kroppen och förstoppningar i synnerhet i mjälten. En öfverflödig, ruten, skarp och retande galle förorsakar de måsta tilfälligheter, som åtfölja denna feber. I allmänhet hafva de ej tålt kinabarken, utan man har merendels fädt skjöta dem med öppnande saker, medelsalter, samt utspådande, feberdämpande och laxerande medel. Många af dessa febrar hafva slutat sig med et rosaktigt utslag, hvilket hos en del sjuke, intagit sjelfva ansiktet.

Barnsängs-fruntimer och de som gifvit dia hafva stundom varit angrepne af en frisel-feber, hvaruti utslaget vilte sig på sjunde dagen från den rysning, som utmärker sjukdomens början. Man har med förmån nyttjat utspådande drycker, vattn och saften af Borrago i ansenlig mängd. En barnsängshustru bland dessa, hvilken genom urins och aflagets förstopp-

stopning kom i yttersta lifsfara, blef genom et hastigt purgerande Lavement, som återställde desse evacuationer, frållad.

Flussfebrar, åtföljde af svulne körtlar bakom öronen (hvilka ej betydde något farligt), af rosen i ansiktet, af ögon-sjukor, Coliker, rödföt m. m. hafva åfven visat sig. En qvinna vid den critiska åldern, fallen för ögonflussar, hade en betydelig sjukdom af detta slag; des ögon-Läkare lät henne laxera, hvar af inflammation på ögonen straxt lade sig, men en ganska håftig colik började i stället. Mr. DE L'EPINE blef tilkallad, och lindrade symptomen straxt medelst nyttjande af mjölkvassa och lindrande lavementer med vallmoge hufvuden uti.

Man har åfven observerat håftig hufvudvärk, raserie och dödande slag, (dock åfven stundom boteligt och åtföljdt med lamhet). Bland de färdeles anmärkningar, som blifvit inskickade, anföres M. GILBERT'S död, förorsakad af en nyckel som fastnat i början af matstrupen; han har nedsvålgdt den uti Phrenitisk yrsla, och ehuru en Chirurgus, på Patientens berättelse, noga eftersökte den uti svalget, fans han dock ej förr ån efter des död i kroppen.

Mr. HALLOT har upvisat en stor myckenhet af gallstenar, af en klar och polerad gul färg, bortgågne vid slutet af en gall-colik. De voro från et hirs-gryns til en liten års storlek.

Mr. DES BOIS har åfvenledes inskickat en
spli-

splittra med ganska stickande ojämnheter, funnen vid öppningen af gallgången (Ductus cholidocus). Den sjuke har haft ganska många och förvirrade sjukdomar; den förnämsta har varit gulfoten.

Mr. MAIAULT har gifvit historien om matstrupens förlamning (paralyfis), hvilken han flere gånger observerat och skjött. Han råder at låta patienten röka (utan tvifvel tobak) tills han kråkes, och gifva honom lavementer, hvaruti slås spiritueusa vattn, såsom melifs-eller ungerskt-vattn. — Sluteligen hafva åtskillige tjenstgörande Läkare vid L'Hotel-Dieu talat om en besynnerlig sjukdom hos barnfängshustrur; men den artikeln skal framdeles lårskilt omtalas.

Kongl. Franska Vetenskaps Academien har utsatt följande Fråga.

Gifvas det flera slags lymphatiska rör, såsom man hållit före? Hvarest taga de sin början och hvarest slutas de? Finnas de på alla ställen af kroppen? Huru äro dessa rör beskaffade uti de slags kjörtlar som Conglobatæ kallas? och änteligen: hvad väg taga de synbaraste stammar af dessa rör? Förenämde frågor äro de förnämste punçter, hvarom Kongl. Academien väntar uplysning. Men intet annat än såkre facta antagas.

Rön på kreaturs-kroppar kunna stundom
som

som hjälperedor tillåras, men måste hämta sin stöd och styrka af dem man på mennisko-kroppar anstält; och som delarnes beskaffenhet, vid et sjukligt tillstånd, ofta ej är så enligt med naturen; så skola de kroppar hvarpå desse rörs beskaffenhet undersökas, vara i det måst friska tillstånd som möjligit är. Svaren skola inskickas innan d. 1 Januarii 1782 med diverse och namnet försegladt. Vid Påsk samma år dömmes om belöning, som är utfatt til 1500 Livres,

Alla utländske lärde och de Franske, som ej äro Kongl. Aeademiens Ledamöter, kunna råfa härom.

Afhandlingarne skrivas på Latin eller Fransyska. Auctorerne anmodas at noga berätta huru och med hvad slags instrumenter de up-täkt dessa rör, samt nämna de ämnen, som blifvit nyttjade til injection. Då så finnes nödigt böra äfven ritningar åtfölja afhandlingarne. (*ROZIER'S Journal de Physique Febr. 1780 p. 166*).

La Faculté de Medecine a Paris, har vid Dets sammankomst d. 28 sista. December utlatt följande ämne at afhandla innan detta års slut: *At upgifva de åtskilliga slags Convulsioner, hvar-af barn ofta plågas, deras orsaker, kännetekn, utgång och botande.*

Belöningen är 200 Livres. Svaren inskickas

Om Synchronotomien el. Sect. Symphys. ofs. pubis. (Fortfätt. från p. 203).

Herr Professor SIEBOLD i Wurtzberg är den andra i ordningen, efter Hr. SIGAULT, som förrättat Synchronotomien, och des casus är märkvärdigare, än den SIGAULTska. Uti bref til sin vän Hr. Profes. RICHTER i Göttingen lemnar han därom följande underrättelse (se RICHT. *Bibl. 4 B. p. 578*): Hustrun, som opererades, hade, af rachitiske orsaker, fått et trångt bäcken. Hon var nu 8:de gången födande. Af de 7 föregående barnen hade et blifvit styckevis tagit ifrån henne, de öfrige 6 voro, efter svårt och långsamt förlofsningsarbete, komne döda til verlden. När Hr. S. denna gången kom til henne, hade vattnen redan 4 dagar förut bortgått. Vid operationen, som då företogs, fant han mycken möda at, med en stark scalpell, til hälften genomskära det tjocka af Symphysis; den andra hälften, som var aldeles benaktig, nödgades han genomslåga med en liten fåg, som hade knapp på åndan (1). Hvarken blåsan, uringången eller clitoris blefvo skadade. Blödninngen var obetydelig. Hustrun kände inga smär-

N° 17

R

tor,

(1) På inre sidan komma Isbenen tämmel. nära tilhopa, så at sychondrosis dem imellan är nog tunn, och torde således, vid Operation vara lätt, at, genom vikning med instrumentet åt någondera sidan, råka på benet.

ror, utan då sågen rörde huden. Fostret låg illa och förlofsningen skedde genom vändning, som var svår, emedan Lifmodern, efter vatt-
nens afgang 4 dagar förut, hade starkt fam-
mandragit sig omkring fostret. — Åttonde da-
gen efter operation började urin flytta ur så-
ret och aldeles icke genom uringången; icke
eller någon droppa genom et rör, som man
införde. Men at likväl icke blåsan eller hen-
nes hals lidit skada under operation, var ty-
deligt däraf, at denna urinens utflytning ge-
nom såret, först efter 8 dagar infant sig (2).
Hr. S. ansåg orfaken vara en inflammation i
blåshalsen eller uringången, och at där forme-
rat sig en gangrenös skorpa, och det af den
anledning, at Isbenen och lären, efter opera-
tionen, måtte ganska våldsamt bändas från hvar-
andra, hvarvid blåshalsen och uringången, u-
tan tvifvel, blifvit mycket spån-
jade. — Urinens onaturliga afgang genom så-
ret varade 3 veckor; då infattes et rör i urin-
gången, genom hvilket urinen merendels flöt
ut; såret blef mindre ock fick bättre utseende.
— Då Hr. S. skref detta, kunde den opere-
rade, utan möda, gå omkring i rummet och
be-

---

(2) Detta bevisar endast, at uringången eller
blåshalsen icke blifvit aldeles genomstucken;
men deraf följer ej, at ju någon rifning
kunnat hända af sågen, som sedan blifvit en
orsak til inflammation, m. m.

bestiga trappor. Urinens afgang var naturlig och viljan underkastad, utan tilhjelp af rör. Såret hade förminskat sig til en liten fistulös öppning, ur hvilken ingen urin flöt, om den sjuka, när hon ville låta vattnet, trykte den til med fingret; men i annor händelse, märktes några få droppar därigenom utsprä. — Aldrig klagade patienten öfver smärtor i bäckenbenens bakre föreningar. — Några tåmmeligen stora benskårivor hade ur symphysis aföndrat sig. — Ingen binda blef anlagd omkring bäckenet, emedan Hr. S. i början ej kunde göra det, för den spänning och svulnad, som befants i underlifvet, och sedan trodde han det hvarken vara rådeligt eller nödigt (3).

Af Hr. SIGAULT utgafs år 1778, i Paris: *Discours sur les avantages de la section de la symphyse.* 26. sid. 8. En kort grundritning til et större verk, som Hr. S med första tän-

R 2 ker

(3) Hr. SIEB. hade åtminstone tjent mig därmed, om han sagt, på hvad sätt Isbenen blefvo åter förenade, utan binda; ty de foga sig icke otvungne tilsamman, sedan de en gång uti symphysis blifvit skilde, utan behålla det millanrum af en tum, mer eller mindre, som vid operationen, sua sponte, upkommer; men kanske detta millanrum, i Hr. SIEB. casus, sedan fylt sig med bråsk? Sådant blefve åtminstone fördelaktigt vid nästa operation, om den skulle behövas på samma subject.

ker göra allmänt, och hvaruti han nöga ämnat beskrifva operations-fättet, händelserna, i hvilka operationen blifver nödvändig, och tillika lemna underrättelse om alla de casus, i hvilka den blifvit försökt. Hr. S. hade sjelf redan 4 gånger förrättat operationen, och uti Provincerna af Frankrike var den 8 gånger verkstald, alltid med god framgång; ty ehuru en (4) af de 4, som Hr. S., och en af de 8, som andre opererat, icke kommit med lifvet igenom; så kunna likväl desse 2:ne olyckor ingalunda räknas på operationens räkning, emedan de härrört af orsaker, som med den ingen gemenskap haft. — Nu vore synchondro-

(4) Denna var hustru VESPRE (Se Hr. Profes. TODES Bibl. 7 B. p. 455), 29 år gammal, 30 tum hög, (således lika med et vanligt 3 års gammalt barn,) af Engelska sjukan mycket vanskapelig, och hade aldrig kunnat gå utan kryckor. Hon blef likväl gift och hafvande. Lilla diametern i bäckenets öfra öppning var $2 \frac{1}{2}$ tum; fostret båd sidan. Hr. S. i närvaro af åtskillige Läkare, förrättade operation, fostret vändes och man hade möda vid at få fram dess hufvud; det lefde ock ej mer än $\frac{1}{2}$ tima, och modren dog på 5:te dygnet, ex inflammatione & gangræna partium genitalium, som man tillskref antingen tryckningen af fostrets hufvud eller uteri inklämning uti det trånga bäckener.

drotomien, efter Hr. SIGAULTS tanka, både i Frankrike och andre Länder, så ofta försökt, at ej mer skulle behöfvas, förat efter årfarenhet kunna döma däröm. — Operations-fättet är korteligen detta: Qvinnan lägges (på rygg) liksom när vändning skal förrättas eller Tången appliceras; man spänner huden något och genomskår den med en rak bisturi från öfra kanten af Symphysis til commissura superior labiorum vulvæ. Med denna skårning löndrar man åfven bandet, som betäcker och fälter främre sidan af symphysis, hvilken ock då straxt genomskåres. Ibland upkommer en blödning, som gemenligen likväl af sig sjelf uphörer. Bjuder barnet hufvudet, så öfverlemnas nu förlofsningen at naturen (5); men i annor hån-

R 3

del-

(5) Här menas vål: hufvudet i riktig stälning och med förbehåll af goda värkar? i brist af hvilka, vändning, Vectis eller Tången torde fordras, så framt man icke, som Hr. CAMPER (p. 197), kan fatta hufvudet med bågge händer och draga det fram. Jag har, tillika med Anatomizæ Profess. Hr. Doct. TINGSTADIUS och Prosect. Hr. Doct. HALLENBERG, på Anatomie-Salen härstädes, velat eftergöra Hr. CAMPERS försök; men, til olycka, var det döda fostrets hufvud litet och bäckenet på qvinno-cadavert stort, så at det förra lätt kunde passera genom det sednare, utan Synchondrotomie; men när vi en gång få tjenlige

delse göres vändning. — Efter förlofsningen betäckes såret med charpie och compresser. När 14 dagar äro förbi, kan kvinnan gemenligen gå och såret är låkt (6).

Hr. SIGAULTS medhjelpare vid första operationen, Hr. ALPH. LE ROI, utgaf samma år *Recherches Historiques & pratiques sur la section de la symphyse etc.* Paris. 128 sid. 8, och, såsom suite til desse, utkommo af Hr. RETZ. *Observations interessantes en faveur de la Section de la symphyse du pubis: ouvrage dont le but est de repondre à un memoire des Medecins & Chirurgiens d'Arras, intitulé: Examen des faits etc.* (7), Paris. 1778, 66 sid. 8. — Uti fina
Re-

---

subjecter af bägge flagen, kunna vi döma om Hr. CAMPERS uppgift, hvars riktighet man imedlertid icke vil draga i tvifvelsmål.

(6) Uti *Journ. de Paris* af d. 7. Apr. 1778, låses et bref från Hr. DESPRES DE MENMEUR uti S. Paul de Leon i nedra Bretagne til Hr. S., däruti han berättar sig hafva förrättat operation, äfven på en Soldat-Hustru, som dymedelst fick en lefvande son, och kunde redan 4 veckor där efter gå $\frac{1}{2}$ Tysk mil, utan kåpp. — Gud gifve det vore sant, säger Hr. Profess. TODE (Med. Chir. Bibl. 7 B. p. 446).

(7) *Examen des faits relatifs à l'operation de la Symphyse, pratiquée à Arras par M. RETZ, Doct. en Med. & M. LESCARDE, Maitre en Chir. Arras 1778, 20 sid. 8.*

Recherches etc. anmärker Hr. LE R. at PINNAU (SEV. PINÆUS *de virginit. notis etc. Lib. 11. Cap. X?*) redan föreslagit synchondrotomien. (Det blir nog hådragit). — Vid operationen böra ej knåna för mycket och endast småningom åtskiljas. — När den främre diametern i öfra bäckenet blott håller 2 tum, så kan, medelst en utvidgning af 2 tum 9 lin. eller 3 tum, hufvudets genomgång blifva möjlig. Hölle denna diametern endast 20 linier, så blefve visserligen en utvidgning af hela 3 tum oumbärlig, och således väl operat. Cæsar. nödig; men ingen observation bestyrker, at en så kort diameter någonsin förekommit. Håller den $2 \frac{1}{2}$ tum, så är sect. symphys. det enda räddningsmedel för moder och barn; äfven, om den håller fulla 3 tum; dock kan man passa utvidgningen efter hufvudets storlek. Vid $3 \frac{1}{4}$ tum är tången oftast onyttig. Vid $3 \frac{1}{2}$ tum och et stort hufvud, måste visserligen sectio symphys. göras; men först bör man försöka, at med tången hopklåmma hufvudet. En sådan opererad bör endast de 8 första dagarne vara amma åt sit barn, emedan lochia flyta starkast, då det ligger vid bröstet. — Rätt väl kan man flera gånger på samma person anställa denna operation; ty hvarföre säger Hr. R. skulle icke den nya substancen också kunna upmjukas? Men återföreningen tyckes mera ske genom något ligamentöst, än genom bråsk.

Hr. RETZ försvarar sig uti sina *observations*

interessantes etc. emot 9 Doctorer och 5 Chirurgi uti staden Arras, som förklarar den af honom och Hr. LESCARDE förrättade sect. symphys. för aldeles onödigg (*Examen des faits etc.*), emedan de hos den opererade qvinnan (som dog på 4:de dygnet, ehuru ej af operationens påföljder) funno lilla bäckenets mindre diamet-
 10 rer, när Isbenen voro hopfogade, hålla 2 tum
 10 linier, hvilket de ej anfågo såsom någon
 vanskapnad. Men Hr. S. visar tvårtom, at
 det onekeligen var en missbildning, när den
 diametern endast hade 2 tum 10 linier, som
 borde hålla 5 tum, och at, i sådant fall, an-
 ringen den Cefariske operationen, eller ock
 synchondrotomien vore aldeles nödvändig; och
 företrädet, som denna sednare borde hafva fram-
 för den förra, ville han äfven ganska väl för-
 svara.

Jag börjar råtnu bli yr i hufvudet af de
 många synchondromitiska afhandlingar och hän-
 delser, på hvilka år 1778 varit fruktbart, och
 befarar, at det ej skulle gå mina läsare bättre,
 om jag ville anföra alt hvad i Journaler och
 fårskilde skrifter, såsom mig bekant, i den vå-
 gen hittills utkommit. Hvad jag redan anmärkt,
 är nog til den historiska underrättelsen om o-
 perationens första upkomst, och at öfverty-
 ga, det han icke allenast intet är farlig, utan
 äfven ganska nyttig och en vålgärning för
 människjo-slågtet. En Auctor (*Reflexions sur
 la section de la symphyse des os pubis. Par M.
 M. S.*

M. S. — Med. & Chir. de la montagne.) uti *Gazette Salulaire*, d. 7 - 26 Febr. 1778, säger: *Operatio Cæsarea* har hunnit til sin fulkomlighet, *sectio symphyseos* dr i sin barndom: Den förra har blifvit 2000 gånger anstaldt, och vid pass 15 gånger lyckeligen aflupit (8). Den senare dr en gång förrättad, och strax blifvit bekrönt med den önskeligaste utgång (9); och man skulle tycka, at denna operation icke borde träffa för-

R 5

kasta-

-
- (8) Det måtte vara en kunnig man denna Hr. S., och skada at han ej underrättar oss, hvarifrån dess calculer äro tagne? Men alfvarsamt! Jag tviflar väl på, at operat. Cæsar. blifvit 2000 gånger anstaldt, och at den ej mer än 15 gånger lyckeligen aflupit, det var et nog groft misstag at lägga för uplyst folks ögon. Hr. SIMON (Mem. de l'Ac, R. de Chir. T. I p. 623 följ.) anförer 66 gånger, som den lyckligen blifvit förrättad. Utom en qvlnna, bland dessa, som jag p. 139, i not. sagt 7 gånger (6 gånger är tryckfel) undergått denna operation, så nämner Hr. SIM. 2:ne som 6 gånger, en som 5 gånger, 3:ne som 3 gånger, 3:ne som 2 gånger och 27, som en gång hverdera, genom *sectio Cæsarea* blifvit lyckeligen förlöste.
- (9) Så öfvermåttan lyckelig var väl icke utgången, at det ju med mera skäl kan sågas om den första Cæsariska operationen. Se p. 193. i noten.

kastare, sedan den både af förnuft och åfarenhet har de bästa skäl på sin sida; men icke des mindre hafva åtskillige, åfven berömde män, stigit ut på fältet för at bestrida synchondrotomiens nytta. Bland dessa vil jag nämna: ARNH. BAMPs, PIET. (I), B. C. FAUST, *WILL. HUNTER och LEPPENTIN, som alla med starka argumenter söka försvaga denna operationens grunder, och äro, til en del, åfven icke sparsamme i sådanne uttryck, som man, på vårt språk, skulle kalla *ovett*; men som likväl är mindre skymfligt för Hr. SIGAULT och hela Medicinska Faculteten, än om det vore sant, hvad en vis Läkare skrifvit från Paris, d. 30 Jan. 1778, til Hr. Doct. WILDERDING i Vien (FAUST *untersuchung des Werths der trennung der*

---

(1) Denne går rätt illa åt Hr. SIGAULT uti sina *Reflexions sur la Section au pubis etc*; Han hade sjelf varit tilstådes vid hustru SOUCHOTS första förlossning och åfven förrättadt den genom vändning, så vida lyckligt, at fostret, som var stort, kom helt, ehuru ej lefvande fram, och som Hr. S. ingen ting nämner därom, så förebrår honom Hr. P. det, och tillika, at han sagt, det de första 4 barnen blifvit massakrerade, som likväl ej vore sant. (Jag har icke funnit Hr. S. tala om något massakrerande, och därför p. 199. i noten sagt, at fostren kommit hela fram, ehuru modo *præternaturali*).

der Schoosbeine. Gotha 1778 p. 70.) Han säger: Jag har sedt och examinerat hustru SOUCHOT, äfven som flere andre och alla mina Collegæ och Professore, hvilka enhälligt påstå, at hon i all sin lifstid får behålla en *incontinentia urinæ*. De alménna skrifterna säga, at hon kunde göra alla sina *functioner* och rörelser, som förut; men det är alt falskt. — Hon kan icke få 4 minuter. Här af får man en obehagelig anledning at frukta, det Hr. S. och Med. Faculteten strukit ofs om munnen med en ofanning, i hånseende til hustru SOUCHOTS lyckeliga återstålning; men bevisar likväl ingen ting mot operationen, som icke är farlig, när den med nog varsamhet förrättas och patienten efteråt behörigen skötes.

(Auctör har ej denna gången insändt mer än detta; således får man, emot des löfte (p. 203), vänta slutet framdeles.)

Någre hinder, hvilka ligga de tagne Medicinal-författningar i udgen, af G. L. (Fortfättning från p. 217.)

Om ytterligare de hinder betraktas, som läggas de tagne Medicinal-författningar i vågen, så förekommer et slags folk, hvilket aldrig kan vara något med desse författnings tilbörliga handhavande, emedan de förbjuda det utöfningen af des fördärfveliga konst; och således at fulgöra sin oförläteliga vinnings lystnad, och oanständiga lättja; alltid ombeslitadt, hu-

Huru det må kunna lägga hinder för dessa författningar i vägen. Det äro de bland Allmogens kringfarande qvacksalvare, hvilka åfven i städerna, ja, i fjelfva hufvudstaden, icke äro sällsynte. Dessa bestå af åtskilligt slags folk, så af man-som qvinno-kön. Och ehuruval sådane personer, lyckligt vis, hos oss icke äro så öfverflödande, som annorstädes, eller drifva at få uppenbarligen visa sig; äro de til åfventyrs så mycket mera farlige, som de äro mera dålige, och så länge de icke med flit blifva efterlökte, och i sine fördärfvelige göromål hindrade, göra de til en stor del alla de författningar onyttige, som lända til folkhopens ökande och bevarande.

Det ligger dem först och i synnerhet om hjertat, huru de hos gemene man och den enfaldiga hopen, måtte på alt fått förringa och med de svartaste färgor afmåla verkelige och rättskaffens Läkares förtjenster och insigter; dervid icke förgåtande oftanånade författningar, dem de med mycken konst göra för allmänheten misstänkte. Huru beställsammt voro icke Lönn-läkare och qvacksalvare sysselsatte 1759, då de 3:ne förste Fattig-Medicorum systerflor inrättades i Stockholm, at göra denna vackra inrättning mindre behagelig för dem, som sig deraf egenteligen skulle begagna, jag menar den enfaldiga och fattiga folkhopan, medelst utspridda rykten, at de barn, som njöto frje
Me-

Medicamenter, skulle vid timande dödsfall, vara til Anatomien förfallne? och huru tröge voro icke desse fenare i anledning deraf, at vid den farliga koppfmittan 1760, söka hjelp hos de tilförordnade Läkare, intils en händelse på Södermalm, deråst hos en enda man 5 stycken barn, som af koppor dogo, och på en gång vordo begrafne, väckte Kongl. Slotts-Canceliets nymärksamhet, hvilket igenom utfärdade och å Predikstolarne upläste Publicationer, gjorde et dylikt rykte til intet? hvarest de fattige nogsamnt anmälte sig til undfående af hjelp. Genom så beskaffade steg, bana de sig oförmärkt väg til et förtroende, som ännu mer ökes, genom uppvifande af diktade bevis, genom et öfverdrifvit skryt om sine egne förträffelige Medicamenter, och om deras öfvernaturliga kraft at häfva alla sjukdomar.

Jag vil och bör icke vidare fördjupa mig uti betraktelsen af et ämne, hvarom redan så mycket blifvit både talat och skrifvit; men jag skulle näppeligen förmås at tro, om jag det icke sjelf för några år sedan sedt, at, då ibland allmogen på landet gångbare och nog farlige febrar voro å färde, funnos håstbytare, permitterade Soldater och lösa qvinspersoner med flera, resa omkring ifrån socken til socken, och med många konstgrep, skryt och uptog åt Allmogen försälja sine Läkemedel, til tjo, och kanske flera refors högre värde, än de

de verkligen ägde, och bestodo måst uti någre af dem sjelfve sönderstötte rötter, heta oljor, magdråppar o. s. v. Allmogen således införd af detta folkets bedrägeliga och smikrande löften, försakade til en stor del, de sannfärdige medel och säkre utvägar, som af Öfverheten voro vidtagne til desz hjälp: och mången torde, i brist af detn ödvändigaste, hos sin granne eller vän, til låns förskaffat sig de påningar, hvarföre han tilhandlat sig et medel, som han trodt tjena til sin hälsas återfående, men tvärt om; och hvilket, i anseende til kostnaden ändock kunnat vara drageligt, om det icke sluteligen kostat honom lifvet.

Mig är det icke tilståndigt, at för sådant folk föreslå någon vederbörlig nåpåt, hållt de redan derom tagne, och detta mål rörande författningar och lagar äro nog tydelige; men jag önskar endast, at krono-betjeningen å landet, eller de, som uppsigten öfver dylikt folks göromål närmast åligger, ville med någon mera upmärksamhet än hittils, dem efterspana, fasttaga, och til sådant arbete hålla, som de hafva lärdt och kunna förrätta; hvarigenom de i sin mån kunde förvandlas ifrån skadelige til nyttige medlemmar i samhället, och såmedelst afhållas ifrån utöfningen af en Vetenskap, hvar til fordras Lårdom, förfarenhet, all mänsklig försiktighet och omtanka.

Uti hufvudstaden Vien, och, om jag rätt påminner mig, äfven på andra ställen utom lands,

lands, år den författning vidtagen, at nemligen göra sig underrättad genom en noga undersökning, hvilka personer de äro, som utöfva Läkare-konsten i städerna och i synnerhet hufvudstaden; då de, som befunnos icke vara på et vederbörligt sätt införlifvade uti någon af de Classerne, dem öfverheten auctoriserat, och således laglige; böra antingen, som ofvanföre nämt år, hållas til det hand- eller annat arbete de lärdt, eller ock, i brist af lyd- nad, förvisas staden.

Enär Kongl. Medicinal-ordningarne af år 1688, ålagdt unge promoti Doctores, innan de få utöfva sin Vetenskap i hufvudstaden, at up- ge bevis, det de redan i 6 år practiserat annorstädes i Riket, eller äro under någon äldre och mera årfaren Läkares tillsyn och rådgif- vande: huru kunna då obehörige personer, u- tan pröfning, utan insikter, utan årfarenhet grundad på insikter, blott af en otilbörlig och lättjefull vinnings lystnad, så oförsynt få van- ka omkring och bedraga den enfaldigare folk- hopen.

(Fortsättning en annan gång.)

Om fuskerier i Läkare-konsten.

Bland andra lårorika reflexioner, med hvil- ka Hr. Assessoren Doct. G. LUND uti sin vac- kra och styckevis införde afhandling om nä- gre hinder, hvilka ligga de tagne Medicinal för- fattningar i vägen, gjort Veckoskriften för Lå- kare

kare och Naturforskare interessant för det allmänna, böra äfven de räknas, som angå Läkarekonstens utöfning af obehörige personer. Man tviflar ingalunda om den goda verkan, som detta, i vår uplysta tid, lär hafva, ehuru med den öfvertygelse, at, så länge världen står, skola icke fuskare och fuskerskor i Läkarekonsten sakna patienter, hvilka med fullt förtroende öfverlemna sig i deras kur. Det lär ock icke blifva någon förnuftig Läkares hopp, at kunna åstadkomma en allmän reformation i den delen: *Vulgus vult decipi*, och man får åtnöjas med, at hafva varnat, hvarefter det blifver för deras egen räkning, som handla där-
emot.

Kunna exempel verka förbättring, så vill man här, efter hand, anföra några, nyligen förekomna, som bevisa huru löjlige fuskare äro, huru vål de blifva uptagne af en okunnig allmänhet och huru farligt det är, at anförtro sig åt dem.

Följande händelse til en början:

Uti skrifvelse til Kongl. Collegium Medicum, dat. Westerbottns Lands-Cancellie i Umeå d. 24 sidstl. Februar. berättar Hr. Grefven och Landshöfdingen m. m. C. W. LEYONSTEDT, at Provincial-Medicus Hr. Doct. GRYSSELIUS uti Luleå stad träffat en man vid namn GERHARD LORENTZSON SÖRLING, som utgaf sig för Medicinæ Candidat, och hade, så i staden,
som

som närmast belägne Socknar börjat föreskrifva medicamenter och bota sjukdomar. Såsom bem. Doct. fann denna man utan alla documenter, som kunde legitimera dets person, så anmåltes det hos Magistraten, och därifrån genast rapporterades til Herr Gref. och Landshöfdingen, hvarpå sedan de nödige anstalter verkställdes, som vidare af följande documenter kan inhämtas :

1:mo SÖRLINGS affärdande til Umeå.

Stadsbetjenten LARS BERGSTEDT varder härmedelst anbefald, at härifrån staden bortskaffa qvackfalvaren GERHARD LORENSSON SÖRLING til närmaste Kronobetjente på landet, som låra draga förforg, at bemålte SÖRLING blir med riggare-skjuts forskad til Vållof. Lands-Cancelliet i Umeå, at derstädes til ansvar ställas, Luleå d. 2 Februar. 1781.

På Ämbetets vägnar

NILS PETER BERGSTRÖM.

I anledning af Högvälborne Hr. Grefvens, Hofmarskalkens, Landshöfdingens och Riddarens LEYONSTEDTS til mig ankomne höggünstiga ordres af d. 10 sidstl. Februar., varder förberörde af Luleå Lof. Magistrat til mig förstånde qvackfalvaren eller Apothekare-Gefällen GERHARD SÖRLING, härmedelst förpassad, at med riggare-skjuts Krono-betjente imellan afföras til

Umeå Högvallof. Lands-Cancellie. Luleå d.
16 Februar. 1781.

AND. OTTONIUS
*Expeditions-Fogde uti W. bottns
Låns 3:dje Fögderie.*

*2:do Luleå Sockens åstundan at få SÖR-
LING til sin Läkare.*

Högvalborne Herr Grefve och Landshöf-
dinge m. m.

Underskrefne Socknemån åga våll största
foug i underdånighet prisa Öfverheten för en
nådig anstalt af Förordnad Lekare, hvilka för
det allmänna kallas Medici Doctor och Lands
Fällskjår, de ock i landet åro och af folcket
efter Författningarne årligen lönas: kunna ock
på Statfioner vårckställa Curer och besöka de
sjuka som finnas till vid allmän Lands våg
medelst snara Refor; uti thetta vidsträckta Lån
är nogsam till finnandes hvad desse Herrar Le-
kare uti här inkomne smittosamma sjukdomar
med hinna i rättan tid gjöra Folcket hjelp,
som illa år, och ehuru obegripeligit dett vara
kan likvål varit synbart, likasom menniskjor i
sjukdomar; uti brist af Medicamenter i förr
tid gådt ur Nåda tiden.

1687 års Kyrko-Lag vittnar Høga Öfver-
hetens omsorg redan varit at för se land och
folck med Sokne Apotheken; hvilka klockare
borde förestå och innan de sådane syflor finge
til-

tilltråda voro skyldige bevis förete at kunna rätt öppna åder och rätt utgjöra förenämde värk: Vår aller Nådigste Konung GUSTAF Den III:dje har i högsta Nåde sedt största angelägenheten häraf och derföre noggrant, icke länge sedan i Nåder befalt alla Kyrko-Herdar i Konunga Riket at af Kyrkornes medel ifrån Apotheqven Reqverera nödvändige och för alla sjukdomar behöflige Medicamenter, som kallas Sockne-Apothek; Hvarjemte så våll Pastor som allmoge i hvar sin Socken skulle utse en förståndig man dett förestå skulle, också af Apotheket til de sjukas behof utdela Medicamenter, att egenteligen för de samma ej fås någon betallning.

Underskrefne Socknemån å egne och hvar sin Sockens Vågnar åro i så beskaffade omständigheter föranlätne, i djupaste ödmjukhet anhålla, icke allenast at Herrar Pastorer i hvarje Socken utan gensäjielse ifrån hvar sin Kyrka må blifva pålagt utlemna penningar til Medicamenters inkjöp, utan ock at oss i Nåder förunnas till des förestående så som egen Lekare för våre Socknar skydda och behålla Apothekare Gefällen GERHARD LORENTZSON SÖRLING född i Söderman-Land som här å orten någon tid sig uppehållit, vist prof af förfarenhet i Fällskårs insigt, at Leka all botelig invärtes och utvärtes sjukdomar; och som mera varit bevist flera opera, Lekare hållit för betenckligt at vidröra.

Igenom någons Recommendation har sidst berörde man medelst Magistratens Hand-Räckning blifvit som obehörig Lekare från staden Luleå utförd men af oss tills vidare annammat och derütinnan stadens Herrar Handlande och öfrigit Borgerfkap med godt loford för våll hafva gjordt deth taga.

En nådig Resolution afvacktas och med djupaste vördnad framhårdar

Eder höga nådes

Underdån ödmjukaste
tjenare

JOHAN PEHRSSON i Pedersön
efter Fullmakt af Luleå Socken.

Detta jemte 17 st. bilagor, remitterades til Provincial-Medicus Herr. Doct. GRYSSELIUS, som uti sit utlåtande däröfver ej annat kunde, än förklara Sörling för en qvacksalvare, hvilken borde anses efter 1686 års medicinal-förordning; til ytterligare bestyrkande hvaraf han uti affskrifter bifogar:

3:o *En besiktnings-attest.* 4:o *Recepter.* 5:o *Föreskrift til medicamenternes bruk och regime, utaf SÖRLING författade, och* 6:o *Et bref från Apothekaren TANCK.*

Besiktnings-attesten lyder såhär:

Underteknat at bonden HANS PÅRSSON i Vestmarck säger sig blifvit slagen af: JÖNS ERSSON i Vestmarck? i skog och marck: anhåller hos mig om besiktning. Så är den vänstra

stra sidan framför armen gent emot bröstet stötter at det: öfvra bröstbenen äro bräckta Dito hufvudet finnes vara slagen öfver gässan som väl kunnat fordra et dödande slag å båda sidor -- som härmed atesteras Luleå d. 24 November. 1780.

G. L:SON SÖRLING
 Medicine Candidat. & Chirurg.
 Milita & Aula (I).

Recepterne, som han eländigt smort ihop och värre på Latin skrifvit, vil man, til undvikande af vidlöftighet, här utelämna, hållt ingen annan kunde förstå dem, än Läkare, och desse skulle vist icke af deras innehåll vara mycket upbygde; at roga äro de ock otjenlige til. Man vil fördenskull håldre införa SÖRLINGS *Föreskrift til Medicamenternes bruk och regime*. Den lyder så här:

Man låter hämta Rönbarck på Latin kallad *Cortex sorborum* til 3 a 4 sklp., torckas och hackas smått som Cardus tobak koka den lyckt med 4 kannor vattn tils 3 kannor återstår, i slutet på kokningen lägges der til 8 lod victerial på latin *Victerobum Comune*. sedan det klara affilas igenom en linne duk eller fevete. förvaras i boutelier i källaren. Hvaraf den

S 3

fju-

(I) Denna råbråkade Latin vil säga: *Medicine Candidat samt Fält-och Hof-Chirurgus*. Under et af *Recepterne* kallar han sig *Med. Cand. och Pharmacia Studiosus*

Sjuka dricker alla mornar klockan 6: ett halft kvarter 2:ne timar där efter tages in pulvret; uti för mjölk. om den sjuka förmår att dricka vid sängtiden äfven ett halft quarter är eji orådligt. Under medicaments nyttjande förbjudes mycken hård och salt mat. Af berörde Decoekt är eji skadligt at nyttja en månad dageligen. Den sjuka i det högsta taga sig vara först tänka sedan tala så följer alt annat godt till.

Alla aftnar bör den sjuka låta gnida sig med en yllen strumpa på ryggen eller så kallad roon. Då detta Continuerar förmodas med Guds tilsiyndelse af nåd och hjelp.

G. L:SON SÖRLING.

Uti bref dat. Piteå d. 30 Jan. 1781 til Hr. Doctor GRYSSELIUS berättar Hr. Apothekaren TANCK, at SÖRLING, under sit vistande där i staden dageligen varit drucken och desutom haft fel på förståndet; men at Hr. Apothekaren likväl, genom vågrande at utlemna medicamenter efter des ordinationer, förekommit flere lifs-åfventyrande m. m.

Låfaren har förmodeligen, utan at draga på munnen, anmärkt den besynnerliga likstälighet uti tankar och skrif-fått, som råkat inträffa hos SÖRLING och des protectorer, och man vil til ytterligare vedermåle af en så nöjsam harmonie, ännu här anföra et par af de lysande Attester, som SÖRLING fått öfver sina lyckelige kurer.

Eme

I.

Emedan Soldaten JACOB FRITSSBOGE med sin k ra hustru ifrån Luleå sockn och Skutemarks by i mit hus inkommo, med tvenne sine sjuklige och  llendige barn, hvilka hvarken med i landet hus Curer botas kunde eller annor medel, och de endast och allenast i brift deraf, sökte den här i staden vistande Lekaren, Apothekare Gessellen Herr GERHARD LORENTSON SÖRLING, hvilken i hela negden   m nge nästan obotelige sjukdomar L gdt; och han SÖRLING desse ofvannämde barn uti fleres  syn, besynnerligen legdt; Att Föräldrarne inom 14 dagar foro med sine barn f rn gde hem igen, det varder af mig såsom deras hus vård, honom SÖRLING f r et sanf rdigt betyg l mnadt under Edelig förpliktelse. Luleå d. 27 December. 1780.

O. P. COLLIN.

Tull och Accis skrifvare.

2.

Att Apot kare Gessellen GERHARDT SÖRLING som hos mig uppå kallelse ifrån Rane  at bota min S n JOHANNES; som fastnad för tredje dags skielfvosot, varit vistande och under des hand varit Patient, som nu Gudi örat blifvit til h lfan restituerat, det varder uppå begäran h r medelst till betyg meddelt, af (förmodeligen) Luleå d. 10. Januar. 1781.

P. C. GOVINIUS.

Under d. 20 Martii 1781, har Kongl. Coll. Med. besvarat Höglof. Landshöfdinge-Åmbetets ofvannämde (p. 272) bref och tilstyrkt Herr Grefven och Landshöfd. m. m. at uti sin prisvärda nit fortfara, til undanrödjande af alla sådane anledningar, som på något sätt kunna vara ortens Innevånare skadeliga och mot deras hälsa och lifs bevarande stridande; I hänseende hvartil Kongl. Coll. anhåller, det Hr. Grefven och Landshöfdingen, m. m. tåktes befria Lånet ifrån de olykshändelser, som möjligen kunna befaras, i fall ofvannämde SÖRLING, såsom en til Medicinska Vetenskapens utöfvande aldeles oskickelig person, skulle vidare få befatta sig med någre kurers anställande och Läkemedels föreskrifvande; hvilket Coll. förmodar låttast kunna förekommas, om SÖRLING förbjudes all utöfning af Läkare-konsten och befordras til det straff Medicinal-ordningarne i dylikt fall stadga, därest han et sådant förbud vågade öfvertråda, m. m.

Nog om SÖRLING; men, såsom hörande til ämnet, vil man äfven här låta inflyta följande, under d. 9 Marti 1781, insändt af Hr. Doct. D. H. SÖDERBERG i Eskilstuna:

I anledning af det Herr Assessor LUND i denna Veckoskrift anfördt om de hinder, som möta Medicinal-författningarna, torde jag få anföra et par olyckelige casus på sjelfcurerande och de få kallade karringcurer: För några dagar sedan, då jag kom hem från landet berättat-

rättades mig, at en Smeds-pojke här vid Tunafors, uppå en bonddrängs inrådande, smort sig med grön såpa och arfenik för ohyra, hvilket haft den verkan, at hela kroppen svulnade och han, efter några dagars yra och värk, fattede lifvet til. Likaledes dog för två år sedan hel hastigt en betjent på Bruket af en fråfs-kur, som en hustru här i staden åt honom tillagade: Jag såg honom passå up vid bordet frisk och sund, och visste ej han hade fråfsan, emedan det var hans goda dag; åtta dagar derefter, då jag kom hem från landet, var han nyss begrafven. Hustrun hade kokat starckt tilfammans brånvin, öhl och kammin m. m. det han drack ur på en gång, då hon förfåkrade, at han antingen skulle blifva prompt frisk, eller crevera inom två dygn: det sednare intråffade accurat. I höstas kallades jag på landet at besiktiga en piga, som, efter svåra kråkningar, dött på tredje dygnet: hon befants vid obduction vara död af Arfenik; men anecdoten dervid troddes vara den, at emedan hon var hafvande, inbillade hon sig med Arfenik kunna bortdrifva fostret, hvilket berättades tilförene hafva lyckats henne; men denna gången vardt hon bedragen, och blef sit fosters både mörderska och graf; antingen därför at hon tagit för stor dosis, eller at fostret, som var i sjetten månaden, fatt för fast. Öpningen uptåkte ingen ting ovanligt vid sådane tilfällen. Fostret vände hufvudet ned,

som var ganska naturligt. Olyckligt är at Arsenik, tvårt emot Kongl. Förordningar, säljes här öfver alt i Köpmans-bodarne. Samma klagan måste jag göra emot — fråfs-droppar, hvilka ock i Stockholm försäljas åt hvem som hållst. Utom de flere olyckelige casus, jag derpå tilförene, åfven 1776 sedt uti — fick jag nyligen en rått obehagelig: En viss man, ej långt ifrån staden, fick i höstas tredjedags fråssa; han brukade, efter mitt råd, digestiver och præparerades til kina, den han väl intet gerna ville gå på, dock lofvade, på mina föreställningar, at bruka, men imedlertid blef han af någon annan rådd, at bruka nämde fråfsdroppar, dem han förskaffade sig, och brukade efter den föreskrift en hans vän, som köpt dem, medfåndt. Ehuru han första dagen blef hemsk, och andra dagen fick colik, så continuerade han dock tredje dagen, då plågorna, colik, värk i hela kroppen och en obeskrifvelig ångstan, så pinade honom, at jag, som på kallelse då kom dit, fann honom i ömkeligaste belågenhet. Medelst et snålt Emetico-laxans och derefter hafverfoppa med mjölk, kom han sig småningom före, och slapp väl härmed fråssan; men fick henne någon tid efteråt igån, hvilket öfvertygade honom at fråssan recidiverar så väl utan som efter kinans bruk.

(Mera framdeles i detta ämne)

Svar på frågan: om muskel-fibrer finnas i Lif-

modern? af Hr. WALTER. (Fortfått. från p. 219). med någre anmärkningar i noterna, af J. K.

Hr. W. påstår at de icke finnas, och det af den grund, at han själf aldrig kunnat observera dem, ehuru han dissekerat och injicerat et stort antal uteri, både virginum, gravidarum och puerperarum. Han tror ock at de aldrig varit af någon rätteligen uptråkte, hvilket han slutar af anatomicorum myckna olikhet i beskrifning på desse fibrers figur, situs, direction och utseende; och i synnerhet där-af, at den största myologisten, som funnits i världen, neml. ALBINUS, ej med et enda ord nämner om muskel-fibrer i Lifmodern, då han likväl haft så god lågenhet därtill uti sina stora taflor öfver uterus gravidus. — Vidare vil Hr. W. ex analogia bevisa sin sats: Hvarest naturen, säger han, vil utöfva mycken styrka uti den djuriska kroppen, där har hon icke allenast fatt stora musklar, utan ock tillika fastat dem vid hårda benen, på det de skulle hafva et såkert punctum fixum; men, frågar han, hvar finnes något sådant för uteri fibræ musculares (2)? och likväl har Lifmoder en så

(2) An då för fiberne uti andra musculi cavi, och i synnerhet i hjertat, af hvars systole man, enligt v. HALLERS uttågo, sedt stora tyngder, tillika med människjo-kroppen lyftas? at förtiga en blod-massa af mer än 50 sklps. tyngd, som måst af hjertats sammandræning måtte fortdrivas och därvid

få förundransvärd styrka at sammandraga sig och utdrifva fostret eller någon annan kropp innesluten i des's caviteten! — Åter går Hr. W. til Anatomiska uptäckandet af desse fibrer, och säger: om de verkligen existera, så borde de vara tydeligast in utero virgineo, hvarest de befinna sig uti sin högsta naturliga grad af contraction; ty just i detta tilstånd uptäcker man lättast alla andra musklars fibrer. Men alla observatorer komma därom öfverens, at man uti en uterus virgineus aldeles inga muskel-fibrer kan uptäcka; utan tvärtom, at de, uti en hafvande qvinnas Lifmoder, äro ganska tydelige, hvarest de likväl befinna sig som måst uttånjade, och följakteligen borde vara desto svårare at uptäcka. Här af slutar Hr. W. äfven, at man misstagit sig på fibræ musculares uteri, efter man trodt sig finna dem, icke i et tilstånd, då alla andra musklars fibrer äro lättast synlige, neml. status summæ contractionis; utan i et aldeles stridigt, neml. status summæ extensionis. — Från detta skålet vänder han sig til effecten: Uti en uterus virgineus, säger han, är caviteten knapt 4 linier lång, och största bredden vid fundus 3 linier. Uti en uterus gravidus måste denna lilla caviteten

få

---

ej allenast öfvervinna motståndet af många 1000:de fina vasa, utan ock, emot sin egen tyngd-lag, åter stiga upføre til hjertat genom venerne, som icke med någon sammandragning underhjälpa des's fortgång.

få utvidga sig, at et foster om $\frac{3}{4}$ alns längd, med moderkaka och liquor amnii däruti kunna rymmas; men hvem finner icke, at fibræ musculares uteri härigenom måste lida en öfver alt förnuft stigande extension? hvarken hos djuren, och ännu mindre hos människan, finner man något exempel på möjligheten häraf. Tvårtom vet enhver, at alla musklar i människans kropp, såsom elastiske delar, endast til en viss grad kunna uttånjas; öfverskrides den, så brista de sönder. Låt om oss ock medgifva, säger han vidare, at Lifmoderns muskelfibrer, under 9 månaders grossesse, iåto så fæseligen extendera sig, utan at brista; så måtte åtminstone verkan blifva den, at fiberne af en så våldsam extension, skulle förlora sin sammandragande kraft, antingen hel och hållen, eller ock i den mån, at des verkan blefve obetydelig; men nu vete vi af årfarenhet, at uterus har största styrkan at sammandraga sig vid förlossnings-tiden, just då den är som måst utspänd. — Sluteligen tager han äfven af vasa uteri skäl emot fibrarum muscularium varelse uti uterus. Desse vasa, säger han, som uti uterus virgineus eller non gravidus äro ganska små och fina, blifva uti uterus gravidus ofanteligen vidgade, hvarigenom fibræ musculares nödvändigt skulle blifva så klämde af desse vasa, at de måtte förlora hela sin styrka; en effekt, som röjer sig i alla andra musklar, när någon ovanlig myckenhet blod føres til dem,

få at deras vasa blifva onaturligt utspände. Men nu finna vi tvärtom, at uterus är då starkast och verksamast, när des vasa åro som måst utvidgade, nemligen vid förlofsnings-tiden. — Af alla desse skäl slutar Hr. W., at uti Lifsmodern inga fibræ musculares finnas, som man hittils trödt, utan at des styrka och sammandragande kraft, måste bestå i andra delar, som kunna tjena i stället för muskel fibrer, och desse delar, säger han, åro Lifsmoderns *Arteriæ* eller Puls-ådror. Han åberopar sig den stora Naturforskaren HALEs experimenter (*Hæmestatics. Lond. 1727*); som bevisa, at artererne med en otrolig styrka fortdrifva våtskorna; och slutar däraf, at med ju flere och större arterer en del är upfyld, desto likare blir den en muskel i sina verkningar. Här af gör han då application på uterus, såsom den del, hvilken af alla i människans kropp, är begåfvad med de mästa arterer, och består utom des af en cellulosa admodum elastica & stipata. — Hvar och en puls-åder är sammanfatt af 3:ne hinnor: en cellulös, en musculös och en, innerst, nervös. Af den musculösa hinnan, som, lika med alla muskel-fibrer, har arterer, vner och nerver, får puls-ådern en muskels förmögenhet. Som nu uterus är likfom sammanfatt af en oändelig hop ramificationes arteriarum, hvilka slingra sig öfver alt uti ormlika krökningar, och för den skull, ehuru ganska långa, kunna inneslutas uti et litet

runi

rum (3); så är det äfven så godt, som om oändeligen många små krafter vore innefattade inom en liten krets, hvilka blifva verksamme, så snart de där til få den nödiga anledningen, och denna skaffar conception uti uterus. Så snart den är för sig gången, så blir, af det med uterus förbundna ovulum, en retning uti Lifmodern, hvarigenom en större mängd vätskor flyta til dess vasa, som där af utspännas, så at de, hvilka in statu virginittatis s. extra graviditatem, endast förde serum, blifva nu fylde med rött blod. De elastiske artererne utvecklas ur sin krokuga gång och blifva mer rätlinige, det är: mer efter längden utsträkte. Den elastiske cellulosa, som omgifver artererne, måste gifva tögden.

Af en sådan Lifmoderns sammanfattning, gör nu Hr. W. den slutarsen, at blott uteri puls-ådror äro tillräckelige, at, genom sin contraction, utpråssa fostret eller någon annan kropp ut Lifmodern. Han raisonerar så här (§ 52): Om artererne icke allenast äro ganska elastiske canaler, utan ock i synnerhet sådane, som ega en vim muscularem, så måste de, under grossessen, så länge låta utvidga sig af blod, tils deras fibræ musculares, af sådan utspänning til en viss grad irriterade, blifva föranlätne at contrahera sig (4), hvarigenom de blifva kortare

---

(3) Männe ej det samma kan sägas om fibræ musculares uteri?

(4) Hvarföre kan icke det samma så vara gällande i

rare och trångre; ja sjelfva den medutspända cellulosa måste då hjälpa at befordra denna arterernes sammandragning, och sålunda utdrifva det i uterus befintliga fostret, m. m.; hvar-
 efter den elastiska cellulosa jemte de elastiske och muskulöse Lifmoderns puls-ådror, finna ännu mindre hinder och motstånd uti sin sammandragning, i lynchhet, sedan, genom placenta lossande och åtskillige stora arterers där-
 af upkomna sönderrifning, blodet får fritt utlopp, och följbakteligen artererne hastigt kunna sammandragas och förkortas. När ändteligen så väl cellulosa som artererne hnnnit til sin förra grad af contraction, och puls-ådrorne återtagit sina första krökningar, så är alt i hvila, och Lifmodern blir, i hånseende til sin storlek och inre rymd, åter förvandlad til en uterus virgineus.

På denna hypothese bygger Hr. W. sedan några raisonnemens om orsakerna til ofrukt-
 samhet och, periodiske misfall eller partus præmaturi.

(Man

---

hånseende til fibræ musculares uteri? eller huru kan Hr. W. tro, at muskel-fibrerne uti artererne skulle tåla en så fabelig utspänning, utan at brista eller förlora sin kraft, då han likväl anser det för en orimlighet uti Lif-moderns muskel-fibrer? Hvar hafva ock, uti artererne, muskel-fibrerne sina puncta fixa på hårda ben, utom hvilka han håller det för dåraktigt at tro, det fibræ musculares uteri skulle kunna utöfva en sådan styrka?

(Man hoppas, at de Herrar, som ex professo äro Anatomer och Physiologer, icke låta ofs förgåfves vänta sit omdöme öfver denna Hr. WALTERS nya lära, som troligen förtjenar deras attention. För min del är jag, såsom Accoucheur, glad, at Förlofsnings-konsten icke med mera osäkerhet utöfvas, om ock frågan aldrig blefve afgjord.) J. K.

*Om nuvarande sätt at sköta Barnfångs-hustrur;
af C. TRÉNDELENBURG.*

Alt ifrån Hippocratis tid hafva Läkare ansett Barnfångs-hustrur för svåra sjuka, som fordrade en noga och granlaga skötsel och kur, lika med deras, som voro farligen sårade. Samma tanke har ock hos många blifvit bibehållen intil närvarande tid. Det slår väl icke fel, at ju Läkare ofta haft anledning at se svåra händelser upkomma af Barnfångs-hustrurs skötsel efter denna Theorie; men i brist af tillfälle at anställa observationer efter en stridig methode, eller af frugtan at någon olyckelig utgång kunde förstöra deras goda credit, hafva de dock icke vågat, at uti enskild pratik göra fullkomlig ändring. Barnbörds-hus hafva öpnat rätta fältet för dem, at obehindrade, och efterhand, aflägga alla gamla och skadeliga fördomar, at se naturens verkningar och hvad den förmår, samt därefter, genom många och förnyade rön och försök, pröfva hvad som är nyttigast och

måst passande för Barna-föderskor och Barnfångs-hustrur, om hvilka sednare här egenteligen är fråga.

I Stockholm blef 1775 uppå Kongl. Maj:ts allernådigste förordnande och under Dets Collegii Medici Direction, af då varande Artis Obstetr. Profefs. Hr. Doctor DAV. v. SCHULZENHEIM det så kallade *Publiqua Barnbörds-Huset* inrättadt (1), hvarest Medici, Chirurgi och Barnmorske-Lårlingar, under Professorens och Adjunctens handledande, ej allenast hafva det bästa tillfälle, at blifva öfvade i kvinnors förlofande, utan äfven at få kunskap om Barnfångs-hustrurs skötsel efier förlofsningarne. Man må likvål icke förstå detta så, som skulde nuvarande fått at sköta Barnfångs-qvinnor, helt och hållet varit okändt, innan Barnbörds-huset gifvit tillfälle, at få säker årfarenhet om dets nytta. Hvem kan vara i okunnighet om, at de fundaste principer vi nu i den vägen äga, til större delen äro de samme, som min vördade Låromåltare, vår allmänt berömde Accoucheur och Läkare, Hr. Professoren v. SCHULZENHEIM, redan för mer än 20 år sedan yrkat och utöfvat; men, som inrotade fördommar icke gärna af blotta förnuftiga skäl låta drifva sig ur sina förskantsningar, och Hr. S. kanske nästan ensam var emot dem stridande; så

---

(1) Om denna Inrättning lär en utförlig beskrifning framdeles i denna Weckoskrift införas af Hr. Profef. Doct. KRAAK.

Å blef verktälligheten af des lärare, i hänseende til allmänheten af Barnfångs-qvinnor, mycket inskränkt, ock nästan endast af förnåma Fruar i des egen pratik iakttagen. Men hvad fåfångt kunnat vinnas genom föreställningar, det har blifvit uträttadt genom exempel. Ryktet om fåttet huru Barnfångs-qvinnor skötas på Accouchemens-huset, och de fördelar, som därigenom vinnas, har nästan allmänt i Stockholm och til en stor del i Landsorterne otörmärkt undergräfvit de gamla fördomar, och i samma mån fatt den methoden vid Barnfångs-qvinnors skötsel i credit, som blifvit recommenderad af Hr. S., om hvars åtgärd i den delen jag nu vil tala något mera specielt och därjemte nämna, hvad man vidare haft tillfälle at observera och försöka vid denna slags sjuk-skötsel.

Hr. v. S. sökte afskaffa den hos de förnåmare Barnfångs-Fruar antagna plåg-fed, at efter förlofsningen tiltäppa kroppen, och i synnerhet underlifvet med slutlakan och fjäderbolstrar; -- at låta Barnfångs-Frun ligga orörd åtminstone 9 dygn imellan samma lakan och på mjuka fjäder-sängkläder; -- at skyla henne med varma täcken eller dunbåddar; -- at med lårskilta varma dukar betäcka händer och bröst; -- at väl draga igen sparlakanen för fången på det ingen sval luft måtte komma åt den sjuka; -- at esomoftast plåga henne med väl värmda drycker; och detta allt på det kroppen måtte underhållas uti en jämn dåfvenhet och

svettning. Hr. v. S. fant vidare skadeligheten därpå, at genast fördrifva mjölken; -- at genom opiaters bruk håmma eftervärkar, utan at söka undanrödja orsakerna; - at befordra reningens afgång då naturen ej fordrade det, eller ock, om det vore nödigt, med skadeliga hetliga och drifvande medel; -- at genom lindor och handdukar hårdt åtsnöra underlifvet i affigt at befordra et smalt lif; - at med onödiga medel, endast för modet skul, bispringa vid denna naturliga sjukdom, såsom med intagande af mandelolja, för at hindra eftervärkar, af campherpulver m. fl. svettdrifvande medel at befordra utdunstningen, af spiritueusa hjertstyrkningar, såsom vinsfoppor, vin med saffran uti, kryddadt öl och bröd, kinder-balsam, Hoffmans droppar, m. m. för at styrka den matta kroppen och fördrifva vådren. Alla dessa upräknade skadeliga anstalter och fördomar i skötselen m. fl. (2) efterfölgdes nog, i synnerhet hos de förnämre och rikare. Vid något efterfinnande öfvertygades Hr. S. snart nog, at denna methoden försvagade kånfel-strångarne, förslappade de musculaire delar, uphetsade bloden, samt författe våtskorna i róta, hvarigenom nödvändigt hos de flåsta, i synnerhet de svagare, som haft en veklig och lättjefull upfostran, som sut

tit

---

(2) Se Hr. Arch. v. ROSENSTEINS vackra disputation *de Cura Puerperarum*, utgifven år. 1749. uti hvilken den förr brukeliga skötselen på det nogaste är beskrefven.

tit mycket stilla i varma och tiltåpra rum, som fört en oordentelig, kräselig och klemmig lefnad, och som förtårt mycket varmt Thee och Caffé, skulle upväckas hetsiga, bulnande och gangrænerande svulster, heta och putrida febrar, kråkningar, diarrhee, torrk och frisel, i synnerhet af det hvita slaget, hvarigenom håndt, at ganska många satt lifvet til; de åter, som ändteligen öfvervunnit alla dessa tillskapade krämpor, hafva merendels behöft många veckor, förån de återvunnit sina på onödigt vis förlorade krafter.

Af det som sagt är och i anledning dels af fattigare Barnslängs-qvinnor, som varit af svag sammanfattning, och ej haft tillfälle til klemmig skötsel, eller tid at svettas i varma och mjuka fångar; men dock fådt lätta Barnslängar, utan någre af de upräknade svåra tillfällen; dels af förnämre personer, som velat dölja sina Barns-börder, och således ej legat en enda dag efter förlofsningen imellan lakan och dock utan ringaste tillstöt sluppit sin händelse, oaktadt verkligen samma personer vid andra Barns-börder, som icke behöft döljas, i följe af den vanliga skötselen, haft hvarjehanda tillstöter och ganska sent återvunnit sina krafter; dels ock af den skötsel som man i senare tider uti de policerade Länder, i synnerhet på åtskilliga ställen i Tyskland gifvit åt de förnämre Fruar, som få dagar efter förlofs-

ningen låtit bädda sig på hvil-fångar eller sut-
 rit aldeles uppe, hvarigenom de mådt vål; I
 anledning af alt detta, fåger jag, fant Hr. v. S.
 nödvändigheten däraf, at helt och hållit om-
 ändra det hos oss brukeliga sättet at sköra Barn-
 fångs-Fruar. Han sökte således öfvertala dem
 at öfvergifva de gamla fördomar, och rådde
 dem at nyttja en mera kylande Regime; at
 från 3:dje dygnets början dageligen af en sta-
 dig person lyftas utur sin egenteliga fång uti
 en annan, på det imedertid den rätta fången
 måtte bli afkyld, bäddad och snyggad; -- at flit-
 tigt ömsa rena och vål torra lakan; -- at det
 så kallade slutlakanet ej med nålar skulle få-
 stas omkring den sjuka, ty då blefve den elaka
 utdunstningen, härigenom aldeles innesluten; --
 at tagelbolstrar med vaxduks öfverdrag samt
 därutöfver et mångdubbelt lakan, för renlig-
 het skull, skulle läggas under kroppen, på det
 hon måtte ligga svalt och så bättre hvila; -- at
 rena stoppdukar ofta borde ömsas til undvi-
 kande af skadelig fukt och röta; - at nyttja, i stäl-
 let för hetliga och drifvande saker, insprutnin-
 gar i Lifsmodern, i fall reningen borde befor-
 dras eller rutna samlingar bortdrifvas; -- at ifrån
 5:te dygnet hålla lifvet öppet med afförande
 medel; -- at för all ting skaffa ombyte af frisk
 och ren luft, dock så at den sjuka ej expo-
 nerar för drag; -- at de förnämre Fruar skulle
 låta öfvertala sig, at gifva sina barn di, åtmin-
 stone de första 5 eller 6 veckor, som de för
 an-

anständigheten skull nödfakades hålla sig inne; -- at de i stället för ljumma och slappande grynfoppor skulle förtära någon stadigare och tjenligare spis, dock med måttelighet. De Fruar, som efterfölgt dessa Hr. v. S. mogna råd hafva därigenom hugnat sig af en lätt och lyckelig Barnfång och undgått alla de förr upräknade tilfällen, i synnerhet hvita frifelen, som för flere år tillbaka, och ännu, hvaråft gamla methoden nyttjas, varit så almån vid Barnfångar. Mera här- om kan läsas uti Hr. v. S. svar på Kongl. Vetenskaps Academiens fråga: *Huru all slags frifel kan förekommas och botas, så hos barnfångshustrur som andra*, hvilken fråga varit framstald at besvaras år 1769.

Vid det förr omtalte Barnbörds-huset, öfver hvilket denne vittre Läkare hade första öfverinseendet, blefvo de, som därstädes lågo i Barnfång, skötte ännu något friare; dock måste i början, för almånhetens omdöme skull, en hop fördomar, ehuru mindre skadelige, bibehållas, så vid sjelfva förlofsningen, som efter densamma, hvilka sedermera efter hand, dels af honom, dels af des värdige efterträdare Hr. Prof. KRAAK, äro blefne afskaffade, i synnerhet som man genom flere anstälte rön funnit nyttan af åtskilliga ändringar och förbättringar.

Under de 3:ne år jag varit vid Barnbörds-huset, hafva vi haft öfver 500 Barnaföderskor därstädes uti omvårdnad, utom dem som jag betjent uti min lilla praktik utom Accouche-

mens hufet. Jag kan med så mycken mera trygg-och säkerhet upgifva vår nu brukeliga och lyckeliga methode, som den grundar sig på säkre observationer hos et så stort antal, af hvilka alla, utom 4 stycken, som utaf andra dödande sjukdomar fatt lifvet til, cito, tuto & jucunde öfvervunnit deras Barnfångar, ehuru många af andra orfaker varit ganska sjukliga och svaga. Alla, både rika och fattiga, förnåma och ringa, klemmigt upfostrade och starka, blifva lika vårdade; dock med den skilnad, at de, som dårril hafva råd åtnjuta efter deras förmåga och smak större bekvämligheter, som de fattigare måste sakna.

Här vil jag ej uppehålla mig vid det som egenteligen hörer til Barnmorskans första göromål, utan endast i korthet visa, hvad sedermera bör i akttagas, samt huru åtskilliga tilfållen och omständigheter kunna förebyggas och afhjelpas. Jag kommer således först at tala om det mera almåna, som år rummets och fångens beskåffenhet, om liggandet, om afförande-medels bruk, om afflagets gång, om mjölk i bröstet, des fördrifvande, om mjölk-feber och andra tilstötande febrar, om diåten; sedermera om blodstörtning straxt efter förlossningen, om genitalium svulnad, om taggar, om svårighet at låta vattnet, om svåra eftervårkar, om hysteriska anstötter, om bulnad i bröstet, om metastases lactea och sluteligen om sårå vårtor.

Rum-

Rummet, uti hvilket den sjuka skal ligga, hålles svalt och ganska rent, med ombyte af frisk luft. Värman i rummet bör ej updrifva Termometern mer än 15 grader öfver 0, men ej vara mindre än 12 grader efter Celsii eller Svenska skalan. Om sommaren måste fönstret, som ej bör ligga mot solen, några timmar om dagen stå öppet, dock lagas at den sjuka ej blottställles för drag, dessemellan skola dörrarne til andra rum vara öppna. Om vinteren bör spjället i rummet ej tillåtas, utan nästan ständig eld i kakelugnen underhållas, dörrarne til andra varma rum hållas då äfven öppna; desutom bestänkes gälfvet et par gånger om dagen med ättika.

Sängen måste ej vara upbåddad med mjuka fjäderkuddar, ty ju mindre mjukt den sjuka ligger, desto bättre hvila får hon, samt skadelig hetta och svettning afböjas; det öfversta bolster i sängen bör vara en madrass, som de rikare kunna hafva af tagel, och de fattigare af halm; men om fjäderbolster skall nyttjas, bör det vara hårdt, samt öfverdragit med vaxduk. Ofvan på det rätta lakan lägges sedan et mångdubbelt slutlakan, hvilket så ofta ömsas, som snyggheten det fordrar. Sparlakanen dragas ej igen, undantagande om den sjuka blir exponerad för drag, då fönstret öppnas.

Sedan Barna-föderskan är kommen uti sän-

gen (3) bör man ej, efter almän vana, tvinga henne at ständigt ligga orörlig på ryggen, hvarigenom hon därstädes får värk och blir ganska öm, utan bör tillåtas henne at varligt vrida och vända sig i fången efter egen åstundan. Andra dagen bör hon på et par timar flyttas ur fången och imedlertid ligga på en soffs eller annan fång, som står i rummet, medan den rätta svalas och ombåddas samt rena och torra lakan, i synnerhet slut-lakan, påläggas. Tredje dagen förhålles på samma sätt; dock, om den sjuka förmår, bör hon ligga några timar ofvan på i fången, sedan hon tagit en lätt stubb på sig. Skulle omständigheterna ej tillåta det 3:dje dagen, bör det utan gensägelse ske 4:de dagen, om alt annat är lika; efter hvilken tid hon ej om dagarne måste ligga mellan lakan; dock förbjudes henne, at straxt mycket röra sig eller gå, utan bör det ske litet efter hand, och ökas rörelserna dageligen mer

---

(3) Man bör ej straxt efter förlofsningen föra den förlösta til fångs, utan är bättre, at hon blir några timar liggande på förlofsnings-fången, på det hon må få hvila sig och bli befriad från det måsta afflaget som ymnogast de första timar bortgår; under denna tid kan hon af Barrmorskan få den nödiga och vanliga skötselen samt rent lindtyg och kläder ömsas. Hon bör sedan bäras til fångs, förnämligast om hon är svag, på det ej farliga svimningar eller blodstörtningar må upkomma; är hon åter stark, kan hon gå til fångs, men måste då ledas uti en lutande ställning.

mer och mer, alt som krafterna mer och mer ziltaga. Härigenom vinnes den förmån, at hon 9:de dygnet, (intil hvilket hon, efter gamla methoden bordt ligga nästan orörd mellan samma lakan) ja ofta redan 8:de 7:de 6:te har återfådt sina krafter och kan anses för frisk, ehuru svag hon ock varit. Detta strider väl mot SYDENHAMS råd: at svaga ej böra öfvergifva fången för än efter 10:de dagen; men årfarenheten, som är den bästa Låromåstaren, vittnar annorlunda.

Laxermedel hafva alt ifrån äldre tider blifvit ansedde för högst skadelige i Barnfångar, åtminstone i begynnelsen, hvarföre endast nytjades helt lindriga lavementer. BAGLIV säger: at laxativer böra undflys såsom pesten. Jag vet ej annan orsak därtill, än at Läkare trodt, det fluxus lochiorum skulle därigenom bli hundra; eller ock, at de stundom funnit farlige diarrheer upkomma; men årfarenhet på flere 100:de personer bevitnar nogsamf motfatsen, och at et tidigt bruk af Laxer-medel ej allenast liksom borttager alla elaka tilfällen, som annars plåga visa sig, och allmänt tros härröra af suppressio lochiorum eller ock hysterie; utan äfven hindrar, at någon farlig diarrhée sedan infinner sig; at förtiga, det därigenom den instundande mjölk-febern antingen blir helt och hållit supprimerad eller ock åtminstone ganska lindrig. Orfaken härtil kan lätt förklaras: Vi wete at tarmarne, under grossessen, genom u-
teri

teri upstigande, komma ur sin vanliga läge och bli klämda; motus peristalticus, i synnerhet hos dem, som föra en stillasittande och klemmig lefnads-art, minskas och hindras äfven därigenom, följaktligen måste excrementerna till någon myckenhet samlas i tarmarne, särdeles de sista månader, hvarföre ock de sista hafvande qvinnor plågas af förstoppning. Under förlossningen blifva tarmarne ännu mera klämda och förlamade genom bröst-mellangårdens nedtryckning och bukmusklarnas sammandragningar vid de rätta kräftvärkar. När nu lifmodren efter förlossningen är uttömd, så falla tarmarne ned på deras förra ställe, men lika som förlammade förmå de ej af sig sjelf at straxt utdrifva de samlingar, som äro uti dem, hvarigenom upkomma colik-spänningar, värk i magen, feber, m. m. Lavementer äro ej tillräckeliga, ry de borttaga endast det, som är nedom valvula coli. Härutaf följer således, at man medelst laxermedel bör reta och öka tarmarnas krällande rörelse och dymedelst evacuera dem. De laxermedel som verka fort och lindrigt, utan at upväcka ref och colik-spänningar, äro de bästa. Dyliga äro Salter, såsom Ängelskt salt, Alkali min. Tartarifatum och Vitriolatum etc., dock som många Fruntimmer besväras af åckel och kräkningar, när de intagit något salt, så kan i des sälle gifvas dem Infusum Sennæ Citr. c. manna. Man måste göra val efter omständigheterna. Det laxer-

xermedel, som väljes bör bli deras frukost, dagen efter förlofsningen. Öpningarne förskaffa alltid den sjuka mycken lisa och liksom nya krafter. Laxermedlen repeteras sedermera så ofta man finner dem nödige (4).

Det som aldramåst sysselsatt såväl Auctorernas som Practicorum upmärksamhet vid Barnfångar har varit lochiorum flytning. Man har trodt, at de flåsta elaka omständigheter härrörde endast af afflagets oordentligheter, och anslåg därför sin förnämsta skyldighet vara, at öka fluxus lochiorum, om den befants för liten, eller at minska dens öfverflöd. Genom observationer på flere 100 Barnfångs-hustrur har man funnit at lochia äro röda merendels i 3:ne dygn och sedan bleka och hvita; dock finnes äfven de som endast hafva dem röda 2:ne dygn, andra åter ända til 7 a 8 dygn. Myckenheten däraf är äfven ganska olika; hos somliga flyta lochia ymnogt, hos andra åter sparsamt, åter andra mista vid Själfva förlofsningen så mycken blod at afgangen liknar en håftig hæmorrhagie, och straxt efter stadna lochia nästan helt och hållit; ännu andra hafva lochia helt litet i början, men får efter några dagar en stark afgang däraf. Likafult befinnes,

---

(4) At purgerande medel, intagne när bröstet äro uttömde, göms ingen verkan hos modren, utan förorsaka en dödlig diarrhée hos barnet, kan icke bestrykas med et enda exempel bland många 100 försök.

nes, at Barnfångs-hustrurna, fastän lochiorum flytning varit ymnog eller liten, påstådt få eller många dagar, ej blifva utsatte för den ruggaste elak påfölgd däraf, utan tvärtom, vid alla händelser mådt väl. Vid Barnbörds huset hafva vi i min tid hos mer än 500 personer ännu ej behöft en enda gång befordra lochiorum flytning. Jag är ock af den öfvertygelsen, at de sällsta svåra och elaka tillfällen i Barnfångar upkommit af de almånt i otid nyttjade och skadelige så kallade *Aristolochica*, som merendels varit hetliga och retande. Til dessi hafva Läkarene genast tagit sin tillflyckt så inart lochia bittida förminskades. VAN SVIETEN påminner ganska väl: at lochia naturligt vis minskas och blifva bleka så snart mjölkfebern börjar, eller mjölk, utan feber, kommer i bröstet, och ät det då vore fördärfveligt at söka å nyo befordra deras flytning. Han gifver derföre denna nödiga förmaning: *Cavendum est, ne naturalis imminutio lochiorum pro morbosa suppressione habeatur.* Ehuru jag aldrig haft af nöden at framskaffa lochia, vil jag dock ingalunda påstå, at denna hjälpen för en Läkare alltid blir onödig. Det kan hända, at en frisk, stark och blodfull hustru vid förlofsningen förlorat ganska litet blod och får inga lochia; hon klagar därjemte öfver svåra eftervärkar och mycken ömhet öfver magen, samt har utom dess ingen mjölk i bröstet; vid sådane tillfällen blir det angeläget at framskaffa efterrenningen

gen genom löfande, kylande och diluerande medel, samt emollierande fomentationer på underlifvet, lavementer och insprutningar af ljumt vattn i lifmodren, samt, om pulsen är full och hård och hustrun ej nyligen låtit öppna ådern, bör äfven åderlåtning förrättas; men denna händelse förekommer högst sällan och fordrar en öfivad urskilning at känna. Äfven så ovanligt det är, at man behöfver befordra lochia, lika så sällsynt blir äfven nödvändigheten, at förminska deras öfverflöd. Mår Barnfångs-hustrun därvid väl, är all hjelp ej allenast onödig utan ofta skadelig. Men om det hände, at blodflöden varade flere veckor efteråt och den sjuka därjemte blefve blek, förlorade sina krafter, fick en klen puls, svimningar etc. och desutom ingen mjölk visade sig i bröstet, då måste man visserligen håmma densamma. Man bör då göra sig underrättad om rätta orsaken därtill, hvilken antingen kan vara oförmögenhet och slapphet uti Lifmodern, at tillräckeligen draga sig tilsamman, eller mycket uplöst blod, eller ock spasmer af finnes affecter. Man måste i alla fall hålla den sjuka stilla och sval, förordna fyrlig lättmålt och födande diät, göra kalla omslag hållt af årtika omkring underlifvet och länderna, draga lindan om lifvet något hårdare åt, samt medelst bröstets sugning öka uteri sammandragning. Efter omständigheterna måste därjemte nyttjas Kinkina, Rhabarber, Ipecacuanha in refracta dosi, efter Hr. Lif-Me-

dici

dici DALBERGS upgift, acidum vitrioli tenue uti drycken, och opiater, samt, om faran skulle vara stor, kalla och med årtika blandade injectioner uti Lifmodern.

I det ställe de äldre Läkare oändeligen bekymrat sig om at få lochia länge til at flyta, så har man nu för tiden desto mera afseende på en annan affilning, som, enligt naturens ordning, infinner sig hos alla mammalia, när de framfödt sina foster, jag menar mjölkens secretion. Så snart mjölk infinner sig i bröstet och Barnfångs-qvinnan sedan lyder de regler som äro upgifna, är man fullkomligen säker at hon är utan all fara och skal innan kort blifva frisk, om ock åtskilliga mindre goda tillfällen skulle visa sig. Men tvärtom kommer alsingen mjölk i bröstet, och i synnerhet om dårjemte några få ovanliga symptom visa sig, som annars ej äro så farliga, så har man genom ärfarenhet på några få personer funnit, at utgången antingen blifvit dodelig, eller åtminstone, at den sjuka med största möda ärhållit räddning. Om Barnfångs-hustrun för förlofsningen ej varit besvärad af någon farlig sjukdom, eller den ej straxt efter, af annan orsak än Barnfången tilstött, kan man vara rättmätligen säker at mjölken på 2:dra eller 3:dje dagen skjuter til bröstet. Den förderfeliga sed, at ifrån början hindra mjölk-affilningen i bröstet, och, om den infunnit sig, at genast fördrifva mjölken, har ofta lagt grund

grund til svåra tilfällen och metaftaser, hvarigenom Barnfången blifvit ganska lång och ofta åfventyrlig. Vårt förnåmsta bemödande bör därför bestå dåruri, at underhjelpa affilningen och bibehålla mjölken så länge uti bröstet, som den sjuka år svag, då man sedermera med mindre fara kan fördrifva henne; dock om man kunde öfvertala de förnåmare til fortfarande i den naturliga och billiga fyllan at sjelfva gifva sina barn di, vore det ej allenast för mödrarne långt förmånligare och hålsosammare, utan åfven för barnen, som ofta genom ammor, hvilka kunna vara lastfulla eller angrepna af någon förborgad och elak sjukdom, blifva anringen beröfvade lifvet eller ock usla medlemmar uti samhället. — Til at vinna ofvannåmde ändamål, nemligen mjölkens hastiga affilning, böra bröstet straxt efter förlofsningen betäckas med et mjukt klåde och sugas af barnet vid första teckn af mjölkens tillopp. Skulle barnet vara för svagt at updraga bröstet, eller elaka vårtor och vårtband vore på dem, kan det ske, i första fallet, af et annat äldre barn eller en hundvalp, och i sednare med spenglas eller en ny tobaks pipa eller med en half-stops flaskka (5) eller aldrabåst med STEINS mjölk-pump. Denna utfugning bör ske efter omständigheterna flere gånger om dagen. Hår-

N° 20 U dna

(5) Man slår kokhett vatten uti flaskan, hållar det sedan i hast ut, och applicerar öppningen af halsen på vårtan, som fäster sig fast, då mjölken utrinnet.

dna bröstet och mjölken ej vil rinna ut, nyt-
 tjas, i stället för de vanligen brukade plåster,
 et omslags-vattin, som ganska väl resolverar
 sammanlupen mjölk; det består af Alkali lig-
 norum depuratum, eller renad pottaska, 2 quin-
 tin, som smältes uti et kvarter ljumt vatten;
 uti denna lut doppas ster-dubbla linne-lappar
 och påläggas, samt ömsas så snart de blifva
 något torra; härigenom blir mjölken flytande,
 at barnet med lätthet kan utfuga densamma. —
 När nu mjölken skal fördrivas hos dem, som
 ej vela eller kunna gifva di, hvilket ingalun-
 da bör ske för än Barnslängs-Frun är uppe och
 mår fullkomligen väl, så bör hon fram för alt
 afhålla sig från sådan mat, som är mycket fö-
 dande, såsom kraftiga köttfoppor, mjölk, ägg
 och dylikt; sedan bör hon flitigt laxera, hvar,
 hvarannan eller 3:dje dag, alt som krafterna
 tillåta det och bröstet är mer eller mindre
 upfylde med mjölk; krusmynt-påsar med cam-
 phert uti böra desutom ständigt ligga på brö-
 sten, och, om de hårdna, nyttjas det förr be-
 skrefna omslags-vattinet. Med bröstets utfug-
 ning uphöres ej genast, så framt de icke äro
 mjuka och mjölken af sig sjelf utrinner, utan
 måste de i början tomas 2:ne gånger om da-
 gen, sedan en gång och sidst hvarannan eller
 3:dje dag, hvilket man i synnerhet råttar ef-
 ter bröstets hårdhet och mjölkens myckenhet.
 Det är ofta den svåraste omständighet för Barn-
 slängs-hustrur, at få mjölken bort, och kan det
stun-

stundom draga långt ut på tiden innan det lyckas; ty här måste man arbeta tvärt emot naturens ordning, i stället man annars bör följa henne på spåren.

Vanligen plågar mjölken utan ringaste olägenhet och illamående draga sig åt bröstet, i synnerhet om de ofvannämnde reglor noga iakttagas; dock händer ofta, innan mjölken infinner sig, och det merendels på 3:dje dagen, at en mjölk-feber uppkommer, som börjas med rysning och slutar med lindrig svettning. Denna feber påstår i det längsta ej öfver 24 timmar. Mot den samma behöfvas sällan några medicamenter, utan är endast nödigt, at den sjuka dricker ymnigt och håller en kylande regime, samt låter mjölken som kommer i bröstet utfugas; ty om man genast vil drifva henne tillbaka, så bibehålles febern af mjölken, som går tillbaka igen uti blodet.

Det händer ibland, at med mjölkfebern en annan, såsom inflammatorisk-fluss-fråns eller röt-feber kan vara i sällskap, hvilket man har at frugta, om någon dylik är gångse vid den tiden; men desse böra då anses som morbi primarii och fordra den skötsel och kur, som vanligen brukas vid dessa sjukdomars botande. Vid febrar i allmänhet, som hända vid Barnsängar, får jag vid detta tilfälle göra en anmärkning. Det är nästan et mode hos de nyare Medici, som drifvit den antiphlogistiska methoden något för långt, at anställa åderlätning,

få snart pulsen det aldraminsta kännes hård och full, samt förnya åderlåtningarne så ofta til des den blir mjuk och fänker sig. BOERHAAVE säger: *Venæsectio in puerperis haud facile, nec nisi summa urgente necessitate, adhiberi potest*; af samma tanka är äfven des Commentator VAN SVIETEN. At repeterade åderlåtningar förorsakat döden, bevittna HOFFMAN, SYDENHAM, LEVRET m. fl. SYDENHAM berättar äfven en händelse, at en enda onödigtvis anstald åderlåtning tagit lifvet af en förnäm Barnfängs-Fru. Man skulle ock genom åberopande af upptecknade händelser kunna bestyrka desse männers utfago. Befästad i min tanka hårom genom Hr. Prof. KRAAKS redan med framgång utöfvade methode uti det Publ. Accouchemens-Huset, har jag, hvarken där eller i privat praktik, låtit öppna ådern efter förlofsningen på någon enda Barnfängs-hustru, ehuru ålskare af åderlåtningar ofta skulle funnit stor anledning därtill; denna återhållsamhet har alltid varit til de sjukas förmån, så at de snart öfvervunnit febern med des symptomer. Det synes äfven vara stora skäl til åderlåtningars afrådande i Barnfängar: ty 1, kunna Barnfängs-hustrur ej anses för fullblodiga, emedan de dels under grossessen och under förlofsningen, om den varit svår, låtit öppna ådern (6), dels hafva de

ock

---

(6) Under förlofsningen äro 1 a 2 goda åderlåtningar hos fullblodiga af särdeles nytta, förnämligast om orificium uteri är upsvullen ock spänd samt vär-

ock förlorat federmera en ymnighet blod, såväl vid sjelfva förlofsningen, som genom afslaget; utomdets minskar mjölkens affilande åfven blodmassan; 2, vitnar ej alltid en något hög och full puls om en närvarande inflammation, utan blott om feberns håftighet, när bloden ej är upplöst; 3, om ock verkligen inflammation vore, antingen i fethinnan eller lifmodern, så kan dock föga nytta väntas af åderlåtning, åtminstone de förnyade; ty i samma mån som myckenheten af bloden minskas, i samma mån minskas åfven kraften uti blodkärnen, samt lifsandarna försvagas, och kunna således ej håfva och resolvera det stockade; desutom plågar en sådan inflammation merendels inom några få ögnablick gå öfver til rötta, då åderlåtning vist blefve skadelig. De tillfällen, då åderlåtning kan tistyrkas, låra således blifva högst sällsynta; men vore til åfventyrs förhanden: om hos en blodfull, som hvarken under förlofsningen, ehuru den varit svår, låtit öppna ådern, ej eller efteråt haft någon särdeles blodmistning, en verkelig och tydelig inflammatio uteri eller suppressio lochiorum, hvarom jag redan talt, skulle infinna sig; eller ock, om någon inflammatorisk feber, såsom pleuresie, peripneumonie etc. tilstötte; men då håller jag tillika före, at mera nytta vinnes

U 3

af

---

karne utan drift; jag har mer än ofta dymedelst med god framgång låttat och påskyndat förlofsningen.

af en enda god åderlåtning, än de många små och repeterade, som en del recommendera. För öfrigt tyckes vid de flåsta febrar vara tilräckeligt, at låta de sjuka nyttja väl diluerande, afförande, kylande och löfande medel. Följande pulver brukas med fårdeles nytta vid febrar och äfven vid andra tilfällen: det består af Crem. Tartari unc. IV. Alkali veget. Tartarif. unc. j. Sacch. alb. unc. v. Här af gifves et matskædblad 2 a 3 gånger om dagen; det kyler, löser och afförer lindrigt. Äro tecken til róta, blandas acidum vitrioli tenue uti drycken. Continuerar febern likafullt, och tyckes vara af remitterande eller intermitterande slaget, dröjes ej för länge med kinans bruk, utan gifves densamma, så snart man någorlunda väl evacuerat den sjuka. — Vid den egänteligen så kallade Puerperal-eller Barnfångs-Febern, vil jag ej uppehålla mig denna gången, för at icke blifva för vidlöftig. Hos HULME, WHITE, L'EAKE och KIRCKLAND finnes densamma beskrefven. Den förefaller högst sällan uti enskild pratique (7), men väl vid Barnfångs-hus, då

---

(7) För vid pass 5 år sedan hade en Fru i Skåne denna Puerperal-Febern. En oförfaren och olärd Barnmorska, som vårdat henne illa, så väl under som efter förlossningen, hade förordnat hetliga saker, dels at påskynda förlossningen, dels at stärka henne efteråt; men som hon därpå föll in uti stark feber, skickades efter en gammal Medicinæ Studjosus och Practicus, som nyttjade för henne, utom en het regime, pellentia, cordialia och anti-hyste-

ej renlighet iakttages och sängkläderna, som insupit rutna ångor af de många personer som legat på dem, ej slitigt blifva ömsade och tvättade. Febern, som merendels kommer vårtiden, blir då ganska farlig och gärna dödande; är ock äfven smittosam, dock endast för Barnsängs hustrur.

Diäten för Barnsängs hustrur är nu mera ej så granlaga och strång som förr, i synnerhet för dem som sjelfva gifva sina barn di. De första dagar efter förlofsningen tillåtes dock ej stark födande mat, utan måste den förlösta åtnöja sig med vattn-soppor, öloft, Theevattn med skorpor, smör och bröd, skorp gröt, stekt fisk, mandelkaka och dylikt; men sedermera, så snart den sjuka laxerat och mjölk är i brö-

U 4

sten,

---

rica, men utan all nytta. Då jag blef tillkallad, befants buken vara ganska mycket updrefven (*meteorismus*) och värkande, och hade den sjuka därjemte håftiga kråkningar och diarrhée. En klen hastig och darrande puls, stor matthet, subsultus tendinum och hicka, voro de tecken, som ej lofvade någon god prognos. Jag ordonnerade kall regime, Infusum Rhei, Mixtura Salina c. Aqua menthæ, Seltzer-vattn och kina-Emulsion; lät ock applicera utan på magen et omslag af i sklp. kina-pulver och något Hb. menthæ. Härefter började symptomerna blifva drågeligare, bukens storlek minskades och den sjuka bättrades dageligen. En omständighet, som ovanlig, förtjänar anmärkas, nemligen at en hop små pustulæ slogo ut på buken då den blef mjuk, hvilka gingo sönder och gäfvu ifrån sig en ganska stinkande materia.

sten, får hon äfven äta köttträter och mjölkmat, så framt ej någon ovanlig feber tilstött; dock bör måttelighet noga i akttagas.

Ibland de mindre vanliga tilfällena vid Barnfångar råknas först Blodstörtning straxt efter förlofsningen. Den har fordom ej varit sällsynt och ofta ganska äfventyrlig, så at hustrun, som annars haft en lätt och hastig förlofsning, kommit sedermera i lifsfara och stundom därpå fått sätta lifvet til. Orsaken härtil bör tillskrivas den fördömda oseden, at straxt efter fostrets framkomst uttaga efterbörden, antingen hon varit lös eller ej. I sednare fallet har lifmodern ej hunnit sammandraga sig, och då kunde ej annat hända, än at des öpna och ganska mycket utvidgade blodkärl skola med håfthet utgjuta blod, sedan efterbörden med våld blifvit afrifven. Men som man nu för tiden ej uttager efterbörden, för än hon genom lifmoderns sammandragningar löst af sig sjelf, hvilket stundom kan utdraga flere timmar, så hända dylika blodstörtningar ganska sällan, och ej af annan orsak, än at lifmodern, efter förlofsningen, ej fortfar, at med nog styrka sammandraga sig, eller ock at bloden är förmycket uplösad. Då en sådan händelse inträffar, måtte den sjuka läggas lågt med de öfre delar, och buken med utbredda händer af någon närvarande väl tryckas; tillika nyttjas kalla omslag af åttika eller vatten på buken och genitalia; härigenom påskyndas och be-

befordras lifmoderns sammandragande. Då störningen afstagnar, måste buken genast väl lindas. Den sjuka måste sedan ligga orubbad i flere timar på förlofsnings-längan, tills hon någorlunda återfådt krafter, som böra underhållas med tunna köttfoppor, äggöl och dylikt.

Genitalium svulnad, som förr nästan var almån efter alla förlofsningar och härrörde merendels af det onödiga och skadeliga arbetande, som de äldre Barnmorskor trodde vara oundgängeligt därvid, händer endast vid de få tillfällen, då barnhufvudet länge uppehålles i nedre öppningen af bäckenet och där skal tilspetsas; äfven vid en del af de konstiga förlofsningar, i synnerhet vid Instrumenters bruk; dock är den äfven i detta fallet mindre vanlig, om man går tågligen och varsamt til våga, så at delarne icke lida för mycket och hastigt våld. Mot dylik svulst nyttjas, i stället för de vanligen brukade feta saker och mjuknande salfvor, omslag af fördelande krydder, såsom af humbla, malört, krusmynta. Dessa antingen fys uti mjukt linne och kokas i vin och vattn, svag åttika, öl eller dricka, samt påläggas väl utvridna och lagom varma; eller ock kan man uti et starkt Decoët därpå doppa slut-klådet, vrida det väl ut och så pålägga det; man omsår sådana omslag flere gånger om dagen och ser til, at de ej blifva kalla. Efter några dagars förlopp nyttjas endast torra krydder. Skulle suppuration infinna sig och

materien blefve elak, eller om där vore teekn til gangræn, är ej något bättre än kina-omslag och injection af kina-Decoct uti vagina. En enda gång har jag haft tillfälle at förföka detta med särdeles nytta. Om endast hudlöshet är på genitalia, behöfva de blott hållas väl rena och påstrykes ungv. Saturninum. Detta är äfven det bästa mot taggar, hvaraf de förlösta ofta äro besvärade; vore de mycket värkande, tilblandas ungv. Hyoscyami.

Svårighet at låta vattnet ansågs äfven förr som en icke ovanlig följd efter förlofsningen, så framt den blef något långsam, och upkom äfven i synnerhet af den skadeliga beställsamheten, som Iordegummorna hade tillfälle at uti den redan utdömda och förderfveliga Barnmorske-stolen til hufvudets nedhjelpande undan Isbenet utöfva, hvaraf påföljderne voro inflammation och svulnad uti blåshalsen och uringången. Sedan desse ofeder äro förbjudne och afskaffade, händer föllan någon svårighet at låta vattnet; dock kan denna olägenhet någon gång infinna sig, då nemligen barnets hufvud länge stådt i klämman och på många timmar ja hela dygnet hindrat urinens låtande, hvaraf den samlar sig uti blåsan och utspänner henne så mycket, at hon förlorar sin kraft at sedermera efter förlofsningen själfmant utdrifva urinen; hvarpå jag hafvit 3:ne händelser. Uti sådan omständighet har jag varit nödsakad at aftappa urinen et par gånger om dagen

me-

medelst en fonde a femme, och det i flere dygn, til des blåsan återvunnit sin styrka at sjelf förrätta denna skyldigheten.

Eftervårkar infinna sig, som bekant är, förnåmligast hos dem som flere gånger födt barn, och blifva efter hvarje förlossning svårare, emedan lifmodern hvarje gång förlorar mer och mer af sin kraft och spånstighet at jämt draga sig tilsamman, och snart utdrifva den blod som fyllt des ådror under grossessen; men jag tror mig med tåmelig säkerhet kunna påstå, at eftervårkarne, som ofta varit svårare och pinsammare än de rätta barn-vårkar, icke föllan låra komma af en annan orsak, nemligen af efterbördens våldsamma uttagning, då Barnmorskan med fingrarne och naglarne sargar lifmodein; ty, sedan detta förderfveliga handgrepl är aflagt, hafva eftervårkar varit långt sparsammare och drågeligare. At smörja buken med salfvor och oljor, samt förordna mandelolja til invårtens bruk för at förebygga och lindra dem, gagnar visserligen intet. De flåsta gånger är all hjelp och handråkning härvid öfverflödigt, men om de blefve för pinsamma bör man lindra dem; det lyckas merendels genom lenande lavementer och varma fomentationer öfver underlifvet, t. e. af et stycke flanell, som doppas i varmt vattn, utvrides och sedan påläggas. Om detta mot förmodan ej vore tillräckeligt, måste man gifva den sjuka, sedan hon laxerat, et opiat, t. e.

Pulv.

Pulv. Sedat. Ph. Sv. drachm. $\frac{1}{2}$ — I. Om lochia dårjåmte ej vela flyta, utan bloden lefrar sig uti lifmodern, emedan hon ej förmår sammandraga sig och utdrifva lefrarna, så blifva injektioner af ljumt vattn i lifmodern gånka nyttiga.

Någon gång kan åfven en annan slag vårk angripa underlifvet, men den år spasmodisk och hysterisk, och har mera sit fåte utom lifmodern; buken utspånnes då ofta otroligen, blir öm och håftigt vårkande, den sjuka klagar öfver qvas, andedrågten hindras, och visar sig ibland sådane tilfällen, at en enfaldig skulle tro, det den sjuka vore på vågen at dö. Orsaken hårtil år antingen något groft fel i diåten, eller ock en håftig finnesrörelse, såsom skråmsel, förargelse eller dylikt. Detta tilfälle år ej farligt, når det icke år för-enadt med den elaka barnsångs-febern, utan håfves snart nog genom lavement med $\frac{1}{2}$ matsked af Elixir uterinum uti. Skulle detta ej vara tilräckeligt, kan den sjuka åfven intaga 40 stycken af nämnde droppar, eller ock pulver af Sal Succini Castoreum och pulvis Sedativus.

Bulnad i bröstén hånder sållan, så framt Barnsångs-hustrun icke år för mycket ömtålig, och ej tillåter brösténs utflugning, når de hårdna, samt ej noga efterföljer de förut gifna underråttelser. Då bröstén hårdna, bör man ej

ej genast täncka på bulning, utan först i det långsta söka fördelning, hvilket merendels vinnnes genom utfugning, det beskrefna Lixivium alcalinum och krusmynt-påsar, eller ock genom luftfyra, applicerad på svulnaden, enligt Hr. AD. VALKERS lyckade förfök på sin egen Fru, hvilket förtjenar at förfökas; men finner man, at det ej lyckas med fördelning, bör man påskynda suppuration medelst upmjukande och varma omslag. Dessa tillagas antingen af hafre-gryn, eller hvetebroöd, kokad med mjölk, fläderblomster och litet saffran uti; eller ock af råg-mjöl, som tilredes på det sätt: at; man blandar så mycket mjöl uti kokhet vattn, tils det blir som en deg, hvilken utan vidare kokning genast pålægges. Man ömsfar flitigt det af omslagen som väljes, på det värman ständigt måtte underhållas. Omslaget appliceras antingen på blotta bröstet, eller kan förut påläggas tjockt utstrukt meloten-plåster. Härmed continueras til dess bulnaden blifvit väl mogen och öpnad, antingen af sig sjelf, eller med konst, och ingen hårdhet vidare märkes i bröstet.

Metastases lactæe äro ganska sällsynta. Jag har ej observerat mer än en enda, som en Barnfängs-hustru, hvilken sköttes af Hr. Assessor Doct. RIBBEN och mig, fick i ena låret och benet. Svulsten blef fördelad medelst evacu-antia och Emplastrum Saponatum, som lades omkring den samma. PLENCK uti sitt Novum Sy-

Systema Tumorum kallar en dylik svulnad för *Oedema lacteum*; och säger den vara *en tumor elasticus, albescens, calidus, impressi digiti vestigium non retinens*. Han recommenderar utvårtes, fram för alt, Lixivium alcalinum cum lacte & sapone veneto, och invårtes evacuantia och salia media.

Såra vårtor förefalla nog ofta hos dem som gifva di, särdeles efter första Barnfängen, om skinnet på vårtorna är tunt och fint, eller om de äro korta och indragne, så at de med möda kunna tagas af barnet; men förnämligast om barnet därjemte har torstken. Detta tillfälle, ehuru ingalunda farligt, är ganska pinsamt och svårt at bota, så framt hustrun ej vil sina af, ty då läkas värterna i hast utan något särdeles medel; men genom barnets ständiga sugning blifva de så retade, at de bästa och kraftigaste medel ej hinna uträtta något godt. Flere medel äro förfökta, men icke et enda har snart kunnat läka dem, så framt man ej derjämte på flere dygn nekat barnet bröstet och i stället uttömt dem med spenglas. Det bästa medel tyckes en blandning vara, som består af Ol. Ceræ plur. rectific. Tinct. Myrrh. och Bals. Peruv. n. aa; hvares bruk Hr. Prof. KRAAK infört uti det Publ. Acc.' Huset, efter anledning af bägges vår vördade Läromästare och Promotor, Hr. Prof. ROSENBLAD i Lund; men har den olägenhet med sig, at man med
brån-

brånvin ganska väl måste aftvätta det, så ofta barnet skal di, hvarigenom läkningen mycket hindras. Man har äfven försökt åtskilliga andra medel, såsom ägg-olja, liquamen myrrhæ, en blandning af ägghvita och färsk mandel-olja, deliquescerat brändt socker. Dessa medel lisa väl svedan men förmå ej på lång tid läka vårtorna. En omständighet bör ej förgätas, som aldramäst bidrager til läkningen: nämligen at vårterna betäckas med en kupa, gjord antingen af vax eller tråd eller ock en valnöt-skål, hvilken förhindrar deras klämning och aggning af kläderna. Nyligen har DE MONE-
TA uppgifvit följande salfva mot fåra vårtor:
Rec. Ungvent. alb. simpl. unc. sem. ungv.
Hyoscyami drach. I. Sacch. Saturn. gr. V. Cin-
nab. fact. gr. VI. Camph. gr. III. Härmed smör-
jes vårterna som oftast, hvilka desutom böra
betäckas med en bly-eller vaxhatt. Då bar-
net skal di, aftvättas salfvan först med char-
pie, doppad i lium mjölk. Han försäkrar sig
fällan hafva träffat någon, som icke efter 5 da-
gars förlopp fått vårterna hela, så framt man
icke af otålighet nyttjat andra medel desimel-
lan. En enda gång har jag haft tillfälle för-
söka salfvan, och det med verkelig nytta. Fle-
re försök måste anställas innan man med vis-
het kan säga, om medlet är svarande mot det
stora beröm hon gifver det.

Samling af Rön och upptäkter. Mars 1781.
(Se om Februar. p. 221.)

Om vi hade brist på ämnen, skulle alla de uti detta häftet afhandlade, äfven här, såsom passande, kunna utförligen intagas; men, försedde med ömnicare tilgång, än vi hinna begagna oss af, äro vi glade, at, efter vanligheten, endast behöfva hänvisa Vetenskapens älskare til denna vackra Journal, hvarest der, som uti vår Veckoskrift saknas, på et värdigt och behageligt sätt årfättes, äfven denna månad, hvars ämnen äro följande:

1. *Om skedvattens-luft*, (Fortfätn. af SIGAUB DE LA FONDS afhandl.) — 2. *Det på Ängelska flottan brukeliga sätt, at göra hafs-vattnet drickbart.* — 3. *Beskrifning och anmärkningar om den starka vintren 1776, utaf VAN SWINDEN.* — *Sätt at frambringa konstiga bisvärmar, påfunnit af DE GELLIEU.* — 4. *Flora Anglica, af HUDSON.* — 5. *Bref til Dr. PRIESTLEY om spenböld botad med utvärtes applicerad luft-syra.* (Tab. II. & III. äro äfven detta häftet bifogade.)

Underrättelse:

Uti H. Direkteuren FYRBERGS Boklåda vid stora Nygatan, huset N° 130, finnes en trykt Förteckning på Medicinske, Chirurgiske, Anatomiske och Botaniske Böcker, som därstädes äro til salu emot utfatte priser.

Något om Vitrum Antimonii Ceratum, af G. L.

Ibland senare tiders uptåker, lærer utan tvifvel åfven det specifika Låkemedel emot Rådfofen vara, fom vi kalle *vitrum Antimonii Ceratum*, och Doctor GEORGE YOUNG i Skottland fåges vara den, fom fõrst i detta afseende gjordt det omkring 1734 på et ådelmodigt fått til människo-flågtets nytta, bekant.

Han var vål icke upfinnare deraf, emedan den hedern tillågges en obekant Låkare i Öfver-Tyskland, hvilken communicerade det med en ung Medicus, til namnet åfven okånd, men til bõrden Irlåndare, fom lefde i förra seculo under Konung *Carl den II:ras* regering, och fom i fråmmande lånder fõkte et tilfõrlåteligare medel, ån de redan bekanta, emot den Rådfof, fom år ut ock år in hårjade i des s fådernesland.

Det var icke möjeligit, at denne Irlåndare kunde skiljas vid verlden och dõlja et medel, fom han så långe brukat, och fom i des hånder gjordt så mycken nytta; han låmnade det derfõre til en Skottsk Pråstman i Lochmaben vid namn WILLIAM STEELE, fom dermed halp sine fattige åhõrare i Rådfofen, ock uppenbarade åfven detta medel för sine vånner och bekante, då det sluteligen kom uti Herr YOUNGS hånder.

Hit intil hade det varit et hemligt medel, men nu blef det allmånt bekant, och i

början under namn af: *Doctor YOUNGS pulver emot Rödsofen.*

Herr YOUNG gaf detta pulver i nämde sjukdom åt en fullvuxen person ifrån 10 til 12 gran; men at vara så mycket säkrare, gjorde han gärna en början med 6. Åt et barn om 10 år, gaf han 3 til 4 gran, och åt et om 3 eller 4 år, 2 til 3 gran. På detta sätt brukat, gjorde det stundom i början åckel eller kräkning; men första delen blefvo derigenom purgerade: dock blef curen ofta fulländad utan åckel och utan någon evacuation. Efter en för stark verkan häraf, lämnade han des bruk en dag. Somlige blefvo botade af en enda dosis; andre behöfde 5 eller 6, i synnerhet om de första doser voro svage. Han gaf det på nykter maga; förböd alt drickande på 3 timar; men tillåt at dricka varmt vatten, liksom vid andra kräkmedel, om den sjuke feck åckel, eller märkte någon benågenhet til kräkning. Diäten var annars den vanliga i Rödsofen.

Åtskillige andre Skottske Läkare började nu försöka detta medel, altid med god framgång; och Herr Lif-Medicus PRINGLE uppläste för Sällskapet i Edinburgh icke allena Herr YOUNGS berättelse här om, utan äfven sin släktinges Doctor FRANZ PRINGLE'S, Professor SIMPSON'S, Herrar BROWN'S, PAISLEY'S, STEPHEN'S och GORDON'S bref, rörande detta ämne. De 2:ne senare hafva haft måsta tilfället, at försöka detta specifika pulvret, och den förre ibland dem för-

förfäkrar, at af 190 personer, åt hvilka han gifvit detta medel, har han ej förlorat mer än en enda, som i anseende til sin inrotade trånfjuka icke kunnat räddas; äfven som ock den senare berättar, at af hundrade personer, ej mer än 2. ne för honom blifvit döde.

De Franske Läkare hafva fullkomligen bifallit de Skottske, och äro dymedelst vordne föranlätne, vid första tillfälle at försöka detta medel. Någre af dem hafva communicerat utslagen med franska Vet. Societ. i Paris, och denna har funnit dem vårda, at göras bekanta. Herr ARNAUD i synnerhet förfäkrar, at af alla dem han haft at sköta i den Rödfot, som var gångse omkring Pluviers 1746 i Oct., hvilkas antal åtminstone stiger öfver 50, har icke en enda, som nyttjat detta medel, blifvit död; och gaf han, lika med Herrar YOUNG och GORDON, gärna opiat emot natten; fann det ock nyttigt in nimio mensium fluxu.

Här torde det vitnesbörd, som Herr Du HAMEL gifver icke böra förbigås, då han säger: at detta medel, gifvit ifrån 8 til 10 gran, sållan gjorde kräkning, men ofta purgerade i början: och råder äfven Herr GEOFFROY, at bruka detta pulver uti Hæmorrhagia Uteri, Diarrhée, envisa Qvartaner och stundom uti hvita flussen. Människor af alla åldrar, säger han, hafvande qvinnor och barn tjenar detta medel. Man bör likväl börja med liten dosis ifrån et eller aunat gran, ock småningom efter

omständigheterna stiga til 18 eller 20. Icke en gång åt en stark person, bör gifvas öfver 5 gran at börja med. Han råder at dricka något varmt, om det gör kräkning, påstående tillika, at ju finare pulvret är, ju håftigare är dess verkan; men afråder alla sura saker, så at i fall deraf en Bolus skulle tilredas, bör icke ens någon fyrilig Syrup tagas dertil.

Går man vidare til de Holländske Acta, så finner man, huru som Herr **JOBUS BASTER** uti *Verhandelingen uitgegeeven door de Hollandse Matsthappy der Weetenschappen te Harlem. Tweede Deel*, ganska mycket berömmar detta medel uti Rödfot, hvilken den altid stillar, säger han, ibland med, ibland utan kräkning. Han gifver det ifrån 5 til 9 gran, med tredubbelt så mycket socker, samt til vehiculum Rosen-Conserv eller stekt äpple; gissar äfven at sockret mildrar Vitri Antimonii kraft, samt påstår at dess verkan är så mycket bättre ju färskare glaset är.

Herr **BILLFINGER** lär varit den förste, som i Tyskland af detta medel gjordt något offentligt bruk, på det han måtte kunna öfvertyga sig sjelf och andre, om den af Engelsmän och Fransoser härom bekant gjorde verkan, vore grundad på ärfarenhet eller ej; vid hvilket tillfälle Herr Professor **PHIL. FRIDR. GMELIN** yttrar sig, at han uti Rödfoten, äfven den, som redan var öfverstånden, men lämnade efter sig en stor matthet, brukat detta medel med nytta: Dock afråder han med **GEOFFROY**, alla sura sa-

faker vid detta pulvrets bruk, emedan de öka Medicamentets kraft. På frågan, huru detta medel verkar, svarar Herr BILLFINGER: at sådant sker genom en besynnerlig förändring, hvilken det likfom inpräglar uti underlivets nerver, ock dymedelst minskar sjukdomens håftighet.

Man lämnar detta i sit värde, och håldre fäster sig vid den besynnerliga anmärkning: at då Herr BILLFINGER gaf en hund 8 gran Vitrum Antimonii, och denne hund deraf var färdig at kråkas, har han straxt derpå gifvit hunden 12 gran Vitrum Antimonii Ceratum, och derigenom fullkomligen hindrat kråknigen och icke ens det ringaste durchlopp följdt derpå. För öfrigt håller han före detta medel äfven vara nyttigt uti ryckningar, Lienterie, tillbaka drifvit utslag samt rasande hundars bett m. m.

Når Herr FRIDR. ARNOLD MÜLLER bemödar sig at visa, på hvad sätt, eller genom hvilka beståndsdelar detta medel verkar, och derföre sorgfälligt undersöker först Vitrum Antimonii och sedan Vaxet; går man detta med stillatigande förbi, ock fast håldre anför en händelse, den han fådt af en Läkare och vän, hvarutinnan berättas om en medelåldrig man, som icke allena blifvit lyckeligen frälst från en dödlig Catarrhus Suffocativus medelst 5 gran af detta pulver, sedan alla andra medel voro fåfängt brukade, utan ock sluppit alla recidiver,

då det repeterades 4 gånger. Han låfvar ock mycken nytta af detta medel i fjelfva Pesten, hållt flere Medici, til ex. FREITAG och KERNER, af blåtta Vitrum Antimonii uti denna sjukdom sedt en lyckelig verkan.

Vidare och sedan Herr DOCTOR MÖHRLIN i Ravensburg, af en derstädes varande Luthersk Prästman vid namn JOHAN MERK, blifvit upmuntrad at bruka Vitrum Antimonii Ceratum uti Rödftot, har det väl icke i början velat så färdeles lyckas för honom med 3:ne personer, som af nämde Sjukdom varit besvärade; men sedan han til 6 gran af detta medel, lade 3 eller 4 gran pulveriserad Althææ rot, blefvo våmjälfsen och svimningarna borta; afföringen var deremot hastigare, starkare samt utan smärta: och på detta sätt, blefvo ganska många af honom hulpne. Han gaf ock de sjuke låf at dricka, hvilket någre Läkare förbudit.

Herr BOENNEKEN, den äldre, berömmar detta medlets kraft af årfarenhet, icke allena i Rödftot, utan äfven Lienterie, ock alla slags bukflöder; äfven som Herr LENTIN funnit detta medel ganska nyttigt emot Rödftoten. Deremot tillstyrker väl en Anonyme uti *the Gentleman's Magazine* detta pulver uti Rödftot, och säger med GEOFFROY, at ju finare pulvret är, ju starkare är dess verkan, samt brukar, lika med GORDON ock flere, Opiat om afstärke för dem, som äro svage och sömnlöse; men afråder det uti Diarrhoea i synnerhet symptomatica

tica eller colliquativa, samt flera andra sjukdomar; gifvande för öfrigt nödige regler, när och huru det skal brukas. Underligt är, at han råder til Åttickans bruk och Opium emot natten, när detta medel förorsakat för stark kräkning, då likväl GEOFFROY ock flere aldeles afråda sura saker vid medlets nyttjande. Han talar ock om en gälle, som härmed blifvit botad för Epilepsie, och menar at STEELE i början brukat detta pulver för Maniaci med lyckelig verkan, efter han äfven varit berömd för at bota denna sjukdom.

Vitrum Antimonii Ceratum har ock uti Kongl. Lazaretet i Stockholm varit Herr Assessorens ODHELII förnämsta medel i Rödsof, antingen han brukat Ipecacuanha och Rhabarber förut eller ej; då, i senare fallet, sjukdomen redan varat länge vid den Sjukas ankomst til Lazaretet. Det är förunderligt, säger han, huru detta medel, som tyckes vara det skarpaste evacuans, dock i sin verkan visar sig nästan som et Anodynum, så at då 6 gran blifvit 2 eller 3 gånger på 24 timar tagne, hafva ofta de grymmaeste ref varit borta och afstrukne, liksom med en hand; äfven som Herr PENROSE icke eller glömmet, at uphöja detta Medicament uti en Epidemisk Rötfeber med Diarrhée, hvarutinnan han gifvit det til 2 gran med andre styrkande medel, och öker dosis til 6; men aldrig så långt, at det förorsakar kräkning. När nu genom en fortsatt Diarrhée,

fåger han, krafterna blifvit mycket medtagna, ökas de senare af detta medel, under det at den förra aftager ock försvinner; och Herr ALEXANDER MACKENZIE, som ofta i Rödsfot af detta medel funnit en lindrig verkan hos de sjuka, beslöt at en gång nyttja det uti vattufot, i början med god framgång, men måste sluteligen flere gånger gripa til troisquarten och andre medel, innan den sjuke blef återstald.

Om man ej har någon orsak at tvifla om riktigheten af alt detta, så måste man utan tvifvel billiga Hr. SIMPSONS tankar, då han säger, at Vitrum Antimonii Ceratum vore et äfven så kraftigt och tillförlåteligit medel emot Rödsfoten, som kinabarken emot febrar och kallbrand; och at, om kinnan förtjente det första, så borde åtminstone det andra rummet lämnas åt Vitrum Antimonii Ceratum uti Classen af de så kallade specifike medel.

Men oaktat alla dessa goda utslag, alla dessa årfarenheter, finner man dock, at samme Herr PRINGLE, som man har at tacka för kundgörandet af oftånämde medel, i senare tider derom börjat få andra tankar. Han fann väl vid Engelska Arméen detta pulver vara det måst specifika af kråkmedel, icke allenast at lätta magen, utan ock tarmarna, då det blef brukat i början. Men denna öfvertygelse oaktat, kunde han dock, i anseende til des håftiga verkan, icke annat än vara bekymrad om utgången, och önskade således, at vara i stånd, med et lindrigare medel kunna hjälpa de sjuka,
om

om det än skulle gå långsammare. Han in-
 skrånkte fördenskul desß bruk tils vid svårare
 tilfällen, och såg at det åfven då gjorde god
 tjenst, då andra medel ej ville hjälpa; om en-
 dast tarmarne icke voro för mycket angrepna,
 den sjuke hade mindre feber, ock ej var alt
 för svag: hvarvid han åfven gjorde den bety-
 dande anmärkning, at med detta Läkemedel
 vore samma olågenhet förknippad, som vid de
 öfrige præparata Antimonialia, nemligen svårig-
 heten at utfätta en viss dosis; emedan en måt-
 telig dosis stundom befanns för liten, och åter
 en annan tid för stor: och låser man åfven at
 Herr CLEGHORN icke utan vid svårare tilfällen
 råder til detta medel, emedan det ibland gör
 intet, ock åter ibland för mycket väsend; då
 Ipecacuanha altid var såkrare uti den Rödsot,
 som var gångse på Minorca; samt at Herr
 NAVIER uti den ordinaira Rödsot, som grasse-
 rade à châlons-sur-Marne, utan nytta brukat
 Vitrum Antimonii Ceratum, och dervid anmärkt,
 at desß verkan altid varit håftigare ock farlig
 då det smältes i varmt vatt, samt tillågger desß
 kraft at verka den reguliniska delen, och det
 kanske med råtta; då andre velat härleda den
 från den svafvelaktiga, och åter andre från den
 arsenikaliska; åfven som at Hr. COLOMBIER ofta
 funnit detta medel utan verkan i Rödsoten,
 ock fördenskul mera råder til Tartarus Eme-
 ticus och Ipecacuanha uti små doses flera gån-
 ger om dagen; då Herr CLARK icke eller tycks

berömma detta medel uti den elaka Rödfof, fom var gängfe i Oftindien.

DE LA METRIE, den qvicke, den befynnerlige DE LA METRIE, fom ingen aktning ägde för fine medbröders reputation, kanske ock föga för Gudalåran, fom aldeles förkafade ftoppande medel och Opium, men deremot berömde kråkmedel uti Rödfofen, i fynnerhet de af Antimonium tilredde, likvål med mycket vatten utfpådde; hade dock få mycken aktning för detta medel, at han i hårdnackad Rödfof, fom hotade med kallbrand, vågade endaft gifva deraf et fjerdedels gran i fänder; och berömmar eljefl defs verkan ganska mycket at borttaga refven; i fynnerhet når underlifvet tilförne, hvarken genom Natur eller konst blifvit renadt; äfven fom Herr VICAT råder at börja med $\frac{1}{2}$ eller helt gran, författ med Magnesia, och förfiktigt öka dofis, på det de olägenheter måga undvikas, fom annars gifva anledning at tadla detta medel; och Herr HEÜ-ERMAN, i Köpenhamn fruktade för detta pulver, i anfeende til den kråkning och afföring det förorsakar, och föreflög således andra medel uti den Rödfof, fom var gängfe ibland Soldaterna 1757, 59 ock 61 uti Köpenhamn, Rendsburg och Kellenhus, famt undrar at PRINGLE få ofta kunnat råda til defs bruk; äfven fom Herr MONRO vid Engelska Arméen i förra kriget fann, at detta medel verkade alt för håftigt, hvarföre det näftan helt och hållit blef afagt. . . . .

Såle-

Således är det icke underligt, om Herr FRIDR. CASIMIR MEDICUS håller detta medel för et håftigt kråkmedel och Herr WILLIAM SAUNDERS förkastar det såsom ofäkert, under det Herr WILSON väl tillåter dess bruk uti Rödfor; men råder dock håldre til Ipecacuanha; och fastän Herr ELLER botade 2:ne starke personer med detta pulver uti Rödfoeten, så föll det honom likväl svårt, at hos andra kunna determinera dosis deraf, emedan lika dosis stundom verkade hvarken kråkning eller afföring, och stundom verkade alt för håftigt.

Det är väl fant, at Herr GEOFFROY i Paris bød til at förtaga den olågenhet, som följde med en odeterminerad dosis dymedelst, at han nogare förente eller inveklade Vitrum Antimonii uti olja, och til den åndan lät rifva den samma med pulvret på en rifsten. På et annat ställe finner man åter honom råda til at rifva Vitrum Antimonii med Spiritus Vini, hvilket præparations-sätt han sjelf sedermera ogillat, och Herrar *Commentarii Lipsiensis* förkasta, såsom mindre fäkert och nyttigt än med vax tilredt; Likasom Herr PAISLEY äfven tänkte förbättra tilredningen dermed, at han endast smorde järnsmeden med hvitt vax, och tillade Vitrum Antimonii ostött; och då det varit öfver elden den vanliga tiden, hängde vaxet fast vid skeden, samt sedan alt var kalt, ref han glaset til et fint pulver. Här af behöfde han endast gifva 3 gran, och starka personer gaf han

han aldrig öfver 5. Men detta tilrednings-fätt, har ock af flere blifvit klandradt.

Mera torde det råd förtjena upmärksamhet, hvilket en Anonyme uti *the Gentleman's Magazine* gifver, at taga det compacta, röda och genomskinande Vitrum Antimonii til beredningen, i flället för det tunna och bleka, eller compacta och svarta. Det bör icke eller förbigås, hvad Hr. CARTHEUSER om detta medel yttrar sig, at det nemligen kan gifvas med stött socker eller något annat, som är beqvämt; men om Vitrum Antimonii Ceratum länge varit tilredt förvaradt uti Apotheken, bör det ingalunda rifvas tilsamman med sockret, utan endast blandas, hvilket Herr HUXHAM vidare på et ställe tyckes förklara; äfven som små barn, hvilka upfödas med mjölk eller välling, icke böra gifvas detta medel, innan mage och tarmar blifvit väl renade från en förmodad fyra.

Vid alt detta, säger Herr ZIMMERMAN, är likväl detta medel, som gör så god nytta uti långvarig och med en gall-feber förenad Rödsot, dels i anseende til de skäl han anfördt, och i synnerhet i anseende til den fara man dermed löper, uti en inflammatorisk och illa artad Rödsot, uti oskickelige händer alltid farligt, och uti de skickelige icke alltid rådeligt.

Om det är mig tillåtit, at öfver detta medel lämna mina tankar, så måste jag tilstå, at jag, lika med Herr YOUNG i början, dels fruktat för dess håftighet, dels hyllt för dess speci-
fika

fika kraft et] billigt misstroende, då man så ofta blifvit och blifver af slike medel bedragen. Jag har ock icke utan vid besynnerliga tilfällen vågat gripa til detta medel, och alltid blifvit författ uti den belågenhet, at tänka på andra, som voro lindrigare och mera säkra, ehuru jag hvarken förgripit mig i dosi, eller varit för sparsam, utan hållit en jämn medelvåg: kommande härvid ihåg hvad Herr DEGNER yttrar sig, at om mot någon sjukdom många medel tilstyrkas, så är det visserligen mot Rödfeeten, och råder derföre Medici: *ut talia feligant, quæ rationali tantum Methodo satisfaciunt, probeque expendant, quo majore vi polleat aliquod medicamentum, si non cum summa cautione adhibeatur, hoc magis noxium edere effectum.*

Det är ock icke lätt at finna, hvarföre man bemödar sig, at genom vax göra et håftigt och osäkert medel mildare, då sådana finnas at tilgå, som i sin natur äro lindrigare, och kanske stundom säkrare; men ännu svårare at begripa, hvarföre det ofta med så mycken öfvertygelse utropas; möjeligit är, at det i små doses, äfven som andra præparata Antimonialia, gör bästa verkan, och at en DE LA METRIE icke haft så aldeles orätt, då han brukade det endast til $\frac{1}{4}$ dels gran. Hvilken har före Herr Lif-Medicus DALBERG gifvit Ipecacuanha til $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{3}$ gran hvar 3:dje tima uti Hæmorrhagia uteri? ehuru han ganska väl kände Vitrum Antimonii Ceratum, men fruk-

tada

tade för des^s åfventyrliga verkan och ofäkra tillagnings - fått; och at Ipecacuanna, på det fått, som af honom föreskrifves, brukad uti nämde sjukdom, är det bästa medel jag hittils känner, när sjukdomen annars är botelig, derom är jag af flera händelser öfvertygad.

De håftigaste och ofta farligaste medel, hafva stundom af Empirici blifvit uptakte, och ho vet, om icke Vitrum Antimonii Ceratum haft samma ursprung, efter des^s upfinnare är til namnet obekant. Vål vet jag, at den bästa kraft, den hårligaste verkan, ofta ligger uti de håftigaste medel, de starkaste gifter, när de behörigen tilredas, samt i råttan tid och med nödig urskilning brukas; men huru ofta hafva de ock icke stundom åter blifvit aflagde eller kommit i förgåtenhet? När människors hälsa och lif är i fråga, kan man icke vara nog varsam, icke nog försiktig.

Då man jämför de anförda anmärkningar fins imellan, så torde man öfvertygas om billigheten af denna tanka, och den Läkare i följe deraf ursåktas, som med någon farhåga brukar detta medel; åtminstone torde man icke alltid böra följa de doses eller upgifter, som visse Auctorer föreskrifva, och i synnerhet tilse, huru åfven detta medel tillagas, på det man med så mycken större säkerhet må kunna gifva det, när man sig dertil befogad finner. Det vanliga och rätta tilrednings - fått, finnes
an-

annars uti Pharmacopœa Svecica och flerestådes,
enligt Herr YOUNGS föreskrift ifrån början.

Physiographiska Sällskapets Magazin.

Under denna Titul kommer en periodisk Skrift at utgifvas af Herr Profess. A. J. RETZIUS i Lund, styckevis, ungefärligen 4 stycken om året, hvart stycke af 6 ark i 8. Innehållet af detta Magazin blir en samling af smärre från främmande språk öfversatte Ströskrifter och Afhandlingar, egänteligen uti Landthushållningen, både i hänseende til det hela och alla dess delar. Sålunda lär äfven här åtskilligt inflyta hörande til våra ämnen, såsom: uti Natural-Historien och Chemien. Arbetet blir såkerligen ganska brukbart och gagnande för det Allmänna, då det kommer från en Utgifvares hand, lika känd för œconomiske insigter, Patriotisk verksamhet och en mogen penna; men at slippa skadeslös från förlaget, så anmodar han dem, som mot et pris af 8 Skill. för hvart stycke, aflemnadt på Subscriptionsstället, vilja blifva ägare af detta Magazin, at inom Maj månads slut låta antekna sina namn (här i Stockholm uti Upfostrings - Sällskapets Boklåda, samt i Landsorterne på de ställen, som i de öfrige allmänna Papperen finnas kundgjorde), hvarefter Första Stycket genast lägges under prässen, så framt et mot förlaget svarande antal Subscribenter, dessförinnan anmält sig; och

och låfvas därjemte, at, så fort görligt år, för-
 fända exemplar til Resp. Subscribenternes tjenst til
 de ställen, där Subscription skedt. — Utförli-
 gare underrättelse om detta Magazin kan in-
 hämtas af *Upfostrings - Sällskapets Tidningar*
N:o 25.

Samling af Rön och upptäkter. April 1781.
 (Se Mars p. 320.)

Med uteslutande af 2:ne Afhandlingar, som
 icke höra til våra ämnen, får man gifva anvif-
 ning på följande i denna månadens häft:

1. *Om antändelig luft* (Fortfätn. af SIGAUD
 DE LA FONDS Afhandl.) — 2. *Anmärkning öf-
 ver uplösningss - medlen til Resina Elastica.* —
 3. *Chemisk undersökning om Tung-spaths jord, af*
Hr. C. W. SCHEELE. — 4. *Underrättelse*
om Théé-Busken och gjorda försök til dess plan-
terande i Europa.

Underrättelse:

Den Anonyme Auctör, som iättit styckevis införa
 en Afhandling om *Synchondrotomien*, har gifvit til-
 kända, at han icke kan inlemna slutet af detta sit Ar-
 bete, innan han fått skaffa sig Originalen af Hr. Just.
 CHR. LODERS Skrift: *De sectione synchondroseos ossium*
pubis in partu difficili instituenda, efter han tror sig icke
 därpå böra införa en blott öfversättning af den recen-
 sion Hr. Prof. RICHTER gifvit uti sitt Bibl. 4 Band. —
 Vi förinode, at Herr ANONYME lär snart fullgöra sitt
 löfte.

Berättelse om en långvarig och obotelig Gulsot, nyligen observerad på Kongl. Lazarettet, af P. G.

Betjenten JACOB BOSTRÖM, 32 år gammal, blef intagen den 7 Dec. sistled. år 1780. Af blotta utseendet kunde man genast döma til dess sjukdom. På tillfrågan sade han sig för $2\frac{1}{2}$ år sedan haft en hetsig och håftig Feber, hvarefter flere tekn til Gulsot infunnit sig och småningom tiltagit. I förleden höst har sjukdomen blifvit ganska mycket förvärrad. Nu var huden öfver hela Patientens kropp citron-gul, ja tungans färg var äfven i det närmaste lik hudens. Urin, som färgade linne gult, satte et mörkbrunt sediment. Han klagade öfver matthet jämte en obtuse värk i vänstra hypochondrio, hvarest ock kändes någon hårdhet, men icke så i det högra. Herr Assessorn Doct. ODHELIUS började med at låta honom nyttja tillräckeligen afförande, i synnerhet *Pulv. digest. Ph. Sv. 2:dæ edit.* Sedan continuerades någon tid med *crem. tart.*; dock utan synnerlig förändring. Gula färgen tyktes väl ibland och på 2 à 3 dagar förminskas; men, under det man gjorde sig bästa hopp om patientens restitution, gulnade han åter ganska hastigt lika som förut. Som Skörbjugg äfven började visa sig med de vanliga fläckar, styfhet i knån, värk i benen, svulnad omkring fotlederna, svullet och blödande tandkött samt Feber-rörelser skoftals, så nyttjades *interne De-*

costa antiscorbutica, samt *Acid. vitriol. ten. cum syr. simpl.* til *linctus*, och *externe oleum camphor. rat.* på de värkande ställen, sedan förut en indicerad åderlåtning blifvit gjord.

Man försökte utom dets emot denna långvariga och envisa Gulsot de brukelige solventia saponacea, såsom *Pill. Saponac. Ph. Sv. 2:da Edit.* hvilka ehuru sparsamt brukade likväl minskade den sjukas matlust och besvärade magen. Han fick äfven några gånger nyttja *balnea tepida*. Men alt förgåfves. Han blef sedan skumögd; klagade de sista veckorna öfver susning och döfhet med örvärk, hvilken dock til någon del uphörde, sedan hans öron började flyta.

Det besynnerligaste, och som måst tycks förtjena upmärksamhet, är: At, under en så långsam Gulsot, matlusten var beständigt god, (utom då han nyttjade Tvålpillerne), den sjuke hölt sig vid jämt hull, excrementerna hade sin naturliga färg, han klagade aldrig öfver några stickningar i huden eller klåda, som en så ömnickt och länge utspriidd galle eljest plågar åstadkomma.

Den 15 Martii detta år begynte han klaga öfver en värk och sveda i *scrobiculo cordis* samt hela regione epigastrica. Dagen efter eller den 16, utan at några ovanliga Symptomer viste sig, dog den sjuke helt oförmodeligen.

Den 19 derpåföljande öppnades liket och befans: I *Bröfvet*: Alla contenta citron-gula och

och lungorna flytande i biod-blandadt vattn til en myckenhet af vid pass en kannan.

I *Buken*: Vattn, som liknade det i bröstet, dock långt ifrån til den quantité. a) *Gallblåsan* större til sin capacité ån vanligt, innehållande inemot $\frac{1}{2}$ kvarter citron-gult, slemmigt, dock genomskinligt vattn; men Gallgångarna, så väl hepaticus och cysticus som cholidochus, aldeles öppna, så at den nämde vätskan med lätthet kunde klämmas ur Gallblåsan, så väl ner i Duodenum, som uppåt genom duct. hepat. til Lefren. b) *Mjälten* ovanligt stor, så at han emot en ordinaire kunde anses som 3 til 1. Dets ena sida var hel och hållen adhærent vid reftbenen, han fants ock hyfa en myckenhet svart, tjock och purulent matiere. c) *De grofva tarmarna*, i synnerhet Colon transversum och sinistrum, innehöllo en stor hop scybala indurata: Men öfre delen af rectum, ehuru utan excrementer, var mycket updrifven af våder. d) *Glandulæ mesenterii* voro scirrhösa och somliga så stora, som den största Hasselnöt. I *Lefren* fants intet sjukt eller ovanligt.

Denna, i flere afseenden besynnerliga sjukdom, gifver anledning til åtskilliga reflexioner, om man frågevis framställer följande:

1:mo Hvilket kunde vara råtta orsaken til denna chroniska Gulsot? Om den endast bör såttas uti et sensibelt nerv-systeme hos patienten, hvars sinne ibland af ringa orsak blef nedslagit? En circulatio humorum lentior,

som håref upkom, kunde väl producera bilis visciditas; men måtte en sådan, som ej låt håfva sig genom de löfande medel, hvilka så länge och flitigt nyttjades?

2:do Månne Mjälten, som in statu sano så ganska mycket bidrager til bilis secretion, men här var aldeles förderfvad, kunnat åstadkomma en så långvarig Gulst?

3:to Hvarföre digestion och matlusten under en sådan brist på galle, kunde så lång tid vara åtminstone någorlunda fullkomlig?

4:to Hvarifrån excrementerne fingo sin naturliga färg, då Gallen, såsom deras färg-ämne, tyckes hafva felats? Eller måtte någon del af bilis fecernades i duodenum och den öfriga regurgiterade i bloden, som ock, kan hända, af sin öfverflöd på Galla deponerade något i intestina per art. mesentericas?

5:to Om så stor quantité vattn, som fanns i bröstet kunnat exfudera efter döden på 2:ne dygn, innan obduction skedde, eller ock skulle det hafva funnits der förut medan patienten lefde? Det förra tyckes dock vara utom all tvifvelsmål, så vida den sjuke aldrig klagade öfver andtåppa, torr hosta eller andra Symptomer, hvarutaf man plågar sluta at vattn samlat sig i bröstet.

Någre hinder, hvilka ligga de tagne Medicinalförfattningar i vägen, af G. L. (Fortsättning til slut från p. 271.)

Fastän den uplystare delen af Nationen, äfven derutinnan egenteligen skiljer sig ifrån det ringare och enfaldigare folket, at den icke så ofta rådfrågar, eller förtror sig uti qvack-salfvares händer, så är den likväl desto mer fallen för nyttjandet af utländske Medicamenter, i synnerhet som de gemenligen utgifvas för univerville, och äro med vidlyftige och nog låfvande beskrifningar beledsagade. *Aillhauds pulver, Tilli dråppar, Souttons och Squeires Ellxir, Vunder Cron-Essence, Turlitons och Anhorns Sår-balsam* med flere båra härom nog-samt vitnesbörd. Är det nu i allmänhet fant, at Rikets Nationella vinst, äfven består uti arbetslöners besparande af hvarjehanda art, ehuru detta tycks vara af ringa betydighet; och det är en afgjord sak, at hos oss finnas äfven så lärde och förfarne Chemicer, äfven så skickeliga och öfvade Apothekare, som utrikes och på andra orter, de där icke allenast kunna utröna, hvaraf dylike utländske medel bestå, och dem til lika godhet eftergöra, i fall de härstädes voro outhärliga; utan ock sjelfve upfinna deraf äfven så nyttige och kraftige, så måste årligen i Riket en summa penningar besparas genom arbetslön, om slike medicamenter inom Riket blefvo förfärdigade, äfven i det fall, at de änkle Medicinalier, som utgöra dylike sammanfatte Läkemedel, skulle utifrån införskrifvas; så mycket mer, som sådane förenämde Medicamenter, oaktat i sig sjelfve til

en stor del af ringa värde, dock likväl til et ganska högt pris härstädes förfäljas. I denna sak torde ej ytterligare bevis åskas, då man endast eftersinnar, at en redelig och oegennyttig Läkare hos oss och i våra tider, icke så hastigt, och til åfventyrs aldrig, genom et enda medels förfäljande, kan förvärfva sig de rikedomar, Grefskap eller Furstelig Titel, som en på all lärdom och insigt blottad AILLHAUD.

Jag vil åfven så litet undersöka möjligheten af et enda Läkemedels universella kraft, som jag vil tro, at et enda väderstrek eller vind, möjligen och med beqvåmlighet, kan kringföra alla skepp, genom alla haf, och til alla förefatta orter; men jag håller före, och det är bevisligt, at et dylikt obekant medels nyttjande, kan dels ofta förorsaka en farlig påföljd, dels borttaga den angelägna tid, som annars kunde och borde nyttjas til tjenligare Medicamenters bruk, och i så måtto lägga hinder i vägen för folkhopens bevarande och tillväxt; hvilka hinder dock, i anledning af de redan i ty mål stadgade Medicinal-ordningars, och särskilte Nådige förordningars rätta eftersefnad och handhafvande lätteligen ur vägen rödjäs.

Kunna starke och håftigt verkande Läkemedel uti en oförfaren mans hand anses, som et blottadt svärd uti en ursinnig människas, så bör det visserligen, och i det minsta, hållas för en ofsed på våre Apothek, om Allmogen fritt och

och obehindrad, samt efter godtycke får tilhandla sig *Venedisk-Theriac*, *Sömn-saft*, *Kåda* och *pulver af Jalappærot*, *Quicksilfver*, *Gummi Gutta* med flere, hvilka medels bruk fordra en granlaga urskilning. Och om hetliga medel och en öfverdrifven het regime, til större delen i våra tider uti boskapens sjukdomar äro förkastade, så skulle det föga passa sig för Bonden, at på Apotheken få tilhandla sig *Ryssolja*, *Balsamum Sulphuris*, *Terpentins Spiritus*, *Källarhals-bår* o. s. v. at bruka mot *Ros-feber*, *Bröst-feber*, *urinstämna*, *flen* och *frossan*.

Nog ser man, at et så beskaffadt fritt säljande och köpande af Läkemedel, kan skada Allmogen; men man skulle näppeligen deremot veta at föreslå någon författnings vidtagande, om man tillika skulle finna, huru Kongl. Medicinal-ordningarna, som förbjuda Apothekare, at til obehörige personer, *Fåltskårs-* och *Badare-gesäller-* och *lärlingar* med flere utlämna, eller efter deras föreskrifter försälja *Medicamenta drastica*, *Vomitoria*, *Opiata*, *Emmenagoga* &c., för lång tid sedan i våre Apothek skulle vara förglömde, och en hvar naturligen gärna, antingen uppenbarligen eller hemligen söker föryrtra den vakra, som han til salu förskaffadt sig, utan at vidare eftersinna, hvad skada han dymedelst kan förorsaka; om icke någon synnerlig eftertanka hos honom väcker, den så gamla, som hedrande medborgerliga principen: at allmänna nyttan altid bör fåttas framför den enskilda. Y 4 I

I vårt Rike torde ock de Apothekare vara ganska få, som nu mera från utlåningen införskrifva de örter och Vegetabilier, hvilka i Riket til en stor myckenhet både planteras och växa vildt, de producta Animalia, hvilka här beqvåmligen kunna fås, och de præparata Chemica, som lätteligen och til lika godhet här kunna beredas, och vid detta alt, icke skulle vara obenågne, at antingen föka bibehålla de gamle, eller förvärfva sig rättigheter til nye, så kallade, tullfriheter.

Det blifver icke min sak, at vidare för denna gången utreda detta ämne, det är endast förslagsvis och til vidare efterfinnande, jag har trodt mig böra det vidröra; men: om Allmogens fördomar och vidskepelser på något sätt kunde undanrödjas; om menige man, eller kring densamma varande kunnige personer, kunde om barn-sjukdomars kännande och botande på et enfaldigt sätt undervisas; om sjukhus til veneriska smittans hämmande inrättades, och sjukdomen af allmogen icke sjelfvilligt fördölgdes; om de fattige i Hufvudstaden, vid infallande sjukdomar, med mera än Läkemedel och Läkare-tilsyn understöddes; om qvacksalverier besynnerligen bland allmogen på landet, på alt sätt hämmades; om kostsamma utländske sammanfatte Medicamenter til införel förbödos; om de af allmogen åstundade Läkemedel, icke utan urskillning förfaldes, och om ändteligen Medicinalier, som i Riket
växa

våxa och tilredas kunna, icke utifrån förskrefvos, visserligen vore sådant alt, icke utan besparing för Riket, icke utan nytta för folkhopens tilvåxt.

Om Röd-Aat, insändt af S. Ö - - - n.

Herr STRÖMS uppgift, som läses p. 189. följ. i denna Veckoskrift är visserligen för alla Entomologer angenäm; man vet nu hvart man skal föra et kråk, som af Systematicis fått så olika plats. Detta insect har dock ej varit okänt tills nu, fast man ej vetat at det var *Röd-aat*.

OLAFSEN, uti des Isländska resa pag. 998. 2 delen, beskriever omständeligen denna lilla kräfta under namn af *Cancer macro urus*, pedum paribus 10. cauda foliacea. Så mycket som man kan hämta af den figur, som åtföljer Hr. STRÖMS bref, (se Tab. I.), är OLAFSENS beskrifning hit lämpelig. — Insectet är rart på Island och kallas *kampalampe*; hvilket namn äfven tillägges Råkan, (*Canc. Squilla*) af ordfak, at des hufvud tros lysa i mörkret, *kampur* betyder äfven på Isländska en Moustache. Hr. OLAFSEN och des Rese-Camerad funno, under sina mångåriga refor, blott 2 gånger detta Insect; en gång uti en koljas, och en gång uti en Helgestundras mage. Det såges uppehålla sig ute i hafvet, och aldrig gå til stranderna. Får- gen var äfven rödagtigt mörk.

(Den okände Författaren, som behagat infända detta, är man skyldig all årkjånsla. At nämde *Röd-aat*, förut varit känt, är väl möjligt; viist är at det ingentådes förut varit afritadt. OLAFSEN torde kanske mena detta kråk med den nämde Cancer, men som dessa små kråftor, äro ganska svåre at åtskilja så torde OLAFSEN, som desutan ej är känd för särdeles noggran Entomolog, så snart kunnat beskrifva någon annan af dessa små kråk, som just denna, hvilken af Hr. STRÖM blifvit beskrifven, och som Han vidare utför i en afhandling om Sillfiskerjer, hvilken framdeles kommer at tryckas i *K:gl. Patriotiska Sällskapets Hushålls-Journal*. — Professor FABRICIUS har äfven i sin *Reise nach Norrwegen* beskrifvit denna kråtta, men i flera fall felaktigt.)

Journal de Medecine. T. LV. Febr. 1781. p. 174. Om Resinæ Elasticæ Uplösnings-medel (1), af F. A. B. R. C.

Fast-

---

(1) Detta är äfven infördt uti Gøtheborgska Journalen. *Samling af Rön och upräkter &c. April 1781. p. 210*; men, som vi jämväl hafve Originalen i händer, ej mindre til denna, än åtskillige andre i nämde Journal införde Afhandlingar, så vilje vi nu och så ofta det kan interessera, mot våre Läsare fullgöra det p. 64. gifna löfte; dock med försäkran, at följa Originalerne och ingalunda eftertrycka deras recension eller öfversättning, om den ock vore lyckeligare träffad, än den vi kunne åstadkomma.

Fastän man har påstått at *Æther* (*Vitrioli*?) vore denna Kådans rätta uplösning-medel, tyckes likväl årfarenheten bevisa veder-spelet. Jag har låtit 48 gran Resina Elastica koka med 3 uns *Æther* i 24 timar; när denna *Æther* af-dunstades, qvarblef endast 1 gran Kåda.

Oleum essentielle Terebinthinæ (ol. destillat.?) tyckes vara des diffolvens; Följande årfarenhet bevisar det: Jag satte 2 Drachm. sönderskuren Res. Elast. med 3 uns af nämde olja til kokning uti Balneum Arenæ; koknings-hettan underhölls: Kådan svålde up, blef genomskinlig och sluteligen aldeles uplösd. När ej nog olja användes, så finnes en del af Kådan där uti hängande som fjun.

Om denna uplösning fättes til afdunstning uti Balneum Mariæ, förlorar den en del af sin diffolvens; men man kan ej gifva den en viss grad af consistance, om icke i Baln. Aren. eller öfver öppen eld, hvarest en del af Kådan decomponeras och har då ganska litet af sin elasticitet i behåll.

Denna uplösning fattar eld med Acidum Nitri fumans, innan de nåkas.

Genom nåkning, som nyis lades, synes hon ej antåndas utan tilblandning af Acidum Vitrioli, som kommer af de få ytor, hvilka oljan och kådan anbjuda.

Olea expressa verka äfven på Resin. Elast. men man måste då använda en beständig kokning, hvarigenom oljan och kådan til en del förstöras.

Syror hafva också verkan på denna kåda; men bland dem, åstadkommer *Acidum Nitri fumans* hastigast hennes uplösning. Om 3 uns af denna fyra endast gjutes på 2 Drach. sönderskuren kåda, så går uplösningen för sig, under fråkning beledfagad med hetta och ångor, som af sig sjelfve antändas åfvanför dissolutionen. Ju flera ytor kådan anbjuder, desto flere antände ångor blifva synliga; därför bör man sönderskära kådan.

Tilläggnings af *Acidum Vitrioli* ökar ej säkert dessa ångor; imedlertid kommer den likväl tilpafs, om *Acidum Nitri* ej är nog concentrerad, eller om man ej sönderskurit kådan; ty det har händt, at man fått se dessa ångor itändas för och efter tilläggningsen.

Om af denna med *Acid. Nitri* gjorda solution gjutes uti destilleradt vattn, så fälles något, som håller sig länge hängande, och bör fränfilas. Detta får, efter tvättning och torkning, anseende af et tort, böjligt och rödaktigt pulver, som, uti en jern-sked, fatt öfver 3 eller 4 glödande kol, deflagrerar ganska hastigt inom 1 eller 2 minuter, och residuum är et riktigt, spongjöst kol.

Samma phenomene åger rum uti tislutne kåril: Om man lägger 24 gran uti en Retort af 32 uns rymd (1 *Pinte*), til hvilken man applicerat en recipient af dubbel rymd, utan at vara luterad, och fätter retorten på kol, så sker deflagration på lika sätt och med lika hastig-

stighet; man bör då luterå kårilen på stunden, för at förlora så litet som möjligt är af de utspånade ångor, och man kommer härigenom til at århålla olja och Acid. Nitri, som icke blifvit förstörde genom deflagration. Om Acidum, separeradt från oljan, mättas med Alkali Tartari, så gifver det et verkeligt Nitrum, som bevisar, at denna fällning, är en sammanfattning af kåda och Acid. Nitri, hvilket deflagrations-egenskapen bör tillskrifvas; åfven som denna syra tyckes vara den, som hindrar Resina Elastica ifrån at, likt andra kådor, precipitera sig.

Precipitatet låter lösa sig af Æther, Spiritus Vini och åfven något af vattn.

Det kol, som efter deflagration är kvar uti retorten, är likt det förra.

Når vattnet, som har tjent at skilja kådan ifrån Acidum Nitri, evaporeras uti Baln. Mariæ, fälles ånnu et gulaktigt pulver, som ej deflagrerar, antingen det är tvåttadt eller icke; men det drager åt sig luft-fuktigheten.

Genom kådans analysis öfver öppen eld, får man först ganska litet af en phlegma, som icke har märkelig syra och kunde snart mistänkas för at komma från kårilen; sedan öfvergår en olja, som blir mer och mer tjock. Uti retorten kvarlemnas en ganska liten del kol, endast 48 gran efter 3 uns kåda.

Den oljan, som man århåller genom destillation, låter åfvenledes uplösa sig i Acidum Ni-

Nitri; men dess præcipitat visar ej samma phenomenoner, som kådans.

Man kan antända denna olja genom tilgjutning af Acidum Vitrioli, och då århålles et kol, likt det, som upkommer af Oleum Guajaci, *un vrai champignon philosophique.*

Vid denna Afhandling göra Herrar Författare til Gøtheborgska Journalen följande anmärkningar:

At *Caoutchouk* (Resin. Elast.) löses utaf prässlade oljor och Terpentin har länge varit bekant, men at Auctor, som ej vidare ger sig tilkänna, ån genom initial-bokstäfverne, ej kunnat uplösa den uti æther, som Herr MACQUER uppgifvit uti *Mem. de L, Ac. des Sc. 1768*, förtjenar at vidare bekräftas, om det år möjligt, at Hr. MACQUER kan misstros för sådant feltag; långt troligare förefaller den tankan, at Auctor nyttjat en svag och af fyra rådande æther. (Har man tilgång på kåda, så vore försöket snart gjordt och frågan deciderad.)

Eljest kan här tilläggas, at *caoutchouk* åfven til en del löses utaf qvinno-mjölk, som vi sett på de mjölk-sugare, som så behändigt brukas, i stället för bröst-pumpar, hvilka efter en tids bruk blifva genomfrätte med små hol. Samma har ock af oss blifvit observeradt på den, som blifvit brukad til insprutningar med GOULARDS vattn (*Aqv. Sathurnin. Ph. Sv. — Blyvattn.*)

Utdrag af et bref, från Professorens Hr. Doct.
 BARFOTH, til G. L. Dateradt Lund i
 April 1781.

Gummi Ammoniacum upplöst i Åtticka och bragt i form af Cataplasme, har uträttat ganska goda curer mot fungus articulorum, sedan alla andra saker förgåfves blifvit försökte; hvarvid tillika invårtes resolventia, och ibland dessa, *Succi herbarum recentium*, blifvit nyttjade; men längd af tid har alltid fordrats, och detta alt då Ledsvampen varit flere år gammal.

Assa fætida med tillsats af *Gummi Guajaci*, i illa artade fär, och då *Spina Ventosa* varit vid sådana tillika, har verkat fullkomlig helning i några tillfällen. (*)

En Siphilitica i 7:de månaden hafvande, fick tenesmer och blodiga stolgångar, så ofta
 et

(*) Uti Hr. SCHMUCKERS *vermischte Chirurgische Schriften Band I*, berömmar Hr. BLOCK *Assa fætida* uti Benröta eller Carie ossium. Han blandar til et uns af nämnde medel $\frac{1}{2}$ uns Ostronskal och et halft quintin Campher, samt låter dageligen taga af detta pulver 2:ne gånger ifrån 1 Scrupel til 1 Drachma; hvarvid skadan förbindes torr; åfven som en Anonyme i Wien yttrar sig uti bref til Hr. Lif-Medicus RICHTER således: *Assa fætida*, har åfven härstädes blifvit brukad med den bästa nytta, icke allens emot ben-röta, utan ock *Spina Ventosa*. Mig äro, säger han, några aldeles tillförläteliga händelser bekanta, hvarutinnan dessa sjukdomar genom detta medel på kort tid blifvit grundeligen botade. (Se RICHTERS *Chirurg. Biblioth. B. 4. St. 2. p. 386.*)

et quintin *Unguent. Mercuriale* smordes innan til på låren, i anseende til Gonorrhéen; men *Mixtura Mineralis* i små doses fördrages ganska väl.

En kår och högmödig *Maniaca*, blef hvarken af åderlåtningar, Åttika eller Campher stillad; men *Pulvis Alexiterius* gjorde henne, inom et dygn, helt fäktmodig, fast icke öfver 2 gran *Opium* voro förtärde.

Som Anatomiskt har intet härstädes förtjent upmärksamhet mer än det, at et fattigt qvinfolk, som dödt af *Hydrops pectoris*, hade *Ventriculus* liten, som vanligen *Colon* är, och *Colon* stor, som *Ventriculus* hos en fullvuxen människa bör vara, utan at några andra märkeliga orsaker eller fel funnos i underlifvet.

Jag håller nu på at gifva *Vitriolum Album* uti en gnagande värk i hufvudet och in specie circa commissuram ossium nasi cum osse frontis, hvilken Patienten tillskrifver smitta af et dryckes-kärill efter en *Salivant*; men hvilken värk jag för några år sedan lindrade med *Aconitum* och *Rob Sambuci*, (denna sedanare såsom fylt-saker) sedan nog väl *Mercurius* och *Antimonium* blifvit förfökte, utan någon lindring, mera än tidtals; hvilket den sjuke likväl, utan Medicin, ofta haft: utgången får jag framdeles berätte. (**)

(**) Mot en dylik långvarig hufvudvärk, skulle det vara ganska artigt at få veta, hvad den *Tinctura Colocyntidis* kan uträtta, som Herr Prof. och Ridd. MURRAY nämner (*apparatus Medicaminum Vol. I. p. 410.*) vara af Hr. Lif-Med. DALBERG förbättrad och med nytta brukad. Jag har tyckt den et par gånger åtminstone mycket lindra en sådan hufvudvärk.
G. L.

AUGUSTI GOTT. RICHTER, *Potentiff.*
Magn. Brit. Regis Archiatri &c: OBSERVATIONUM CHIRURGICARUM Fasciculus Tertius. Gættingæ 1780. III. sidor 8:vo.

Detta band består af 8 Capitel, som innehålla: *Anmärkningar om hinna på ögonen (Pan-nus): Om Tåre-fistlar: Om Kräftan i Brösten: Om en annan sällsam sjukdom i bröstet: Om Grå Starr: Om Blod-stillande svampen (Agaricus): Om Hufvud-skåls-brött: och om utvärtes fördelande medels bruk mot inflammation.*

Man önskade gärna at åga denna Bok, för at kunna gagna Läsaren med et utdrag af alla dessa vackra afhandlingar; men som man ännu ej fått den hit, måste man nöja sig med at afskrifva hvad Hr. RICHTER sjelf, i sit *Chirurgische Biblioth. 5 Band: 4 St. p. 697. &c.*, anför, om de 3 sista ämnen i detta verk, eller om Agaricus, Hufvud-skåls-brött och fördelande medels utvärtes bruk, då han yttrar sig som följer:

Först om Agaricus (Fungus quercinus Ph. Sv.) Många påstå at detta medel åger en egen blod-stillande kraft, at des nyttjande är utan alla olägenheter, och at det således bör hållas för det aldrabästa blod-stillande medel. Jag tror alt detta, men håller endast före, at Agaricus ej åger någon besynnerlig egen blod-stillande verkan. Des mjuke svampaktige substans fogar sig emellan de blödande ställen, uppfyller alla håligheter, betäcker noga de öppna

de blod-kårlens mynningar, och trycker lika alla de ställen den vidrör. Dessa äro de egenskaper, hvilka Agaricus, såsom blod-stillande, åger; hvilka egenskaper den äfven har gemensamt med alla sådane ämnen, såsom: Linne-skaf, Bovist (*Bovista Ph. Sv.*), och Hafs-svamp (*Spongia Ph. Sv.*) Hvilken som behagar, kan dageligen öfvertyga sig om, at alla dessa medel fullkomligen uträtta det samma som Agaricus. Men at detta medel ej åger någon egen blod-stillande kraft, i egentelig bemärkelse, vises däraf, at dermed ej kan stillas någon blödning förutan utvårtens påtryckning; den förmår ingen ting utan tryckning, och äfven så mycket förmår tryckningen utan Agaricus.

Föröfrigit är Agarici nyttjande med så många olågenheter förbundet, at det visserligen ej förtjenar at sättas framför *Ligatur*.

Som den ingen ting uträttar utan påtryckning, kan den endast nyttjas då et ben ligger därunder. Vid större puls-ådrors blödande, är den ej at lita på; ja äfven vid mindre förblödningar, är den ofta bedrägelig, emedan den lätteligen kan rubbas från sit ställe.

Uti sådane tilfällen därför, då Patienten ej kan hafva tilfyn, måste flyttas från en til annan ort, eller då ryckningar fruktas, är ligaturen mycket förmånligare än Agaricus, hållt man då ej behöfver rådas för nytt blödande. Förbandet, hvarigenom Agaricus fasthålles,

kan

kan åfven, genom hvarjehanda tilfällen, löfna, och gifva rum til blodens frambrytande å nyo. Den tryckning, som skal hjelpa Agarikens verkan fordrar en hårdt anlagd Bandage, som trycker och retar såret, hindrar våtskornes omlopp, samt öker stockningen och inflammation.

Alla dessa olågenheter saknas vid Ligaturen, då den på behörigt sätt anlägges. Det underbindnings-sätt, hvarest tråden ej allenast omfattar pulsådren, utan åfven något af närliggande kött-trådar, förorsakar håftig smärta, kramp, inflammation och för stark suppuration; förutan det at tråden sållan då afföndrar sig i rättan tid. Dessa tilfällen och olågenheter åro tydeligen at tillskrifva kjøtt-trådarnes, men intet den känslolöse puls-ådreus, ombindande. Til at förekomma alla dessa elake tilfällen, kommer det endast an på at underbinda puls-ådren ensam. Dett år ganska lätt at verkställa, ty den kan lätteligen framdragas med Bromfjeldska haken, i synnerhet om leden i det samma något böjes. Jag utväljer härtil hållst BROMFJELDS hake, och förkastar, med Hr. THSDEN, arterie-tånger; hvilka sållan endast fatta puls-ådren, utan tillika nerver och kjøtt-trådar.

Man fruktar utan orsak, at tråden lätt genomskår eller halkar utaf puls-ådren, då man ej tillika omfattar kjøtt-trådar. Det första behöfver man ej rådås före, om tråden gjøres bred; och man ej drager til den altför mycket hårdt; och det senare kan ej ske, emedan

tråden före ligaturen drages genom puls-ådran. Underbindningen (*Ligatura arteriarum*) håller jag således för det tilförlåteligaste, säkraste, i alla afseenden lindrigaste och minst besvärliga medel at stilla blodkårls förblödning.

(Denna kunnige Auctor har ganska rätt då han påstår at Agaricus endast verkar mechanic, såsom utvårtens blodstillande; men torde gå något för vida då Han säger, at linneskaf åger lika verkan; väl agerar det genom samma mekanisme, men som dess delar på långt när ej äro så tjenlige at tiltäppa de öppnad blod-kårls mynningar, så måtte äfven dess verkan blifve ganska mycket osäkrare och vid större förblödningar aldeles otillräckelig. Hafs-svampen (*Spongia*) åter, är vid vissa tilfällen mycket förmånligare än sjelfva Agaricus; den absorberar och åger en spänstighet, som saknas hos fnösket (*Agaricus*); dess fina delar äro äfven ganska passande at tränga sig in och tiltäppa de öppnade rören, hvarigenom den ofta stillar blödandet där Agariken slår felt. Ligaturen är väl alltid säkrare, men så gifves det dock omständigheter, där Agaricus kunde vara förmånligare. Hr. General-Directeuren och Riddaren AF *ACREL* har redan år 1755, i XVI. Tom. af *Kongl. Vetensk. Academiens Handlingar* p. 148, uttåkat Agarici och Ligaturens bruk, nästan på samma sätt som Hr. *RICHTER*, hvilket Han sedermera vidlyftigare utfört i sit *Tal för K. W. Academ. år 1767, om nödvändigheten*

ten af Chirurgiska Handalagens förkortande &c. pag. 9. & sequ; samt i Chirurgiska Händelserne 1775. p. 459, 472, 543, &c. där man får ganska tydelige underrättelser, samt säkre reglor, huru och när dessa blod-stillande medel rätt användas. A. J. H.)

Om Hufvud-skåls-brott (Fractura Cranii.)

Hr. POTT i sin afhandling om hufvudskador, ger den regel at straxt trepanera alla Hufvud-skåls-brott. Han säger: antingen har brottet ingen fara med sig, eller fordrar det Trepan: Men merendels är därvid de närliggande delar äfven skadade, hvilket gör operation nödvändig, såsom: Extravasation och inflammation på Hjerne-hinnorne; Den våldsamhet som krossat hufvud-skålen måste nödvändigt hafva tryckt och skadat underliggande delar, och således förorsakat blodets utgjutande och inflammation. Sällan får man således se Hufvud-skåls-brott utan dessa bi-omständigheter, och i följe därpå är alltid Trepan nödig. Den måste dock straxt nyttjas; ty om man därmed upskjuter, til dess tecken til dessa skador visat sig, så är det redan för sent. Han blåttar då hela brottet medelst en cirkel-rund skjärning, hvarigenom et rundt stycke af yttre betäckningarne borttages, då han kan döma om hela skadans beskaffenhet, och sätta Trepan hvarest det behöfves. Han nekar väl ej at det kan gifvas tilfällen där brottet vore utan de nämde skador på närliggande delar, hvarest trepanation således ej for-

drades; samt at denna operation följakteligen ofta utan behof kunde anställas, då man utan åtskilnad trepanerade alla Hufvud-skåls-brott; men han anför däremot: at bland 10 sådane sårnader, knapt 3:ne gifvas förutan dessa närliggande delars skador: at trepanation i och för sig sjelf är utan all fara: at den alltid sker för sent, då man uppskjuter så länge tils de tecken visa sig, som utmärka operations nödvändighet vid dessa tilfällen: Och at det alltid är bättre bland 10 sjuke med Hufvud-skåls-brott hjälpa 7, genom en tidig handläggning, til hälftan, och trepanera 3 onödigt vis, ån at uppskjuta därmed tils man blifver öfvertygad om dess nödvändighet, och tillika blottstald at få för-rätta den utan förmån.

Autor undersöker dessa Hr. Potts grund-satser. Hr. POTT säger för mycket då han på-står at trepanation är utan all fara. Då man blottar yttre Hjern-hinnan och så mycket af hufvud-skålen som Hr. POTT råder til, måste man frukta hvarjehanda besvärligheter, hvilka kunna i en verkelig fara förvandlas, då patienten har elake våtskor och ligger uti en osund luft, som i Hospitaller är ganska vanligt. Ingen nekar at ju fracturerne äro i sig sjelfva utan fara och ej behöfva Trepan: men manne då det som utgjutit sig samt inflammation under fracturen fordra den? Det som skulle vara extravaseradt kan af trepan ej bortskaffas förr, ån det verkligen där finnes. Hvarföre skal tre-

trepan såttas innan detta hunnit samla sig, och innan man vet om det någonsin sker? Då det finnes, är ännu ingen tid til operations förrätande förlorad. Således har man ej orsak, i anseende til extravasatum, at trepanera alla forter fracturer, förr än tecken til sådant visar sig.

Inflammation på Hjerne-hinnorne fordrar, efter Hr. POTTS tanka, förnämligast en tidig trepanation. För min del tror jag nästan at den aldeles ej därvid behöfves. Ty först, hvarföre skal man trepanera innan inflammation ännu finnes? Är det möjligt at inflammation därigenom förhindras? Jag begriper ej på hvad sätt? Tvärtom befordras den därpå, i det yttre Hjerne-hinnan därigenom blottas, och utlättes för yttre luftens och förbandets vidrörande.

Äfven så litet förstår jag hvad Trepanation kan uträtta, til den redan närvarande inflammations häfvande. Jag talar nämligen ej här om den inflammation, som af bensplitror, sårnaden, med mera, uppkommer, utan om den senare inflammation som visar sig från den 8 til 17 dagen, hvilken endast uppkommer af slaget och krossningen.

Så snart en utvärtes våldsamhet råkar hufvud-skålen, så viker hela omkretsen af det träffade stället undan, sänker sig på hjernan, och trycker i det samma underliggande delar; men så snart våldsamhetens verkan uphör, går

den åter i sit förra skick (a). Denna tryckning förorsakar en svaghet i rören, hvaraf stockningar, våtskornes stadnande och inflammation följa.

Man måste således återställa rörens förlo-
rade kraft (Tonus), samt fördela stockningen
och våtskornes stadnande, då man vil förekom-
ma och håfva inflammation. Hvilket aldeles
ej uträttas med trepanation, men väl med kalla
omslag och åderlåtningar. Jag begriper där-
före verkligen ej, hvad Trepan i anseende til
inflammation skal uträtta; utan fruktar fast
mer, at den redan närvarande inflammation
förökas genom den krossning som af Trepan
sker, samt genom yttre Hjerne - hinnans blot-
tande.

Hr. POTT uttyder orsaken til denna inflam-
mation på et annat sätt, och tillskrifver den för-
störelsen af våtskornes omlopp genom hufvud-
skålen, hjern-hinnorne och pericranium. Orsa-
ken därtil åter, säger han, är yttre hjern-hin-
nans våldsamma lossande från hufvud-skålen
utaf slaget, eller krossningen och diploë tryck-
ning.

Låt detta verkligen vara orsaken: hvad
kan då i det hänseende Trepanation tjena til?
återställer den det hindrade omloppet? snarare
håmmas det därpå aldeles i det skadade stället.

Men

(a) Detta händer stundom, men kan räknas för en
nog sällsynt lycka och sker då ej hastigt och på
en gång utan liden efter hand, A. J. H.

Men nu är detta visserligen ej orfaken. Vore det så, så skulle alla extravasationer mellan hufvud-skålen och yttre hjern-hinnan förorsaka sådan inflammation; hvilken då äfven efter hvarje Trepanation skulle sig inställa, ty vid bågge dessa tilfällen skiljes hjern-hinnan från hufvud-skålen. Huru ofta finner man ej yttre taffan och sjelfva diploë cariös, utan at sådan inflammation följt?

Gemenligen sträcker sig denna inflammation, och den därpå följande bulnaden, öfver en stor yta, ja stundom öfver fulla hälften af hjernan; då den dock, efter Hr. POTTS tanka, endast borde inskränka sig inom det stället som utvärtes vore skadadt, hvarest circulation vore förstörd. Ej eller kan man, efter Hr. POTTS methode, förklara den betydande farlighet, som gemenligen följer denna inflammation. Huru ofta blifver hufvud-skålen och yttre hjern-hinnan sönderbruten, särad och rifven, utan alla farlige påföljder? Säkerligen är detta ej orfaken til denna farlige inflammation och bulnad.

Utom den orsak, jag ofvanföre anført, gifves det ännu en annan, som, ofta okänd, har stor del i denna inflammation. Den förundransvärde öfverensstämmelse, som mellan hufvudet och underlivets innanmäten märkes, och utaf kråkningarne samt Lefver-sårnader, som ofta vid hufvud-skador hända, igenkännes, förorsakar ganska ofta gallans flödande, som åter verkar på hufvudet och förökar, underhåller, ja

stundom ensamt orsakar inflammation, sömn-
 sjuka, ryckningar och raseri. Huru ofta fö-er
 Läkaren råtta orsaken til dessa tilfällen uti huf-
 vud-skadan, då den dock ligger i Præcordiis,
 och huru ofta trepaneras då man bortt gifva
 et kråk-medel eller Laxativ?

Korteligen, efter min tanka, fordrar den in-
 flammation, hvarom här talas, ingen trepan, utan
 åderlåtning, kalla omslag, samt ofta kråke-me-
 del och laxativer. Men när nu bulnad följer
 på denna stockning, är trepanation då ej nöd-
 vändig? Torde hända stundom; men merendels
 är den dock utan nytta. Årfarenheten visar,
 at vid de tilfällen här endast omtalas, hvilka
 Hr. DEASE och SCHMUCKER få förträffeligen be-
 skrifvit, ligger den samlade materien ej uti en
 klump, på et ställe, utan kring hela ytan ofta
 af halfva hjernan utspridd, och finnes mellan
 hjerne-hinnorne, så at dessa hinnor och ytan
 af hjernan varda upplöste, förstörde och ofta
 brandaktige. Döden följer här gemenligen,
 och inga medel hjelpa då sjukdomen kommit
 så vida.

Af alt detta synes således, at hufvud-skåls-
 brott ej böra trepaneras förrän teken til extra-
 vasation och stundom til materia visat sig.

Den runda skjärningen, hvarigenom Herr
 POTT alltid blottar hela fracturen, tyckes mig
 vid vissa tilfällen vara at förkasta.

Om operateuren, redan då yttre betäcknin-
 garne genomskåras, är öfvertygad om trepa-
 na-

nations nödvändighet, så äger runda skjärningen af bekante orsaker många förmåner. Men då betäckningarne genomskjåras, för at undersöka skadans beskaffenhet, förrän man ännu vet hvad som är at göra, då ville jag föredraga en kors-skjårning. Det kan hända at skadan är obetydelig och trepan onödigt. Har man då gjort en kors-skjårning, så kan man straxt åter betäcka de blotta delar af hufvud-skålen, förena sårets kanter och låta der läkas; däremot om en cirkel-skjårning blifvit förrättad och hufvud-skålen blottad, så måste den exfolieras, och betäckes ganska långsamt. Aldrig blottar jag straxt hela fracturen, utan först endast det stället som af yttre våldsamheten blifvit träffadt och hvarest trepan fåttes. Under detta ställe ligger förmodeligen det felaktige, och finnes det ej där, så kan sedermera et annat ställe lätteligen blottas och trepaneras.

(Slutet följer i nästa ark.)

Väderleken och de måst gångbare sjukdomar observerade i Stockholm sistledne Mars månad.

- d. 1 - - mullet förmid., afton. klart, til natten mulnade, 1 gr. blidt.
- 2 - - morg. mullet, 1 gr. kalt, snögade något, Barom. 25, 43. aft. 3 gr. blidt.
- 3 - - morg. tjock dimba, $\frac{1}{2}$ gr. kalt, Barom. 25, 57. — 5 gr. blidt, mullet.
- 4 - - mullet, 4 gr. blidt.

d. 5

- d. 5 - - morg. mulet, 4 gr. blidt, Barom. 25, 38. midd. 5 gr. blidt, klarnade.
- 6 - - morg. klart, 1 gr. kalt, Barom. 25, 30. efterm. mulet, fnö, 3 gr. blidt, hvarunder Barom. föll til 24, 76.
- 7 - - morg. mulet, $\frac{1}{2}$ gr. blidt, Bar. 25,00.
- 8 - - mulet, 1 gr. blidt, litet våt fnö.
- 9 - - morg. klart, 2 gr. kalt, Barom. 25, 22. midd. 3 gr. blidt.
- 10 - - morg. 4 gr. kalt, klart, midd. 2 gr. blidt, efterm. mulet, lugnt.
- 11 - - morg. mulet, 3 gr. kalt, midd. 2 gr. blidt, lugnt, litet fnö.
- 12 - - morg. mulet, 2 gr. kalt, Barom. har dessa dagar stigit til 25, 80. midd. 4 gr. blidt, klart.
- 13 - - morg. klart, $\frac{1}{2}$ gr. kalt, Barom. 25, 72. midd. 6 gr. blidt.
- 14 - - morg. klart, Therm. på fryspuncten, Barom. 25, 80. midd. 6 gr. blidt.
- 15 - - morg. mulet, $\frac{1}{2}$ gr. blidt, Barom. 25, 56. midd. 7 gr. blidt.
- 16 - - morg. något mulet, 1 gr. blidt, Bar. 25, 65. klarnade, om middag. 8 gr. blidt.
- 17 - - morg. klart, 1 gr. blidt, Barom. 25, 68. midd. 2 gr. blidt.
- 18 - - morg. 3 gr. kalt, half klart, midd. 5 gr. blidt.
- 19 - - morg. 1 gr. blidt, mulet, kall W. blåst i dessa dagar, Barom. 25, 20.
sedan

fedan 5 gr. blidt, mot aftonen mulnade, rågn, men fedan Nordan håftigt med snö-ur och 5 gr. kalt samt Barom. 24, 92.

- 20 - - morg. klart, 8 gr. kalt, Barom. 25, 58. midd. 3 gr. kalt.
- 21 - - morg. klart, 4 gr. kalt, Barom. 25, 60. mulnade, snö.
- 22 - - morg. tjock dimba, 3 gr. kalt, lugnt, Barom. 25, 17. midd. 3 gr. blidt.
- 23 - - morg. måst mullet, Therm. på frys-puncten, Bar. 25, 47. mid 3 gr. blidt.
- 24 - - morg. klart, 1 gr. kalt, Barom. 25, 59. mid. 6 gr. blidt.
- 25 - - förmid. klart, 7 gr. blidt, efterm. mullet.
- 26 - - morg. mullet, rågn, 3 gr. blidt, lungt, Barom. 24, 98. eftermidd. grufveligit urvåder med snö och öftan storm, 1 gr. kalt, Bar. 24, 80.
- 27 - - morg. mullet, lika urvåder, 3 gr. nord. storm, Bar. 25, 02. mot natten, 7 gr. kalt.
- 28 - - morg. klart, 10 gr. kalt, Barom. 25, 54. midd. 5 gr. kalt.
- 29 - - morg. måst mullet, 3 gr. kalt, Bar. 25, 53. midd. 4 gr. blidt.
- 30 - - morg. mullet, 1 gr. blidt, Bar. 25, 21.
- 31 - - morg. klart, 5 gr. kalt, Barom. 25, 35. midd. 1 gr. blidt.

Åfven denna månad hafva inga egänteligen Epidemiske sjukdomar besvärat. Annandags Fråffor började blifva mera gängse, än qvartaner, som de förra månader varit så enwise. Man talar här mycket om et specifikt pulver mot all slags fråffa, som en wifs Hr. - - förfäljer. Är det så påliteligt, som man wil påstå, förtjenar wist Innehafwaren af detta specificum, om han det upträcker, at, antingen på hederns eller behofvens fida, därföre åtnjuta sin förtjenta belöning. Et annat medel, som åfven utgifwes för specifikt i fråffan, har blifwit från Tyskland hitskickadt til en Högtförmån Herre; men så nyligen, at man ej medhunnit försöka det ännu. Det tyckes bestå af folia Trifolii aqvatici och Aristolochiæ radix. — Eljest börja nu fråfforna på at nog lätt kunna öfverwinnas, i synnerhet Tertianer, som ofta af blotta evacuantia och digestiva uphåra. Vid Regementerne och hos fattigare folket hafva fråfforne ofta varit blandade med skjörbjugg, den de under vinter-månaderne ådragit sig genom salt otjenlig föda, fuktige qvarter och husrum, samt brist på rörelse i fria luften; bågge sjukdomarne hafva då genom et vanligt skjörbjuggsdricka, af infunderad peppartot, Tallstrunt och Trifolium aqvaticum ofta blifwit hulpne. — För öfrigit hafva Pleuresier, Peripneumonier, hosta, Rheumatiske krämpor, halsjukor, fluss-febrar m. m. varit, efter denna års-tidens vanlighet, gängbare. Vid sidstnämde febrar hafva ibland

wifaf

vifat sig fläckar, som hos en del liknat Skarlakans-utslag och hos andra af mindre röd färg och aldeles icke höjde öfver ytan af huden. Dödande hafva de dock icke varit; men en barna-föderska på det Publ. Acc. Huset räddades likväl med plats i denna sjukdom. Smittofamne hafva desse febrar äfven icke märkts vara, och följakteligen ej eller af särdeles rötaktig natur.

Almdnt Svenskt Lärdoms-Archiv under GUSTAF den Tredjes Regering.

Sådan är Rubriken på et Verk, hvilket Första Pastorn vid Tyska Församl. i Stockholm, Hr. Doct. CHRISTOPH. WILHELM LÜDEKE utgifver, på Tyska, för at därmed afhjelpa den brist, som Svenska Litteraturen hitintills haft i anseende til en Lård Journal, i synnerhet för Utläningnar. Första Delen utgifves vid instundande Påskmarknad i Leipzig, och tager sin början med år 1772, såsom Hans Maj:ts vår Allernådigste Konungs Krönings-år. Planen til hela verket, kan inhämtas af den annonce Hr. Utgifvaren sjelf därom uti flera Tidningar låtit införa; Nog sagt: Utom detta verkets gränser kunna knapt någon Vetenskap ock Konst nämnas; följakteligen få vi där äfven *Medicin, Physik, Natural-Historie* och *Chemie*.

Herr Utgifvarens egen vidsträktta lärdom och prydeliga skrif-art gifva anledning at vän-

ta all uppbyggelse och nöje af det, som i detta Verk kan komma inom Dets egen pröfningskrets; och om det, som är utom den samma, bör man icke göra sig mindre hopp, i hänseende til det goda vahl af Med-Arbetare i de Herr Utgifvaren obekante Lårdoms-grenar, man med säkerhet kan tiltro honom, at hafva gjort. — Arbetet blir således utan tvifvel ganska intressant och vårt Tidevarf värdigt. Skulle man, af National-egenkärlek därvid ännu önskat något, så vore det, at först hafva fått se det i Svensk drägt och sedan i Tysk eller annan Utländsk.

Société Royale de Medicine de Paris, har utfatt följande fråga: *Hvilka äro de säkraste medel at hos di-barn förekomma de svåra tilfällena för tänder, som de ofta måste ntstå, och at bota dem, då dessa symptomer redan visat sig?* En okänd har til Hr. JUSSIEU, Sällskapets Skattmästare, inlämnat 600 Livres til belöning för den som bäst besvarar denna fråga. Svaren inskickas, francs de port, til Mr. VICQ D'AZYR, K. Sällskapets ständige Secreterare, rue du Sépulcre, a Paris, tillika med divise och Auctorens namn försegladt. Om svaren dömmes vid första sammankomsten år 1782. (Utur *L'esprit des Journaux* April, 1781. pag. 280.)

Fortfättning utaf Hr. RICHTERS Observationum Chirurgicarum fasc. III. från p. 363. af denna Wecko-skrift.

Om utvärtes fördelande medel. Auctorerne äro ganska skiljaktige i anseende til ändamålet af dessa medels bruk vid utvärtes inflammationer; En del lägga på det svulnade stället sammandragande, retande, så kallade fördelande, andre åter mjukande, lindrande medel. De som berömma de fördelande medel, påstå, at inflammation i synnerhet genom et samlat håftigt tillopp och en onaturlig våtskornes stockning förorsakas, och at man således, för at häfva den, måste fördela våtskorne, samt minska deras tillopp och återdrifva dem; at mjukande medel förslappa kärlen, samt öka våtskornes tilflytande, stockningen och svulnaden.

De åter, som hålla de upmjukande medels nyttjande för bäst, säga: at vanligaste orsaken til svulnaden är en retning, hvilken förfätter de ömtålige och retlige delar i spänning, kramp och håftige rörelser; at således retande medel ej kunna tjena för dessa förut ömtålige delar; och at spänningen, smärtan samt den håftige rörelsen, uti dessa inflammerade och retade delar, utaf de upmjukande och lenande medel minskas, stillas och lindras, samt således våtskornes tillopp bäst hämmas.

Det kommer således därpå an, at, i kraft af ärfarenheten, undersöka, hvilket af dessa me-

del är förmånligast. Intetdera är i alla fall tjenligt, hvart och et har sina tillfällen, då det är nyttigast. Öfver hufvud skal man dock vid inflammationer mera hafva affeende på, at retningen bortskaffas eller minskas, hvilken upväcker oro uti circulation, våtskornes håftiga tillopp och rörens oordentelige rörelse, än på det, at stockningen måtte tilbakadrifvas och hjälpas. Tilloppet lägger sig af sig sjelf, så snart den retning som verkar det är häfven.

Mjukande och döfvande medel öka icke våtskornes stockning och inflammation, utan fast mer på det kraftigaste häfva den.

Således äro sammandragande, tillbaka drifvande och fördelande medel, som aldrig verka utan retning, vid inflammationer mycket mindre tillförlätelige än lindrande och mjukande. Det strider uppenbart mot ändamålet at lägga retande medel på en del som blott af retning lider (a). Om det endast komme därpå an, at afhjelpa våtskornes tillopp och tilbakadrifva den stockade materien, så vore en Tour-niquett och en om sjuke delen hårdt anlagd binda, de kraftigaste medel mot inflammation; ty den förra minskar våtskornes tilflytande, och den senare drifver dem utur den svulnade delen långt kraftigare än något annat medel; men nu hjälpa dessa medel så litet, at bindan
fast

(a) Härom kan med nytta läsas inledningen til SHARP'S *Treatise on the operations &c.* hvarest samma tankar finnas. A. J. H.

fast mer på det håftigaste öker svulnaden och förorsakar kallbrand. Alla sammandragande och återdrifvande medel verka på samma sätt som bindan.

Utaf de medels beskaffenhet som invärtes nyttjas mot inflammation och af årfarenheten godkännas, kan man sluta til de utvärtes. Alla dessa medel kyla, lindra, upmjuka, minska de fasta och flytande delars håftiga rörelse; huru kunna då de utvärtes medel rarfvas stärkande och retande? De håftige inflammationer, som kunna hånda dem, som åro afmatade och fattige på blod, bevisa, at vid svulster ej så mycket kommer an på at minska myckenheten af blodet och dess tillopp, som at håfva retningen, som gjør denna rörelse.

Imedlertid gifvas det dock tilfällen, vid hvilka sammandragande medel behöfvas. Merendels kunna följande regler därvid tjena.

Då svulnaden år förorsakad af kårlens svaghet och en däråf upkommen våtskornes stockning, så åro sammandragande medel tjenlige.

Sådan omständighet år vid de svulster som upkomma af stötår, krossningar, håftige försträckningar och ledvridningar. Den farliga inflammation under hufvudskålen, hvaremot Hr. SCHMUCKER berömmer kalt vattn, ledsvulster efter utvärtes vålsamheter, och så vidare, håra hit. Den svulnad däremot som förnämligast upkommer af retning, fordrar mjukande och döfvande medel.

Då smärtan, spänningen och hettan vid en svulnad äro mycket håftige, böra mjukande medel nyttjas; däremot göra de stärkande och fördelande nytta, då den inflammerade delen är mycket svullen men ej mycket smärtsam.

Svulnader, som ej kunna botas utan bulning måste med mjukande, vahrgörande medel skjötas; ty ju förr bulningen sker, desto förr slutar sig inflammation. Alt som hindrar mognaden, öker och förlänger inflammation. Hit höra de svulster som med sårnader äro förbundne, hvilka ej kunna hastigt läkas, Röntfår med flera.

Hetsige och håftige Svulnader fordra gemenligen lindrande och upmjukande medel; men Chroniske och långvarige däremot ganska ofta stärkande och sammandragande.

De förra upkomma gemenligen genom retning och en oordentlig håftig rörelse i vätskorne; de senare åter af slapphet, om ej i början dock åtminstone i längden. Man bör ej lägga sammandragande medel på svulnader i de delar, hvarutur flyter någon skarp vätska; emedan de förstoppa denna flytning, tillbaka drifva skärpan och öka således inflammation. Mucilaginoså lindrande medel däremot minska skärpan och alla däraf upkommande besvärligheter. Detta gäller, til exempel, vid fuktig och het inflammation på ögonen, vid Gonorrhoe, med mera.

Vid slutet af inflammationer kunna stärkan-
de medel nyttjas, för at i den lidande delen,
hafva slappheten som gemenligen uppkommer
efter inflammationer, och gör dem mot slutet
långvarige, eller disponerar delen til ny svulnad.

Vid nyttjandet af utvärtes medel mot svul-
nader, skal man hafva affeende på hela krop-
pens beskaffenhet, så väl som på den lidande
delens. Ju känflo-ömmare, torrare och
spändare kroppen och lidande delen äro, desto
nödvändigare äro upmjukande och lindrande
medel; slappa, svaga och fuktiga kroppar och
delar fordra åter stärckande, sammandragande
medel.

Så snart vahr blifvit i den svulnade de-
len, måste mjukande medel nyttjas; och, om
hårdheten omkring bulnaden är mycket het
och värkande, endast upmjukande; är hård-
heten ringa eller intet het och smärtande, så
måste til upmjukande blandas värmande.

Detta är endast et försök, at genom regler
utstaka utvärtes medlens rätta bruk mot in-
flammation, som ännu säkerligen är mycket
ofullkomligt; för öfrigit förstås, at alla dessa
regler endast angå enkle, och ej med andra
sjukdomar blandade, inflammationer, samt råla
många undantag.

---

*Prospectus til Oeuvres Du Chevalier v. LINNE,
Traduites en français par une Société de Sa-*

vans naturalistes, & principalement par Mr. M*. de l'Académie Electorale des Sciences de Baviere, de la Société Economique de Burg-hausen, &c. avec une Préface de Mr. le BARON de HALLER, des Notes du même, de Mr. ELIE BERTRAND, Conseiller privé de S. M. le Roi de Pologne, Membre de plusieurs Academies des sciences, &c. &c., & de plusieurs autres Savans. a TVERDON, är nyligen hitkommen; hvilken Prospectus man finner sig böra hel och hållen här öfverlätta.

Man kan, utan at fåga för mycket, påstå, at det ej gifves något Land hvarest ej *Riddaren von LINNES* ryckte utspritt sig; men hos oss (i Frankrike och Sveitz) tyckes denna stora mannen ej åga all sin förtjenta aktning. Det skarpsinniga Systemet, hvarigenom han lättat växtrikets omäteliga betraktande, är nästan det enda af Dets Arbeten, som inkommit i de Utländske Lärhusen. Imidlertid har Ridd. von LINNE, som en tiltagsen Naturkunnig, i sine Arbeten vågat nya tankar och lyckelige Hypoteser. Som Lagstiftare i Naturen, har Han, efter väl åtskilde skiljomärken, i ordning satt otroligt många alster, utur alla 3 Naturens Riken, så väl til deras Classer som slag och arter. Som en noga samt outtröttelig Observator, och som en methodisk, men ej vidlyftig Auctor, äro Dets beskrifningar

gar

gar Måster-stycken. Han har kastat ny dag på en otrolig mängd händelser i Djur- och växt-rikets hushållning; och Han har riktat Natural-Historien med en myckenhet oskattbare upptäkter. Sluteligen, Ridd. VON LINNE kunde verkligen fordra, at Dets infikter skulle hedras; Dets talrika Arbeten förblifva äfven ibland de Lärde, som dels beundra, dels motsäga dem, samt bland de Lårgirige, som dem rådfråga. Man vågar säga at Dets Arbeten böra gagna Läsare af alla stånd; de innefatta nya kundskaper, och nyttige reglor om sjukdomars kändedom samt medlen däremot; om Chemien, åkerbruket och konsterna.

De menniskjor som helga sin tid til vetenskaper, kunna där finna mycken uplysning, och de andre en outöflig föda för sin nyfikenhet. De som göra samlingar af hvarjehanda Naturens alster, måste utan uppehåll rådfråga Dets skrifter; och de lemna äfven dem tilflykt, som ej hafva annat ändamål, än at med sin läsning förekomma lefsnad och förnöja sin inbilning. De många uplagor af VON LINNES arbeten, bevisa tilräckeligen huru begjärlige de varit. Om de ej varit lika utspridde bland et folk, som vet så väl skatta stora förtjenster och som är så lårgirigt som det Franska, så är orsaken därtill, at denna namnkunnige Sveriges Lärde har varit nödsakad at tilkapa et nytt språk, för at uttrycka nya kundskaper; hvaraf de, som velat besflita sig om den-

na Lärdoms-gren, blifvit affkråkte. Man måste eljest tilstå at Dets skrifart, fast ån rik och beprydd med artige föreställningar, är dock stundom fattig på det förnöjande, som upväcker och bibehåller upmärksamheten hos folk som hafva verld (a).

Dessa betraktelser hafva upmuntrat dem, som företagit sig denna öfversättning, hvilken nu kundgjöres. Då man utesluter alla de VON LINNES arbeten som blott äro Scholastiske, minskas deras volum något, och man skal tillägga något gagnande; Då man genom Noter uplyser det som för Läsaren kan vara mindre begripligt, gjer man dem, som vilja blifva underviste, tillfälle at skaffa sig grundelig kundskap; Slutligen, då man öfversätter dessa Arbeten på et språk, som är allmänt kändt, gjer man dem lika nyttige, för de vördnasvärde människjor hvilkas arbeten hafva människjo-slågtets vål til ögnamärke, och för den mängd af Läsare som endast rådfråga sit nöje. De förre forska vål i sjelfva grund-källorne, men kunna ej altid skaffa sig dyre och store samlingar; latinska språket kännes ej af alla, och som man redan sagt, har det, som af Riddaren VON LINNE blifvit brukat, sine egne svårigheter. Man smicrar sig at något hvar skal gjärna emottaga en öfversättning, där man söker förena trovärdighet och god smak, samt aflöndra all led-

---

(a) Det vil säga at Han ej uttryckt sin mening med mångordighet och tomhet. (Öfversättaren.)

ledsnad, eljest oskiljaktig från Scholastiske arbeten.

Man är nödfakad bibehålla några vetenskaps ord (*Termini Technici*), nyttjade af denne store Svenske Natur-forskare; men man hoppas kunna göra dem begripelige, och afskilja alt dåruti, som kan vara stötande. Den skrif-art man skal nyttja, är utan förbehåll, och man tror at enfaldighet och tydelighet bör vara des förnåmsta egenskaper. Om man stundom hårifrån afbryter, sker det för at troget öfverfatta, det man tycker sig böra bibehålla af de Poëtiske föreställningar, som Ridd. VON LINNE stundom nyttjat.

Man börjar med en del af *Anœnitates Academici*, och skal med all flit bjuda til at snart efter, eller i sommar, kunna utgifva *Philosophia Botanica*; men för at ej åtaga sig mer än man kan utföra, så låfvas ej mer än en Volume til nästa (siftledne) April och de andre hvar halv år. De tryckas in 4:0 med ny Cicero-styl, i 2:ne Colonner på vackert Franskt papper. Hvarje del skal åtminstone innehålla 720 pagina. För at lätta åtkomsten af detta arbete, i synnerhet för Botanici, Natural-Historici och Physici, skal man tillika gifva en uplaga in 8:0, med samma tryck och papper, där hvar del skal innehålla 344 sidor. Kopparstick gjorde af de bästa Graveurer i Paris, skola, bifogas, tillika med nödvändige Notor, dels för at uplysa sjelfva texten, dels för at under-

rätta Låfaren om de uptäkter, som blifvit gjorda sedan Riddaren VON LINNE utgaf sine arbeten. Den store HALLER och ELIE BERTRAND hafva förenat sig til detta betydelige verks fullkommande, genom de Noter, hvarmed de riktat det.

För at kunna öfversätta VON LINNES arbeten på et honom värdigt sätt, måste man förena den myckenhet kundskaper, som Hans snille ensamt ägde. Utgifvarena af denna öfversättning hafva förskaffat sig den hjälp, som kan uppfylla hvad hos dem felas; och uplyste mån uti hvarjehanda vetenskaps-delar, som VON LINNE omfattat, torde gjärna lätta arbetet. Sådane hjälpredor mottagas med tacksamhet, då de inlemnas under utanskrift til *Mr. Professeur LEX* a Yverdon och til *Mr. PANCHOUCKE, Libraire, Hotel de Thou, rue des Poetevins, a Paris*. Om desse öfversättningar äro åtföljde med egne observationer, skola de vara så författade, at de i Noterne kunna anföras.

Subscriptions vilkoren.

Hvarje Volume in 4:o kostar 12 franska Livres, som betalas då delen mottages; och för hvarje in 8:o årlägges vid mottagandet 4 Livres.

Koppar-sticken betalas efter 24 Livres Volumen in 4:o; vid Edition in 8:o fåstas tafflorne vid slutet af hvarje Volume, och betalas särskilt för hvarje Tabell. Subscription är öppen

pen til November månads slut, hvarefter man ej kan århålla detta arbete under 15 Livres Volumen i 4:o, och 5 Liv. 10 Sch. in 8.o.

Ehuru man ej låfvat mer än en del hvar 6:te månad, skal man dock påskynda arbetet så fort möjligt är, dock utan at få hafva därmed, at det kunde förlora sit värde.

Utgifvarena drifva låfva sig så mycket större framgång för detta arbete, som de ej fordra penningar innan hvarje del lämnas, som ensam kan utgjöra et verk eller en Bok; en fördel som ej vanligen åtföljer subscriberade arbeten.

(Som detta arbete ej torde vara utan sin nytta, och det äfven såges blifva förnöjande för gens du monde, Sverige desutom tyckes böra visa någon årkänsla mot den aktning öfverfättarena bevisa Denne store Landsman, så tviflas ej at ju åtskillige åstunda detta arbete, hvarpå här kan subscriberas hos *Herr Directeur FYRBERG.*)

Mémoire sur les moyens de purifier l'air des villes & de nos demeures, & d'expulser ainsi & d'arreter le plus promptement possible les maladies contagieuses &c. par Mr. SELLIER, Professeur de mathematique &c. membre de plusieurs académies &c.

De dunster, som uppstå ur kyrkogårdar, som äro belägna inuti städer, kunna förgifta

gifta luften och gifva en dödlig ånga åt dem som där andas. Kyrkor, där begrafningar ske, Hospitaler och fångelser, hvarest luften nästan alltid är innesluten och fördärfvad, äro ej allenast högst skadelige för folket, som därvid bo, utan äro ock ofta orsaken til alla smittosamma sjukdomar, som angripa staden. — Auctor anför flera exempel därpå.

De medel hvarigenom alla här af upkommande sjukdomar kunna förekommas äro följande: 1:o gjøres öppningar högt up på fönstren. 2:o Flyttas kyrko-gårdarne utom städerna. 3:o Anläggas Hospitalerne utom staden, eller åtminstone, om det ej är möjligt, gjøres höga fönsterhål, i alla 4 väderstrecken, från tak til gålf, på det man, då de hvarje morgon öppnas, må kunna bortskaffa och förnya den skjämde luften, som under natten i rummen samlat sig. Eller om nya Hospitaler utom staden byggas, kunna de inrättas med sådane hvalf, som på *St. Louis Hospital*, hvarigenom den elaka luften bortgår. 4:o Låmnas tillräckeligt utrymme för fångelserne, och gjøres en öppning högt uppe i hvarje hytta; man låter fångarne hvarje dag gå utur sine rum, för at vådra sig, som kan ske för en eld-brasa af En-buskar; åtminstone hvar 8:de dag upbrännes fånghalmen, in uti sjelfve hyttorne, och ny lägges i stället; man bör ej göra någre rum neder i jorden, där ej väderväxling kan ske. I rummen underhålles eld, så ofta möjligt är, för at ränsa och omväxla luften.

ten. — 5:o Måste man göra gatorne i staden bredare, om möjligt är, samt vid hvarje hus skaffa utrymme och en trädgård; göra öppningar och fönster åt alla väderstrek, i synnerhet i nedra våningarne, och öppna dessa. 6:o De hus som äro belågne på landet, blifva nog vådrade, men åtminstone behöfves 2:ne mot hvarannan svarande fönster i rummen, hvilka böra gå ända til taket. Auctor säger at dessa anstalter i synnerhet böra vidtagas, då smittosamme sjukdomar visa sig, och håller före det vara bättre at patienterne lida någon olägenhet af kjöld, än at de andas en förgiftad luft som gjuter et ämne til döden i deras bröst.

Man bör ej eller låta någon annan ligga i kammare tillsammans med den sjuke; mindre tillåtes 2:ne sjuke ligga i en kammare, utan lärdre i uthus och bodar; i de sjukas rum bör alltid vara eld uti spisen, för ofvannämde orsak.

Staden *Abbeville* är plågad af Frisel, Fläck- och Röt-febrar, gangrænerad halssjuka m. m. för den myckenhet Barraqver där finnas. Uti *Norrmandie* och åtskillige andre ställen härja ofta rötaktige sjukdomar, förorsakade af de fattige inbyggarens ofunda hyddor. I *Picardie* gå dessa sjukdomar alltid, än på ett, än på annat ställe; uti vissa byar har somlige hushåll häraf blifvit nedlagde, då andre åter, i samma by, blifvit fria, til tecken, at orsaken fanns i sjelfva husen, men ej uti fria luften. — Det är bekant hvad fara de ångor hafva med
sig

fig som upstiga från afträdes-hus. De som anlägga dem böra väl ackta sig at bygga dem förmycket instängde, mindre i hvalf och källrar; — utan de skola inrättas i fria luften, på gårdsrum, trågårdar, vid ut hus, med mera. Om man ej så lagar at luften, kan på dessa ställen ombytas, händer lätteligen at den mephitiska luften kan quäfva dem som komma för nära, då de skola rånfas, eller åtminstone upväcka en rötfeber i hufet.

Stall, fåhus och alla rum för kreatur böra äfven genom midt emot hvarannan belägne fönster kunna vådras. (Utdragit utur *L'Esprit des Journeaux* April 1781. p. 321.

(Åtskilligt uti detta ämne kan läsas uti *Hr. Archiat. och Ridd. BÄCKS Ldrorika Tal för Kongl. Veten. Academ.* år 1764, om *Farsoter* som härja ibland Rikets allmoge; samt i Det svar *Herr Assessoren D. LUND* ingaf til *Kongl. Veten. Academ.* år 1773, på frågan: *Hvilka äro de bästa förvarings- och Botemedel för maligna sjukdomar, Fläck- och Röt-febrar &c.* *Herr NAHUY'S* i *Dissertatio de qualitate noxia aëris in Nosocomiis & Carteribus.* *Harlem* 1770, har äfven ganska noga genomgått detta ämne.

En våltänkande Politie afvärjer alltid faror, då de så tydeligen visas, och Staten vinner genom friske och arbetsamme medborgare mångdubbelt åter den kostnad, som kunde användas på nyttige inrättningar i denna väg. Utur

Här torde dock ej vara otjenligt nämna följande berättelse, som en ANONYMUS *de febrivum intermittantium natura* p. 17, anförer:
 „Straxt utom en stor Stad var et stort och
 „djupt tråsk, hvaruti man från äldre tider ned-
 „kastat all orenlighet, som från husen samla-
 „des: håraf upkom intet ondr, så länge vattnet
 „ännu stod öfver de samlade orenligheterna,
 „men när dessas tiltagande myckenhet började
 „at öfvergå vattnbrynets högd, uphof sig uti
 „den näst belagne delen af staden en så håftig
 „feber, at där 40 lik om året tilförene utför-
 „des, där dogo nu 2000 människor. Hjelp
 „store Gud, at ej dylikt må hända öfs.

Académie Royale de Chirurgie de Paris har för år 1782 utslatt följande fråga: *Huru kunna fel uti åtskillige Excretioner verka på utvärtes sjukdomar, och hvilka praktiska reglor passa vid dessa tilfällen?* Belöningen är en guld-Medaille af 500 Livres värde. Man i akttager vid svaren de vanlige reglor, samt inskickar dem, franco a Mr. Louis, Academiens ständige Secreterare. De emottagas til den sista nästkommande December.

Samma Academie continuerar at gifva en guld Medaille af 200 Livres åt den af utländske eller inländske Läkare, utom Academien, som gjordt sig därtill förtjent genom någon af-
 hand-

handling uti Chirurgien. Den utdelar äfven 5 Medailler af 100 Livres värde hvarje, åt 5 Franske Chirurgi, som på et år inlämnat en Mémoire eller 3:ne uplyfande Observationer. (*Utur L'Esprit des Journaux Avril 1731. p. 281.*)

Observations sur l'incontinence d'urine pendant la nuit; par Mr. LEGER, Maitre en Chirurgie a Paris. (Utur Journal de Médecine Januarii 1781. p. 72.)

Et fruntimmer 24 år gammalt hade den olägenhet at våta under sig i sängen från barndomen; Hon hade nyttjat åtskillige medel, utan någon förmån. Jag lät blanda sex gran pulvis Cantharidum uti et quintin Extractum Borriginis, och lät dela det i 24 doses, hvaraf hon hvarje afton tog en. Hon fortfor härmed 72 dagar, och jag ökade dosis af Cantharides någre gran i satsen; hvaraf hon blef fulleligen hulpen, och har i 2:ne år ej vetat af någon besvärlighet i denna vågen. Jag nyttjade samma medel för 2:ne systrar, den ena 15, den andra 13 år gamle, och det är mer än et år, som de alltid varit härifrån frie. Jag har föreskrifvit åt dessa 3 Demoiseller at dricka vattn på lin-frö, för den hetta de sedermera kjände vid urinerandet, hvarest de ej klagade sig.

Orsaken til detta medels verksamhet i dessa omständigheter är klar, och min tanka är ej at uttyda den. Min upgift är enkel och medlet lätt, men fordrar dock försigtighet. Jag önskar at de personer, som det kan angå, må däraf finna samma nytta som de, åt hvilka jag gifvit det. (Detta medel bör visserligen nyttjas med oll försigtighet, emedan åtskillige svåre händelser eljest kunna däraf upkomma; men skulle af dess bruk, någon hetta vid urins låtande eller svårighet at kasta den, sig insinna, så måste lenande drycker, såsom Emulsion på linfrö eller mandlar, mandelolja eller Thee på Althée-rot och Malva nyttjas. A. J. H.)

Någre Praktiske anmärkningar öfver Amputation; af J. J. BESKOW.

Ibland andre orfaker som fordra Amputation, räknas äfven den, när en lem blifvit intragen af kallbrand. Redan HIPPOCRATES lärde at man skulle skilja det döda ifrån det lifvande, och någre senare tidens Chirurgi påstå, at man i denna händelse genast bör företaga amputation för at hindra kallbrands fortgång. Denna lära tyckes vara grundad på den theorie man haft om kallbrands förtplantande; nemligen at den i tela cellulosa stockade materien vore local, och smittade de näst intill skadan gränfande delar, hvarigenom kallbrand intog den ena delen efter den andra. Vore denna theorie riktig, så vore också ostridigt at man igenom en tidigt anstald amputation aldrafåkraft kunde förekomma kallbrands vidare förtplantande, åtminstone den, som härrör af utvärtes orsak. Men förfarenheten visar tvärtom, at amputation, anstald innan naturen själf fatt gränfor för kallbrand, oftast varit fruktlös.

Förutan det at ibland nyare Auctorer i synnerhet SHARP (a) och BOUCHER (b) gifvit vackra rön om kallbrands stillastående, och

N° 25

B b

KIRK-

(a) Se dets *Critical enquiry*. pag. 277.

(b) Se *Mem. de l'Acad. de chirurgie*, T. II, part. III, pag. 141.

KIRKLAND (c) GOOCH (d) samt PLATTNER (e) åro af samma tanka, bevisar följande händelse denna sats.

1779 i Januarii månad fördes en fången och blefverad Östterrikare uti Fält-Lazarettet i Neisse, två dagar efter sedan han blifvit fårad. En kula hade sönderkrossat tarsus, och nedre extremiteten af tibia och fibula; ligamenterna voro sönderflitne, samt kärl och nerver förstörde; foten var redan intagen af kallbrand; de kraftigaste ut- och invårtes medel nyttjades, åfven Kina-barken; men tör hånda ej i tillräckelig dosis; ty kallbrand tog öfverhand, och inom 24 timar hade den intagit hela smalbenet; man kom fördenskul öfverens, at amputera på vanligt ställe nedan för knäet: detta verkstältes, arterne underbundos, och på stumpen applicerades det vanliga förbandet; den sjuke var svag, hvarföre continuerades med Kina-barken, men detta oackadt hade andra dagen efter operation kallbrand intagit stumpen, och den sjuke dog.

Denna händelsen bevisar klarligen, at åfven den kallbrand, som härrör af utvårtes orsak, intet alltid är local, ty den är gemenligen förknippad med en allmän rubbning i Nervsystemet,

---

c) Se des *Anmärkingar öfver Herr POTT om fracturer.*

(d) En gammal Practicus, hvilken Hr. KIRKLAND åberopar sig på nyssnämde ställe.

(e) Se des *Supplementa in institutiones chirurgicae, T. I.*

stemet (*f*) och med en corruptio humorum, som i synnerhet då yttrar sig i någon enskilt krops del. Däremot äro sådana händelser ej sällsynta, vid hvilka naturen sjelf, ofta utan någon tillhjälp, utftakar gränser för kallbrand, och äfven befördrar aflöndringen: ibland åtskilliga sådana lycklige händelser, til hvilka jag sjelf varit vittne, vil jag endast berätta följande:

Då jag 1779 i Mars månad var Öfver-Fältskår vid Fält-Lazarettet i Brieg, anmodades jag at besöka en sjuk bonddräng en mil ifrån staden, och feck då af honom sjelf och de närvarande följande berättelse: Han sjuknade i början af Februarii månad uti en därpå orten då gångbar rötfeber; i brist på Läkare nyttjades endast några husmedel, hvaribland ättika var det förnämsta; den sjuke, som låg ensam i en kammare, begaf sig nattetiden, under påstående yra, uti bara skjortan och med et par stöflar på bara fötterna, ut åt byn; men hant knapt några steg, förr än han kraftlös satte sig på en timmerstock, hvarest han uti et känslolöst tilstånd nödgades tilbringa några timmar, innan han saknades: natten var kall och fötterna i synnerhet blottstälte för snö och kyla; han hjälptes i detta tilstånd til fångs, men ingen kom i håg at afdraga stöflarne, och när detta omsider efter 16 timars förlopp påtänktes, voro fötterna så svulnade, at det intet kun-

de verkställas; han tilbragte därför ännu två dagar i detta tillstånd, då änteligen en i näraste byn boende Badare tilkallades, hvilken sönderskar stöflarne och fant bägge fötterne angrepne af kallbrand; han förordnade endast Bly-vattn til omslag. Den 28 Mars såg jag den sjuke första gången, han hade någorlunda matlust och nattro, febern var lindrig, men bägge fötterne voro af kallbrand förstörde, helt svarta, hårda och torra, til utseende som rökta, och hängde endast förmedelst några senor i hop med benen; straxt äfvanför fotknölarne hade naturen själf uttakat grånor för kallbrand, och sökte förmedelst bulning skilja det döda ifrån det lefvande: med en sax sönderklipptes några senor, och skildes dymedelst fötterna ifrån benen, sären förbundos med unguentum nigrum (g), och invärtes ordonnerades Kina-barken; bulningen öktes, och det fördärfvade afföndrades allt mer och mer; de blottade benstumparna af tibia och fibula borttogos med en såg, benändarne förbundos torra; men själfva sären med unguentum basilicum. Efter hand afföndrade sig åtskilliga mindre benbitar; den sjuke blef aldeles feberfri och hade god matlust, hans krafter öktes, och då jag den 6:te Junii med Fält-Lazarettet lemnade Brieg, var han i det näraste läkt, och hade för öfrigt en god hälfa,

(Herr

(Herr J. J. Beskow, nuvarande Examinerad Stads-Chirurgus uti Arboga, har uppå Kongl. Stipendium gjort en utländsk resa, och därunder varit tjenstgörande Fältskår vid Kongl. Preussiska Arméen, hvarest Han ågt tillfälle at anmärka ofvananförde 2:ne händelser, som, ehuru ej ovanlige, dock äro nog uplysende och läsvärdige.

En mer sällsynt händelse, som bevisar en hjälpsam Naturs förmåga, äfven i de måst svåre omständigheter, finnes ifrån *Raumo* införd uti *Inrikes Tidningen N:o 93.* för den 27 Nov. sistledne år: En 24 år gammal karl, benämnd Pyrman, blef bestulen til 6 à 7 R:dls värde, hvaraf han blef så sorgsen, at förståndet började förvillas. Den 30 Jan. 1780, bortgeck han, utan at man kunde få någon underrättelse om honom. Den 5 därpå följande Februarii sågs han $\frac{1}{6}$ dels mil utom staden i en lada, talade förnuftigt, men bortpracticerade sig åter, gående til skogen. Den 8 Febr. fans han i samma lada, liggande utan all fansning och fördes då hem. Ifrån d. 28 Januarii, då han om aftonen åtit ganska litet, hade han ej förtärt annat än snö, som han smält i munnen, då han kände sig torstig; Han var således 11 dygn utan mat. Då han afkläddes, fants föttren til hälften af lären förkylde; häremot brukades de medel som utan Läkare och Apothek kunde fås; han kom dock därunder til någon sinnes redighet, och ågde sedan sit fulla förstånd.

Hans tilstånd under denna tiden förekom honom sedan som en dröm. Uti tår och fötter hade han några dagar känsla, men den försvann sedermera, då köttet började svartna och torcka. Omsider skilde det friska köttet sig från det döda, litet nedanför tjockaste vadan, benpiporne på bägge benen blefvo synlige, och i det tilståndet låg Pyrman til den 4 April förmiddagen, då en smäll eller et brakande hördes uti det vänstra benet, liksom man sönderslagit en glasruta, hvarvid kändes någon sve-da, och vid efterseende fanns foten i fången afbruten och från det friska af benet skild, just vid samma ställe, där köttet afskilt sig, och det så jämt, som om det skedd med fåg. Den mindre benpipan var något högre up afgangen. Ehuru Pyrman mådde några dagar därefter illa utaf alteration, återhåmtade han dock krafterne, och köttet började växa öfver benändarna. Den 20 April klockan 3 om morgonen brakade benpiporne på högra benet utaf, men hårdare och långsammare; hvarvid Pyrmans fader, som såf i samma rum, vaknade, och då afföll åfven i det samma den högra foten. Bråttet var nu icke så jämt, men skedde lika högt uppe, så at bägge stumparne voro lika långa — köttet växte öfver ändan af benen tillsammans, och han feck snart förmåga at sitta i fången, sömnen blef jämnare och matlusten ökade sig. Annat botemedel har ej blifvit brukat på såren, än Assessoren AF DAREELIS Sår-salfva —.

Detta

Detta bevisar hvad Naturen kan uträtta hos dem som ej hafva skarpa, uplöste eller af någon smitta förskjämde våtskor; dock är det skäl at hoppas det kallbrand ej få grufveligen förstört Pyrmans ben, om tjenlig skjötsel straxt, medan ännu känslan var qvar, blifvit använd.

Väderleken och de måst gångbare sjukdomar observerade sistledne April månad i Stockholm.

- d. 1 - - klart, om morgon. 5, om midd.: 1 gr. kalt.
- 2 - - morg. klart, 4 gr. kalt, Barom. stigit på 2 dagar från 25, 35. til 25, 87. midd. 1 gr. blidt, eftermidd. mulet.
- 3 - - morg. mulet, 2 gr. kalt, Barom. 25, 82. 3 gr. blidt, klarnade om aft.
- 4 - - morg. klart, 3 gr. kalt, lugnt, Barom. 25, 81. midd. 4 gr. blidt.
- 5 - - morg. klart, öfver staden dimba, 3 gr. kalt, Bar. 25, 76. midd. 5 gr. blidt.
- 6 - - morg. klart, öfver staden dimba, 2 gr. kalt, midd. 7 gr. blidt.
- 7 - - morg. klart, 1 gr. kalt, Barom. 25, 61. midd. 7 gr. blidt.
- 8 - - måst mulet, om morg. 4, om midd. 10 gr. blidt.
- 9 - - morg. måst mulet, 4 gr. blidt, Barom. fallit til 25, 34. hela eftermidd. och natten rägnade; 8 gr. blidt, Barom. föll til 25, 05.

- d. 10 - - morg. klart, 3 gr. blidt, Barom. 25, 23. midd. 11 gr. varmt.
- 11 - - mulnade i dagningen, rågn stånkte, 4 gr. blidt, lugnt, Bar. 25, 40. sedan 10 gr. varmt, mot natt. klarnade.
- 12 - - morg. klart, 5 gr. blidt, Bar. 25, 25. sedan muln. 12 gr. varmt, litet rågn.
- 13 - - mul., dels rågn dels snöskurar, morg. och midd. 6 gr. blidt, afton. frost och blåst.
- 14 - - morg. 2 gr. kalt, klart, Barom. 25, 18. efterm. mulet, snöblandat rågn, 5 gr. blidt.
- 15 - - mulet, rågnade förmidd. 9 gr. blidt, snö och urvåder med stark blåst, Barom. 25, 90.
- 16 - - morg. klart, 3 gr. kalt, Barom. 25, 38. midd. 3 gr. blidt, klarnade mot natten då Barom. steg til 25, 60.
- 17 - - morg. mulet, 4 gr. blidt, half storm, Barom. föll til 25, 29. rågn förm. 9 gr. varmt, klarnade mot natten, vestan storm.
- 18 - - morg. klart, 2 gr. blidt, Barom. 25, 42. midd. 6 gr. blidt.
- 19 - - morg. klart, 1 gr. fråst, lugnt, Bar. 26, 03. sedan 7 gr. blidt, Bar. 25, 75.
- 20 - - morg. 4 gr. blidt, hela dagen mulet, 11 gr. varmt, om aft. litet rågn.
- 21 - - mulet, rågn förmidd., midd. 13 gr. varmt, klarnade mot natten.

- d. 22 - - morg. klart, 7 gr. varmt, Bar. 26, 59:
 midd. 15 gr. varmt, mulet, litet rågn.
- 23 - - morg. mulet, 8 gr. varmt, Bar. 25,
 48. klarnade, midd. 14 gr. varmt.
- 24 - - morg. klart, 6 gr. varmt, lugnt, Bar.
 25, 69. midd. 12 gr. varmt, mulna-
 de om natten 2 gr. varmt.
- 25 - - morg. mulet, 3 gr. varmt, Bar. 25,
 91. rågnade litet. midd. 6 gr. varmt.
- 26 - - morg. klart, 1 gr. varmt, Bar. 25,
 98. midd. 6 gr. blidt.
- 27 - - morg. klart, lugnt, Therm. på frys-
 punkten, bågge nätterna stark fräst,
 Barom. 26, 06. midd. 11 gr. varmt.
- 28 - - klart, midd. 13 gr. varmt, lugnt.
- 29 - - klart, lugnt, morg. 5, midd. 17 gr.
 varmt.
- 30 - - klart, lugnt, 5 gr. varmt, Barom.
 föll i går något, men steg åter til
 25, 87. midd. 15 gr. varmt.

Den 6 Apr. visste sig Pap. Urticæ, — 10: sägs
 Coccin. 7 punct., sådesårilan, Bofincken och
 scarb. conspurc. — 18: Torndyfvelen, — 19, sten-
 sqvåttran, notonecta striata, ornithogalum lut.,
 Tusfilago farfara och Anemone hepatica, 20
 Draba verna. 23 Cicind. Camp. carabi allestä-
 des under stenarne, fumaria bulbosa och något
 enda stånd viola tricolor. 30 Anemone nemo-
 rosa. Dessa observationer äro gjorde dels i
 Stockholm dels uti Carlbergs trågård. A. J. H.

Sjukdomarne hafva ej varit ovanlige eller svåre; Fråssor och Pleuresier hafva varit allmänne. Af fråssorne har man sedt åtskillige som varit oordentelige annandags eller hvardags fråssor, som sluteligen ändat sig uti flussfebrar, samt andre som tvårtom börjat som sådane febrar och slutat sig som ordentelige frössor. Efter laxativers, samt stundom kråkmedels nyttjande hafva en del straxt gått öfver; andre hafva behöft Specificum.

För Hectici har denna årstid varit nog befvårlig. Bland Barn har en utslags-sjukdom, där och hvar vist sig, med någon feber, samt utslaget liknande små vattn-koppor. Den har dock ej varit farlig. Ordentelige Röt-febrar har man ej förmärkt, men hos en och annan någon slags febris miliaris. Flussar och Rheumatismen hafva varit nog allmänne.

Utdrag af et bref ifrån G. L. til J. K. dateradt Stockholm den 6 Maji 1781.

Med en af våre snälle ock förfarne Apothekares bitråde, har jag sökt til at, åtminstone gifsnings vis, utröna, hvaraf det Pulver består, som Hr. Baron Hüpsch för kort sedan hitfändt, och som skal visa en så besynnerlig och tilförlätelig verkan emot froflan, framför alla andra hit in til bekanta medel.

Af lukten fåger denna Apothekare sig igenkänna, at antingen *Aristolochiæ Herba* eller *Hormini* fins uti detta pulver, och smaken tycks åfven röja *Carduus Benedictus*; utom det, at man med Microscop tycker sig se de flocculi, som sitta vid fröhufet.

Om det finaste affiktas från detta pulver, blifver det nog grått, emot det som i fikten kvarblifver, hvilket synes mera grönt; och om til det förra, nemligen det fina och gråaktiga, gjutes Acidum Vitrioli tenue, sker en nog stark fråfning, hvilken operation gifver anledning at tänka på aska.

Då man lågger något litet af detta pulver på en glasckifva, och bortblåser så småningom det som är lättast, blifver et salt kvarliggande, som tydeligen ses genom Microscop. Af Crystallernes figurer har man väl icke kunnat utröna, hvad slags salt dett är, emedan Microscopet icke nog agranderade; men då man tager litet deraf på tung-spetsen och gnider mot gom-hvalfvat, kännes det något sötaktigt och likasom adstringerande; Månne detta är *Saccharum Saturni*? och månne således detta pulver består af *Aristoloch*: eller *Hormini Herba*, af *Card. Bened.*, *Aska* och *Sacchar. Saturni*? framdeles, och då förmodeligen flere härmed anställa försök, torde man få bättre reda derpå.

Jag försöker nu, detta pulver, uti en envis Qvartan, som råkt alt sedan början af November förledit år, och som väl vikit för Kinan,

men

men flera gånger af ringa fel i diäten återkommit. Jag afväger pulvret med den blyvigt, som medföljer det; ty den håller 38 gran, är således 18 gran mera än en Svensk Scrupel. När jag får samla några händelser här om, skal jag vidare låta höra af mig.

---

*Utdrag af et bref ifrån en Anonyme til Herr
Directeuren ANTON AD. FYRBERG (1).*

Jag har länge önskat, at en sådan Tidning, som *Veckoskriften för Läkare och Naturforskare* skulle utgifvas, och är nu rätt glad at se min åstundan fullbordad. — De Herrar Medici, hvilka hafva den godheten mot det allmänna at med desse Tidningar på en gång både gagna och fågna, ega onekeligen största rättighet til allmänhetens årkånsla. Det menckliga eländet minskas, ofta borttages, altid blir det drågeligare genom så uplysende kunskaper. — Den som tillitar Qvacksalvare, då vi äro nog lyckelige at hafva så ypperlige Läkare, må tacka sig sjelf för en olyckelig utgång. Jag är icke Medicus; men hatar qvacksalveri och ålskar Medicin, samt berömmar hvar och en,

---

(1) Vi införe detta korta utdrag, i brist på annat sätt at betyga tilbörlig aktning och årkånsla mot vår i alt sseende okända väns upriktiga välvilja, och försäkre, at så snart och mycket görligt är, söka efterkomma dess åstundan.

en, som på säkra grunder underrättar oss om hälfsans bevarande och sjukdomars botande, hvarutinnan jag åberopar mig en VON ROSENSTEIN, en AF DARELLI, en HAARTMAN, en TISSOT m. fl. — Ibland de ledsamheter, som hindra medicinens framgång vid veneriske krämpors botande, är visserligen den en af de största, som Hr. G. L. nämner p. 215: at nemligen allmänheten vet intet utaf, det Herrar Medici aflagt ed därpå, at för ingen uptäcka något, hvarigenom den sjuke kunde få lida til sin heder för sin sjukdoms skul. Ville desse Herrar foga någon anstalt, at sådant blefve allmänt kunnigt, skulle mången, som nu, ej allenast af blygsel, utan äfven af fruktan at blifva uptäkt, döljer sina krämpor, snart anförtro sig åt Läkare och blifva grundeligen botad. — Om någon möjlighet vore at få et litet utdrag af Herr Archiatern och Ridd. Bäckes Disputation *de imminente & curanda phtisi pulmonali*, blott med några ord, så at saken intet blefve tvetydig vid sjukdomens igenkännande, m. m. anhåller jag därom på det högsta; äfven som jag högeligen skulle önska, at få skilnaden tydeligen utstakad imellan Rheumatisme i Lungorna och Lung-böld. — Det berättas at en man, som kallas *ANDERS i Bergane*, Hesselskogs Sockn på Dals Land, skal hafva taget sig före at bota sjukdomar. De skicka et klåde, som tilhör patienten, hvilken dör, om klådet kännes tungt i denna mannens hand; men

men eljest tvärtom. Han skal hafva botat en och annan. Ibland ber han dem söka Läkare. Kan han något som duger, vore det vårdr penningar, om han ville upgifva sin kunskap, i annor händelse borde han förbjudas befattning med detta göromål, (konsten med klådet må han åtminstone behålla för egen och deras räkning, som äro nog vidskepelige at sätta tro därtill.)

Underrättelse:

Vid innevarande Maji månads slut blifva Titul-blad och Register til denna Veckoskrift färdige, och därmed hafva Författarne mot Respective Prænumeranterne upfylt sin förbindelse i hänseende til *Första Bandet*; men vilja ännu försöka at ingå en ny för *Andra Bandet*, i det hopp, at när Skriften blifver mera känd, skal den ock blifva mera begärlig. Likväl, för at icke blottstålla sig för skadan af en drygare uplaga, än som snart kan affättas; så anmodas de, som på det *Andra Bandet*, hvilket med instundande September månad börjar utgifvas, åstunda prænumerera, at inom Julii månads slut låta antekna sina namn uti Directeuren ANT. AD. FYRBERGS Bok-låda här i Stockholm, Huset N:o 130 vid Stora Nygatan, däreft äfven Prænumerations - Sedlar, emot 24 Schill. Spec. eller 9 Dal. Kopp:mt, Kunna århållas, antingen straxt, eller vid första Arkets uttagande.

de. Inga ark blifva, utan prænumeration, särskildt förfälde, såsom det skedd med första Bandet här i Stockholm. Ej eller kan man åtaga sig, at kringskicka exemplar til Orterna; utan behaga Respective Prænumeranterne sjelfve draga försorg om deras uttagande på nämnde Bok-låda härstådes. När ej mindre än 10 exemplar, med eller utan Prænumerations-Sedlar, på en gång blifva tagne, gifvas 20 proCent på kópet, hvilka äro deras avance, som til återförfälgning prænumerera på eller kópa denna Veckoskrift; men när mindre än 10 exemplar tagas, århållas inga proCent. De som vilja nyttja sådane fördelar behagade därom adressera sig til Professoren Doct. JOH. KRAAK uti Kongl. Collegii Medici Hus N:o 14 vid Fredsgatan och Röda boderna; eller ock i huset N:o 27 gent emot nyfsnämde hus på Fredsgatan 2:ne trappor up hos A. J. HAGSTRÖM. Imedlertid vore bäst, om hvar och en, som år hågad at hålla denna Veckoskrift til förfälgning, ville därom uti Tidningarne kungöra och tillika anmoda dem, som berörde Skrift åstunda, at sig, hos hvar och en på sin Ort, til subscription snart anmäla, hvarest med mera fåkerhet et vist antal (dock ej under 10, som hafva 2:ne med sig på kópet) Prænumerations-Sedlar och exemplar kunde reqvireras. Sedan innevarande Maji månad år förliden, kunna håfrade exemplar af *Första Bandet* århållas emot 30 Schill. Spec. eller 11 Dal. 8 öre K:mt

exem-

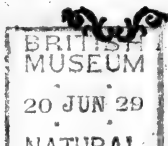
exemplaret, styckevis hos Directeuren *Fyrberg*; men i partie, mot ofvannämde villkor, på förut nämde ställen. Så fort man hinner afskicka de återstående arken af Första Bandets exemplar, kunna äfven sådana, håftade, styckevis bekommas, emot lika pris, hos Hr. Profess. A. J. RETZIUS i Lund, Stads-Phys. Hr. Doct. N. APELBAUM i Gessle, Hr. Doct. J. WESTRING i Norrköping, Krono-Factoren Herr J. CHARLING i Söderhamn, Handelsman Hr. OL. ALMQVIST i Arboga, Hr. Candidaten D. E. NÆZÉN i Upsala, Bokbindare-Ålderman Hr. Z. EKROTH i Gøtheborg samt Hr. NORDSTRÖM i Jönköping.

Respective Prænumeranterne som taga sina exemplar här i Stockholm, anmodas, at sidst inom medio Junii nästkommande infinna sig, för at få sine Prænumerations-Sedlar fullligen inlöste, emedan efter den tiden inga exemplar kunna hållas dem til handa, i hänseende därtill, at man då måste börja at omtrycka de arken, som, genom minut-förfälgningen här i Stockholm, kommit at uti en del exemplar blifva bristande, och detta kan man ej veta reda på, innan Prænumeranterne uttagit de dem tilhörige.

För Bokbindaren.

Tab. I. inbindes mellan pag. 192. och pag. 193.

Register
Öfver
Första Bandet.

A.

- Academie* (K. Sv. Wer.) Nya Handl. i T. 3,
33, 36, 181.
- - (K. Fr. Wer.) 254.
- - (K. Fr. Chir.) 383:
- - (Kejfl. Petersb.) 94.
Acarus reduvius, desd dödande, 40.
ACHARIUS (E) 3.
ACREL (OLOF *Af*) General-Dir. Profes. och Ridd.
22, 75, 356.
Agaricus, desd verkan, 353.
Aitonia Capensis, beskrefven, 247.
Alkali Volatile fluör, desd nytta 256.
Aloës-kåda, desd tilredande, 243.
Alun-Skiffer-brott (Andrarums) 237.
Amputation, Practiske anmärk. däröfver, 385.
- - - Är ofrast fruktlös vid kallbrand,
när naturen ej latt gräns, 385.
386.
Angina Peñtoris. 5.
Annulus Ciliaris, 104.
Anonymus, 129, 193, 257, 336, 396.
Antilope Sylvatica, 38.
Aphthæ, Se *Tårsk*.
Archiv, (Almänt Svenskt Lärdoms) 367.
Assa foetida. Se *Beuröta*.
Asterias (Sjö-Sijernor) farlige at äta, 109.
Asthma convuls. 6.

Register.

R.

- BALDINGER (Med. D. och Prof.) 126, 128.
BARD (Med. D.) 23.
BARFOTH (Med. D. och Profect.) 351.
Barn, fråga: huru deras plågor för tänder bäst
botas? 368.
Barnsängs-hustrur, nuvarande lätt at sköta dem
289.
BARTHETZ, 159.
BAUMÉ, 172.
BAYLEY, 21, 23, 24.
Belladonna, mot Rabies, 119.
Benbrott, värk dervid botad af Opium, 22.
Benröta, botad med *Assa Foetida*, 351.
BERGER (JOH. DE) K. Dansk. Conf. Råd etc. 5.
BERGIUS (P. J.) Med. D. och Prof. 85, 170.
BERGMAN (TORB.) Profes. och Ridd. 184.
BESKOW (J. J.) Stads-Chir. 385.
BESTUSCHEFF, 155.
Bett, af galna hundar, 113.
BEUNIE. 108.
Bibliothek, (Chir. af Richter) 2, 14, 15, 20,
119, 353.
- - (Med. Pract. af Murray) 2, 31, 49,
50, 54, 155. etc.
- - (Med. Chir. af Tode) 2, 262.
BJERKANDER (CLAS) 35, 37.
Binnike-mask, medel deremot, 14, 25, 31.
Blodflöd, ur lifmodern 188; brukas *Ipecac.* 333.
BLOM, (C. M.) Med. D. och Prov. Med. 188.
Blomster-Almanach, 35.

Register.

- Bly-Colik*, medel däremot, 14.
Botanik, observationer däruti, 238.
- - Trågårdén i Madrid, 45.
Bref från Dalberg til Murray, 49.
- från *Michaëlis*, 20.
- til *Heyne*, 155.
- til *Modéer* från *Osbeck*, 112, och från
    Ström, 189.
- från *Rängeard*, 157.
- från *Wesling*, 219.
- från *Hemmer* til *Delor*, 235.
- från *Barfoth* til *Lund*, 351.
- från *Lund* til *Kraak*, 394.
- från *Anonymus* til *Fyrberg*, 396.
Bräck, botemedel däremot, 15.
- (Inspärrade) i ö botemedel, 21.
- (Buk-eller Nafvel-)én händelse, 69.
BUCHAVE (RUD.) Med. D. 161.
BULLIARD, 47.
Bulningar, öfver hela kroppen borade én huf-
- vudskada, 20.
BÅCK (ABR.) K. Arch. Præl. i K. Coll. Med.
- och Ridd., 74, 382.

C.

- Calomel*, til frictioner i munnen, 17.
Calx Zinci, Se *Flores Zinci*.
Canalis Fontanæ oculi, 103.
Cancer, én liten inlekt, 190.
Canel, anmärkingar därvid, 4.
Caries, ossium *Cranii*, 248

Register.

- Caryophyllata*. Se *Geum urban*.
Casus, (Chir.) obs. på K. Laz., 248.
Catalog, (Bok), 224, 320.
Charlatanerie, förekommer måst i *Accouchem.*
konsten, 130 - 142.
Chorea Siti Viti, *Flor. Zinci* däremot, 97.
CLARE, 17.
Cobolt, præcip. försök därmed, 184.
Columbo.rot, i gallaktige diarrh., 49.
Convulsioner, (hos barn) fråga därom, 255.
Corpus Ciliare, 105.
Crusta lactea, 9.
Cryptogamifsterne, fråga om deras alstring och
fortplantning, 94.
Cuprum Ammon. 100.

D.

- DALBERG (N.) Med. D. och K. Maj:ts tjänst-
görande Lif-Med., 49, 50, 333.
DEASE, 8.
Diarrheer, gallaktige, 49.
Diosma, 2:ne nya Species däraf, 242.
Diospyros Ebenum, 247.
Douglas, 23.
Dricka, af Tall-qvistar, 34.

E.

- Ebenholtz*, 247.
Eke-bark, des finsaste pulver eller damb mot
bräck. 15.
Electricitet, hos metaller, 135.

Register.

- Elemens*, de Chymie, 46.
- - de Pharmacie, 172.
- - (Nouveaux) de la Sc. de l'homme. 159.
Emphysema, artificialis, 81.
Empyema, pectoris, 36.
ENGESTRÖM (JAC. von) 244.
Entero-hepatocèle Ventralis, 69.
Esprit (L') des Journaux, 65, 158, 368,
382, 384.
Essay, on the cure of abscesses, 17.
Exeretioner, deras fel, huru kunna de verka
på utvärtes sjukdomar? 383.

F.

- Faculté*, de Med. à Paris, 255.
Fallande-sjukan, Flor. Zinci däremot, 97.
FERBER (J. J.) Profel. etc. 126.
Filix mas, rotens nytta mot binnike-mask, 25.
Fistlar, i bröstet, 36.
Flora, Holsatica. 173.
- - Parisiensis. 47.
Flores Zinci, något därom, 97.
Fontaneller, mot angina pectoris, 6.
Forceps, dels uptäckande, många förändringar
etc. 133.
FOTHERGILL, Med. D., dels död, 128.
Fråffor, farlige at bota med stoppande medel, 41.
- - Opii nytta under hettan i dem, 49.
- - Gei urbani rad. brukas mot dem, 161.
- - gångbare kring hela Europa, 252.
- - Baron Hupfeh's medel mot dem, 394.

Register.

Fuskerier i Läkare-konsten, 271.

FYRBERG (ANT. AD.) Directeur och Bokhandl.
224, 320.

Fördelande medel, deras rätta bruk, 369.

G.

GADD (P. A.) Profes. och Ridd., 186.

GALLANDAT, 81.

GAUBIUS (HIER. DAV.) död, 16.

Gazell, Luft-springare, 183.

Geburths-theile, betrachtungen über die, 218,
282.

GEORGI (J. C.) K. Hof-och Laz. Apothekare,
död, 160.

- - (G. E.) K. Laz. Apothekare, befor-
drad, 160, 176.

Gestatio, (extrauter.) i ovar. 204, Tubis och ca-
vo abdom. 208.

Geum urbanum, roten i fråssor, 161.

Dels Decoct och Essent., 165.

Electuar. och Pulv. 166.

Gickt, medel däremot, 6, 82.

Gift, medel däremot, 14.

GRILLSSON (P.) Med. D. 337.

Guajac-Solution, mot angina pect. etc. 6.

Gulfot, en obotelig och långvarig, 337.

Gyrinus, dels slägte, 246.

H.

Hæmorrhagie, Se blodflöd,

HAARTMAN (G.) Med. Doct. befordrad, 192.

Haf-

Register.

- Hafvande tilstånd*, (falskt) af vattn, 220.
 HAGEN, K. Hof-Apothekare, befordrad, 224.
 HAGSTRÖM (A. J.) Ledamot af Chir. Soc. etc. (A. J. H.) 85, 112, 113, 170, 357, 370, 384, 393, 399.
 HALENIUS (J. P.) M. D. och Prov. Med. 151.
 HALLMAN (J. G.) M. D. och K. Lif-Med. 67.
Halsfuka, botemedel däremot, 23, 24.
 HEMMER (L'Abbé) 135.
 HERRNSCHVAND, Med. D. och K. Lif-Med, 28.
 HEYNE, 155.
 HOFFMAN (JOH. AD.) M. D. och Prof. död. 223.
Hospital. Se *Lazarett*.
Hufvudskada, påföljder, kalt vattn brukas, 7.
 - - - kur genom bulningar öfver hela kroppen, 20.
Hufvudskåls-brått, 357.
 - - - benen, carierade, 248.
Hundar (galne) Se *Bett*.
 HUPSCH (Baron) 394.
Hypochondrie, botemedel däremot, 82, 166.
Hår, deras generation, 210.
- J.
- Jalappa-kåda*, mot binnike-mask, 29.
Insekt, på Rot-kål, deras larver, 37.
Instruction, für die Feld-Chir., 127.
Intermitterande febrar. Se *Fråffor*.
Ipecacuanh. Se *Blodflöd*.
 Johns, Med. D. 21.
Journal de Medecine, 252, 346, 384.
Iris, oculi, beskrefven, 106.

Register.

K.

- Kallbrand*, innan naturen för honom fatt gråns,
år amput. ofräft fruktlös, 385, 386.
- blotta naturens hjälp därvid, 387 - 390.
KENNEDY, Med. D. död, 128.
KERRTENS. (J. C.) 173.
Kinkina, i koppor 59 - 63, kallbrand, 386.
Koppor, om dem, 49, 50, 54.
KRAAK (JOH.) M. D. och Prof. (J. K.) 28, 59,
62, 129, 219, 289, 290, 399.
Kramp, Flor. Zinci brukade däremot, 97.
Krdkning, god i stryp-Sjuka. 24.
KÖNIG (J. G.) 247.

L.

- Laurus*, Cassia och Cinnam. 4.
Lazarett, i Stockholm, 75.
- - i Paris inrättadt af Fru *Necker*, 174.
- - i Florens, 176.
LEGER. 384.
Leucoma, medel däremot, 232.
LIEUTAUD (JOS.) Med. D. och Lif-Med. död. 48.
LINNÉ (C. von) 373.
Luna Fixata, samma som Flor. Zinci, 97.
LUND (GABR.) M. D. och Assel. (G. L.) 29,
- - 32, 41, 50, 62, 69, 97, 143, 147, 214,
- - 267, 321, 340, 351, 352, 382, 394.
LYDECKE (C. W.) Theol. D. och Past. Prim. 367.

M.

- Magazin*, Neues für ärzte, 126. 128.

- - Phy-

Register.

- - Physiograph. Sällskapet, 335.
Magnesium, præcip. förfök därmed, 184.
MALMETRÖM, 237.
MARTIN (ROL.) M. D. och Profes, 204.
- - Ant. (ROLISON) 3.
Maskar. Se *Binnike-mask*.
- - på Rotkål, 37.
- - i Norlens inelfvor, 3.
Medicinal-Författningar, deras hinder, 143,
177, 214, 267, 340.
Meloë, mot galne hundarsbett, 113.
Mercure. Se *quicksilfver*.
Mergus albellus, 39.
Metaller, deras electricitet, 135
Michaelis, Med. Doct., 20.
Mineral-Geschichte, 126.
- - Historie, Skånes, 241.
Mjälte, stor och hård, 41.
Mjölk, dels syra och hvaraf den yftas, 33.
- - Socker-Syra, 181.
- - kastning på tarmarne, 189.
MODEER (AD.) K. Patr. Sällsk. 1:sta Secret, 246.
MONTIN (L.) M. D. och Prov. Med. 242, 245, 246.
Montinia, et nytt örtslag, 242.
Moscus, mot galne hundarsbett, 115.
MOTTE (DE LA) 155.
Mouche-Plåster, dels tilredande, 171.
MURRAY (AD.) M. D. och Profes. 103, 204.
- - (J. A.) M. D. Prof. och Ridd. 31,
49, 50, 54, 99, 155.
Muskel-fibrer, i uterus? 219, 282.

Register.

Muslor, skadelige at åta 108.
MÜNCH, Superintendent, 119.
Mytilus, en snäcka, farlig at åta, 108.

N.

Nack benet, dess brott och intryckning, 186.
NATHORST (J. T.) Stads-Chirurg, 186.
NECKER, Fru, 174.
Nerv-Tindtur. Se *Tindtur*.
Nickel, præcip. försök därmed, 184.
Njurar, hopväxte, 74.
Nux Juglandis. Se *Valnöt*.
NUFFER, Madame, 25.

O.

Observationes, Chirurgicæ, 353, 369.
ODIER, 14. 33.
ODHELIUS (J. L.) M. D. Asses. och Laz. Med,
75, 327.
Ogräs, i Skånska åkrar, 248.
Oleum, ricini, 14, 33.
- - nucis juglandis, Se *Valnöt*.
Ononis arvensis, 244.
Opium, vid infnärde bräck, 21.
- - benbrott, får och luxat. 22.
- - hals- och stryp sjuka, 23, 24.
- - under hettan i fråssor, 49.
- - vid galne hundarsbett, 115.
ORTEGA (CAS. GOM.) 45.
OSBECK (P.) Theol. D. och Probst, 112.
Ovaria, uti dem sker conception, 207.

hår,

Register.

- - hår, tänder, m. m. fundne uti dem, 206, 208.

Oxgalla, mot Binnicke-mask, 29.

P.

Papyria, et nytt örtslag, 242.

Phalæner, lätt at fånga dem, 102.

Phsydracia, ab acaro reduvio, 40.

Pharmacopœa Svec., dels öfverlåttande på Svenska, 96.

Pilulæ Foetid. vid kuren för bin. mask, 29.

Plantæ, veneneuses de la Fr., 47.

Platina, præcip. försök därmed, 184.

POTT, 7, 357.

Processus ciliares, 105.

Programm, til Med. D. promot. i Lund, 148.
och Upsala 204.

Puktörnet, 244.

Q.

Quicksilfver, ny method at nyttja det, 17.

- - - i rötaktige sjukdomar,

- - - hals- och stryp-sjuka, 23.

- - - mot galne hundars bett, 114.

R.

Rabies, botemedel däremot, 113.

RANGEARD, 157.

Resbenen, deras róta vid empyem. pekt., 36.

Relation, Ämbets, til K. Coll. Med. 151.

Renes. Se *Njurar*.

Register.

- Resina elastica*, dels lösnings-medel, 346.
Retzia Capensis, en ny ört, 241.
 RETZIUS (A. J.) Ph. Mag. och Profes. 241, 244, 247, 248, 335, 400.
 RICHTER (A. G.) Kongl. Lif-Med. och Profes. 12, 14, 15, 20, 119, 353, 369.
Rheumatisme, dels och Gikt-ämner, orsak til angina pect., 6.
 - - - medel däremot, 93.
 ROZIER (L' ABBÉ) 44, 47, 108, 119, 124, 176, 232.
Ryckningar, medel däremot, 97.
Röd-aat, 190, 345.
Rödspot, botemedel däremot, 321.
Rör, Lymphatiska, fråga om dem? 254.
 S,
Saliv, uplöser qvicksilfver, 17.
Samling af Rön och Uptdkter, 63, 221, 320, 336.
 SCHEELE (C. W.) 33. 181.
 SCHMUCKER (J. L.) Kön. 1:ster Gen. Chir. 7, 225.
Schriften, Vermischte Chir., 225.
 SCHULZENHEIM (D. von) M. D. och Prof. 196, 290.
Sectio Symphys. ostr. pub. Se synchondrotomie,
 SELLIER, 379.
 SIDRÉN (JON.) Med. Doct. och Professor, 76.
Silde-aat, 190.
Sjukdomar i Stockholm 1781 Januar. 126.
 - - - - - Februar. 223.
 - - - - - Mars 366.
 - - - - - April 394.
 gångbara i Frankrike 1780, 252.
Skabb, ympad, 65, 68.
Skiffer-gångar, i Finland, 186. Snö.

Registet.

- Snö-ripan*, 2:ne arter däraf, 245, 246.
Societet, Reg. Uplal. Nov. sät., 73, 103.
- Roy. de Med. a Paris, 45, 123, 368.
- Harlemska Wet. Handl., 90.
Socket, funnit på Gran-qvistar, 244.
- af mjölk, 181.
SPAREMAN (A.) Med. Doct., 38, 183.
Splenalgia Scirrhusa, 41.
Spina ventosa, Alla Foetida berömd, 351.
Spott Se *Saliv*.
STARCK (C.) M. D. och Profel. 9.
STRÖM, Pastor, 189, 345.
Strypsiuka, dess orlaker och botemedel, 23.
Svampar, förgiftige at åta, 158.
Synchondrotomien, 129, 193, 257, 336,
Syra, af mjölk, 24, 181.
Sällskap, Naturforskande i Berlin, 123.
- - Physiographiska i Lund, dess Handl.
- - 236 och Magazin, 335.

T.

- Tallqvistar*, til dricka, 34.
Tænia. Se *Binnike-mask*.
TENNETAR (M. D.) 47.
Tetrao. Se *Snö-ripan*.
THUNBERG (C. P.) Med. D. och Demonstr. 4,
35, 241, 242, 243, 247.
Thunbergia Capensis, en ny ört, 247.
THURLING (ER.) M. D. och Stads-Phyl., 160.
Tinctura, *Colocynthidis*, dess nytta, 252.
- - Nervina, den Bestulcheffiska el, de la
- - mottiska, 155.

Register.

- TODE (J. C.) Med. D. Profes. etc. 2, 262.
Trendelenburg (Casp.) M. D. och Adjunct, 289.
Trepan, vid hufvudskador, 9, 357.
Trågård. Se *Botanik*.
Tvinsot, medel däremot, 82.
Tång. Se *Forceps*.
Tårsk, dels låte, 76.
Tänder, fundne i ovario, 206.
 - - plågor för dem hos barn, huru före-
 kommas? 368.

U. V.

- Vestis*, et simpelt och nyttigt instrum., 196.
Venerisk sjukdom, botas med frictioner i mun-
 nen, 17.
Viola tricolor, mot *Crusta lactea*, 9.
Vitrum antimonii Ceratum, något dåröm, 321.
Upblåsning. Se *Emphysema*.
Urine, (*Lincontinece d'*) medel däremot, 384.

W.

- Walnöt*, dels oljas nytta i leucoma, 232.
 WALTER (J. G.) M. D. och Prof., 218, 282.
Warma omslag, duga ej vid hufvudskador, 7.
Wattn, kallt, vid hufvudskador, 7.
 - vid ledsårnader, 225.
Weckoskrift, denna; underrättelse om 2:dra Ban-
 det, 398.
 WEIGEL (C. E.) 238.
Weigelia Japon. 35.
 WESTRING (J.) M. D., 219.
 WOLLIN (CHR.) M. D. K. Lif-M. och Prof. 148.
 WÄHLIN (A. M.) M. D. Asses. och Prov. Med. 36.

Register.

Wäderlek, obf. i Stockh. för Januär., 124.

- - - - - Febr., 221.

- - - - - Mars, 363.

- - - - - April, 391.

i Wärmdö Skårg. 188.

Wärk, vid utvärtes skador, botas med opium, 22.

- Länd, 93.

Wäxter, sätt at öfverföra dem från främmande
Länder, 45.

- - Långifte, deras alstring och fortplant-
ning? 94.

Y.

Ympning, af koppor, 49, 54.

- - af skabb, 65.

Z.

ZETZEL (P.) M. D. och Affessor, 40.

Å.

Åder, Puls, dels öppnande i tinningen, 9.

Åderlåtning, i hufvudskador, 9.

- - - på ven. jög. i stryp-sjuk. 24.

- - - dels misbruk vid håfrike marcher,
227.

- - - för barnfångs-qvinnor sållan nödig,
ofta skadelig, 308.

Ö.

Åltan, farlig at bota med stoppsande medel, 41.

Ö.

Ö - N (S.) 345.

ÖDMAN (S.) 39, 188.

Ögonfluss, botad med ympad skabb, 68.

Rättelser:

Sid. 15 rad. 24 pulret; läs pulvret, f. 32 r. 8 dem-
na l. detta, f. 44 r. 2 SCHECKIUS - SCHENCKIUS, r.
4 blifver l. blifvit, f. 45. r. 23 Historie l. Histoire,
f. 65 r. 9 ilflykt l. tillflykt, r. 10 botät l. bota, f.
95. r. 26. Chryptogmiæ l. Cryptogamiæ, f. 104. r.
19 Chorioides l. Choroides, f. 108 r. 11 unguinus
l. unguatus, f. 140 r. 19 Operateuren l. Operateurer
f. 144 r. 15 Läkares l. Läkarens, f. 161 r. 4 institutæ
l. institutz, r. 14. Censuria l. Censura, f. 172 r.
10 (a) l. (1), f. 173 r. 29 HEDVIG l. HELVIG, f.
183 r. 21 gråden l. raden, f. 210 r. 25 glandulasebac
ea l. glandula sebacea, f. 216 r. 26 mjölk l. mjöl,
f. 218 r. 20 aldees l. aldees, f. 242 r. 24 öteslag
l. örteslag, f. 250 r. 2 borttårade l. borttårande, f.
258 r. 6 flyttä l. flyta, f. 259 r. 18 Sympmyse l.
Symphyse, f. 264 r. 10 S. l. R, f. 283 r. 25 Lifmoder l.
Lifmodern, f. 316 r. 24 Succini Castoreum l. Succini
Castoreum, f. 319 r. 29 hot l. han, f. 321 r. 6. asseende
l. asseende, r. 17 ock l. och, f. 324 r. 12 Matfchappy
l. Matfchappy, f. 335. r. 3 Bhyfiographiska l. Phy-
siographiska, f. 340 r. 1 häref l. håraf, f. 347 r.
29 ezpressa l. expressa, f. 353 r. 11 förälande l.
fördelande, f. 356 r. 12 öpnad l. öppnade, r. 13
blifve l. blifva, f. 363 r. 10 National l. National,
f. 377 r. 15 Academici l. Academicæ, f. 384 r. 5
1731 l. 1781.

Mindre betydelige tryckfel lära förmodeligen icke
uppehålla Läsaren.

